

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ДЕПАРТАМЕНТ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ**

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ
ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ
КАФЕДРА КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВА ЛАБОРАТОРІЯ З ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ ПРОТИДІЇ
ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ**

*«Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та
практики»*

Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару, 09 грудня 2022

м. Дніпро 2023

УДК 336.763

Протидія організованим злочинності: проблеми теорії та практики:
Матеріали всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Дніпро, 09 грудня 2022 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2022. – 244с.

ISBN 978-617-8035-30-3

Редакційна колегія:

Наливайко Л.Р. – д.ю.н., професор, Заслужений юрист України.

Лазарєв В.О. – директор Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, к.ю.н., підполковник поліції.

Санакосєв Д.Б. – завідувач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції, к.ю.н., доцент.

Богуславський М.Г. – науковий співробітник лабораторії з дослідження проблем протидії організованим злочинності та корупції Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції.

ЗМІСТ

<i>ВІТАЛЬНЕ СЛОВО</i>		9
Воліков Т.А.	<i>Актуальні питання проведення огляду місця події при розслідуванні кримінальних правопорушень проти власності</i>	11
Бабенко В.В.	<i>Зміна повноважень в умовах воєнного стану суб'єктів яких віднесено до сторони обвинувачення</i>	13
Войтович І. С.	<i>Формування підстав провадження слідчих (розшукових) дій у конкретній слідчій ситуації</i>	15
Богуславський М.Г. Паршин Ю.І.	<i>Діяльність Департаменту стратегічних розслідувань щодо протидії організованим групам та злочинним організаціям сформованим на етнічній основі</i>	18
Бойко О.С.	<i>Окремі особливості взаємодії слідчих з оперативними підрозділами на досудовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, учинених членами ОГ та ЗО</i>	20
Єфімов М.М.	<i>До питання визначення структури злочинної організації як криміналістичної категорії</i>	23
Єфімов В.В.	<i>Щодо характеристики факторів, що впливають на стан криміногенної ситуації в апк України в умовах військової агресії</i>	25
Єфімова І.В.	<i>Щодо окремих особливостей діяльності митних органів України у протидії кримінальним правопорушенням в умовах війни</i>	28
Ємець О.М. Нирка І.Б.	<i>Організаційні аспекти протидії організованій злочинності підрозділами національної поліції України</i>	31
Завертана А.В.	<i>Легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом, як негативне соціально-економічне явище: міжнародний та вітчизняний аспекти</i>	34
Захарко А. В.	<i>Кримінальне провадження в суді присяжних: стан теоретичної розробленості</i>	37
Ігнат'єв Д.П.	<i>Забезпечення судом права допитувати або вимагати допиту свідків у кримінальному провадженні</i>	41
Кіяниця В.М.	<i>Актуальні питання прокурорського нагляду під час досудового розслідування злочинів, вчинених організованими групами в умовах воєнного стану</i>	45
Крамаренко Ю.М.	<i>Окремі питання підготовки фахівців до аналітичної роботи в сфері протидії організованій злочинності</i>	47
Ларкін М.О.	<i>Предмет криміналістичної політики: функціональний вимір</i>	50
Леонов Б.Д.	<i>Проблеми протидії зверненню за застосуванням злочинного впливу</i>	51

Макаренков О.Л.	<i>Діахронічні характеристики правових вимог до антикорупційної інфраструктури країн Європи</i>	54
Мороз В.П.	<i>Проблемні питання діяльності підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань в умовах воєнного стану</i>	57
Назаренко П.Г.	<i>Проблемні питання інформаційно-аналітичного забезпечення протидії організованим злочинності і корупції</i>	60
Некlesa О.В.	<i>Окремі аспекти документування злочинів вчинених у сфері публічних закупівель в умовах воєнного стану</i>	63
Огурченко В.Г.	<i>Проблемні питання взаємодії слідчих з працівниками оперативних підрозділів Національної поліції при розслідуванні кримінальних правопорушень</i>	66
Пиріг І.В.	<i>Слідчі ситуації подальшого етапу розслідування крадіжок з приватних будинків, учинених організованою групою</i>	69
Погребняк Н.	<i>Основні напрями діяльності міграційної поліції НП України під час воєнного стану</i>	72
Резцова Н.С.	<i>Особливості застосування уповноваженою службовою особою положень ЄКПЛ під час затримання особи в умовах воєнного стану</i>	76
Рогальська В.В. Шаповалова І.С.	<i>Проблемні питання застосування ч.5 ст.615 КПК України</i>	79
Самойленко С.В.	<i>Особливості проведення огляду під час досудового розслідування провокації підкупу</i>	83
Санакоєв Д.Б.	<i>Впровадження європейської методології оцінки загроз організованої злочинності SOCTA-Україна в діяльності підрозділів Національної поліції України</i>	85
Сербін М.М.	<i>Проблемні питання боротьби з організованою злочинністю та корупцією</i>	88
Селіванова К.В.	<i>Проблематика протидії рейдерству у сфері незаконного заволодіння об'єктами нерухомого майна та корпоративними правами, що містить ознаки організованої злочинності</i>	89
Тертишник В.	<i>Проблеми протидії політичній корупції</i>	93
Телійчук В.Г.	<i>Деякі проблеми оперативно-розшукового документування про корисливо-насильницьку організовану злочинну діяльність</i>	97
Ткаченко П.І.	<i>Детермінація організованої злочинності: кримінально-правовий та кримінологічний аспекти</i>	100
Чаплинський К.О.	<i>Проблемні питання викриття лідерів кримінальних угруповань</i>	103

Чаплинська Ю.А.	<i>Організатор кримінального угруповання: криміналістичний аспект</i>	106
Худенко Д.М. Литвинов В.А.	<i>Особливості міжвідомчого залучення працівників служби кримінального аналізу поліції як спеціалістів у кримінальному провадженні по організованих групах та злочинних організаціях</i>	108
Шендрік Ю.В.	<i>Проблемні питання здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами та злочинними організаціями</i>	111
Шамара О. Комашко В.	<i>Служба безпеки України – суб'єкт забезпечення державної безпеки, у сфері протидії організованої злочинності</i>	114
Шинкаренко І. Р. Шинкаренко І. І.	<i>Окремі аспекти використання біометричних технологій у сфері запобігання кримінальним правопорушенням, що вчиняються злочинними спільнотами</i>	119
Юр'єв Д. С.	<i>Окремі аспекти розкрадань майна шляхом зловживання службовим становищем на підприємствах металургійної промисловості як одного з корупційних кримінальних правопорушень</i>	125
Яблонський Р.С. Мовчан А.В.	<i>Організаційні засади діяльності оперативних підрозділів національної поліції щодо протидії організованій злочинності</i>	127
ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ		
Артем'єв О.О. Юр'єв Д.С.	<i>Деякі аспекти та особливості вчинення економічних злочинів в Україні</i>	132
Артем'єв О.О. Беляєв Е.О.	<i>Окремі питання державного аудиту бюджетних установ і організацій</i>	134
Ананійчук Б.О. Гаркуша А.Г.	<i>Проблемні питання пов'язані з розглядом заперечень на апеляційну та касаційну скаргу</i>	137
Баб'як А.О. Сергієнко В.В.	<i>Проблемні питання державної підтримки бізнесу у воєнний час</i>	139
Барда Д.О. Паршин Ю.І.	<i>Отримання незаконних доходів та боротьба з легалізацією доходів</i>	141
Байрамова Р. Шинкаренко І.Р.	<i>Правові аспекти інформаційної безпеки цивільної авіації в умовах воєнного періоду</i>	143
Биченко А.С. Паршин Ю.І.	<i>Окремі аспекти інформаційно-аналітичної діяльності протидії організованій злочинності та корупції</i>	147
Богомол А.І. Паршин Ю.І.	<i>Фінансові розслідування як передумова забезпечення економічної безпеки України</i>	149
Богомол А.І. Юр'єв Д.С.	<i>Окремі аспекти розслідування кримінальних правопорушень пов'язаних з безгосподарським</i>	152

	<i>використанням земель</i>	
Булавко І.Д. Русняк І.С.	<i>Особливості фінансових правовідносин на сучасному етапі</i>	155
Барда Д.О. Юр'єв Д.С.	<i>Деякі аспекти прийняття пропозиції обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди</i>	157
Ворона Ю.С. Паршин Ю.І.	<i>Зловживання службовим становищем та перевищення службових повноважень як корупційні злочини</i>	160
Гребенніков М.В. Мороз В.П.	<i>Деякі аспекти кримінальних правопорушень визначених у статті 210 кримінального кодексу України</i>	162
Добош В.В. Юр'єв Д.С.	<i>Актуальні проблеми пов'язані з виявленням та розслідуванням кримінальних правопорушень, передбачених ст.197-1 КК України.</i>	167
Демидко О.Г. Шинкаренко І.Р.	<i>Окремі аспекти забезпечення кібернетичної безпеки критичної інфраструктури України</i>	168
Кузьменко В.В. Гаркуша А.Г.	<i>Особливості визначення розміру застави у кримінальному процесі</i>	172
Кишинська І.О. Обитоцька М.В.	<i>Проблеми соціально-економічного розвитку держави на сучасному етапі</i>	174
Кльова В.О. Рибалка О.В.	<i>Розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами: загальна характеристика</i>	176
Костовят І.Є. Копилов Е.В.	<i>Актуальні проблеми протидії організований кіберзлочинності</i>	179
Криса О.Ю. Юр'єв Д.С.	<i>Особливості кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем, що вчиняють державні службовці</i>	182
Круковська А.М. Юр'єв Д.С.	<i>Деякі аспекти щодо вчинення злочину, що характеризується підкупом службової особи юридичної особи приватного права</i>	185
Леонтєєва В. Гаркуша А.Г.	<i>Деякі аспекти впровадження інституту медіації під час укладення угоди про примирення в кримінальному провадженні</i>	187
Леонтєєва В.С. Копилов Е.В.	<i>Окремі питання протидії економічним злочинам та корупції в умовах воєнного стану</i>	190
Макаренко Д.А. Носова В.С.	<i>Метади та підходи до запобігання службовій недбалості у сфері економічних злочинів</i>	193
Мироненко А.О. Юр'єв Д.С.	<i>Типові помилки слідчих при проведенні аудіо-, відеоконтролю особи</i>	195
Макаренко В.А. Казначеев Д.Г.	<i>Реалізація прав людини в умовах воєнного стану</i>	197
Марагулова С.С. Казначеев Д.Г.	<i>Щодо змін до закону України «Про Національну поліцію» у частині поліцейських заходів</i>	200
Носик Д. Казначеев Д.Г.	<i>Вогнепальна зброя цивільного призначення як один із аспектів протидії організований злочинності</i>	202

Оргієць Д.О. Юр'єв Д.С.	<i>Деякі аспекти щодо розкриття злочинів у сфері грального бізнесу</i>	204
Письменний Д.В. Юзепенко М.В.	<i>Механізм відповідальності за корупційні правопорушення: загальні тенденції</i>	206
Пелипканич О.В. Юр'єв Д.С.	<i>Правова та оперативно-розшукова характеристика злочину, передбаченого статтею 369-3 КК України</i>	208
Подзолкова Т. Ю. Шинкаренко І.Р.	<i>До проблеми використання інноваційних технологій у сфері протидії діяльності злочинних спільнот</i>	212
Рачинський О.О.	<i>Фіксація воєнних злочинів з відкритих інтернет-джерел</i>	216
Рубан І.Д. Мороз В.П.	<i>Інформаційна безпека країни під час військового стану</i>	218
Распутній Д. Шинкаренко І.Р.	<i>Індикатори загроз з боку злочинних угруповань об'єктам інфраструктури повітряного транспорту</i>	220
Реун О.В. Мороз В.П.	<i>Запобігання і нейтралізація загроз національним інтересам у галузі прикордонної діяльності України</i>	224
Рубан І.Д. Юр'єв Д.С.	<i>Використання інформаційно-аналітичної діяльності під час розслідування деяких кримінальних правопорушень</i>	226
Самойлова С.Ю. Юр'єв Д.С.	<i>Окремі аспекти кваліфікації прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди</i>	229
Саранцев Н.М. Богуславський М.Г	<i>Причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень передбачених статтею 210 кримінального кодексу України</i>	232
Тишков В.Р. Телійчук В.Г.	<i>Щодо питання здійснення кримінального аналізу злочинів вчинених організованою злочинною групою</i>	234
Трень Т. Гаркуша А.	<i>Деякі роздуми щодо доцільності продовження строку затримання особи у період дії воєнного стану</i>	237
Учускіна В.В. Богуславський М.Г	<i>Відмивання злочинних доходів та фінансування тероризму як загроза національної безпеки</i>	240
Чумакова А. Шинкаренко І.Р.	<i>Кримінальна відповідальність за шахрайство</i>	243
Лініченко Ю.А. Паршин Ю.І.	<i>Санація підприємства в сучасних умовах: теоретико-прикладний аспект</i>	246
Масоха В.О. Легеза Євген	<i>Інструменти протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом</i>	248
Морозова Я.О. Кобрусєва Є.А.	<i>Організаційні питання здійснення судово-економічної експертизи у провадженнях за фактами легалізації незаконно отриманих доходів</i>	250
Новіков Д.О. Опацький Р.М.	<i>Шляхи протидії діяльності організованих груп та злочинних організацій в органах державної влади під час здійснення публічних закупівель</i>	252

Полоз А.М. Юр'єв Д.С.	<i>Шляхи удосконалення нормативно-правового забезпечення протидії організованій злочинності в умовах воєнного стану</i>	255
Расторгуєв Н.О. Тінін Д.Г.	<i>Напрямки використання міжнародного досвіду у протидії торгівлі людьми</i>	257
Семенюк Д.С. Санакоєв Д.Б.	<i>Місце громадянського суспільства у протидії організованій злочинності та корупції</i>	260
Федченко Т.К. Санакоєв Д.Б.	<i>Окремі питання протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом</i>	263
Санакоєв С.Д. Юр'єв Д.С.	<i>Імплементация досвіду країн Європи щодо протидії організованій злочинності</i>	265
Сокур К.В. Некlesa О.В.	<i>інформаційно-аналітичне забезпечення протидії організованої злочинності та корупції в діяльності Національної поліції</i>	268
Віта Мороз	<i>Пріоритетні напрямки протидії правопорушенням, які вчиняються у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів в умовах військового стану</i>	271
Віта Мороз Максим Буцикін	<i>Законодавчі новели щодо особливостей процедури виконавчого провадження в умовах воєнного стану в Україні</i>	273
Богдан Чегіль	<i>Проблеми перебування іноземців та осіб без громадянства на території України</i>	277
Олександр Письменний	<i>Актуальні питання щодо функціонування нотаріату у воєнний час</i>	280
Чепік-Трегубенко Ольга	<i>Міжнародне-правове регулювання екстрадиції</i>	284
Романов Максим	<i>Проблемні аспекти правового регулювання діяльності підрозділів дізнання Національної поліції України</i>	286
Легеза Є.О.	<i>Причини порушення міжнародно-правових стандартів російською федерацією під час вторгнення в Україну у 2022 р</i>	288
Колодяжна Т.В.	<i>Концептуальні підходи щодо забезпечення національної безпеки в розрізі впливу чинників</i>	291
Кочкіна Д.Д. Солдатенко О.А.	<i>Організаційно-правовий аспект обміну військовополоненого</i>	295

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Доброго дня, шановні учасники заходу!

Сьогоднішній семінар має вкрай важливу назву: «Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики».

Організована злочинність протягом кількох десятиліть залишається однією з найбільших небезпек для політичного та економічного розвитку багатьох країн світу. Найчастіше потерпають від її негативних впливів держави, що знаходяться у стані суспільно-політичних трансформацій.

У світі набувають поширення такі негативні тенденції, як тероризм, колабораціонізм, сепаратизм, спроби повалення урядів і захоплення територій суверенних держав тощо.

Не стала винятком і наша країна. Організовані злочинні спільноти, що діють в Україні, охопили найприбутковіші злочинні ринки (сфера економіки та господарської діяльності, фінансів, використання бюджетних коштів, видобування корисних копалин, тобто передусім ті, що тісно пов'язані з корупцією).

В умовах збройної агресії проти України, організована злочинність становить пряму загрозу для національної безпеки, адже вона є тим додатковим інструментом, що використовується спецслужбами іноземних держав для дестабілізації ситуації в Україні та завдання шкоди національній безпеці.

За всієї складності криміногенної ситуації органам та підрозділам НП України вдається стабілізувати ситуацію в боротьбі зі злочинністю та продовжувати реформування своїх структур.

Підрозділи НП України постійно адаптуються до нових тенденцій і викликів, які існують в умовах сьогодення, оновлюють алгоритми виявлення, припинення та розслідування злочинів, вчинених організованими групами та злочинними організаціями, притягують до відповідальності причетних осіб та надають допомогу постраждалим.

Тому сьогодні серед пріоритетних напрямків діяльності і Міністерства внутрішніх справ загалом, і Національної поліції України зокрема – протидія організованій злочинності та корупції, а серед ключових фокусів уваги:

- 1) **розширення міжнародного співробітництва;**
- 2) **проактивна робота, спрямована на попередження злочинності в умовах воєнного стану;**
- 3) **навчання сучасним формам і методам роботи слідчих та оперативників, у т.ч. здобувачів вищої освіти, які невдовзі поповнять лави підрозділів Національної поліції України.**

Ми не маємо пасти задніх. Наші оперативники вже проходять курси з кращих практик, які успішно застосовують європейські країни, курсанти набувають фахових вмінь та навичок протидії організованій злочинності та корупції, а науково-педагогічні працівники закладів вищої освіти зі

специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, активно вивчають європейські методики викладання спеціальних дисциплін за програмами СЕРОЛ, КМЄС та НАТО й впроваджують їх у систему підготовки високопрофесійних фахівців.

Реалізація вказаних положень ефективно забезпечується ЗВО зі специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, у яких, на нашу думку, є більш прогресивна система підготовки персоналу у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Згадане повною мірою корелює із організацією та проведенням на базі саме нашого Університету науково-практичного семінару **«Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики»**, заявки для участі у якому подали не лише знані вітчизняні науковці, а й фахівці-практики від різних правоохоронних структур держави.

З огляду на це, сподіваюся, що думки та пропозиції, які будуть висловлені під час цього науково-практичного семінару, а також обмін передовими методиками щодо протидії організованим формам злочинності, стануть корисними у пошуку ефективних шляхів вдосконалення правоохоронної діяльності в нашій державі, а відтак розвитку України як справді європейської, демократичної та правової держави.

Бажаю учасникам семінару плідної дискусії!

Воліков Тарас Анатолійович,

докторант кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ВЛАСНОСТІ

Кримінальні правопорушення проти власності викликають багато складнощів у процесі досудового розслідування. Зокрема, можуть виникнути проблемні питання вже на початковому етапі огляду місця події. Тому обов'язково потрібно розглянути специфіку визначеної слідчої (розшукової) дії у кримінальних провадженнях досліджуваної категорії, особливо в умовах військового часу.

Специфіка розслідування кримінальних правопорушень проти власності певним чином визначається особливостями їх учинення. Прихованість та короткочасність дій правопорушника є наслідком недостатності або відсутності корисної інформації про злочинну подію, що розслідується – в багатьох випадках невідома особа злочинця та місце учинення протиправного діяння. Складнощі у розслідуванні даної категорії кримінальних проваджень, як доречно визначає В. О. Туляков, зумовлені наступними чинниками:

- гострим дефіцитом часу, який викликаний необхідністю проведення великого обсягу роботи в стислі строки;
- складністю організації взаємодії між слідчим і працівниками інших служб, які беруть участь у розслідуванні даного кримінального правопорушення;
- небажанням свідків, а іноді й самих потерпілих (особливо у випадках завдання незначної шкоди), повідомляти працівникам поліції свої прізвища, адреси та намагання якнайскоріше залишити місце події [4, с. 6].

У той же час, огляд місця події потрібно провести максимально оперативно, що дозволить успішно визначити (спрогнозувати) напрями подальшого розслідування у кримінальному провадженні, висунути обґрунтовані версії, вести направлений пошук підозрюваних (окреслити коло «зацікавлених» осіб), визначити перелік невідкладних слідчих (розшукових) дій та необхідних оперативно-розшукових заходів.

Також досить доречно наголошує і С. П. Мітрічев, що у тих випадках, коли правопорушника оперативна група затримує на місці вчинення кримінального правопорушення, огляд місця події доцільно проводити негайно одному з працівників цієї групи. Тоді розрив у часі між затриманням злочинця й оглядом місця події скоротиться до мінімуму, а сам огляд буде своєчасним і найбільш повним. Тим більше, що проведення огляду місця події можливе і до початку кримінального провадження [3, с. 27].

Як вказує окрема група науковців (О. Ф. Кобзар, К. О. Чаплинський), успіх розслідування залежить від того, наскільки оперативно та кваліфіковано буде

проведено огляд місця події та інші невідкладні слідчі (розшукові) дії. Огляд місця події є незамінною слідчою (розшуковою) дією, оскільки інформацію, отриману при огляді, здебільшого неможливо виявити в будь-якому іншому місці, здобути шляхом проведення інших процесуальних дій. Численні дані слідчої та судової практики свідчать про те, що найменше зволікання з виконанням невідкладних дій негативно позначається на якості розслідування. Автори вказують, що обстановка на місці події може швидко змінитися, а сліди кримінального правопорушення – зникнути; злодії отримають можливість знищити сліди, які викривають їх у протиправному діянні, заховати або реалізувати викрадене, змінити місце проживання тощо. Крім того, потерпілі та свідки із часом забувають обставини вчинення протиправного діяння і не можуть пригадати на допиті важливі для справи подробиці, які раніше ними могли бути повідомлені. Тому чим меншим буде проміжок часу між отриманням повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та проведенням невідкладних слідчих (розшукових) дій, тим повнішим і ціннішим можуть бути дані, отримані в результаті розслідування [1, с. 67].

Після прибуття на місце події уповноважена особа, як зазначав Є. І. Макаренко, має забезпечити його охорону, видалити сторонніх осіб, а потерпілого та свідків-очевидців крадіжки коротко опитати з метою орієнтування в обставинах учинення та виявлення протиправного діяння. При цьому необхідно з'ясувати: чи було замкнено приміщення і на які замикаючі пристрої; чи оснащене воно охоронною сигналізацією та чи спрацювала вона в результаті несанкціонованого проникнення крадія; хто першим виявив крадіжку; чи не змінювалася кимсь обстановка на місці крадіжки і якщо так, то ким і які зміни були внесені; що викрадено злодієм і прикмети викраденого майна; хто за припущенням заявника міг вчинити крадіжку. Якщо при опитуванні уповноважена особа одержує інформацію щодо особи правопорушника і напряму, в якому він утік, необхідно негайно організувати його переслідування за «гарячими слідами». Для цього слідчий, дізнавач чи прокурор має дати відповідне завдання оперативному уповноваженому та дільничному офіцеру поліції щодо проведення невідкладних оперативних заходів. Якщо на місце протиправного діяння прибув кінолог зі службово-розшуковим собакою, уповноважена особа має визначити можливість застосування останнього. Також автор наголошував, що ретельно оглядаючи предмети навколишнього середовища, особливо ті, місце розташування яких, за словами потерпілого, правопорушником було порушено, слідчий, дізнавач чи прокурор повинен здійснювати пошук латентної (невидимої) інформації. З цією метою варто застосувати відповідні техніко-криміналістичні засоби і методи пошуку (наприклад, лупи різної кратності, ультрафіолетовий освітлювач, порошки для виявлення невидимих слідів пальців рук, адсорбенти для забору зразків запаху злодія з предметів, яких він торкався) [2, с. 23-25].

Підсумовуючи вищенаведене, зазначимо, що при розслідуванні кримінальних правопорушень проти власності можуть виникати різноманітні слідчі ситуації. Та у будь-якому випадку на початковому етапі розслідування

необхідно проводити огляд місця події. Тому визначення його організаційних і тактичних особливостей у досліджуваній категорії кримінальних проваджень є важливим завданням на сучасному етапі становлення України, особливо в умовах військового часу.

Список використаних джерел:

1. Кобзар О. Ф., Чаплинський К. О. Методика розслідування та попередження кишенькових крадіжок : навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 161 с.
2. Макаренко Є. І. Розслідування злочинів проти приватної власності : навч. посібник. Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. 106 с.
3. Митричев С. П. Общие положения методики расследования отдельных видов преступлений. *Криминалистика и судебная экспертиза*. К.: РИО МВД УССР, 1973. Вып. 10. С. 27-33.
4. Туляков В. А. Виктимология (социальные и криминологические проблемы) / Одесса: Юрид. лит., 2000. 336 с.

Бабенко Владислав Вікторович

ад'юнкт кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗМІНА ПОВНОВАЖЕНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ СУБ'ЄКТІВ ЯКИХ ВІДНЕСЕНО ДО СТОРОНИ ОБВИНУВАННЯ

Запровадження правового режиму воєнного стану внесло чимало корективів у розвиток та функціонування правової системи. Окремі норми і положення кодифікованих законів різних галузей права оновилися або були повністю трансформовані під впливом нових викликів. Кримінальне процесуальне законодавство також зазнало змін з огляду на те, що воно регламентує порядок здійснення кримінального судочинства, який передбачає найбільш суворі обмеження прав і свобод людини та громадянина. Такі обмеження найчастіше відбуваються за ініціативи сторони обвинувачення, проте на сьогодні в наукових колах досі не визначеним залишається питання щодо переліку суб'єктів, які до неї належать.

Відповідно до п. 19 ч. 1 ст. 3 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) «...сторони кримінального провадження - з боку обвинувачення: слідчий, дізнавач, керівник органу досудового розслідування, керівник органу дізнання, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник у випадках, установлених цим Кодексом...» [1]. Разом із конкретизованим визначенням суб'єктів з боку обвинувачення їх належність до сторони обвинувачення підтверджується нормами КПК України, у яких розкриваються повноваження цих суб'єктів. Так, наприклад, у п.п. 1-3 ч. 2 ст. 40 КПК України зазначається, що «слідчий уповноважений розпочинати досудове

розслідування; проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії; доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам...» [1]. Натомість у ст. 1 Інструкції з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України від 06.07.2017 р. №570 серед повноважень слідчого передбачено і проведення всебічного, повного та неупередженого досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності слідчих органів Національної поліції України, у порядку, встановленому КПК України [2]. Наділення слідчого такими повноваженнями викликає питання і у теоретиків і у практиків, адже зобов'язує по суті представників сторони обвинувачення збирати будь-які докази, навіть ті, що виправдовують особу, яка обвинувачується у вчиненні злочину. Аналогічна ситуація склалася і щодо повноважень дізнавачів, адже відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 40-1 КПК України дізнавач уповноважений «починати дізнання за наявності відповідних підстав...» [1], а згідно з Положенням про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції від 20.05.2020 р. № 405 дізнавач уповноважений «забезпечувати повне, усебічне та неупереджене розслідування кримінальних проступків...», що також може поставити під сумнів віднесення його до сторони обвинувачення [3].

До сторони обвинувачення також законодавцем віднесено керівника органу досудового розслідування та керівника органу дізнання, повноваження яких зазначені у наведених вище підзаконних нормативно-правових актах, а також в ст.ст. 39, 39-1 КПК України відповідно.

На відміну від проаналізованих вище суб'єктів серед основних повноважень прокурора визначено підтримку державного обвинувачення в суді, відмову від підтримання державного обвинувачення, його зміни або висунення додаткового обвинувачення згідно з п. 15 ч. 2 ст. 36 КПК України [1]. У Законі України «Про прокуратуру» навіть виділено окрему норму для підкреслення функції обвинувачення прокурора – а саме ст. 22 відповідно до якої «Прокурор підтримує державне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені [Кримінальним процесуальним кодексом України](#)» [4].

До сторони обвинувачення законодавець також відносить потерпілого, його законного представника та представника, адже початково у визначенні поняття потерпілого закладено, що йому завдано моральної, фізичної або майнової шкоди в залежності від виду особи, яка постраждала (фізична або юридична особа) [1].

Підкреслимо, що основні повноваження проаналізованих суб'єктів суттєво не змінилися в умовах воєнного стану, однак зазнали змін їх повноваження для виконання окремих завдань досудового провадження в залежності від ситуації, яка склалася. В подальших працях вони будуть нами проаналізовані, однак починати їх детальний аналіз не можна без акцентування уваги на тому, що в п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України перелік суб'єктів, які належать до сторони обвинувачення не містить співробітників оперативних підрозділів, хоча

законодавець і перелічує їх серед представників сторони обвинувачення в параграфі 2 глави 5 КПК України. Ми підтримуємо позицію науковців (Бойко О.П., Рогальська В.В.), які вбачають доцільність включення працівників оперативних підрозділів до представників сторони обвинувачення[5]. Свою позицію ми аргументуємо, тим, що законодавець по суті і так їх наділив повноваженнями здійснювати обвинувальну діяльність, адже, відповідно до ч. 2 ст. 41 КПК України «Під час виконання доручень слідчого, дізнавача, прокурора співробітник оперативного підрозділу користується повноваженнями слідчого», який вже віднесений до сторони обвинувачення[1]. Безперечно, дана норма не змінилася в КПК України навіть з введенням в Україні воєнного стану, однак дещо змінені повноваження слідчого при проведенні тих чи інших процесуальних дій або прийнятті процесуальних рішень.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України в редакції від 11.12.2022 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Інструкція з організації діяльності слідчих підрозділів Національної поліції України, затверджена Наказом МВС України від 06.07.2017 р. №570. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0919-17#Text>
3. Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції, затверджене Наказом МВС України від 20.05.2020 р. № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>.
4. Про прокуратуру: Закон України в редакції від 07.05.2022 №1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
5. Бойко О.П., Рогальська В.В. Взаємодія слідчих Національної поліції України з підрозділами карного розшуку на досудовому провадженні. Монографія. Дніпро. Видавець Біла К.О, 2018. 382 с.

Войтович Ірина Степанівна

ад'юнкт кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету №1 Інститут з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції (Львівський державний університету внутрішніх справ)

ФОРМУВАННЯ ПІДСТАВ ПРОВАДЖЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У КОНКРЕТНІЙ СЛІДЧІЙ СИТУАЦІЇ

Проведення слідчої (розшукової) дії включає в себе: 1) прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії; 2) організаційно-тактичне забезпечення (підготовка) слідчої (розшукової) дії; 3) робоча частина слідчої (розшукової) дії; 4) заключний етап.

У свою чергу прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії складається з встановлення її фактичної підстави, оцінки правового підґрунтя та формування процесуальної підстави слідчої (розшукової) дії (усного рішення, письмового клопотання перед слідчим суддею). Тим самим, прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії не є в повному розумінні слова першим

етапом проведення слідчої (розшукової) дії; воно формується в результаті серйозної підготовчої та аналітичної діяльності, виступаючи направляючою частиною реалізації управлінського рішення, від достовірності і законності якого залежить підсумковий результат слідчої (розшукової) дії.

Ухвалення рішення про проведення слідчої (розшукової) дії багато в чому є результатом вже сформованої слідчої ситуації, яка створює умови для проведення слідчої (розшукової) дії, або ж «виводить» слідчого на передбачений законом обов'язок проведення слідчої (розшукової) дії. Рішення про проведення слідчої (розшукової) дії - це наслідок природно ситуації, що склалася (наявності фактичних і правових підстав проведення слідчої (розшукової) дії, а також передбачених законом умов допустимості її проведення).

Процес і порядок прийняття слідчим рішення про проведення слідчої (розшукової) дії тісно взаємопов'язаний не тільки з питанням про підстави її проведення, обсягу самотійності прийняття відповідного рішення слідчого в кримінальному судочинстві, а й з тактичними, а також суб'єктивно-психологічними аспектами процесуальної діяльності слідчого при прийнятті управлінських рішень у кримінальному провадженні.

Більш того, як видається, питання вибору слідчої (розшукової) дії, адекватність ситуації, щодо слідчої ситуації, знаходиться не тільки, та й не стільки в правовій сфері діяльності слідчого, скільки відноситься до тактико-психологічних особливостей кримінального судочинства, сфері інтуїтивного сприйняття слідчим ситуації, що склалася.

Вибір порядку прийняття рішень і методів їх виконання залежить не тільки від умов реальної слідчої ситуації, а й властивостей особистості слідчого, а також може бути результатом логічного аналізу ситуації, прорахунку можливих наслідків дій в сукупності із заходами щодо зниження ступеня ризику, може нести і інтуїтивний характер.

Говорячи про роль інтуїції в процесі розумової діяльності слідчого, в спеціальній літературі зазначається, що це «заснована на досвіді і знаннях інтелектуальна здатність швидко знаходити рішення творчої завдання при обмеженому вихідному матеріалі. Вона відіграє позитивну роль в збиранні доказів, виборі найбільш ефективних прийомів розслідування [1, С.24]¹.

Тактичне рішення слідчого може полягати у виборі тих чи інших прийомів і засобів при провадженні слідчих (розшукових) дій, у виборі з декількох можливих такої слідчої (розшукової) дії, проведення якої на даний момент розслідування визнається оптимальним для досягнення конкретної мети.

Хоча інтуїтивні здогадки не можуть бути підставою для прийняття будь-якого процесуального рішення у кримінальному провадженні, зокрема, для проведення слідчих (розшукових) дій, які зачіпають інтереси громадян, але при визначенні правил прийняття слідчим рішень про провадження слідчих (розшукових) дій, необхідно враховувати і використовувати психологічні закономірності, що дозволяють підвищити ефективність слідчої діяльності. Застосування тактичних прийомів, вибір тієї чи іншої слідчої (розшукової) дії

¹ Гранат Н.Л., Ратинов А.Р. Решение следственных задач: учебное пособие. Волгоград, 1978. С. 24.

залежить від слідчої ситуації і її оцінки слідчим. Тому здійснення будь-якого слідчого заходу може мати місце тільки після глибокого вивчення ситуації, що склалася, яка, в свою чергу, здійснюється слідчим в силу його професіоналізму. Таким чином, окрім встановлення фактичної підстави і умов проведення, вибір конкретного слідчої (розшукової) дії в певній слідчій ситуації пов'язаний також і з рядом суб'єктивних (накопичений слідчим досвід, звички, професіоналізм, вказівки керівника слідчого органу) і об'єктивних (наявні криміналістичні розробки, пряма вказівка закону на необхідність проведення) факторів.

Чинні законодавчі положення, що стосуються процесу прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії, не відрізняються визначеністю. Це стосується оціночного характеру категорій кримінального процесуального закону, невизначеності, неточності норм, що регламентують підстави та умови, порядок прийняття рішень про провадження слідчих (розшукових) дій.

Можливо, що відносна правова невизначеність у регулюванні дій слідчого обумовлена ситуацією, що складається на початкових етапах досудового розслідування, а саме - інформаційної недостатністю, яка не дозволяє повноцінно сформулювати фактичну підставу проведення конкретної слідчої (розшукової) дії. І ця недостатність природним чином «екстраполюється» на законодавчі формулювання правил в провадженні слідчих (розшукових) дій.

Для прийняття рішення про проведення слідчої (розшукової) дії, в першу чергу, повинна бути визначена та достатня сукупність фактичних даних, відомостей, яка вказує на необхідність проведення слідчої (розшукової) дії, тобто, має бути встановлено фактична підстава його проведення. Саме від цього, в основному, і залежить прийняття вірного процесуального рішення. Кримінальне процесуальне законодавство в цьому сенсі мало «допомагає» правозастосовцю в ухваленні рішення про проведення слідчої (розшукової) дії, використовуючи досить невизначені поняття: «наявність достатніх даних вважати», «при необхідності», «при наявності підстав», «якщо є суттєві суперечності» і т.д.

Незважаючи на невизначеність нормативних формулювань підстав провадження слідчих (розшукових) дій, при їх конструюванні законодавець все ж виходить із того, що ними (підставами) є сукупність фактичних даних, що вказують на можливість досягнення певних цілей, отримання нових відомостей про обставини, що мають значення для справи. Деякі слідчі (розшукові) дії (наприклад, одночасний допит двох і більше осіб) проводяться тільки на підставі фактичних даних (доказів), що містяться в кримінальному провадженні.

Приймаючи рішення про проведення слідчої (розшукової) дії (тобто, формулюючи процесуальну підставу її проведення), слідчий виходить з:

- наявності обставин, фактичних даних, що обумовлюють можливість і необхідність його проведення (фактичних підстав);
- визначення цілей, завдань, часу, місця і передбачених законом умов проведення слідчої (розшукової) дії (наявності правової підстави і умов допустимості);
- прогнозування своєї поведінки в різних слідчих ситуаціях, а також дій

учасників, порядку використання тактичних прийомів, методів психологічного впливу, науково-технічних засобів і т.д.

Тільки наявність всіх зазначених елементів робить проведення слідчої (розшукової) дії (а, отже, і прийняття рішення) обґрунтованим і законним.

Список використаних джерел:

Гранат Н.Л., Ратинов А.Р. Решение следственных задач: учебное пособие. Волгоград, 1978. 94с.

Богуславський М.Г.,

к.ю.н., науковий співробітник навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем протидії організованим злочинності та корупції, *(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)*

Паршин Ю.І.

д.е.н., професор, старший науковий співробітник навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем протидії організованим злочинності та корупції, *(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ)*

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИМ ГРУПАМ ТА ЗЛОЧИННИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ СФОРМОВАНИМ НА ЕТНІЧНІЙ ОСНОВІ

Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України є міжрегіональним територіальним органом у складі кримінальної поліції НП України, який бере участь у реалізації державної політики з питань боротьби з організованою злочинністю. Одним із основних завдань Департаменту є виявлення, припинення і попередження незаконної діяльності суспільно небезпечних організованих груп (ОГ) і злочинних організацій (ЗО) зокрема і таких ,які були створені на етнічній основі та можуть мати транснаціональні зв'язки. [1, с.1]

За вказаний період за матеріалами підрозділів стратегічних розслідувань направлено до суду 160 кримінальних проваджень стосовно ОЗГ, у тому числі 25 – злочинних організацій.

Серед викритих ОГ і ЗО 26 з міжрегіональними зв'язками, 33 з корумпованими зв'язками, 23 причетні до розкрадання бюджетних коштів, 24 сформовані на етнічній основі та 7 з транснаціональними зв'язками. Установлено 641 особу, причетну до вчинення злочинів у складі цих груп, зокрема 174 організаторів та 445 безпосередніх виконавців.[2. с.53]

Доведено причетність цих осіб до вчинення 913 кримінальних правопорушень, з яких 704 тяжкі та особливо тяжкі та 132 з ознаками корупції.

За 8 місяців цього року повідомлено про підозру 38 суб'єктам підвищеного злочинного впливу за нововведеними статтями Кримінального кодексу України,

серед яких 20 «смотрящих», 5 «кримінальних авторитетів», 3 «бродяг», 1 «положенець»[2, с.54]

До складу ОГ та ЗО створених на етнічній основі входять не тільки представники якоїсь етнічної групи, що мешкають на території України і є її громадянами, також доволі часто злочинцями є іноземці, які тимчасово перебувають на території країни, можуть виїжджати після вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів та через деякий час повертатись для продовження вчинення злочинів. Даний факт ускладнює процес документування їх злочинної діяльності, призводить до тривалого часу розслідування кримінальних правопорушень та притягнення винних до відповідальності. Також це стосується «кримінальних авторитетів», «злодіїв у законі», «смотрящих», які здійснюють контроль та керівництво діяльністю етнічних ОГ та ЗО при цьому можливо навіть не знаходячись на території України.

З метою недопущення таких осіб на території України, іноземців, відносно яких є данні, що вони можуть бути причетні до діяльності ОГ та ЗО міжрегіональні територіальні органи НП України, які здійснюють діяльність по протидії організованій злочинності наділені повноваженнями щодо прийняття рішення про заборону в'їзду в Україну іноземцям та особам без громадянства.

Для прийняття ДСР НП України рішення про заборону в'їзду відповідно територіальними органами поліції (Управліннями стратегічних розслідувань в областях), їх відокремленими підрозділами (готується довідка, у якій зазначаються:

- дані про іноземця, якому передбачається заборонити в'їзд: прізвище, ім'я (імена) та по батькові (за наявності) іноземця, число, місяць, рік народження, стать, громадянство (підданство) або країна постійного проживання, а також за наявності - дані паспортного документа іноземця, місце народження, місце роботи, посада, місце проживання (перебування), номери засобів зв'язку;
- відомості, що обґрунтовують необхідність прийняття рішення про заборону в'їзду, зокрема, обставини, що є підставою для прийняття рішення про заборону в'їзду;
- результати перевірки іноземця за інформаційними системами й обліками, у тому числі функціональними підсистемами єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, банками даних Міжнародної організації кримінальної поліції - Інтерпол;
- відомості про наявність майнових зобов'язань перед юридичними та фізичними особами в Україні;
- строк заборони в'їзду в Україну іноземцю.

Довідка готується окремо стосовно кожного іноземця, щодо якого приймається рішення про заборону в'їзду. Підготовлена управлінням стратегічних розслідувань в областях довідка разом з матеріалами, що підтверджують обставини і характер вчинення іноземцем діяння, яке суперечить інтересам боротьби з організованою злочинністю (далі - матеріали), надсилається до уповноваженого підрозділу поліції.

На підставі відомостей, викладених у довідці, уповноваженим підрозділом

поліції не пізніше п'яти робочих днів готується рішення про заборону в'їзду у формі постанови про заборону в'їзду в Україну.

Рішення про заборону в'їзду приймається уповноваженим підрозділом поліції строком на три роки. Строк заборони в'їзду в Україну іноземцю обчислюється з дати затвердження постанови про заборону в'їзду в Україну.

Перед наданням Держприкордонслужбі доручень щодо заборони в'їзду в Україну іноземцям, таке рішення уповноваженим підрозділом поліції погоджується з Міністерством закордонних справ України. Уповноважений підрозділ поліції інформує Міністерство закордонних справ України про прийняття рішення про заборону в'їзду іноземцям, які є засновниками, власниками або керівниками юридичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності в Україні, представникам іноземних релігійних або громадських організацій.[3]

Потрібно зазначити, що дані повноваження дають змогу підрозділам Департаменту стратегічних розслідувань ефективно протидіяти іноземцям, особам без громадянства, які намагаються потрапити на територію України для ведення злочинної діяльності, зокрема вчинення злочинів в складі ОГ та ЗО створених на етнічній основі.

Список використаних джерел:

1. Положення про Департамент стратегічних розслідувань Національної поліції України. / Наказ НП України від 23.10.2019 року №1077 «Про затвердження Положення про Департамент стратегічних розслідувань національної поліції України».

2. Аналітичний огляд «Оцінка рівня стану організованої злочинності в Україні та протидії підрозділами Департаменту стратегічних розслідувань НПУ в умовах воєнного стану»; кол. авт. Дніпро: ДДУВС, 2022, 58 с.

3. Наказ МВС України від 05.04.2022 №209 «Про затвердження Інструкції про порядок прийняття уповноваженим підрозділом Національної поліції України рішень про заборону в'їзду в Україну іноземцям та особам без громадянства» / <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0404-22/print>.

Бойко Олексій Павлович

доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань
ННП ПФПП Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ОПЕРАТИВНИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ НА ДОСУДОВОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЩОДО КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, УЧИНЕНИХ ЧЛЕНАМИ ОГ ТА ЗО

Практика розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених членами організованих груп (далі – ОГ) та злочинними організаціями (далі – ЗО), свідчить про те, що їх успішне виявлення, розкриття та викриття винних багато в чому залежить від правильної організації взаємодії слідчих з оперативними підрозділами на досудовому провадженні. Однією з важливих умов такої взаємодії є своєчасний обмін інформацією, що орієнтує.

Відповідно до п. 2 розділу 13 наказу МВС України від 07 липня 2017 року № 575 «Про затвердження інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні» за наявності в оперативного підрозділу достатньої інформації про готування до вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину особами у складі ОГ та ЗО зібрані матеріали із зафіксованими фактичними даними про це надаються начальникові слідчого управління ГУНП для планування погоджених дій під час їх реалізації [1].

Ми погоджуємося з твердженням Черняк Н.П., яка досліджуючи в науковій статті особливості взаємодії слідчих з оперативними підрозділами при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених членами ОГ та ЗО під терміном “готування” розуміє як підставу для проведення оперативно-розшукової діяльності, відповідно до ч. 1 ст. 6 ЗУ “Про оперативно-розшукову діяльність” [2, с. 158].

У разі наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності, оперативні підрозділи мають право проводити оперативно-розшукові заходи з метою документування протиправних дій членів ОГ та ЗО.

Матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння членів ОГ та ЗО, відповідальність за які передбачена КК України, що направляються до органу досудового розслідування для початку та здійснення досудового розслідування, повинні містити відомості про наявність та місцезнаходження доказів (у тому числі речових доказів), бухгалтерських документів, викрадених або здобутих кримінально-протиправним шляхом коштів, майна та інших цінностей. Здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених членами ОГ та ЗО, здійснюється слідчими управліннями ГУНП після визначення прокурорами відповідного рівня за слідчим управлінням ГУНП відповідно до юрисдикції місця їх вчинення [1].

По кримінальним провадженням, що знаходяться у провадженні слідчого, слідчі (розшукові) (далі – СРД) та негласні слідчі (розшукові) дії (НСРД) відповідно до ст. 40 КПК України можуть проводитись оперативними підрозділами лише за його дорученням [3].

Ефективність взаємодії слідчого з оперативними підрозділами на досудовому провадженні забезпечується за умови своєчасного обміну інформацією, отриманої під час виконання СРД та НСРД. У разі скоєння багато епізодних кримінальних правопорушень (серійних вбивств, зґвалтувань, озброєних розбійних нападів, розкрадань у великих розмірах, що учинені ОГ та ЗО), а також складних та великих за обсягом кримінальних проваджень

здійснення досудового розслідування проводиться слідчо-оперативними групами (далі – СОГ). Для забезпечення ефективної взаємодії в роботі дуже важливим є складання єдиного узгодженого плану СРД та НСРД, відповідно до якого розподіляються обов'язки між учасниками групи. Серйозна увага при плануванні має звертатися на узгодженість за часом, місцем та строками закінчення проведення СРД та НСРД.

У процесі виконання плану проведення СРД НСРД та відповідно до встановленої періодичності працівники оперативних підрозділів, включені до складу СОГ, щотижня інформують слідчого - керівника СОГ про стан виконання наданих письмових доручень та запланованих заходів, а на його вимогу надають документи, що підтверджують обсяги проведеної ними роботи, також самостійно надають слідчому обґрунтовані пропозиції щодо необхідності проведення конкретних СРД та НСРД [1].

Кримінальний процесуальний закон, а саме ст. 41 КПК України покладає на оперативні підрозділи обов'язок виконувати доручення слідчого у будь-якому кримінальному провадженні, що перебуває у його провадженні [3].

При наданні доручення оперативним підрозділам, слідчому необхідно визначаючи конкретний перелік СРД чи НСРД, які потрібно виконати, доцільно виключити з нього найважливіші для кримінального провадження (проведення слідчого експерименту, допит підозрюваного та ін.). У ряді випадків слідчий повинен особисто проводити обшук, пред'явлення для впізнання, одночасний допит двох і більше раніше допитаних осіб. Інакше це може серйозно вплинути на результати досудового розслідування так як вимагає досконалого знання матеріалів кримінального провадження.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні : наказ МВС України від 07 липня 2017 року № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text> (дата звернення: 22.11.2022).

2. Черняк Н. П. Особливості взаємодії слідчих з оперативними підрозділами при розслідуванні кримінальних правопорушень, учинених членами організованих груп та злочинних організацій. *Держава та регіони. Серія : Право*. 2014. № 4. С. 156-160.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.11.2022).

Єфімов Микола Миколайович

доцент кафедри криміналістики та домедичної підготовки ННП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
доктор юридичних наук, доцент

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

На часі, у зв'язку зі зміною чинного кримінального кодексу України, виникла необхідність переосмислення окремих понять (кримінальне правопорушення, злочин, проступок). Серед нововведень вказаного законодавчого акту також є поняття організованої групи та злочинної організації.

Так, в ч. 3 ст. 28 Кримінального кодексу України законодавець визначив, що кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи. А в ч. 4 зазначеної статті формулюється наступне: кримінальне правопорушення визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп [3]. Як бачимо, основні відмінності між вказаними поняття полягають в наступному: ієрархічність об'єднання, кількість осіб, наявність визначеного лідера (лідерів).

Серед видів співучасті законодавець в ч. 1 ст. 27 Кримінального кодексу України визначив наступні: виконавець, організатор, підбурювач та пособник [3]. В той же час, вважаємо такі види достатніми в розрізі кримінального права, але в розрізі криміналістики та оперативно-розшукової діяльності їх явно не достатньо для розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Зокрема, окремі науковці (Н. С. Карпов, С. В. Євдокименко) наголошували на тому, що встановлення зв'язків між злочинними групами переслідує наступні цілі: взаємний обмін злочинним досвідом та розмежування сфер діяльності; «відмивання» грошей або вчинення злочинів за межами регіону чи країни; виїзд за межі України для ухилення від кримінальної відповідальності; обмін виконавцями вчинення злочинів тощо [2, с. 28].

В свою чергу, К. О. Чаплинський опрацьовуючи організовані злочинні угруповання як суб'єкт злочинної діяльності наголошував на тому, що слід пам'ятати про те, що кожне злочинне об'єднання складається з окремих індивідів, які володіють певними якостями та ознаками, що характеризують їх в особистісному відношенні. Автор зазначав, що становище у складі злочинної групи накладає відбиток на поведінку й риси характеру її членів, в яких відображаються усі ознаки організованої групи в цілому [5, с. 46].

Також вважаємо доречним привести думку С. П. Мельниченко, який акцентував увагу на тому, що типова структура злочинної організації повинна мати наступний вигляд: «...1) лідер (організатор); 2) особи, що спеціалізуються на «придбанні» вогнепальної зброї, наприклад, викрадення (розбій, грабїж), купівлі на воєнізованих складах, у інших ОЗУ або у зоні АТО; 3) особи, які безпосередньо переміщують вогнепальну зброю (кур'єри - безпосередні виконавці, співвиконавці) до місця схованки або продажу (передачі); 4) особи, що здійснюють підготовку до вчинення злочину (придбання або виготовлення підробних документів, визначення шляхів та способів можливого переміщення вогнепальної зброї), підготовку транспортних засобів до перевезення тощо; 5) особи, що здійснюють збут вогнепальної зброї або забезпечують її зберігання (переховування)» [4, с. 82-83].

Також вбачаємо цікавою позицію Є. Ю. Буждиганчук, яка визначила таку структуру досліджуваної категорії, яка вчиняє кримінальні правопорушення проти моральності: «а) організатор (лідер) групи; б) особи, які утримують місця розпусти (адміністратори місць для надання інтимних послуг); в) особи, які здійснюють пошук осіб для заняття проституцією; г) особи, які надають інтимні послуги; д) допоміжний персонал – особи, які забезпечують безпеку діяльності ОГ, отримують замовлення і розподіляють між клієнтами повій, акумулюють одержані кошти, супроводжують повій, здійснюють медичний огляд повій; е) технічний персонал – особи, які здійснюють прихований відеозапис надання інтимних послуг з метою подальшої компрометації, дискредитації або шантажування клієнтів; ж) особи, які забезпечують виїзд повії за кордон; з) особи, які здійснюють прикриття злочинної діяльності кримінального групування» [1, с. 89].

Найбільш оптимальною ми вважаємо структуру, яку визначила група авторів (К. О. Чаплинський, П. Я. Мінка), наступним чином: «...лідери (організатори) організованих груп чи злочинних організацій; аналітичний блок (радники і консультанти); блок безпеки (розвідка і контррозвідка); блок прикриття (захисту), що складається із корумпованих чиновників і представників правоохоронних органів, а також з адвокатів, які обслуговують злочинні групи, та утримувача єдиної «каси»; активні члени: бойовики, безпосередні виконавці, охоронці, навідники та ін.» [5, с. 48-49].

Підсумовуючи, зазначимо, що нами визначено наступну структуру злочинної організації: лідери (організатори) злочинних організацій; консультативний блок; захисний блок; активні члени (бойовики, безпосередні виконавці, охоронці, навідники); технічний персонал (особи, які здійснюють прихований відеозапис); допоміжний персонал (особи, які забезпечують діяльність групи); особи, які здійснюють прикриття злочинної діяльності групування (корумповані чиновники, правоохоронці, адвокати).

Список використаних джерел:

1. Буждиганчук Є. Ю. Розслідування сутенерства, вчиненого організованою групою : дис. на зд. наук. ст. к.ю.н. за спец. 12.00.09. ПрАТ

«Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом». Київ, 2020. 259 с.

2. Карпов Н. С., Євдокіменко С. В. Злочинна діяльність / Наукове видання під ред. В.П. Бахіна. К., 2001.

3. Кримінальний кодекс України : Електронний ресурс : режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення – 21.11.2022)

4. Мельниченко С. П. Криміналістична характеристика та особливості розслідування незаконного переміщення вогнепальної зброї: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / ДДУВС. Дніпро, 2016. 223 с.

5. Чаплинський К. О., Мінка П. Я. Розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями: Навчальний посібник. Дніпропетровськ: Видавництво «Свідлер А.Л.», 2009. 225 с.

Єфімов Володимир Веніамінович

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ННП ПФПП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ХАРАКТЕРИСТИКИ ФАКТОРІВ, ЩО ВПЛИВАЮТЬ НА СТАН КРИМІНОГЕННОЇ СИТУАЦІЇ В АПК УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Робота агропромислового комплексу (АПК) в умовах воєнного стану є надважливою складовою у відновленні економіки України. Бізнес потребує відповідної державної підтримки, низки спрощень, а також запровадження певних особливостей у законодавчому регулюванні. Урядом запроваджено механізм кредитування аграріїв, яке здійснюється в рамках удосконаленої програми «Доступні кредити 5-7-9%». Українські банки на посівну вже видали кредитів на суму 6 мільярдів 744 мільйони гривень. Таке додаткове фінансування отримали близько 2500 суб'єктів господарювання, які вже звернулись і отримали кошти на проведення посівної. Також скасовано додаткові процедури із сертифікації насіння, спрощено маркування імпортованих харчових продуктів і кормів, знято бюрократичні перепони щодо експорту та ліцензування дозволених груп товарів, ухвалено низку рішень, які полегшують доступ виробників сільгосппродукції, зокрема, до пального, пестицидів та агрохімікатів, скасовано ліцензування експорту кукурудзи й соняшникової олії, спрощено реєстрацію сільськогосподарських машин та механізмів у період воєнного стану [1].

Через війну вартість активів в АПК України впала на 70%. Окрім негативного впливу від руйнувань, заданих російським агресором, його подальшими спробами блокувати зерновий коридор тощо. Проблемними для вітчизняних агровиробників залишаються і внутрішні моменти: - це несвоєчасне відшкодування ПДВ експортерам, ускладнений документальний контроль з боку наглядових органів, непрості відносини із банками, які скасували кредитні

канікули, запроваджені раніше у зв'язку із воєнним станом; - ситуація погіршується й тим, що з боку держави відбувається затягування із відшкодуванням негативного сальдо ПДВ вже стало значним викликом для виробників та експортерів, йдеться про мільярди гривень, чіткої відповіді немає, закриті реєстри платників ПДВ, жодного офіційного аудиту втрат АПК в умовах воєнного стану не проводиться; - ускладнюється контроль за бухгалтерським обліком, в умовах відключень електроенергії подати звітність – справжній квест, вчасно не зробив – будеш заблокований, банки скасували кредитні канікули, прийняті раніше на час воєнного стану, по багатьох суб'єктах за несплачені кредити арештовується їх майно і продається за 50% від вартості; - КМУ досі не затверджено Переліку територій, що постраждали від російського вторгнення, ще в березні цього року Рада зобов'язала урядовців зробити це, проте досі відповідної постанови нема. Чому це важливо? Аграрії не повинні сплачувати земельний податок, орендну плату і т.д., якщо земельні активи все ще в тимчасовій окупації/заміновані/непридатні до використання в найближчу посівну; - набирає обертів явище так званого «обірваного» експорту, коли перекупники скуповують зерно за готівку, влада вже готова боротися із цим, проте механізмами, що можуть нашкодити і прозорому бізнесу, йдеться по законопроект №8166 «Про внесення змін до Митного кодексу України та інших законів України щодо запровадження спеціальних експортних процедур», він передбачає «замороження» коштів експортерів на депозитних рахунках: при гострій нестачі обігових коштів, не менше 15 % від суми експортного контракту аграрію доведеться «заблокувати» на депозиті; надання можливості НБУ розпоряджатися коштами на рахунках. [2].

В умовах війни особливого значення набувають дії правоохоронних органів на збереження від викрадань бюджетних коштів націлених на підтримку та подальший розвиток досліджуваної галузі. Нажаль, в цей складний час знаходяться не чисті «на руку» посадовці, що намагаються перекласти бюджетні кошти у власні кишені. Про вказані факти свідчить офіційна статистика Генеральної прокуратури та значний масив інформації з інтернет-ресурсів.

Сфера кримінальних правопорушень, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в АПК, нерозривно пов'язана з притаманними (характерними) лише їм ознаками, серед яких фахівцями виділяються наступні:

1. Сфера виникнення суспільних відносин: а) використання бюджетних коштів; б) діяльність у галузі АПК.

2. Предмет злочинного посягання: а) бюджетні кошти. До таких належать кошти, що включаються у бюджети всіх рівнів незалежно від джерела їх формування; б) інше державне або комунальне майно.

3. Особа злочинця: а) службова особа – фізична особа, яка займає постійно чи тимчасово в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях, незалежно від форм власності, посаду, пов'язану з виконанням спеціальних повноважень, наданих їй у встановленому законом порядку, стосовно осіб, що не перебувають з нею у службовому підпорядкуванні, і у випадках, передбачених законодавством, має

право застосувати заходи адміністративного примусу. б) матеріально-відповідальна особа – працівник, який досяг 18-річного віку і в силу трудової функції виконує у роботодавця роботи, пов'язані з безпосереднім обслуговуванням майна та інших цінностей, переданих у його відання; в) громадянин-підприємець – громадянин, який здійснює систематичну (зарєєстровану) підприємницьку діяльність без створення юридичної особи. 4. Комплексний характер (можуть вчинятися у сукупності з іншими протиправними діяннями, відповідальність за вчинення яких передбачена статтями різних розділів Особливої КК України. [3].

Як підсумок, необхідно підкреслити, що Україна має сильний аграрний сектор, ми є одним із світових лідерів в експорті. Триває війна, Українці згуртувались й ми спільно долаємо труднощі із логістикою. Були великі труднощі з посівною - подолали. Дякувати Богові та Аграріям зібрали добрий врожай зернових та інших культур. Нереально, щоби за таких обставин скорочувалася ефективність участі держави в цих процесах, що неминуче буде впливати на стан забезпечення безпеки в АПК України.

Список використаних джерел:

1. Робота агропромислового комплексу в умовах воєнного стану є надважливою складовою у відновленні економіки України, - зазначають у Комітеті з питань аграрної та земельної політики URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/221963.html>;

2. Галузеві асоціації: стан справ в АПК ще не критичний, але проблеми накопичуються URL: <https://uspp.ua/news/ostanni-novyny/2019/haluzevi-asotsiatsii-stan-sprav-v-apk-shche-ne-krytychnyi-ale-problemy-nakopychuiutsia>;

3. Кікінчук В.В. Характерні ознаки злочинів, пов'язаних з використанням бюджетних коштів в агропромисловому комплексі. Актуальні питання досудового розслідування та тенденції розвитку криміналістичної методики. Харків, 2018. URL: https://univd.edu.ua/general/publishing/konf/21_11_2018/pdf/36.pdf.

Єфімова Інна Веніамінівна

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри правоохоронної діяльності Навчально-наукового інституту права та міжнародно-правових відносин Університету митної справи та фінансів

ЩОДО ОКРЕМИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ДІЯЛЬНОСТІ МИТНИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ У ПРОТИДІ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ В УМОВАХ ВІЙНИ

Український альянс по боротьбі з підробками та піратством (UAACP) та Департамент спеціалізованої підготовки та кінологічного забезпечення

Держмитслужби (ДСПКЗ) 15 червня 2022 року у форматі он-лайн провели спільний освітньо-просвітницький захід для митників Державної митної служби України, присвячений захисту прав інтелектуальної власності (ІВ) на митному кордоні у період дії воєнного стану. До участі в заході були запрошені представники професійної та бізнес спільноти. Загалом у роботі семінару взяли участь біля 50 осіб. Освітньо-просвітницький захід проводився в межах просвітницької кампанії «Дні боротьби з підробками та піратством в Україні» та був присвячений «Всесвітньому дню боротьби з підробками», започаткованому у 1998 році Всесвітньою групою з боротьби з підробками (GACG Network). Окрім просвітницької мети, більша частина часу зустрічі була присвячена обговоренню актуальних питань роботи митниці в напрямку сприяння захисту прав ІВ в умовах воєнного стану [1].

На думку міжнародного експерта з питань митниці, Програми ЄС з підтримки управління державними фінансами (EU4PFM) Вітяніса Алішаускаса, який наголосив, що в умовах війни в Україні може здатися, що деякі напрямки митної сфери втратили свою значущість та акценти змістилися через активне переміщення гуманітарної допомоги, озброєння тощо. На його думку, це стосується і зниження уваги до проблем захисту прав ІВ. Проте поряд із військовими діями, перед Україною стоїть важливе завдання посилення та підтримки євроінтеграційних процесів, а права ІВ є однією із сфер, що потребують гармонізації з митним законодавством ЄС [1].

Міжнародний експерт EU4PFM наголосив, що захист прав ІВ зазначено у Угоді про асоціацію України з ЄС. Крім того, опитувальник ЄС для статусу країни-кандидата включає питання 19 «Надати опис системи митного контролю за контрафактними та піратськими товарами із зазначенням типу промислової або інтелектуальної власності, на яку поширюється система контролю (авторські права, патенти, зразки тощо)».

Також Вітяніс Алішаускас акцентує увагу на тому, що проект Програми ЄС з підтримки управління державними фінансами (EU4PFM) проводив низку заходів щодо захисту прав ІВ, в ході яких були озвучені ключові рекомендації для такого захисту на митному кордоні, а саме:

- Держмитслужбі рекомендується розширити, оновити або створити нову митну ІТ-систему для управління заявками про права ІВ та порушеннями таких прав, звітами статистичного аналізу та обміну інформацією;
- регламентувати знищення затриманих товарів, які порушують права ІВ. Експерт нагадав, що у рамках попередніх заходів він наголошував, що в ЄС лише правовласник може підтвердити контрафактність (підробленість) товару, тому за ним фінальне слово, як і усі фінансові витрати у разі фактичного знищення контрафакту;
- навчати громадськість, підвищувати поінформованість, шляхом поширення інформації про механізми захисту прав ІВ, заходи митного контролю, місії, важливості та актуальності. Це включає засоби масової інформації, бізнес-структури, співпрацю з правовласниками об'єктів прав ІВ, а також аспекти заохочення широкої громадськості до нетерпимості до порушень прав ІВ,

використання просвіти у вихованні, особливо серед молоді.

Дуже цікавою є публікація Олександра Пахаренко, заступника директора патентно-правової фірми «Пахаренко і партнери», адвоката, патентного повіреного України [2].

У публікації О. Пахаренко наголошує про прийняття Закону України від 24 березня 2022 року № 2142-ІХ «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» (Закон). Цим Законом внесено, зокрема, зміни до Митного кодексу України [3] в частині надання Кабінету Міністрів України права встановлювати категорії товарів, щодо яких митними органами не здійснюються заходи зі сприяння захисту прав інтелектуальної власності, передбачені розділом XIV Митного кодексу України.

Окрім того, Законом встановлено, що тимчасово, на період дії воєнного, надзвичайного стану, на території України продовження строку реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності у митному реєстрі об'єктів права інтелектуальної власності здійснюється відповідним програмно-інформаційним комплексом єдиної автоматизованої інформаційної системи митних органів України в автоматичному режимі.

О. Пахаренко переконливо доводить думку про те, що в умовах війни налагодити роботу економіки держави, стимулювати підприємців вести зовнішньоекономічну діяльність, збільшити надходження податків до бюджету країни, не допустити виникнення на внутрішньому ринку дефіциту життєво необхідних категорій товарів, а також забезпечити внутрішній ринок доступними товарами першої необхідності, перешкоджає можливість створення сприятливих умов для шахраїв щодо ввезення та розповсюдження контрафактних товарів. Тому було надіслано звернення до Кабінету Міністрів та Державної митної служби України, в якому звернули увагу на такі аспекти:

- у воєнних умовах рішення уряду України щодо нездійснення митними органами заходів зі сприяння захисту прав інтелектуальної власності можуть призвести не до поживлення економіки, а навпаки, зіграти на руку організованій злочинності та різного роду шахраям, які ніколи не сплачували податки і не вели господарської діяльності офіційно, а використовували нелегальні, контрабандні логістичні канали для ввезення контрафактної продукції та незаконно продавали її на ринках та в місцях стихійної торгівлі.

- на думку правовласників, більш виваженим рішенням уряду України було б удосконалення автоматизованої системи аналізу й управління ризиками Держмитслужби з повним виключенням людського чинника та проведення перевірок вантажів, що за кодами УКТЗЕД збігаються з товарами, до яких митницями України застосовувалися заходи, передбачені розділом XIV Митного кодексу України [3] останні два роки. У разі виявлення товарів з ознаками порушення прав інтелектуальної власності в умовах воєнного стану необхідно обмежити застосовувані митницею заходи можливістю складання протоколу про порушення митних правил на підставі висновку правовласників щодо ознак його контрафактності. Рішенням суду або іншого уповноваженого на період воєнного

стану органу вказані товари відповідно до статті 243 Митного кодексу України [3] повинні бути безоплатно передані для потреб лікувальних, навчальних закладів, закладів та установ соціально-культурної сфери, інших закладів та установ, що фінансуються за рахунок державного чи місцевих бюджетів, або підлягають переробці, утилізації чи знищенню. Також необхідно збільшити розмір штрафу за порушення вимог статті 476 Митного кодексу України [3] для збільшення надходжень до державного бюджету України.

Підсумуючи вищевикладене, зосередимо увагу на рекомендаціях фахівців та експертів. По-перше, захист прав ІВ залишається важливою сферою для гармонізації з нормами ЄС, і проведення заходів щодо захисту оригінальності товарів є однією з серйозних протидій розвитку та фінансуванню організованої злочинності. По-друге, не прийняття рішення щодо незастосування митними органами заходів зі сприяння захисту прав інтелектуальної власності, передбачених розділом XIV Митного кодексу України, до широкої категорії товарів, воєнні злочинці та інші шахраї отримують незаконні переваги над чесними підприємцями, бюджет країни не отримує необхідних податків, а система сприяння захисту прав інтелектуальної власності на кордоні зазнає незворотних втрат та буде відкинута на десятирок років назад.

Список використаних джерел:

1. Захистити Україну від контрафакту можна лише об'єднавши зусилля державних органів та усього суспільства! URL: <http://pakharengo.ua/zaxistiti-ukra%D1%97nu-vid-kontrafaktu-mozhna-lishe-obyednavshi-zusillya-derzhavnix-organiv-ta-usogo-suspilstva/>;

2. Здійснення митними органами заходів зі сприяння захисту прав інтелектуальної власності на період дії воєнного стану — позиція професійної спільноти URL: <https://pravo.ua/zdiisnennia-mytnymy-orhanamy-zakhodiv-zi-spriannia-zakhystu-prav-intelektualnoi-vlasnosti-na-period-dii-voiennoho-stanu-rozytsiia-profesiinoi-spilnoty/>;

3. Митний кодекс України: закон України (зі змінами та доповненнями) від 13 березня 2012 року № 4495-VI (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст.552) дата звернення: 20.11.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.

Ємець Олег Миколайович

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності Національної академії внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

Нирка Ігор Богданович

головний оперуповноважений Департаменту захисту інтересів суспільства і держави Національної поліції України

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

В Україні постійно приділяється увага протидії організованій злочинності на найвищому державному рівні. Так, 27 вересня 2022 року Кабінетом Міністрів України затверджено план заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю [1], згідно із яким поставлено такі завдання:

1. Удосконалення нормативно-правового забезпечення боротьби з організованою злочинністю.
2. Формування ефективної системи інституційного забезпечення боротьби з організованою злочинністю.
3. Запровадження механізмів координації та взаємодії у сфері боротьби з організованою злочинністю.
4. Запобігання організованій злочинності та боротьба із злочинними організаціями у сферах із високим ризиком її прояву.
5. Інформаційно-аналітичне, наукове та кадрове забезпечення державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю.
6. Залучення громадськості до активної участі в боротьбі з організованою злочинністю.
7. Міжнародне співробітництво у сфері боротьби з організованою злочинністю.

Вагома роль в протидії організованій злочинності відводиться саме підрозділам Національної поліції. Сьогодні з'являються нові злочинні організовані групи та злочинні організації, які намагаються впливати на певні економічні та політичні процеси з метою незаконного збагачення. Корупція та організована злочинність є поширеним явищем в усіх сферах функціонування держави, завдаючи величезної шкоди її розвитку. Тому подолання цього явища перетворюється у надзвичайно складну проблему, яка становить загрозу розвитку держави, стабільності і безпеці суспільства, сприяє підриву демократичних інститутів і цінностей. Корупція та пов'язана з нею організована злочинність загрожує національній безпеці України, негативно впливає на формування і діяльність органів державної влади, підриваючи довіру громадян до них та водночас ускладнює відносини України з іноземними державами-партнерами. З урахуванням цього ставимо за мету висвітлити організаційні аспекти протидії організованій злочинності підрозділами Національної поліції України для подальшого вироблення пропозицій з удосконалення відповідної роботи.

До актуальних проблем протидії організованій злочинності та корупції можна віднести такі, як відсутність окремого відповідного оперативного підрозділу та недостатня кількість фахівців в правоохоронній системі які б спеціалізувались на профілактиці, виявленні, документуванні та розкритті злочинів, вчинених організованими злочинами групами чи злочинними організаціями. Якщо це питання розглянути скрізь призму підрозділів Національної поліції, то згідно з частиною третьою статті 13 Закону України «Про Національну поліцію» [2], у її складі функціонують:

- 1) кримінальна поліція;

- 2) патрульна поліція;
- 3) органи досудового розслідування;
- 4) поліція охорони;
- 5) спеціальна поліція;
- 6) поліція особливого призначення.

Як ми бачимо за їх назвою, підрозділи, які б безпосередньо займались злочинами, вчиненими організованими групами та організаціями відсутні, водночас зазначені функції є в окремих підрозділах кримінальної поліції, проте чи цього достатньо?

Крім відсутності відповідного профільного підрозділу слід виділити таку проблему, як не відповідне покарання за вчинення злочинку у складі організованої групи чи організації. Аналізуючи особливу частину Кримінального кодексу України ми бачимо, що кваліфікуючий ознак складу злочину – «вчинення організованою групою» стоїть на ряду з такою ознакою, як завдання майнової шкоди, наприклад ч. 5 ст. 185 КК України [3].

До проблем боротьби з організованою злочинністю та корупцією в умовах сьогодення слід віднести збройну агресію щодо нашої держави та вимушене запровадження військового стану. Під час ведення бойових дій, окупації та деокупації українських територій, робота правоохоронних органів в першу чергу скерована на захист громадян та надання їм гуманітарної, медичної допомоги, чи допомоги під час евакуації, а вже потім – боротьби зі злочинністю, що створює відповідні сприятливі умови та спонукає злочинний світ до вчинення кримінальних правопорушень, у тому числі у складі організованої групи чи організації. Необхідно також зазначити, що відповідно Закону України «Про запобігання корупції» [4] фізичні особи подають документи, які вимагаються відповідно до норм чинного законодавства, в документальній та/або електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період обов'язку подати документи, що в свою чергу дає можливість деяким посадовцям поки що уникнути відповідальності за вчинені корупційні правопорушення.

Крім того, відзначимо такі проблеми боротьби з організованою злочинністю та корупцією, як:

- недооцінювання безпосередньо стану цієї злочинності;
- неповний аналіз результатів боротьби та недостатнє визначення пріоритетних напрямів протидії цим явищам;
- не належне матеріально-технічне забезпечення;
- використання оперативними та слідчими підрозділами застарілих методів викриття й розслідування злочинів, вчинених організованими групами, обліку та звітності щодо результатів своєї роботи;
- недостатньо досконале правове забезпечення боротьби з організованою злочинністю, у той час коли кримінальна ситуація стрімко змінюється.

Щодо інституційної спроможності правоохоронних органів протидіяти злочинним спільнотам необхідно відзначити, що не дивлячись на те, що в 2015

році в системі МВС України був ліквідований спеціальний підрозділ боротьби з організованою злочинністю, який безпосередньо відповідав за даний напрямок роботи, після проведення низки реформ та реорганізацій підрозділів кримінальної поліції, створено такі підрозділи, як Департамент стратегічних розслідувань (на матеріально-технічній базі ГУБОЗ МВС України), однією з функцій якого є боротьба з організованою злочинністю та її проявами у всіх соціальних та економічних сферах; Департамент кримінального аналізу, який впроваджує новітні аналітичні технології оперативного пошуку, та є головним утримачем баз даних щодо злочинів чи злочинців, які вчинили злочини, в тому числі і в складі організованих груп. Крім того, на Департамент карного розшуку, серед іншого, покладено завдання боротьби з загальнокримінальними злочинами, вчиненими організованими групами та організаціями, на Департамент міграційної поліції – зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми та міграцією, у тому числі вчиненими організованими групами та організаціями. Аналогічні завдання у своїй сфері покладені і на Департамент боротьби з наркозлочинністю, Департамент захисту інтересів суспільства і держави, Департамент кіберполіції і так далі.

Варто зауважити і про «силову підтримку» боротьби з організованою злочинністю. Так, утворено поліцію особливого призначення Корпус оперативно-раптової дії, скорочено «КОРД», який створено на матеріально-технічній базі спеціального підрозділу ГУБОЗ МВС України «СОКІЛ» однак з сучасними методами стратегії та тактики проведення спеціальних операцій. Зазначені підрозділи вживають заходи щодо боротьби з організованою злочинністю в межах функціональних повноважень та спільно охоплюють різні сфери, де вчиняються чи можуть вчинитись злочини в складі організованих груп та організацій. Проте вважаємо доцільним провести фахову дискусію щодо доцільності функціонування у складі Національної поліції України окремого структурного підрозділу із завданням щодо боротьби з організованою злочинністю у різних сферах в межах повноважень поліції.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю : розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 вер. 2022 р. № 850-р. Офіційний вісник України. 2022 р. № 80. Стор. 373. Стаття 4874.

2. Про національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 40-41. Ст. 379.

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2001. № 25-26. Ст. 131.

Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 49. Ст. 2056.

Завертана Альона Вадимівна

старший інспектор 3-го відділу (кадрового забезпечення) 4-го управління (організації роботи, моніторингу та контролю) Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, старший лейтенант поліції

ЛЕГАЛІЗАЦІЯ (ВІДМИВАННЯ) ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ, ЯК НЕГАТИВНЕ СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНЕ ЯВИЩЕ: МІЖНАРОДНИЙ ТА ВІТЧИЗНЯНИЙ АСПЕКТИ

На сучасному етапі становлення України як європейської держави реалізується комплекс стратегічних заходів, спрямованих на розвиток економіки в умовах євроінтеграції [1], та протидію злочинності. У результаті змін, що відбуваються в суспільстві, окрім позитивних, дедалі більше проявляються негативні тенденції, які становлять перешкоду у розвитку світової та відповідно української економіки.

Ураховуючи зазначене вище, необхідним є детальний аналіз вже наявної в Україні законодавчої бази стосовно регулювання інноваційної діяльності, а також впровадження ефективних пропозицій щодо її коригування відповідно до завдань модернізації правоохоронної та судової систем.

Сьогодні українська держава ставить серед пріоритетів роботи Національної поліції України протидію латентній, організованій, міжрегіональній та етнічній злочинності [2].

Проблематика протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, досліджується у працях таких вчених, як О.М. Бандурка, А.М. Бойко, О.К. Безсмертний, П.Д. Біленчук, Ю.П. Битяк, Р.А. Калюжний, О.М. Литвак, Г.А. Матусовський, І.П. Рущенко, О.Н. Ярмиш та інші.

Створення ефективної системи економічної безпеки держави у першу чергу дає можливість вчасно виявляти загрози національним економічним інтересам і запобігати заподіяння збитків соціально-економічній системі в цілому [3, с. 11].

Ураховуючи деструктивний і руйнівний потенціали капіталів злочинного походження, та зважаючи на небезпеку їхнього проникнення у національні та міжнаціональні суспільно-економічні відносини, уряди та міжнародні організації почали насамперед розробляти організаційні та правові заходи щодо протидії відмиванню доходів, які мають злочинне походження. Варто наголосити, що важливим правовим актом, спрямованим на проведення спільної кримінальної політики, захист інтересів спільноти, боротьби з тяжкими злочинами, які набули значного зростання на міжнародній арені і вимагають застосування сучасних та ефективних методів на міжнародному рівні, стала Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [4]. Конвенція підписана 08 листопада 1990 року у Страсбурзі. Багато держав, які приєдналися до Конвенції, відразу імплементували істотні доповнення як до поняття «легалізації», так і до посилення відповідальності за указані злочини.

Яскравим прикладом міжнародного застосування даної Конвенції може слугувати Великобританія, де з 1994 року діє закон, відповідно до якого працівники усіх банків, які не повідомили правоохоронним органам про незвичні, підозрілі переміщення грошових коштів, можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності та отримати від 2 до 14 років позбавлення волі. У Нідерландах набув чинності закон, який зобов'язував банківських працівників інформувати правоохоронні органи про надходження на рахунки своїх клієнтів сум понад 25 тис. гульденів. Аналогічні норми є також у США, Італії та інших країнах.

Розширення економічних і соціальних зв'язків, спрощення порядку перетину кордонів, розвиток міжнародної торгівлі, збільшення міжнародних перевезень; поширення процесу міграції населення у світі та утворення в різних країнах етнічних діаспор; швидке зростання переліку нових товарів споживання і послуг, поширення психології суспільства споживання, «комерціалізація» суспільних відносин – усі ці позитивні процеси, які відбуваються у міжнародному просторі слугують сприятливим підґрунтям для інтеграції вітчизняної організованої злочинності у сфері легалізації (відмивання) доходів, одержаних у результаті злочинної діяльності, [5, с. 77].

До прикладу, розвиток міжнародних електронних банківських мереж дозволяє швидко здійснювати фінансові операції, однак у той самий час ускладнює процес забезпечення контролю за грошовими потоками та полегшує приховування або легалізацію грошей, здобутих злочинним шляхом. Демократичні перетворення в багатьох країнах призвели до руйнації старих систем контролю при повільному становленні адекватного демократичного регулювання, політичної та економічної нестабільності. Сюди ж можна віднести суттєві розбіжності в кримінальному законодавстві і судочинстві різних держав.

Законодавство України тлумачить поняття «відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом» органічно поєднуючи з тим, як його визначено у Міжнародних Конвенціях ООН. Зокрема, у них зазначається, що такі злочини вчиняються з використанням фінансових операцій чи укладенням угоди з коштами або іншим майном, одержаних внаслідок вчинення суспільно небезпечного протиправного діяння, що передувало такій легалізації. Зважаючи на це, однією з обов'язкових ознак предмета «відмивання» є злочинне походження таких коштів. Разом з цим, мета легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, виступає критерієм, згідно з яким цей злочин необхідно відмежовувати від схожих діянь, передбачених нормами кримінального права [6].

Сучасний правовий механізм державної політики запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, базується на засадах введення спеціальних превентивних заходів, що ускладнюють легалізацію (відмивання) злочинних доходів; забезпечення органів державної влади необхідною інформацією, пов'язаною з легалізацією (відмиванням) злочинних доходів; установлення відповідальності (адміністративної та кримінальної) за легалізацію (відмивання) злочинних доходів; визначення участі

в міжнародному співробітництві. Так, особливу функціональну роль у структурі державного механізму ведення політики у сфері протидії легалізації (відмивання) зазначених доходів серед іншого відіграють Міністерство фінансів України як центральний орган виконавчої влади, що є головним у системі центральних органів виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, та Державна служба фінансового моніторингу України як центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом [7].

За класифікацією ООН, легалізація (відмивання) злочинних доходів займає перше місце як складник економічної злочинності. Відповідно легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, сьогодні є не просто негативним соціально-економічним явищем, а й системною загрозою загалом, яка становить серйозну небезпеку для сталого розвитку національної економіки та негативно позначається на рівні життя населення.

Указані тенденції актуалізують самостійний напрям дослідження в галузі державного управління, пов'язаний із запобіганням та протидією легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Сучасний напрям розвитку державної політики вимагає наукового обґрунтування її реалізації та вирішення ряду питань, серед яких вагоме місце належить підвищенню ефективності державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, як фактору забезпечення національної безпеки України [7].

Список використаних джерел:

1. Yunin O., Sevruk V., Pavlenko S. Priorities of economic development of Ukraine in the context of european integration. *Baltic Journal of Economic Studies*, Volume 4 Number 3. Riga: Publishing House "Baltija Publishing", 2018, p. 358–365.
2. Севрук В.Г. Гіпноз як складова способу протиправної діяльності учасників організованих груп і злочинних організацій, сформованих на етнічній основі / Правові реформи в Україні: реалії сьогодення: матеріали VIII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 24 листопада 2016 р.) / [В.В. Черней, С.Д. Гусарев, С.С. Чернявський та ін.]. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2016. С. 219–225.
3. Економічна безпека держави: сутність та напрями формування: монографія / Л.С. Шевченко, О.А. Гриценко, С.М. Макуха та ін. / за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.С. Шевченко. Харків : Право, 2009. 312 с.
4. Зібрання міжнародних конвенцій про взаємну правову допомогу у цивільних і кримінальних справах, учасницею яких є Україна. Харків: Еспада, 2001. 447 с.
5. Скулиш Є.Д. міжнародне співробітництво у сфері протидії транснаціональній організованій злочинній діяльності. Науково-аналітичний

бюлетень Нац. центру з питань євроатлантичної інтеграції України. № 1(7). с. 76–79.

6. Захаров В.П. Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом: теоретико-правовий аспект. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2171/vnulpurn201480134.pdf>.

7. Баранов Р.О. Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. ... канд. юрид. наук : 25.00.02. Київ, 2018. 310 с.

Захарко А. В.

доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ННП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ В СУДІ ПРИСЯЖНИХ: СТАН ТЕОРЕТИЧНОЇ РОЗРОБЛЕНOSTІ

В умовах воєнного стану особливої актуальності набула регламентація кримінального процесуального порядку притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які допустили протиправні вчинки, відповідальність за котрі передбачається Кримінальним кодексом України у вигляді довічного позбавлення волі. Особливі правила притягнення винуватих осіб до такого виду покарання за вчинення злочинів, передбачених, зокрема, ч.2 ст.111 КК України (Державна зрада в умовах воєнного стану), ч.8 ст.111-1 КК України (Кваліфікований вид колабораційної діяльності, що призвів до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків) тощо, проявляються, зокрема, в правилах визначення повноважного складу суду. Згідно з ч.3 ст.31 КПК України, кримінальне провадження в суді першої інстанції щодо злочинів, за вчинення яких передбачено довічне позбавлення волі, здійснюється колегіально судом у складі трьох суддів, а за клопотанням обвинуваченого - судом присяжних у складі двох суддів та трьох присяжних. Кримінальне провадження стосовно кількох обвинувачених розглядається судом присяжних стосовно всіх обвинувачених, якщо хоча б один з них заявив клопотання про такий розгляд.

Дослідженню питань провадження в суді присяжних в Україні на рівні дисертацій, зокрема, докладають зусиль Ляховченко І.А. (наук. кер-к Алєнін Ю.П.) за темою «Підтримання публічного обвинувачення в суді присяжних», затв. у 2021 році [1, с.131], Мірзабекова К.С. (наук. кер. Слїнько Д.С.) за темою «Суд присяжних як особливий порядок провадження в Україні», заявл. у 2020 році [2, с.227], Білостоцький Б.О. (наук. кер. Шилін Д.В.) за темою «Участь прокурора у суді присяжних в кримінальному процесі України», затв. у 2019 році [3, с.223], Гончаренко В.М. (наук. кер. Сачко О.В.) за темою «Мирова юстиція та суд присяжних в кримінальному процесі України», затв. у 2019 році [3, с.235], Мельничук Т.І. (наук. кер. Тагієв С.Р.) за темою «Кримінальні процесуальні особливості функціонування правової моделі суду присяжних в Україні», затв. у

2018 році [4, с.225], Моргун С.О. за темою «Суд присяжних в Україні», затв. у 2018 році [4, с.228], свого часу зазначені питання досліджував Солодков А.А. (наук. кер. Шило О.Г.) за темою «Теоретичні основи та практика здійснення провадження в суді присяжних в Україні», затв. у 2012 році [5, с.259] тощо.

Волоско І.Р., дослідивши особливості формування та діяльності суду присяжних в Україні, прийшла до висновку про доцільність запровадити в КПК України право сторін кримінального провадження заявляти по три невмотивованих відводи кандидатам у присяжні. Така процедура розширить змагальність сторін в ході судового розгляду, надасть можливість сформувати об'єктивну та неупереджену колегію присяжних. Звичайно запровадження права на невмотивовані відводи, призведе до внесення змін в процесуальне законодавство в частині кількості осіб, які викликаються в судові засідання. В зв'язку з цим, нею пропонується ч. 1 ст. 385 КПК України викласти у наступній редакції: «Після призначення судового розгляду судом присяжних головуючий дає секретарю судового засідання розпорядження про виклик присяжних у кількості п'ятнадцяти осіб, які визначаються автоматизованою системою документообігу суду з числа осіб, які внесені до списку присяжних». Статтю 387 ч. 4 КПК України доповнити абзацом другим наступного змісту: «Кожна з сторін кримінального провадження має право заявити по три невмотивованих відводи кандидатам у присяжні» [6, с.209].

Дослідивши також на дисертаційному рівні кримінальне провадження в суді присяжних за темою «Кримінальне провадження в суді присяжних: порівняльно-правове дослідження», Щерба В.М. прийшла до висновку, що суд присяжних – це конституційно закріплена форма безпосередньої участі громадян у здійсненні правосуддя, незалежна від професійних суддів. Інститут суду присяжних в Україні вважається комплексним правовим інститутом народовладдя, що регламентує суспільні відносини, що виникають у зв'язку з особливим порядком провадження в суді першої інстанції за клопотанням обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачено покарання у вигляді довічного позбавлення волі, з метою найбільш повного забезпечення прав підсудного. До переваг запровадження суду присяжних, які визначають перспективи поступового розширення застосування цього інституту, належать такі: втілення ідей правової держави та громадянського суспільства у сфері правосуддя; багатовікова історія існування його на теренах України та в інших країнах; підвищення авторитету суду та довіри до нього населення; гарантування справедливості правосуддя; зменшення впливу можливих слідчих і судових помилок на прийняття рішення у справі, а також корупційних ризиків [7, с.194]. Як зазначає Крістіна д'Аньєлло, запровадження суду присяжних засновано на ідеї про те, що повноваження приймати рішення належить громадянам, які можуть безпосередньо впроваджувати суспільні цінності в судовий процес і таким чином протидіяти свавільному здійсненню державної влади [8, с.4].

Порядок наради і голосування в суді присяжних визначається ст. 391 КПК. Народою суду присяжних керує головуючий, який послідовно ставить на обговорення питання, передбачені ст.368 КПК, проводить відкрите голосування

і веде підрахунок голосів. Усі питання вирішуються простою більшістю голосів. Головуючий голосує останнім.

У ст.368 КПК визначено питання, що вирішуються судом при ухваленні вироку:

- 1) чи мало місце діяння, у вчиненні якого обвинувачується особа;
- 2) чи містить це діяння склад кримінального правопорушення і якою статтею закону України про кримінальну відповідальність він передбачений;
- 3) чи винен обвинувачений у вчиненні цього кримінального правопорушення;
- 4) чи підлягає обвинувачений покаранню за вчинене ним кримінальне правопорушення;
- 5) чи є обставини, що обтяжують або пом'якшують покарання обвинуваченого, і які саме;
- 6) яка міра покарання має бути призначена обвинуваченому і чи повинен він її відбувати, які обов'язки слід покласти на особу в разі її звільнення від відбuvання покарання з випробуванням;
- 7) чи підлягає задоволенню пред'явленій цивільний позов і, якщо так, на чию користь, в якому розмірі та в якому порядку;
- 7⁻¹) чи є підстави для застосування до юридичної особи заходів кримінально-правового характеру;
- 7⁻²) чи є підстави для виплати винагороди викривачу і, якщо так, у якому розмірі та в якому порядку;
- 8) чи вчинив обвинувачений кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності;
- 9) чи є підстави для застосування до обвинуваченого, який вчинив кримінальне правопорушення у стані обмеженої осудності, примусового заходу медичного характеру, передбаченого частиною другою статті 94 КК;
- 10) чи слід у випадках, передбачених статтею 96 КК, застосувати до обвинуваченого примусове лікування;
- 11) чи необхідно призначити неповнолітньому громадського вихователя;
- 12) що належить вчинити з майном, на яке накладено арешт, речовими доказами і документами;
- 13) на кого мають бути покладені процесуальні витрати і в якому розмірі;
- 14) як вчинити із заходами забезпечення кримінального провадження.

Аналізуючи проблеми функціонування суду присяжних в Україні, А.О. Логвиненко приходять до висновку про важливість, втім, певну ілюзорність чинного формату функціонування цього інституту в Україні [9, с.179], посиляючись, зокрема, на випадки необ'єктивності присяжних, емоційності їх рішень та недоліки фінансування цього інституту.

Таким чином, є підстави вважати, що до дискусійних питань теоретичних розробок суду присяжних в Україні належать:

- особливості відбору присяжних, доцільність існування права підсудного заявляти невмотивовані відводи кандидатам у присяжні, кількість присяжних у складі суду;

- спроможність присяжних приймати рішення згідно ст.368 КПК (що вирішуються судом при ухваленні вироку);
- закріплення в окремому законі системних положень щодо правового статусу присяжного.

Список використаних джерел:

1. Перелік тем дисертаційних досліджень з юридичних наук (затверджених у 2021 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2022. 161 с. URL: <https://www.naiou.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
2. Перелік тем дисертаційних досліджень з юридичних наук (затверджених у 2020 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2021. 248 с. URL: <https://www.naiou.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
3. Перелік тем дисертаційних досліджень з юридичних наук (затверджених у 2019 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2020. 264 с. URL: <https://www.naiou.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
4. Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (затверджених у 2018 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2019. 290 с. URL: <https://www.naiou.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
5. Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (затверджених у 2012 році). Національна академія правових наук України. Харків: «Право». 2013. 308 с. URL: <https://www.naiou.kiev.ua/naukova-diyalnist/specjalizovani-vcheni-radu/perelik-tem-disertacijnih-doslidzhen-z-problem-derzhavi-i-prava/> (дата звернення: 12.11.2022).
6. Волоско І.Р. Суд присяжних в Україні: особливості формування та діяльності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Львів, 2017. 244 с.
7. Щерба В.М. Кримінальне провадження в суді присяжних: порівняльно-правове дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2015. 292 с. URL: <http://elar.naiou.kiev.ua/jspui/handle/123456789/1389> (дата звернення: 12.11.2022).
8. Cristina d'Aniello. The jury on trial. Challenges in Criminal Justice, June 2022, (pp.47-64) https://www.researchgate.net/publication/361340405_The_jury_on_trial (дата звернення: 29.10.2022)
9. Логвиненко А.О. Суд присяжних в Україні: проблеми теорії та практики // Юридичний вісник, 2018. №1 (46). С.177-180

Ігнат'єв Денис Павлович

суддя Новомосковського міськрайонного суду Дніпропетровської області

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУДОМ ПРАВА ДОПИТУВАТИ АБО ВИМАГАТИ ДОПИТУ СВІДКІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Відповідно до Конституції України (1) наша країна є демократичною державою в якій права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (2) (далі – Конвенція) була ратифікована Україною 17.07.1997 р. та для України набрала чинності 11.09.1997 р. Отже, Конвенція є частиною законодавства України.

В статті 6 Конвенції закріплене право на справедливий суд, яке включає в себе, зокрема, право кожного хто обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення допитувати свідків обвинувачення або вимагати, щоб їх допитали, а також вимагати виклику й допиту свідків захисту на тих самих умовах, що й свідків обвинувачення.

В зв'язку з цим, на суди України покладений обов'язок, при розгляді, зокрема, кримінальних проваджень забезпечувати дотримання вказаного права.

Порядок кримінального провадження на території України визначається лише кримінальним процесуальним законодавством України, основні положення якого закріплені в кримінальному процесуальному кодексі України (3).

Досудове розслідування починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Судове провадження - кримінальне провадження у суді першої інстанції, яке включає підготовче судове провадження, судовий розгляд і ухвалення та проголошення судового рішення, провадження з перегляду судових рішень в апеляційному, касаційному порядку, а також за нововиявленими або виключними обставинами.

На стадії досудового розслідування обов'язок судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні покладений на слідчого суддю (суддю суду першої інстанції), а під час розгляду клопотань щодо негласних слідчих (розшукових) дій на суддю апеляційної інстанції. Під час судового провадження у суді першої інстанції вказаний обов'язок покладений на суд першої інстанції - місцевий загальний суд, який розглядає кримінальне провадження.

З метою досягнення дієвості кримінального провадження під час досудового розслідування та під час судового провадження можуть

застосовуватись заходи забезпечення цього провадження.

Заходами забезпечення кримінального провадження є, зокрема, запобіжні заходи: особисте зобов'язання; особиста порука; застава; домашній арешт; тримання під вартою.

Під час досудового розслідування та до початку підготовчого судового засідання запобіжні заходи застосовуються слідчим суддею, а під час судового провадження – судом, відповідно і забезпечення права допитувати або вимагати допиту свідків у кримінальному провадженні покладений саме на слідчого суддю та суд.

Розглядаючи клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний роз'яснити цим особам їх право, зокрема, заявляти клопотання про виклик і допит свідків, показання яких можуть мати значення для вирішення питань цього розгляду.

При цьому слідчий суддя, суд повинен впевнитись, що права, які має підозрюваний, обвинувачений під час розглядаючи клопотання про застосування запобіжного заходу, їм зрозумілі. У разі наявності будь-яких сумнівів щодо розуміння вказаних прав слідчий суддя, суд повинен доступно роз'яснити права, які не зрозумілі підозрюваному, обвинуваченому. Зазначене має важливе значення для забезпечення слідчим суддею, судом права підозрюваного, обвинуваченого, зокрема, заявляти клопотання про виклик і допит свідків.

Також важливою нормою, яка направлена на забезпечення слідчим суддею, судом права підозрюваного, обвинуваченого, зокрема, на допит свідків, є норма відповідно до якої під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд за власною ініціативою має право заслухати будь-якого свідка.

Під час досудового розслідування можуть виникнути обставини, наявність яких може унеможливити допит свідка в суді. Такими обставинами можуть бути: існування небезпеки для життя і здоров'я особи, її тяжкої хвороби, наявності інших обставин, що можуть унеможливити допит свідка в суді.

У такому випадку сторона кримінального провадження має право звернутися до слідчого судді із клопотанням провести допит такої особи в судовому засіданні. У цьому випадку допит здійснюється у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворої особи в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду. Для допиту тяжко хворої особи під час досудового розслідування може бути проведено виїзне судове засідання.

Під час судового провадження для забезпечення безпеки свідка суд за власною ініціативою або за клопотанням сторін кримінального провадження чи самого свідка постановляє вмотивовану ухвалу про проведення допиту свідка з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення суду, або в інший спосіб, що унеможливорює його ідентифікацію та забезпечує сторонам кримінального провадження можливість ставити запитання і слухати відповіді на них.

На практиці трапляються випадки, коли після скасування судового рішення

судами вищих інстанцій, або після направлення кримінального провадження із суду, який тимчасово не здійснює свою роботу, до іншого суду, здійснюється новий розгляд кримінального провадження.

Під час нового розгляду справа розглядається спочатку. Відповідно докази підлягають дослідженню в загальному порядку спочатку. Як правило в таких випадках новий розгляд здійснюється після спливу значного часу після попереднього розгляду, а тому можуть бути випадки, коли допит свідка, який вже допитувався під час попереднього судового провадження, є неможливим по різних причинах, наприклад, у зв'язку з його смертю, перебування його у розшуку та інш..

В такому випадку суд не може забезпечити право обвинуваченого на допит такого свідка, але суд має право забезпечити право обвинуваченого на захист шляхом прийняття як доказу показань цього свідка, які ним були дані під час попереднього судового провадження, але лише у випадку, коли під час нового судового розгляду участь приймають ті самі учасники кримінального провадження.

Так, Верховний Суд у постанові від 19.05.2022 р. (справа № 750/11103/18) (4) зазначив, що за правовим висновком Верховного Суду у постанові колегії суддів Першої судової палати Касаційного кримінального суду від 19 листопада 2019 року в справі № 750/5745/15-к (провадження № 51-10195км18) суд при розгляді справи повинен забезпечити право сторін на допит особи, яка дає показання, важливі для вирішення справи, і не вправі використовувати позасудові свідчення такої особи. Що стосується судових свідчень особи під час минулого розгляду, то навіть за умови наявності таких свідчень, сторона має право вимагати допиту такої особи під час нового судового розгляду, і в такому випадку суд має вжити всіх необхідних заходів для забезпечення такого права. У той же час, якщо попри всі необхідні заходи забезпечити явку такої особи виявилось неможливим, сторона на доведення своєї позиції може надати суду показання особи, які та давала під час минулого судового розгляду, і сам факт відсутності такої особи під час нового розгляду не може бути підставою для визнання таких її показань недопустимим доказом.

Разом з тим системний аналіз норм кримінального процесуального закону та судової практики Верховного Суду в частині можливості врахування судом показань особи, які були надані нею в ході минулого судового розгляду, свідчить про те, що прийняття такого доказу та покладення його в основу рішення можливе лише в тому випадку, коли допит особи під час минулого судового розгляду здійснювався в тому ж суді та за участю тих же учасників судового процесу, які брали участь під час нового розгляду, оскільки в іншому випадку сторони провадження будуть позбавлені можливості перехресного допиту такої особи, що відповідно до положень п. 5 ч. 2 ст. 87 КПК України є істотним порушенням прав людини та основоположних свобод та зобов'язує суд визнати такий доказ недопустимим.

Також чинне кримінальне процесуальне законодавство дає право суду забезпечити дотримання права обвинуваченого на допит свідка шляхом визнання

допустимим доказом показання з чужих слів.

Показаннями з чужих слів є висловлювання, здійснене в усній, письмовій або іншій формі, щодо певного факту, яке ґрунтується на поясненні іншої особи.

При прийнятті рішення про визнання допустимим доказом показання з чужих слів суд зобов'язаний враховувати:

1) значення пояснень і показань, у випадку їх правдивості, для з'ясування певної обставини і їх важливість для розуміння інших відомостей;

2) інші докази щодо питань, передбачених попереднім пунктом, які подавалися або можуть бути подані;

3) обставини надання первинних пояснень, які викликають довіру щодо їх достовірності;

4) переконливість відомостей щодо факту надання первинних пояснень;

5) складність спростування пояснень, показань з чужих слів для сторони, проти якої вони спрямовані;

6) співвідношення показань з чужих слів з інтересами особи, яка надала ці показання;

7) можливість допиту особи, яка надала первинні пояснення, або причини неможливості такого допиту.

Суд має право визнати неможливим допит особи, якщо вона: відсутня під час судового засідання внаслідок смерті або через тяжку фізичну чи психічну хворобу; відмовляється давати показання в судовому засіданні, не підкоряючись вимозі суду дати показання; не прибуває на виклик до суду, а її місцезнаходження не було встановлено шляхом проведення необхідних заходів розшуку; перебуває за кордоном та відмовляється давати показання.

Суд має право визнати допустимим доказом показання з чужих слів, якщо підозрюваний, обвинувачений створив або сприяв створенню обставин, за яких особа не може бути допитана.

Отже, вищевикладеними способами чинний кримінальний процесуальний кодекс України наділяє слідчого суддю та суд повноваженнями для забезпечення права допитувати або вимагати допиту свідків у кримінальному провадженні.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України

28 червня 1996 року.

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>;

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод.

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text;

3. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>;

4. постанова від 19 травня 2022 р.: Верховний Суд. Справа № 750/11103/18. <https://reyestr.court.gov.ua/>

Кіяниця Володимир Миколайович

старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПРОКУРОРСЬКОГО НАГЛЯДУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сучасному етапі розвитку нашої незалежної держави особливу увагу безпосередньо відведено відповідному реформуванню системи органів прокуратури та впровадженню європейських стандартів їх діяльності, адже саме на прокуратуру покладаються найважливіші функції держави такі, як нагляд за дотриманням законів, прав та свобод людини та громадянина на стадії досудового провадження, нагляд за виконанням вироків судів та підтримання державного обвинувачення в судовому провадженні.

Доцільним є зазначити той факт, що відповідно до Конституції України органи прокуратури не підпадають під поділ органів державної влади на законодавчу, виконавчу та судову, а відповідно до Закону України «Про прокуратуру», сама по собі прокуратура України безпосереднім чином становить єдину систему, яка здійснює встановлені Конституцією нашої держави функції з метою захисту прав та свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави в цілому [1], тобто, вона являє собою самостійну систему органів державної влади. Також, відповідно до статті 2 зазначеного вище Закону України, визначається, що на прокуратуру покладається чотири основних функції, а саме:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадян або держави у суді у випадках, передбачених законом;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних із обмеженням особистої свободи громадян [1].

У свою чергу, зміст статті 36 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) визначає той факт, що прокурор здійснює свої повноваження відповідно до вимог, які передбачені КПК України та є незалежним у своїх діях, втручання в які осіб, які не мають на це повноважень категорично не допускається і тягне за це відповідальність. У свою чергу, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи та організації, службові та будь-які інші фізичні та юридичні особи зобов'язуються слідувати вимогам та процесуальним рішенням прокурора [2].

Зауважимо на тому, що функціональна спрямованість діяльності прокурора залежить саме від стадій розслідування кримінального провадження та має окремі аспекти у застосування та певні особливості. Так, певні форми та способи

зазначеної реалізації функцій діяльності прокурорів, розрізняються специфікою та урахуванням особливостей кожної стадії процесу досудового розслідування. Законодавець чітко визначає, що на прокурорів покладаються функції нагляду за додержанням законності при прийнятті судових рішень у кримінальних провадженнях, а особливо це стосується застосування заходів примусового характеру та тих, що відповідним чином пов'язані з позбавленням чи обмеженням волі особи (наприклад, затримання, погодження клопотання про застосування відносно особи запобіжних заходів та інше).

Беручи до уваги жахливі події сьогодення, зауважимо, що відповідно до чинного Закону України «Про правовий режим воєнного стану» - визначається неприпустимість припинення повноважень органів державної влади, інших державних органів в умовах воєнного стану [3]. Дана норма Закону чітко висвітлює те, що у період дії правового режиму воєнного стану не можуть бути припинені повноваження судів, органів прокуратури України, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування.

У зв'язку із веденням воєнного стану на всю територію нашої незалежної України було прийнято рішення про внесення в чинне законодавство, зокрема в кримінально-процесуальне, певних змін та доповнень. Так, Верховною Радою було ухвалено Постанову «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану» від 24.03.2022 року №2162-IX [4].

Норми цього Закону передбачають особливості проведення досудового розслідування кримінальних проваджень, а також безпосередньо доповнюють новими повноваженнями органи прокуратури. Зауважимо, що відповідно до пункту 2 частини 1 статті 615 КПК України, у виключних випадках, керівнику відповідного органу прокуратури надано повноваження слідчого судді, якщо сам слідчий суддя позбавлений об'єктивної можливості виконувати свої функції, що передбачені статтями (перелік статей зазначається в даному пункті) чинного Кримінального процесуального кодексу та у разі підозри про вчинення тяжкого чи особливо тяжких злочинів, якщо затримка в обранні запобіжного заходу може призвести до втрати слідів кримінального правопорушення чи втечі особи, яка підозрюється [2].

Отже, можна зробити висновок, що прокурорський нагляд визначається самостійним, специфічним видом державної діяльності, який безпосередньо полягає у перевірці уповноваженим суб'єктом конкретного об'єкта, суворого дотримання ним вимог та норм чинного національного законодавства для попередження та виявлення порушень таких норм, а також прав і свобод людини та громадянина. В умовах воєнного стану працівників органів прокуратури було наділено новими повноваженнями, які самі по собі допомагають вийти із складної ситуації при розслідуванні кримінального провадження, у разі неможливості звернення за дозволом у проведенні чи задоволенні певних процесуальних дій.

Список використаних джерел:

1. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 року №1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 01.12.2022).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 року №4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.12.2022).
3. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 року №389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення: 01.12.2022).
4. Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану: Постанова Верховної Ради України від 24.03.2022 року №2162-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2162-20#Text> (дата звернення: 01.12.2022).

Крамаренко Юрій Миколайович

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін ННІП та Ю Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДО АНАЛІТИЧНОЇ РОБОТИ В СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Організована злочинність вирізняється високим рівнем пристосованості до оточуючого середовища, конспіративністю та мімікрією. За даними Європолу використання корупції та зловживання законними бізнес-структурами є ключовими рисами організованої злочинності в Європі. Дві третини злочинців регулярно вдаються до корупції, а більш ніж 80% злочинних мереж використовують легальний бізнес [1]. Також за даними Європолу серцевину злочинних мереж складають управлінські рівні та «польові ділки», що оточені фахівцями, які виконують функції інтелектуального забезпечення. Про перетікання фахівців високого рівня та бізнес-ресурсів до злочинних структур ще у 2012 році вказував Мойзес Наїм, який пов'язував ці тенденції із глобальною економічною кризою [2]. Сучасні світові процеси тільки підвищують рівень таких тенденцій. Все це дає можливості суб'єктам організованої злочинності мати вплив на соціальні та державні процеси, тобто фактично ставати альтернативним контуром влади. Вказані умови вимагають від правоохоронних органів удосконалення всіх напрямків та видів своєї діяльності.

Інформаційно-аналітична робота складає суттєву частину діяльності оперативних та слідчих підрозділів, що здійснюють боротьбу із організованими формами злочинності. Переважно завдяки такій роботі досягається мета кримінального провадження та забезпечується громадський порядок та безпека. Фахівцями виокремлюється оперативний, тактичний та стратегічний

кримінальний аналіз [3] або ж оперативний та стратегічний [4, с.36-37]. Критеріями їх розмежування є предметна сфера та завдання, що вирішуються під час такої інформаційно-аналітичної діяльності. Від якості аналітичної роботи багато в чому залежить результативність заходів та дій, спрямованих на викриття та розслідування фактів злочинної діяльності.

Враховуючи те, що «діяльність злочинних спільнот спрямована на їх «включеність» (залучення) в суспільні процеси і контроль за: 1) інформацією і засобами комунікації між соціальними системами; 2) ресурсами, технологіями та їх обігом; 3) змінами в соціально-економічному житті суспільства та держави» [5, с.40], під час аналітичної роботи важливим є визначення пріоритетів та конкретних завдань що стосуються саме цих сфер. Сьогодні також констатується процес певної асиміляції організованої злочинності не тільки з політичними силами та бізнесом, а й з терористичними організаціями. Такі процеси не можуть бути поза увагою інформаційно-аналітичної роботи правоохоронних органів.

В зв'язку з цим пріоритетними напрямками аналітичної роботи можна назвати: 1) виявлення осіб, причетних до організованої злочинності за вторинними ознаками; 2) визначення типових моделей поведінки осіб, причетних до діяльності злочинних організацій та злочинних «схем»; 3) визначення типових дій щодо уникнення від відповідальності членами злочинних організацій та встановлення ключових суб'єктів таких заходів; 4) встановлення каналів комунікації злочинних організацій та посадових і публічних осіб, що перебувають у сфері інтересів злочинних організацій.

Результативність протидії організованій злочинності залежить від наявних можливостей правоохоронних органів, визначення вразливих місць організованої злочинності, а також від того, на чиєму боці перебуває ініціатива в такому протистоянні. Все це тісно пов'язано із компетентністю осіб, що здійснюють відповідні дії та заходи й приймають рішення. Комплектування підрозділів правоохоронних органів здійснюється переважно за рахунок фахівців, що мають освіту в сфері права та правоохоронної діяльності. Сьогодні навчання в сфері вищої освіти здійснюється за освітніми стандартами, що передбачають формування певної сукупності компетентностей та результатів навчання. З огляду затверджених стандартів другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальностями 081 «Право» та 262 «Правоохоронна діяльність» [6] готовності до аналітичної діяльності відведено значну увагу. Знайомлячись із освітньо-професійними програмами закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання можна побачити наприклад такі навчальні дисципліни (освітні компоненти) як «Аналіз та прогнозування злочинності», «Кримінальний аналіз», «Інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності» тощо. Отже, огляду орієнтирів підготовки та змісту освітніх (освітньо-професійних) програм можна говорити про потенційну можливість підготовки якісних фахівців, здатних здійснювати аналітичну роботу та приймати виважені рішення під час практичної діяльності. Крім того слід додати те, що сьогодні напрацьовано досить багато матеріалу міжнародними організаціями такими як ОБСЄ (Організація з безпеки і співробітництва в Європі), Управління ООН з

наркотиків і злочинності (УНЗ ООН, UNODC — United Nations Office on Drugs and Crime), Європол, Інтерпол тощо.

З огляду світового досвіду протидії проявам організованої злочинності, а також необхідності координації зусиль правоохоронних органів як на національному, так і міжнародному рівнях, вбачається доцільним запровадження в освітній процес щодо підготовки фахівців для правоохоронних органів аналітичних розробок та рекомендацій світового співтовариства. Ознайомлення із світовим досвідом аналітичної роботи в сфері правоохоронної діяльності не тільки поглибить знання фахівців, а й дасть змогу більш якісно узгоджувати діяльність правоохоронних органів під час міжнародного співробітництва. Останнє досягається за рахунок того, що наукові розробки та практика кожної країни мають свою специфіку як з огляду термінології, так і вимог національного законодавства. Отже, осмислене ознайомлення та порівняння існуючої світової практики із національною, дасть змогу більш глибоко розуміти особливості аналітичної роботи та можливостей її використання у протидії злочинності.

Список використаних джерел:

1. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment (SOCTA) 2021 URL: https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment-socta-2021?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=ru&_x_tr_hl=ru&_x_tr_pto=wapp#downloads
2. Foreign Affairs Mafia States Organized Crime Takes Office / By Moisés Naím. May/June 2012. URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/2012-04-20/mafia-states>
3. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. – 288 с.
4. Керівництво ОБСЄ з поліцейської діяльності на основі оперативних даних та інформації. Секретаріат ОБСЄ Департамент протидії транснаціональним загрозам Відділ стратегічних питань поліцейської діяльності. Відень, червень 2017 – 104 с.
5. Сучасні питання протидії організованій злочинності в Україні та за кордоном: монографія / Ю.М. Крамаренко, О.С. Скок, Т.В. Шевченко, В.Г. Хашев). – Дніпро: ДДУВС, 2022. – 216 с. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/9736>
6. Затверджені стандарти вищої освіти. Сайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/naukovo-metodichna-rada-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini/zatverdzeni-standarti-vishoyi-osviti>

Ларкін Михайло Олександрович

в.о. завідувача кафедри кримінального права та правоохоронної діяльності, заступник декана з профорієнтаційної роботи юридичного факультету Запорізького національного університету, кандидат юридичних наук, доцент

ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІР

Криміналістична політика – це система закономірностей, що визначають основи напрями правозастосовної діяльності за допомогою криміналістичних знань. Сутнісна характеристика криміналістичної політики полягає в дослідженні кола суспільно регульованих потреб, які можуть бути вирішені засобами і методами криміналістичної науки.

Реалії криміналістичної політики виступають релевантними факторами, які формують уявлення щодо дієвості і практичної спрямованості механізмів криміналістики.

Об'єктом ж криміналістичної політики є концептуальні основи формування та застосування криміналістичних знань в окремих галузях юридичної практики, зокрема, практики розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Об'єктивні закономірності продукують предмет криміналістичної політики.

До предмета криміналістичної політики, як системи закономірностей, можна віднести:

- 1) поняття, мету та завдання криміналістичної політики;
- 2) стратегію та принципи криміналістичної політики;
- 3) концептуальні основи побудови та реалізації криміналістичних теорій;
- 4) розвиток системи криміналістичної техніки;
- 5) реалізація та оновлення тактико-криміналістичного забезпечення;
- 6) дослідження тенденцій розвитку криміналістичних методик.

Предмет криміналістичної політики, як доволі складна за організацією система, повинна мати чітко окреслений функціонал теоретико-прикладного характеру. Окремі напрями криміналістичної політики – це її функції. Можна виділити такі функції криміналістичної політики:

- **законодавча.** Процесуальний закон визначає форму реалізації положень криміналістики. Збирання, фіксація та дослідження доказової інформації відбувається лише з дотриманням норм кримінального процесуального законодавства. Досить часто різного роду тактичні та методичні рекомендації стають підґрунтям для створення процесуальних норм;

- **інформаційна.** Інформування суб'єктів, які беруть участь у розробці і застосуванні знань з криміналістики про сучасні тенденції розвитку криміналістичної науки з метою орієнтування суб'єкта правозастосування у механізмах розвитку соціального середовища;

- **захисна.** Ця функція констатує наявність технічних, тактичних та методичних засобів впливу на конкретне соціально-правове середовище у якому може відбуватися спричинення шкоди суб'єктам права;

- **управлінська.** Створення, аналіз та розповсюдження знань та положень криміналістичної науки відбувається на основі базису управлінської діяльності (планування, організація діяльності, координування, контроль тощо);
- **регулятивна.** Криміналістична політика, як організаційно-правовий фактор впливу, упорядковує криміналістичні знання, визначає інструментарій їх створення та шляхи реалізації.

Отже, нами визначено основне функціональне наповнення предмету криміналістичної політики, яке має стати підґрунтям теоретичних та методологічних досліджень зазначеної проблематики.

Леонов Борис Дмитрович

головний науковий співробітник МНДЦ при РНБО України доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ЗВЕРНЕННЮ ЗА ЗАСТОСУВАННЯМ ЗЛОЧИННОГО ВПЛИВУ

Ст. 255-3 КК України криміналізує «звернення до особи, яка завідомо для винного може здійснювати злочинний вплив, зокрема до особи, яка перебуває у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу, у тому числі у статусі "вора в законі». Така криміналізація актуалізує низку не достатньо визначених питань: 1) що таке здійснення злочинного впливу; 2) що таке звернення за застосуванням злочинного впливу. Останнє тягне за собою додаткові питання про суб'єктів такого впливу[1].

Фахівці відзначають, що така правова невизначеність є неприйнятною з огляду на вимоги законодавчої техніки щодо формулювання правових норм з недостатньою правовою визначеністю, оскільки це може призвести до розбіжностей тлумачення відповідної норми у процесі її правозастосування[2]. Фактично у даному випадку йдеться про криміналізацію особливого виду підбурювання[2].

Проте слід зазначити, що сам факт звернення не передбачає обов'язкового настання суспільно-небезпечних наслідків. Практика містить достатньо випадків коли до зазначеної в диспозиції категорії осіб звертаються з проханням вирішити конфлікт, що виник на підставі легальних відносин без застосування протиправних методів, і вони вирішують його не порушуючи закону[1]. Виходячи зі змісту наведеної диспозиції, таке діяння створюватиме склад злочину, передбаченого ст. 255-3 КК [1].

Відсутність у редакції цієї норми посилянь, що звернення має стосуватись виключно вчинення кримінально-караних дій, може призвести до зловживань у застосуванні даної норми та необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності[3]. При цьому застосування цієї статті ускладнюється приписами ст. 62 Конституції України та статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод щодо презумпції невинуватості[2].

У примітці 1 до ст. 255 КК України під злочинним впливом пропонується

розуміти будь-які дії особи, яка завдяки авторитету, іншим особистим якостям чи можливостям, сприяє (створює умови), спонукає, координує або здійснює інший вплив на злочинну діяльність, організовує або безпосередньо здійснює розподіл коштів, майна чи інших активів (доходів від них), спрямованих на забезпечення такої діяльності.

В контексті виявлення цього злочину залишаються проблемними питання: 1) що вважати «злочинною діяльністю», яке вживається в конструкції злочинного впливу; 2) чи може суспільно-небезпечна поведінка полягати у бездіяльності; 3) які конкретно дії повинні підпадати під поняття злочинного впливу.

З точки зору формальної логіки, поняття «іншого впливу» означає будь-який («інший») вплив. Якщо закон називає злочинними дії конкретно не визначеного характеру й змісту, це означає що він піддає потенційній кримінальній репресії мало не будь-яку поведінку чи життєву позицію будь-якої людини[4].

Судова практика не надає більш чіткого розуміння злочинного впливу, оскільки в Україні винесено лише кілька обвинувальних вироків за вчинення діяння, пов'язаного з ним. Так, обвинувальним вироком Ковпаківського районного суду м. Суми від 04.02.2021 особу було визнано винною у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255-3 КК України (звернення за застосуванням злочинного впливу), затверджено угоду про визнання нею своєї винуватості та звільнено її від відбування покарання із застосуванням статей 75, 76 КК України. Цим вирокіом місцевого мешканця засуджено за звернення до місцевого «кримінального авторитета» з проханням повернути неіснуючий борг (ч. 1 ст. 255-3 КК України) [5].

Зауважимо, що у своєму рішенні суд не обґрунтував та не роз'яснив, чому, на думку суду, підсудний вважав особу, до якої він звертався за застосуванням злочинного впливу, такою, що його має. В аналізованому рішенні немає посилення на докази, які б підтверджували наявність у особи такого впливу, а тим паче перебування її у статусі суб'єкта підвищеного злочинного впливу [6, с.46]. У цьому рішенні суд, зазначивши одразу, що особа є суб'єктом підвищеного злочинного впливу, не навів доказів ні здійснення нею «звичайного» впливу, ні підтвердження додаткових фактів, які б свідчили про наявність у особи відповідного статусу, окрім цитування відповідних положень КК України. Це свідчить не тільки про поверхове дослідження судом доказів у кримінальному провадженні, але й про недостатнє розуміння ним відповідних норм КК України[6, с.46-47].

Такий стан справ свідчить про недосконалість самої законодавчої концепції злочинного впливу, оскільки термін «злочинний вплив» не відповідає принципу правової визначеності. В Особливій частині проєкту нового КК України, опублікованого Робочою групою (станом на 29.09.2022), відсутня концепція злочинного впливу в тій формі, яка наявна в чинному КК України, що, зважаючи на попередні висновки, є позитивним кроком[6, с.48]. Водночас у ньому в розділі 7.1 «Кримінальні правопорушення проти безпеки суспільства від діяльності злочинних організацій» є ст. 7.1.8 «Злочинне лідерство», що встановлює

кримінальну відповідальність за деякі діяння, які за своїми об'єктивними ознаками дуже схожі на злочинний вплив [7]. Ця стаття передбачає кримінальну відповідальність особи (злочинний лідер), яка: 1) запровадила правила поведінки для учасників однієї або кількох злочинних організацій чи поширила їх на інших осіб, 2) примушувала іншу особу до дотримання таких правил, 3) представила злочинну організацію у перемовинах з іншою особою щодо злочинної діяльності, 4) організувала зібрання представників злочинних організацій, 5) розпорядилась спільними активами однієї чи кількох злочинних організацій [7].

Слід відзначити перспективність наведеної концепції злочинного лідерства (аналог злочинного впливу), докладніший кримінально-правовий аналіз якої можливий за умови наявності остаточного варіанта нового проекту КК України. Відмовившись від наявної в чинному КК України концепції злочинного впливу, автори проекту нового КК України змогли в доволі чіткій формі сформулювати склади злочинів, які за своєю суттю можуть розглядатися як його аналог [6, с.49].

Список використаних джерел

1. Фріс П., Фріс І. Про боротьбу зі злочинними спільнотами (нотатки на полях закону). *Юридичний вісник України*. 2020. № 28–29. URL: <https://yvu.com.ua/pro-borotbu-zi-zlochynnymu-spilnotamy-notatky-na-polyah-zakonu/>
2. Зауваження Головного юридичного управління Апарату Верховної Ради України до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» URL:http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?pf3516=2513&skl=10.
3. Зауваження Національної асоціації адвокатів України до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за злочини, вчинені злочинною спільнотою» (реєстр. № 2513) URL:<https://unba.org.ua/assets/uploads/files/%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B7%D0%B8%D1%86%D1%96%D1%97.pdf>.
4. Речицький В. Критичний аналіз ст.255 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за злочини, вчинені «злочинною спільнотою» (станом на 22.07.2020). URL: <https://khpg.org/1595421303>.
5. ЄДРСР. Обвинувальний вирок у справі № 592/12242/20 (провадження № 1-кп/592/297/21). Ковпаківський районний суд м. Суми, <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94625147>.
6. Нікітін А.О. Злочинний вплив та доцільність його збереження у новому Кримінальному кодексі України. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2021. Том 7. С.44-51.
7. Текст проекту нового КК України (станом на 29.09.2022). URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

Макаренко Олександр Леонідович

професор кафедри історії і теорії держави та права, юридичного

факультету Запорізького національного університету, доктор юридичних наук, доцент

ДІАХРОНІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРАВОВИХ ВИМОГ ДО АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ КРАЇН ЄВРОПИ

Вітчизняний правовий простір відзначається неврегульованістю відносин з просування інтересів окремих осіб або бізнес-структур (lobbyism) через рішення/діяння чиновників публічної влади, невизначеністю механізмів достовірної ідентифікації фактів незаконного збагачення сукупно з поодинокістю вироків судів (виправдувальних чи обвинувальних) за резонансними корупційними справами топ-корупції та іншими прогалинами, колізіями у сфері публічно-правової доброчесності. Якщо оцінити такого роду недоліки в межах Західної традиції права, то доводиться констатувати їхній антропний генезис. Людиновимірність вітчизняного законодавства з протидії корупції та, перш за все кримінально-процесуальних, практик його застосування, фрагментарна, а поступ у Європі забезпечується саме через відображення у формально-правових вимогах механізмів стимулювання прояву та подальшого використання людських чеснот. Адекватність юридичного урахування змін людської природи дозволяє європейцям займати чільне місце у світі на тлі сучасних глобалізаційних викликів для доброчесності та посилювати загальноєвропейську національну безпеку. Усі ці питання жваво вивчаються вченими, а саме: Я. І. Маслової дослідила адміністративно-правове регулювання функціонування Національного агентства з питань запобігання корупції; О. Бондаренко – концепцію кримінально-правової протидії корупції в Україні; Д. О. Іщук – адміністративно-правовий статус спеціалізованих суб'єктів протидії корупції в Україні; М. В. Ачим, С. Н. Борлеа – фінансові та інші економічні характеристики кримінальної корупції; та ін.

Корупція підриває підзвітні та ефективні інститути, перешкоджає доступу до основних державних послуг і стримує економічне зростання. Загальновизнано, що міжнародні аспекти корупції можуть мати вирішальний вплив на національне управління та зусилля щодо розвитку. Корупційні практики породжують тіньову економіку, послаблюють державну спроможність і легітимність, розпалюють соціальні конфлікти [1, с. 3]. Успішні правові трансформації антикорупційної політики здійснюються за наслідками пізнання її предмету з усіма доказами цілісності та повноти його змістовних та часових компонентів, використаного для їхнього опису термінологічного ряду [2, с. 306, 316]. Вирішальне значення для досягнення такої цілі має використання діахронічного методу в межах історико-правового та компаративно-правового методологічних підходів. Повнота картини доброчесності спостерігається впродовж історичного проміжку часу, характерних для нього цивілізаційних контекстів тощо. Йдеться про історичний період від дня появи першого договору про заснування ЄС 18.04.1951 р. дотепер. Зразковість управлінських та юридичних процедур краї-засновниць ЄС (Франції, Італії, Німеччини, Бельгії,

Люксембургу, Нідерландів) тотожна сукупному вияву людських чеснот найвищого стандарту у світі, які впродовж зазначеного періоду змінювались щонайменше у трьох вимірах європейської традиції права, а саме: у самих цих країнах; у країнах, які ставали членами ЄС; в Україні та інших європейських націях, які прагнуть інтегруватися до ЄС. Акцент уваги на діахронії цих змін дозволяє залишати у полі зору дослідника смислові переходи лексем, словосполучень, за допомогою яких відбувалось опосередковування процесів законотворення й правозастосування для реалізації завдань антикорупційної політики; параметри ясності значень юридичної семантики в її реальному розвитку.

Майбутній прогрес нашої нації з-поміж іншого вимагає осмислення досвіду країн Європи щодо спроможностей антикорупційного правотворення й правозастосування України за наявної антикорупційної інфраструктури, а також визначення потреби у додаткових трансформаціях відповідних норм права, зокрема за підтримки ЄС у питаннях кореляції між культурами народів Європи (зовнішні) та в межах національної культури (*intériorisation*) за параметрами ступеня домінування людських чеснот під час забезпечення публічних інтересів, а також – за функціонально лімітованого правовим приватним інтересом ($\lim f(x - x_0)$), що сукупно детерміновані достовірними показниками діапазону максимально можливого вільного розвитку кожного. Якщо корупція – це прояв недоброчесності, який заперечує культуру як таку й має контрцивілізаційний характер, особливо швидко руйнуючи високотехнологічні складні цивілізації, зокрема європейську, то уникнення цих неправових аберацій для країн Європи означає тільки подальше зміцнення юридичних, управлінських та виховних механізмів інституціоналізації середовищ правової, політичної, економічної та іншої соціалізації власних громадян. Адже вони актуалізують альтернативні корупційним стереотипи цінностей і зразків поведінки, виходячи з наявного й перспективного рівнів соціального прогресу.

Можливим для запозичення Україною стає релевантний досвід успішної боротьби з корупцією прокурорських та правоохоронних структур Королівства Данії (State Prosecutor for Serious Economic and International Crime, 1973; The Agency provides preventative measures to prevent bribery in international relations with foreign counterparties), Королівства Нідерландів (The National Police Internal Investigations Department; The National Public Prosecutor on Corruption) та Королівства Бельгії (The Belgian Central Office for the Repression of Corruption, 1998). Для пристосування та запозичення в Україні релевантного зарубіжного досвіду можна взяти до уваги нормативно-правове регулювання питань з протидії корупції (кримінальні кодекси за відсутності спеціальних законів з протидії корупції) та відповідні організаційно-правові рішення Королівства Норвегії, де спеціалізація органу досудового розслідування кримінальних справ (ØKOKRIM, Norwegian National Authority for Investigation and Prosecution of Economic and Environmental Crime) концентрується на системі небезпечних для суспільства економічних та екологічних злочинів, серед яких представлені й корупційні правопорушення; Фінляндії та Королівства Швеції, які виділяються

наявністю водночас із Міністерством юстиції та генеральною прокуратурою (National Prosecution Authority/ швед. Riksåklagaren/ фін. Syyttäjälaitosta) Канцлера юстиції (швед. Justitiekanslern / фін. Oikeuskanslerin з 1719 р.), до повноважень якого належить вжиття заходів для відновлення порушених внаслідок корупції прав і свобод людини.

Отже, діахронічне дослідження у випадку характеристики правових вимог до антикорупційної інфраструктури країн Європи не лише формально-юридичне, а й концептуальне, інтепретаційне. Логіка правових змін антикорупційних інститутів у Європі від середини ХХ ст. до сьогодні встановлюється діахронічним методом (від грец. *dia* — «через» і *χρόνος* — «час») наукового пізнання, зокрема історичного контексту, який задовільнив змісту впроваджених правових вимог добросесної поведінки публічних службовців, відповідних правоохоронних структур та їхньої варіативності у країнах Східної та Західної, Північної та Південної частин Європи. Моменти історичного часу антикорупційних перетворень об'єднуються віссю спадковості дієвого та елімінацією застарілого у правовому регулюванні, послідовністю і наступництвом дієвих правових вимог; складають систему й демонструють динаміку правової реальності перебігу суспільних відносин на рівні спроможностей їхніх учасників виявляти людські чесноти. Ця вісь в розрізі організаційного компоненту антикорупційної інфраструктури передбачає обрання Україною такого місця для своєї моделі побудови органів з протидії корупції, яке дозволить відразу отримати очікуваний ефект та на його основі успішно утверджувати добросесність серед учасників публічно-правових відносин, невпинно й послідовно просуваючись до першого місця нетерпимості до корупції, абсолютного заперечення її як такої.

Список використаних джерел:

1. Hansen K., Alimi D., Dickinson B., Mason P., Trzeciak-Duval A. and other. *International Drivers of Corruption: A Tool for Analysis*. Paris : OECD, 2012. 110 p.
2. Caragounis C. C. *New Testament Investigations A Diachronic Perspective*. Tübingen : Mohr Siebeck, 2022. 302 p.

Мороз Віта Петрівна

доктор юридичних наук професор, завідувач навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем протидії організованій злочинності та корупції ННПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДЕПАРТАМЕНТУ СТРАТЕГІЧНИХ РОЗСЛІДУВАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відкрите військове вторгнення російської федерації в Україну 24.02.2022 року внесло значні корективи в діяльність усіх правоохоронних органів держави. Підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань НП України не залишилися осторонь і крім покладених законом на данні підрозділи функції, вони стали виконувати нові, не притаманні даній службі завдання. З метою оцінки діяльності ДСР НП України в умовах воєнного стану, визначення проблемних питань по протидії організованій злочинності, виявлення нових, не притаманних для даних підрозділів функцій було проведено аналітичне дослідження в ході якого були вивчені основні показники діяльності ДСР НП України в період з 01.01.2022 по 01.09.2022 та проведено опитування безпосередньо 781 працівника Департаменту. Значний блок питань стосувався безпосередньо діяльності підрозділів в умовах військового стану, а також стану півня організованої злочинності в державі в цей час.

За вказаний період за матеріалами підрозділів стратегічних розслідувань направлено до суду 160 кримінальних проваджень стосовно ОЗГ, у тому числі 25 – злочинних організацій.

Серед викритих ОГ і ЗО 26 з міжрегіональними зв'язками, 33 з корумпованими зв'язками, 23 причетні до розкрадання бюджетних коштів, 24 сформовані на етнічній основі та 7 з транснаціональними зв'язками. Установлено 641 особу, причетну до вчинення злочинів у складі цих груп, зокрема 174 організаторів та 445 безпосередніх виконавців.

Доведено причетність цих осіб до вчинення 913 кримінальних правопорушень, з яких 704 тяжкі та особливо тяжкі та 132 з ознаками корупції.

За 8 місяців цього року повідомлено про підозру 38 суб'єктам підвищеного злочинного впливу за нововведеними статтями Кримінального кодексу України, серед яких 20 «смотрящих», 5 «кримінальних авторитетів», 3 «бродяг», 1 «положенець», а саме:

за ч. 5 ст. 255 (Створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній) Кримінального кодексу України повідомлено про підозру 1 особі;

за ст. 255⁻¹ (Встановлення або поширення злочинного впливу) Кримінального кодексу України – 25 особам;

за ст. 255⁻² (Організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці) Кримінального кодексу України – 7 особам;

за ст. 255⁻³ (Звернення за застосуванням злочинного впливу) Кримінального кодексу України – 5 особам.

При опитування працівників ДСР щодо впливу воєнного стану на зростання рівня організованої злочинності 35,9% зазначають, що рівень організованої злочинності збільшився, але трохи більший сегмент – 45,3% говорять, що рівень організованої злочинності зменшився. 18,8% опитаних свідчать, що воєнний стан не вплинув на рівень організованої злочинності в Україні

В умовах воєнного стану Департамент, насамперед, має виявляти, попереджати та розкривати кримінальні правопорушення загально-кримінальної спрямованості – так бачать роботу 95,5% експертів. Зазначимо, що більшість опитаних вважає діяльність Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України ефективною майже по усіх напрямках (*респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей*):

- по виявленню «колаборантів», підприємств, які належать громадянам Російської Федерації – 89,7%;
- по протидії загально-кримінальним організованим групам та злочинним організаціям – 96,0%;
- у напрямку протидії транснаціональним та етнічним організованим групам та злочинним організаціям – 91,3%;
- по протидії екстремістським організованим групам та злочинним організаціям – 89,6%;
- по протидії організованим групам та злочинним організаціям в органах державної влади – 81,8%;
- по протидії корупції – 89,3%;
- у сфері публічних закупівель – 87,1%.

Що стосується факторів, які впливають на недосконалість притягнення до кримінальної відповідальності окремих учасників ОГ та ЗО, то до них респонденти віднесли недосконалу судову систему – 47,6% та законодавство, яке не відповідає умовам воєнного стану – 45,5%, тобто саме ті фактори, які і у мирний час було оцінено досить низько, а війна лише додала проблем.

Слід звернути увагу і на проблеми у економічній, політичній та інших сферах суспільного життя, спричинені воєнним станом і це відображено у нових видах злочинної діяльності, наприклад:

1. у діях по заволодінню коштами, які збираються волонтерами, громадянами для допомоги ЗСУ, органам тероборони (шахрайство, «фіктивні» рахунки) – 78,9%;
2. корупційний вплив для отримання коштів на відновлення зруйнованого майна, привласнення гуманітарної допомоги тощо – 40,7%;
3. вступ учасників організованих груп та злочинних організацій до лав територіальної оборони, в регіонах де не ведуться активні бойові дії з метою отримання зброї або трофейної зброї на звільнених територіях – 40,6%.

Але, незважаючи на досить високу ефективність ДСР, 79,2% учасників опитування мають думку, що оптимізація діяльності не буде зайвою, адже нові виклики потребують нових шляхів вирішення. Серед висловлених пропозицій домінують ті, що пов'язані з необхідністю покращення грошового утримання працівників Департаменту та матеріально-ресурсного забезпечення, розширенням повноважень ДСР, оптимізацією діяльності за різними деталізованими напрямками, тощо. Також є потреба у розширенні завдань і повноважень Департаменту – на цьому наголошують 82,2% респондентів.

Блок запитань, який відповідав за протидію ДСР НП України корупційним правопорушенням, виявив, що експерти згодні з тим що утворення

ДСР НП України має позитивний вплив на зниження рівня корупції – 95,8%. Вразливими для корупційних проявів сферами діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування є отримання та подальший розподіл гуманітарної допомоги, волонтерська діяльність – 97,3%, розподіл коштів, які виділяються на відновлення зруйнованої інфраструктури, помешкань громадян, підприємств та організацій, що постраждали в результаті бойових дій – 93,5%, закупівля засобів захисту, авто транспорту, медичних препаратів для передачі їх ЗСУ – 92,7%.*(респонденти могли обрати декілька варіантів відповідей)*

На теперішній час співробітники Національної поліції України, та зокрема Департаменту стратегічних розслідувань, приймають активну участь в бойових діях та цілодобово прикладають свої зусилля щодо протидії російській агресії на території нашої держави. Щодня поліцейські під час війни не тільки продовжують протидіяти злочинності та приймають безпосередню участь в бойових діях, а й надають допомогу в доставці гуманітарної допомоги, евакуації місцевих мешканців, що знаходяться на лінії зіткнення.

За результатами дослідження можна зробити висновки, що на теперішній час підрозділи Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України на належному рівні виконують покладені на них завдання, їх діяльність відповідає вимогам чинного законодавства та є досить прозорою для населення країни.

Список використаних джерел:

1. Аналітичний огляд «Оцінка рівня стану організованої злочинності в Україні та протидії підрозділами Департаменту стратегічних розслідувань НПУ в умовах воєнного стану»; кол. авт. Дніпро: ДДУВС, 2022, 58 с.

2. Статистичні дані щодо діяльності Департаменту стратегічних розслідувань за період з 01.01.2022 по 01.09.2022; Київ: Лист Департаменту стратегічних розслідувань, 2022, 2 с.

Назаренко Павло Григорович

доцент кафедри кримінального, цивільного та міжнародного права Національного університету «Запорізька політехніка» кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ І КОРУПЦІЇ

Організована злочинність упродовж, як мінімум, кількох останніх десятиліть залишається однією з найбільших небезпек для політичного та економічного розвитку багатьох країн світу. Найчастіше потерпають від її негативних впливів держави, які знаходяться в стані суспільно-політичних трансформацій. Не є винятком, на жаль, і Україна. Організовані злочинні

спільноти, які діють в Україні, охопили найприбутковіші злочинні ринки (сфера економіки та господарської діяльності, фінансів, у т.ч. банківської діяльності, використання бюджетних коштів, видобування корисних копалин), тобто, у першу чергу ті, які тісно пов'язані з корупцією.

Сьогодні ні в кого немає сумнівів, що торгівля людьми, зброєю, наркотиками, неконтрольоване державою виготовлення сигарет та спиртних напоїв також знаходиться в руках організованих злочинних угруповань та злочинних організацій. Але особливою специфічною діяльністю організованої злочинності в Україні є саме тісна взаємодія організованих злочинних груп і злочинних організацій із органами влади, у т.ч. і правопорядку, як це не сумно визнавати [1].

Аналіз чинного законодавства дозволяє зробити висновок про те, що основоположними нормативними актами щодо прямого регулювання боротьби з організованою злочинністю та корупцією є Закони України: «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» від 30 червня 1993 року [2], і «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року [3].

Слід зазначити, що законодавство про боротьбу з організованою злочинністю базується на Конституції України і включає Закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України, закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру», «Про Бюро економічної безпеки України», інші закони, міжнародно-правові угоди, учасником яких є Україна.

Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» (далі – Закон) визначив головні напрями загальнодержавної політики активної протидії організованій злочинності, визначив відповідні підрозділи правоохоронних органів, що ведуть боротьбу з нею, та їх компетенцію.

Під організованою злочинністю в цьому Законі розуміється сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань (ч. 1 ст. 1 Закону).

Однак, ч. 2 ст. 1 Закону говорить нам про те, що види та ознаки цих кримінальних правопорушень, а також кримінально-правові заходи щодо осіб, які вчинили такі кримінальні правопорушення, встановлюються Кримінальним кодексом України.

Таким чином, для розуміння суті питання, що таке організована злочинність, нам необхідно звернутися до норм матеріального права, а саме до ст. 28 Кримінального кодексу України, яке дає нам можливість зрозуміти форми співучасті та підстави її розмежування.

Кримінальне правопорушення визнається вчиненим організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) кримінальних правопорушень, об'єднаних єдиним планом з

розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи (ч. 3 ст. 28 КК України).

Кримінальне правопорушення визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп (ч. 4 ст. 28 КК України) [4].

Окремої уваги заслуговує питання повноважень та компетенції правоохоронних органів, що мають завданням боротьбу з організованою злочинністю і корупцією. Після ліквідації спеціальних підрозділів МВС по боротьбі із організованою злочинністю та корупцією, повністю втрачені не тільки величезний масив накопиченої більше чим за 20 років існування ГУБОЗ МВС України безцінної інформації про діяльність організованих злочинних груп та злочинних організацій в Україні, у т.ч. і з міжнародними зв'язками, а найголовніше – самі фахівці в галузі боротьби із організованими формами злочинності, які вміли документувати їх злочинну поведінку оперативно-розшуковим шляхом, попереджати та навіть контролювати їх діяльність.

Поступово впродовж останніх кількох років було згорнуто взагалі діяльність держави по протидії організованій злочинності у сферах економіки та господарської діяльності: спочатку ліквідовані підрозділи Державної служби по боротьбі з економічними злочинами (ДСБЕЗ) МВС України, потім податкову міліцію, реформ зазнали і підрозділи СБУ [1].

На сьогодні ситуація змінилася, до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать:

- а) органи Національної поліції і Служби безпеки України;
- б) органи прокуратури України;
- в) органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю;
- д) органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори;
- е) розвідувальний орган Міністерства оборони України;
- є) Служба зовнішньої розвідки України;
- ж) Національне антикорупційне бюро України;
- з) Бюро економічної безпеки України [2].

Структурні елементи злочинної діяльності, закономірності їх формування та використання, характер наявних взаємозв'язків між цими елементами – все це визначає теоретичні основи розробки системи інформаційно-аналітичного забезпечення розкриття злочинів, що вчинюються організованими злочинними групами та організаціями.

Предметна сфера інформаційно-аналітичного забезпечення включає в себе широку область наукових знань. До них слід віднести теорію оперативно-розшукової діяльності, принципи ведення оперативно-довідкових та

криміналістичних обліків, інформаційне забезпечення, створення і обслуговування баз даних, аналіз і передачу інформації та інші.

Теоретична основа інформаційно-аналітичного забезпечення акумулює в собі широку сферу природничих та правових наук, спираючись при цьому на норми кримінального та кримінального процесуального права та інших законів.

Реформування чинного законодавства в умовах сьогодення ставить перед державою та всіма правоохоронними органами наступні завдання, щодо інформаційно-аналітичного, наукового та кадрового забезпечення державних органів, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю:

- розроблення та впровадження методики проведення кримінального аналізу та аналізу ризиків організованої злочинності, що відповідає стандартам ЄС;

- розроблення та впровадження системи проведення моніторингу, оцінки ефективності діяльності та контролю за реалізацією державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю;

- розроблення та впровадження єдиної захищеної інформаційної системи суб'єктів боротьби з організованою злочинністю;

- забезпечення прямого безпосереднього доступу суб'єктів боротьби з організованою злочинністю до державних інформаційних ресурсів;

- підготовка рекомендацій за результатами проведення моніторингу та узагальнення судової практики щодо розгляду кримінальних проваджень за ознаками організованої злочинної діяльності;

- проведення інженерно-технічних, дослідно-конструкторських робіт та створення апаратних і програмних комплексів з метою виконання завдань щодо боротьби з організованою злочинністю;

- розроблення та запровадження процедури підбору кадрів, що ґрунтується на рівних можливостях, прозорості, об'єктивній оцінці та особливих вимогах до досвіду і кваліфікації;

- розроблення заходів із підвищення рівня спеціалізації, фахової підготовки та перепідготовки кадрів, діяльність яких безпосередньо пов'язана із протидією організованій злочинності;

- розроблення заходів із підвищення рівня соціального захисту кадрів, забезпечення їх професійного зростання та просування по службі [5].

Список використаних джерел:

1. Баганець О.В. Протидія організованій злочинності в Україні в 2020 році (у порівнянні зі статистичними даними за 2016-2019 роки). URL:<https://naspravdi.today/uk/2021/06/25/protydiia-orhanizovaniy-zlochynnosti-v-ukraini-v-2020-rotsi-u-porivnianni-zi-statystychnymy-danymy-za-2016-2019-roky/> (дата звернення 20.11.2022).

2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30 червня 1993 року № 3341-ХІІ. Дата оновлення:

28.01.2021. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 20.11.2022).

3. Про запобігання корупції: Закон України від 30 червня 1993 року № 1700-VII. Дата оновлення: 06.10.2022. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення 20.11.2022).

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року. Дата оновлення: 06.11.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top> (дата звернення 20.11.2022).

5. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 27 вересня 2022 року № 850-р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/850-2022-r#Text> (дата звернення 20.11.2022).

Некlesa Олександр Вікторович

викладач кафедри фінансових та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДОКУМЕНТУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ У СФЕРІ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком війни кардинальних змін зазнало суспільне життя кожного громадянина України. Кримінально-процесуальна наука також не оминула своїх змін, адже судова та правоохоронна системи не були готові до виконання своїх службових обов'язків в умовах складних воєнних реалій нашого сьогодення. Відтак, з метою наближення кримінально-процесуальної діяльності до воєнних реалій, Верховна Рада України в «турборежимі» прийняла низку законів, у тому числі тих, що спрямовані на регламентацію питань кримінального провадження в умовах воєнного стану.

У зв'язку з тим, що питання документування злочинів у реаліях воєнного часу займає досить широкий обсяг, тому розглянемо більш вузьке направлення, а саме документування злочинів вчинених у сфері публічних закупівель в умовах воєнного стану. Перш за все, розглянемо питання, що безпосередньо з себе має поняття публічна закупівля. До поняття публічної закупівлі відноситься придбання товарів, робіт або послуг замовником (органи державної влади, органи місцевого самоврядування; органи соціального страхування; підприємства, установи, організації; юридичні особи та суб'єкти господарювання) за державні кошти, в тому числі за кошти грантів, кредитів, позик. Саме керівник відповідної установи (підрозділу) несе персональну відповідальність за законність використання ввірених йому коштів та відповідно до ст. 18 КК України, є службовою особою. За вчинення кримінальних правопорушень, що порушують функції державних органів або органів самоврядування, підприємств, установ або організацій, незалежно від форми власності та галузей діяльності службових осіб, статтями сімнадцятого розділу КК України передбачено кримінальну відповідальність (статті 364—370 КК

України). Суб'єктом розглянутих злочинів (крім передбачених ст. 369 КК), можуть бути службові особи, які відповідно до примітки 1 ст. 364 КК постійно чи тимчасово здійснюють функції представників влади, а також обіймають постійно чи тимчасово на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків, або виконують такі обов'язки за спеціальним повноваженням. [1]

Саме керівники відповідної установи (підрозділу) органу державної влади, місцевого самоврядування, державних чи комунальних підприємств, юридичних осіб, на підставі власного розпорядчого рішення або трудового договору визначає відповідальною особою за організацію та проведення процедур закупівлі/спрощених закупівель, службову (посадову) чи іншу особу, яка є працівником замовника. Отже, керівник обирає уповноважену особу відповідальну за організацію та проведення процедур закупівлі з числа штатних працівників – як правило, це особа яка не задумуючись про протиправність своїх дій виконує злочинні накази свого керівника за винагороду (премію). Як ми досить часто бачимо із засобів масової інформації, а також керуючись відомостями уповноважених правоохоронних органів, що в ході проведення процедури закупівлі товарів, робіт чи послуг замовником (уповноваженою особою) досить часто здійснюється порушення ЗУ «Про публічні закупівлі», а саме: ст.ст. 16, 17, 29, 31, 32 цього Закону. Таким чином, є випадки, коли уповноважена особа забезпечує перемогу учасника, який відповідає корупційним інтересам замовника. Зазвичай, корупційна процедура публічної закупівлі проходить максимально наближено до вимог чинного законодавства, а в зв'язку з неналежним перекриттям контролюючими органами, з переможцями, які ними стали за результатами фіктивної процедури закупівлі, укладається договір, що підписується як правило, керівником (директором) сторони замовника та сторони переможця. [2]

Законодавець доопрацював ЗУ «Про публічні закупівлі» та визначив, що на період дії правового режиму воєнного стану в Україні в разі здійснення замовником закупівлі без використання електронної системи закупівель, за умови що вартість закупівлі дорівнює або перевищує 50 тисяч гривень, замовник оприлюднює в електронній системі закупівель звіт про договір про закупівлю, укладений без використання електронної системи закупівель, не пізніше ніж через 10 робочих днів з дня укладення такого договору. Замовники можуть не публікувати інформацію про своє місцезнаходження та/або місцезнаходження постачальників (виконавців робіт та надавачів послуг), та/або місце поставки товарів, виконання робіт чи надання послуг, якщо поширення такої інформації несе ризики для безпеки замовника та/або постачальників (виконавців робіт та надавачів послуг)". [3]

Підсумовуючи вищевказане, можна зробити висновок, що в умовах війни коли необхідно тримати перш за все території нашої держави, а також, економічний, соціальний та інфраструктурний фронт, держава в складних умовах забезпечує належну роботу органів державної влади, правоохоронних, судових

органів, а найголовніше Збройних сил України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та працівників медичної сфери. А тому, маємо пришвидшувати закупівлю життєво необхідних товарів, робіт або послуг, яких потребують першочергово медична та оборонна сфери. Але, в той же час, враховуючи воєнний стан, деякі службові особи, які підписують договори та іншу платіжну документацію, за якою сплачуються кошти на розрахунковий рахунок контрагентів за договором, не отримавши якості, кількості, об'ємів або вартості предмету закупівлі, чим спричиняють державі збитків в особливо великому розмірі. Тому саме правоохоронні органи мають унеможливити злочинну діяльність таких суб'єктів, шляхом перевірки закупівлі на відповідність вимогам чинного законодавства, а також якості виконання умов договору та отримання предмету закупівлі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131.
 2. Про публічні закупівлі: Закон України : від 25.12.2015 р., № 922-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 9. – Ст. 89.
 3. Закон України «Про внесення змін до Закону України "Про публічні закупівлі" та інших законодавчих актів України щодо здійснення оборонних та публічних закупівель на період дії правового режиму воєнного стану» від 16 серпня 2022 р. № 2526-IX // Відомості Верховної Ради України, 2019 р., № 45, ст. 289 із змінами.
 4. Квач В. Ю. Загальнотеоретичні положення про публічні закупівлі: поняття та призначення/ В. Ю Квач, Р. В. Афанасієв // Молодий вчений. – 2017. – № 11 (51). – С. 884-887.
- Селіванова Н. П. Адміністративно-правове забезпечення функціонування системи електронних закупівель в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Селіванова Наталя Петрівна ; Науково-дослідний інститут публічного права. – К., 2017. – 222 с.

Огурченко Володимир Георгійович

докторант кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛІДЧИХ З ПРАЦІВНИКАМИ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В умовах військової агресії з боку росії, становлення правової й незалежної держави, реформування її соціально-політичної й економічної сфер, євроінтеграції України до країн Європейського співтовариства та інтегрування до

НАТО спостерігається зростання корупції та організованої злочинності. Дедалі організована злочинна діяльність набуває міжнародного характеру.

Кількісні та якісні зміни у структурі організованої злочинності характеризуються удосконаленням існуючих, застосуванням новітніх способів учинення кримінальних правопорушень, форм та способів протидії досудовому розслідуванню.

Дедалі спостерігається входження до організованих злочинних угруповань як колишніх, так і діючих працівників правоохоронних органів, представників органів влади й управління. На сьогодні технологія злочинної діяльності значно ускладнилася, що зумовлено використанням новітньої зброї та технічних засобів, складними й витонченими способами підготовки й приховування кримінальних правопорушень, які традиційними методами виявляти і документувати досить складно. Дії злочинців дедалі набувають усе більш зухвалого й жорстокого характеру.

Низька якість розкриття й розслідування, недостатність кваліфікованих кадрів у правоохоронних органах, відсутність системи попередження і профілактики кримінальних правопорушень, створили підґрунтя до збільшення їхньої кількості, які дедалі набувають усе більш загрозливих форм. Спостерігаються негативні тенденції криміналізації суспільства й зростання організованої злочинності та корупційних проявів [1].

Зважаючи на це, особливого значення при розслідуванні кримінальних правопорушень набуває вчасна та якісна взаємодія працівників слідчих і оперативних підрозділів Національної поліції України.

Реалізація вимог конституції України і виконання органами дізнання, слідчими, прокурорами та суддями завдань кримінального судочинства неможливі без прийняття правоохоронними органами законних і обґрунтованих процесуальних рішень. Саме шляхом прийняття таких рішень здійснюється втілення у життя вимог конституції України і чинного законодавства, досягається вирішення завдань кримінального судочинства.

Практика останніх років показала, що найкращою формою взаємодії слідчих з органами дізнання є виділення одного співробітника відповідної служби для постійної допомоги слідчому протягом усієї роботи по кримінальному провадженню. Така форма взаємодії, при керівній ролі слідчого, звільняє останнього від необхідності писати безліч доручень, дозволяє оптимально використати методи і засоби, які є на озброєнні оперативно-розшукових підрозділів, і тим самим дає можливість більш ефективно проводити роботу з розкриття злочинів і викриття осіб, які їх вчинили.

Підтримуючи існуючу думку багатьох науковців, вважаємо, що цю форму співпраці органів слідства і оперативних працівників необхідно розвивати й удосконалювати. Законодавець у статті 41 КПК України певним чином обмежує діяльність оперативних підрозділів у кримінальному провадженні, регламентуючи їх дії лише за письмовим дорученням слідчого, прокурора та позбавляє оперативного працівника розумної ініціативи у розслідуванні злочину. Використання ж можливостей внутрішніх відомчих наказів не завжди

використовуються, або є не дуже ефективними в організації та здійсненні належної взаємодії [2].

Питання співпраці між слідчим та працівником оперативного підрозділу переходять із площини взаємодії у підпорядкування, що унеможлиблює використання повного спектру оперативно-розшукових можливостей, у кримінальному провадженні зокрема. Взаємодія слідчого та оперативного працівника карного розшуку повинна передбачати дотримання умов використання оперативних сил, засобів та методів. Але цілком природно, що оперативно-розшукові засоби і методи в рамках кримінального провадження, повинні застосовуватися лише у випадку крайньої необхідності. Перед тим, як звернутися за допомогою до оперативного працівника, доцільно з'ясувати, чи не простіше отримати ці самі дані процесуальним шляхом, через те, що доцільне застосування слідчих та оперативно-розшукових засобів і методів передбачає економічне їх використання, отримання кращих результатів з найменшими витратами [1].

У свою чергу, прийняття законних і обґрунтованих процесуальних рішень можливо лише тоді, коли вони ґрунтуються на перевірених та правильно оцінених відомостях, одержаних у відповідності до вимог кримінального процесуального закону. Законодавець у статтях 91-94 КПК України регламентує питання доказування у сучасному кримінальному провадженні. Помилка суб'єкта доказування під час оцінки доказів та їх джерел може привести до прийняття незаконних рішень, порушення прав і свобод громадян, покаранню невинуватого або виправдання особи, яка вчинила злочин. У зв'язку з цим, правильна оцінка доказів та їх джерел набуває ключового значення у діяльності слідчих та працівників оперативних підрозділів Національної поліції.

Також потрібно зазначити, що застосування оперативних засобів і методів вимагає забезпечення правильного поєднання слідчих (розшукових) дій, НСРД та оперативно-розшукових заходів. Саме комплексний підхід використання наявних можливостей слідчого та працівника оперативного підрозділу може надати змогу більш якісного, швидкого та неупередженого розслідування кримінального правопорушення. Для його ефективного забезпечення, працівник оперативного підрозділу, ще до початку кримінального провадження повинен систематизувати наявні оперативні дані, здобуті в ході документування злочинної діяльності обґрунтовано підозрюваних осіб [3].

Необхідність такої взаємодії зумовлена, по-перше, спільністю поставленого завдання, направленою на посилення боротьби зі злочинністю, від вирішення якого ніхто не повинен стояти осторонь; по-друге, тим, що слідчий та оперативний працівник мають різні засоби і методи діяльності, використання яких в єдиному комплексі взаємопов'язаних і взаємодоповнюючих один одного цілеспрямованих заходів дозволяє забезпечити більш ефективний і високий рівень попередження та розслідування кримінальних правопорушень.

Вирішення існуючих проблем взаємодії слідчого та працівника оперативного підрозділу можливе за допомогою запровадження у діяльність правоохоронних органів сучасних положень із забезпечення кримінального

судочинства оперативно-розшуковою складовою. Все це створить певні умови вирішення таких напрямів діяльності суб'єктів кримінального провадження, як:

- а) виявлення фактів, що мають значення для встановлення всіх обставин, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні;
- б) закріплення слідів кримінальних правопорушень, речових та інших доказових даних;
- в) проведення технічного документування фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження;
- г) забезпечення можливості використання отриманих первинних даних у подальшому кримінальному судочинстві [1].

Список використаних джерел:

1. Обшалов С. В. Концептуальні засади оперативно-розшукового забезпечення кримінального судочинства в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. доктора юрид. наук 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність / Обшалов Сергій Володимирович. Одеса – Одеський держ. ун-т внутр. справ, 2021. 40 с.

2. Наказ МВС України № 700 від 14.08.2012 р. «Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами внутрішніх справ у попередженні, виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень».

3. Швидкий О. Г. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні квартирних крадіжок: проблеми й перспективи. *Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ: Збірник наукових праць.* – 2005. – Спеціальний випуск № 1 (23) «Актуальні питання кримінально-правових наук». 324 с.

Пиріг І. В.

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри криміналістики та домедичної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

СЛІДЧІ СИТУАЦІЇ ПОДАЛЬШОГО ЕТАПУ РОЗСЛІДУВАННЯ КРАДІЖОК З ПРИВАТНИХ БУДИНКІВ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНОЮ ГРУПОЮ

В умовах воєнного стану на підконтрольній Україні території залишається проблема розслідування крадіжок особистого майна з приватних будинків. Кількість вчинюваних крадіжок залишається незмінно високою, а результати розслідування є досить низькими. Так, за даними Офісу Генерального прокурора України за січень-жовтень 2022 року вчинено 723 крадіжки з дач та садових будинків, без урахування приватних будинків з постійним місцем проживання

мешканців, з яких у 410 випадках вручено повідомлення про підозру. Безумовно, є низка об'єктивних причин, пов'язаних з недостатньою кадрового забезпечення слідчих підрозділів, значною завантаженістю слідчих роботою з документування та розслідування категорії воєнних злочинів. Крім того значна кількість крадіжок є латентною, оскільки, особливо у прифронтовій зоні, такі злочини просто не реєструються через відсутність господарів приватних будинків та некомплект слідчих підрозділів.

Проведеним нами аналізом судово-слідчої практики та спираючись на матеріали дослідження науковців встановлено, що значна кількість крадіжок з приватних будинків (від 68 % [2, с. 8] до 85 % [3, с. 42]) вчинюються у складі організованих груп. Після проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, направлених на встановлення правопорушників та їх затримання, тобто після вирішення завдань початкового етапу розслідування, починається подальший, основним завданням якого є формування доказової бази. Дії слідчого (дознавача) повинні бути спрямовані не тільки на збирання інформації, але й на ретельну її оцінку й систематизацію. При цьому потрібно враховувати настільки повні й достовірні відомості було отримано на початковому етапі, можливості одержання нової інформації у залежності від позиції підозрюваного та його дій, які можуть сприяти проведенню розслідування або протидіяти йому.

Планування розслідування кримінальних правопорушень на подальшому етапі повинне забезпечувати виконання наступних завдань: формування системи доказів, що містять в собі фактичні дані про обставини події кожного злочинного епізоду, що розслідується та причетних до їх вчинення осіб; встановлення характеру та ступеню участі підозрюваних у вчиненні інших правопорушень; оптимальне та послідовне використання всіх наявних засобів доказування: комплексів слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, тактичних комбінацій та операцій, можливостей застосування техніко-криміналістичних засобів та спеціальних знань; встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення та вжиття заходів по їх усуненню; забезпечення відшкодування матеріальних збитків, заподіяних вчиненням злочинів, можливої конфіскації майна.

Формування слідчих ситуацій подальшого етапу розслідування значною мірою пов'язане з позицією, що займають підозрювані. Узагальнення матеріалів кримінальних проваджень та результатів опитування слідчих (дознавачів) дозволили виділити три основні типові слідчі ситуації подальшого етапу розслідування крадіжок з приватних будинків.

Перша ситуація, коли всі підозрювані визнають повністю свою провину та співпрацює зі слідством є найбільш сприятливою для розслідування. Однак, така їх позиція не повинна виключати повністю версії про можливе давання неправдивих показань цими особами з метою сприяння ухиленню від кримінальної відповідальності певних співучасників, або з метою ухилення окремих із них від кримінальної відповідальності по інших, більш тяжких епізодах злочинної діяльності.

Друга слідча ситуація є менш сприятливою, тому що підозрювані у

вчиненні кримінального правопорушення можуть визнавати свою провину частково та замовчувати певні епізоди злочинної діяльності. Не повне визнання своєї провини може бути наслідком того, що особа підозрюваного оцінює свої дії інакше, ніж їх оцінює слідчий та викладає у повідомленні про підозру. Такий вибір позиції підозрюваного на досудовому слідстві може бути обумовлений врахуванням наявності доказів про певні обставини події кримінального правопорушення: щодо наявності прямих доказів не має сенсу заперечувати свою провину, а щодо інших обставин, де є тільки похідні, така позиція виглядає для них доцільною. Часткове заперечення своєї провини може також бути викликане обмовою особи з боку її співучасників, не виявлення якої слідчим (дознавачем) потягнуло слідчу помилку під час визначення провини підозрюваного.

Третя слідча ситуація визначається категоричним запереченням з боку підозрюваних своєї провини та відмовою співпрацювати зі слідством, що супроводжується даванням неправдивих показань або відмовою від давання показань. Факт заперечення провини підозрюваними, як правило, є необґрунтованим.

Для закріплення доказової інформації в залежності від слідчої ситуації проводяться наступні слідчі (розшукові) дії: допит підозрюваних, зіставлення їх показань для з'ясування ролі кожного з них у механізмі конкретної крадіжки або всієї злочинної діяльності, якщо виявлено декілька епізодів; допит як свідків родичів, друзів підозрюваних з отриманням відомостей про обізнаність їх у злочинній діяльності; повторний допит свідків, очевидців для уточнення їх свідчень з урахуванням нових виявлених фактів; обшук за місцем проживання підозрюваних та в місцях можливих схованок (місце роботи, сараї, гаражі, дачі тощо) з метою виявлення та вилучення предметів, що мають відношення до кримінального правопорушення, в тому числі знарядь вчинення злочину або викраденого майна; пред'явлення підозрюваного та викрадених речей для впізнання; слідчий експеримент по відтворенню дій злочинців на місці події, а також для проведення необхідних дослідів чи випробувань з метою встановлення механізму проникнення до житлового будинку; призначення експертиз ідентифікаційного характеру, відібрання зразків для порівняльного дослідження: відбитків рук, біологічного походження (кров, слина, сеча) в залежності від вилучених на місці події слідів. Безумовно, у залежності від слідчої ситуації перелік та послідовність проведення зазначених слідчих (розшукових) дій може бути різною.

Крім означених слідчих (розшукових) дій можливо проведення також негласних слідчих (розшукових) дій з чітким дотриманням вимог КПК України [4], а також інших дій пошукового та організаційного характеру: аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України) може здійснюватися, у тому числі, під час знаходження підозрюваного у місцях попереднього тримання; накладення арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України); огляд та виїмка кореспонденції (ст. 262 КПК України); зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); зняття інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла

чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України); встановлення місцезнаходження радіоелектронного засобу (ст. 268 КПК України) є дуже ефективним засобом встановлення підозрюваних осіб, в тому числі ще не затриманих співучасників події; спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України) може проводитись у громадських місцях, за місцем мешкання родичів та знайомих з метою встановлення контактів особи. При цьому може використовуватись спеціальна техніка, якою забезпечені органи поліції, в тому числі фото-, відеотехніка; використання конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК України) є дієвим засобом отримання інформації як про особу підозрюваного, так і про співучасників правопорушення та може бути отримана від знайомих, сусідів по ділянці та ін.; аналіз матеріалів кримінальних проваджень, суб'єктами вчинення у яких були учасники розслідуваного кримінального правопорушення; опитування, а можливо і допити осіб, що проходили співучасниками по правопорушеннях, що були раніше вчинені підозрюваними; перевірка на причетність до вчинення інших кримінальних правопорушень за криміналістичними обліками Експертної служби МВС України: дактилоскопічному, знять злам, взуття, транспортних засобів тощо; перевірка за обліками Департаменту інформаційно-аналітичної підтримки Національної поліції України: за способом вчинення злочину, викрадених речей, номерних речей, антикваріату та ін.

Завершальною процесуальною дією, що визначає закінчення подальшого етапу розслідування, є пред'явлення особам обвинувачення. Під час розслідування кримінальних правопорушень не завжди слідчим одночасно може бути прийняте обґрунтоване зібраними доказами процесуальне рішення про притягнення конкретної особи як обвинуваченого за вчинення всіх злочинів, до яких вона причетна, або притягнення як обвинувачених всіх співучасників. Пред'явлення обвинувачення має не тільки важливе процесуальне але й тактичне значення. Правильний вибір моменту та порядку здійснення цієї процесуальної дії (пред'явлення обвинувачення по епізодах злочинної діяльності, щодо яких особа не очікує цього; пред'явлення обвинувачення одразу у вчиненні декількох злочинів; послідовне пред'явлення обвинувачення співучасникам починаючи з осіб, що дають правдиві показання про обставини вчинення ними злочинів, закінчуючи тими, що категорично не визнають своєї провини) може вплинути на формування позиції обвинуваченого щодо його співробітництва з органами досудового розслідування.

Список використаних джерел:

1. Офіс Генерального прокурора України. Злочини, вчинені у період повномасштабного вторгнення РФ. URL: <https://www.gp.gov.ua/>
2. Стоянова Г. П. Криміналістична характеристика й особливості розслідування крадіжок з житлових будинків садибного типу. автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2021. 21 с.
3. Пиріг І. В., Самсонова В. В. Методика розслідування крадіжок, вчинених

на території садівницьких товариств і дачних кооперативів: монограф. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 152 с.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 23.11.2022).

Погребняк Назар

Заступник начальника управління - начальник 1-го відділу Управління міграційної поліції ГУНП в Дніпропетровській області, капітан поліції

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІЦІЇ НР УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Україна була і є хабом між країнами середньої Азії, Африки, близького сходу та Європи. Також територія України є привабливою для міграції. Серед причин є війна в Афганістані, велика заробітна плата та гарна безкоштовна медицина порівняно з бідними країнами Африки і Середньої Азії, дешеве медичне навчання в закладах вищої освіти (далі – ЗВО) порівняно з Індією та іншими державами.

Але не всі іноземні громадяни, які законно прибули на Україну через «безвіз» або по трудовим, туристичним або навчальним візам, залишають територію України в законний термін.

Наприклад до групи ризику входять: студенти, які були виключені з ЗВО або які закінчили навчання та отримали дипломи та котрі залишаються на території України незаконно.

Тому управлінням міграційної поліції (далі – УМП) проводяться профілактичні заходи щодо виявлення, документування фактів порушення міграційного законодавства України та в подальшому притягнення правопорушників до адміністративної відповідальності.

Одним з таких заходів є проведення спільної всеукраїнської операції «Мігрант». Останній раз практичний етап відпрацювань проводився з 1 вересня до 1 жовтня 2021 року.

Під час проведення операції «Мігрант» на території України виявлено близько 2,4 тисяч мігрантів, які незаконно перебувають на території України і не можуть пояснити, чому вони власне тут перебувають.

Під час відпрацювання дотримання міграційного законодавства громадянами інших держав, спочатку слід перевірити на законність перебування на території України. Якщо особа прибула на територію України по «безвізу», то потрібно перевірити штамп у паспорті щодо останнього перетину кордону. У разі відсутності паспорта особа за її анкетними даними перевіряється по центральній підсистемі «АРКАН». Між Україною та іноземними державами тютні міжнародні договори на законне безвізове перебування іноземних громадян на території України, найчастіше такий термін складає до 90 діб, але слід перевіряти

кожну державу окремо.

В разі перевищення терміну 90 діб та у разі відсутності інших документів, підтверджуючих законність перебування на території України відносно особи виникає підозра щодо незаконного перебування на території України, за яке передбачена відповідальність згідно т.. 203 КупАП.

Також у іноземного громадянина може бути посвідка про тимчасове або постійне перебування на території України. Найчастіше термін дії посвідки про тимчасове перебування на території України складає 1 рік, а термін дії посвідки про постійне перебування на території України – 10 років. В разі закінчення терміну дії посвідки, відносно особи виникає підозра щодо незаконного перебування на території України, за яке передбачена відповідальність т.. 203 КупАП.

Тобто законними підставами перебування на території України можемо виділити: 1) **Посвідки на тимчасове перебування.** Підстави їх отримання:

- які відповідно до закону прибули в Україну для працевлаштування або укладення гіг-контракту на період роботи в Україні. *Строк дії посвідки на тимчасове проживання становить строк дії дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства, якщо інше не встановлено законом чи міжнародним договором України;*

- які під час перебування на законних підставах на території України, отримали дозвіл на застосування праці іноземців та осіб без громадянства в Україні. *Строк дії посвідки на тимчасове проживання становить строк дії дозволу на застосування праці іноземців та осіб без громадянства, якщо інше не встановлено законом чи міжнародним договором України;*

- приймають участь у реалізації проектів міжнародної технічної допомоги. *Строк дії посвідки на тимчасове проживання становить строк реалізації проекту міжнародної технічної допомоги, який зазначається в реєстраційній картці проекту;*

- з метою проповідування релігійних віровчень, виконання релігійних обрядів чи іншої канонічної діяльності за запрошенням релігійних організацій та погодженням з державним органом, який здійснив реєстрацію відповідної релігійної організації. *Строк дії посвідки на тимчасове проживання становить один рік;*

- приймають участь у діяльності філій, відділень, представництв та інших структурних осередків громадських (неурядових) організацій іноземних держав, зареєстрованих у встановленому порядку. *Строк дії посвідки на тимчасове проживання становить один рік;*

- які прибули в Україну з метою возз'єднання сім'ї з особами, зазначеними у частинах другій – тринадцятій статті 4 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства». *Строк дії посвідки на тимчасове проживання становить один рік;*

- які надавали інструкторську (стрілецьку, тактичну, медичну, радіотехнічну, вибухотехнічну та іншу) допомогу підрозділам Збройних Сил України, інших

утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення, Міністерства внутрішніх справ України, залученим до проведення антитерористичної операції, перебуваючи безпосередньо у районах її проведення, та/або залученим до здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, перебуваючи безпосередньо у районах їх проведення, або добровольчим формуванням, що були утворені або самоорганізувалися для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України та спільно з вищезазначеними підрозділами брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, перебуваючи безпосередньо в районах антитерористичної операції у період її проведення, а також які брали участь у виконанні бойових або службових завдань антитерористичної операції та/або заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях спільно із вищезазначеними підрозділами та добровольчими формуваннями.

Узагальнивши, іноземці та особи без громадянства, які перебувають на території України на законних підставах, зобов'язані мати дійсний паспортний документ. Іноземець або особа без громадянства у разі втрати або обміну паспортного документа повинні протягом трьох робочих днів письмово повідомити про це центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

З метою підтвердження або спростування вищевказаної підозри особа повинна бути затримана та доставлена до найближчого територіального відділу ДМС. Під час затримання працівник поліції повинен ознайомити особу з її правами та обов'язками, передбаченими т. 55, 56, 59, 63 Конституції України та т. 268 КупАП та скласти протокол про адміністративне затримання за т. 261 КупАП.

Працівниками ДМС в разі підтвердження вчинення вищевказаного адміністративного правопорушення складається протокол про адміністративне правопорушення за ч. 1 ст. 203 КупАП, постанову про накладання адміністративного стягнення та рішення про примусове повернення до країни походження або третьої країни іноземця або особи без громадянства.

Вищевказане рішення про примусове повернення складається в окремих випадках. Іноземцям, які мають підстави для подальшого перебування в Україні, надається можливість подати документи для продовження строку перебування або для оформлення посвідки на тимчасове проживання. В першу чергу це стосувалось тих, хто має в Україні родину чи офіційне працевлаштування. Відповідно вищевказаного рішення іноземний громадянин повинен добровільно залишити територію України в період від 14 до 30 діб.

Список використаних джерел

Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кодекс України; Закон, Кодекс від 07.12.1984 № 8073-Х, <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

Резцова Наталія Сергіївна – здобувач наукового ступеня доктор філософії у галузі права (поза аспірантурою) по кафедрі кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ УПОВНОВАЖЕНОЮ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ ПОЛОЖЕНЬ ЄКПЛ ПІД ЧАС ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан в Україні було введено відповідно до Указу Президента 64/2022 від 24.02.2022 із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року [1]. Строк воєнного стану вже чотири рази було продовжено: 1) з 05 години 30 хвилин 26 березня 2022 року строком на 30 діб відповідно до Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 14.03.2022 № 133/2022 [2]; з 05 години 30 хвилин 25 квітня 2022 року строком на 30 діб відповідно до Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 18.04.2022 № 259/2022 [3]; 3) 05 години 30 хвилин 25 травня 2022 року строком на 90 діб відповідно до Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 17.05. 2022 № № 341/2022[4]; 4) 05 години 30 хвилин 23 серпня 2022 року строком на 90 діб відповідно до Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 12 серпня 2022 року № 573/2022 [5].

Введення воєнного стану зумовило істотні зміни у сфері кримінальної юстиції. Так, якщо станом на 23.02.2022 Розділ IX-1 Кримінального процесуального кодексу України мав назву «Особливий режим досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях» та містив одну статтю, то надалі ситуація істотно змінилася. Зокрема, були внесені зміни та доповнення до Розділу IX-1, включаючи назву, такими Законами України: № 2201-IX від 14.04.2022, а також іншими Законами, зокрема № 2108-IX від 03.03.2022, № 2110-IX від 03.03.2022, № 2111-IX від 03.03.2022, №2125-IX від 15.03.2022, № 2137-IX від 15.03.2022, № 2160-IX від 24.03.2022, № 2198-IX від 14.04.2022, № 2201-IX від 14.04.2022, № 2462-IX від 27.07.2022, які встановили деякі особливості здійснення досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану, зокрема і щодо затримання уповноваженою службовою особою в порядку ст. 208 КПК України, а саме: підстав затримання; суб'єктів затримання; процедури проведення обшуку затриманої особи; процедурі здійснення перекладу під час затримання; оформленні протоколу затримання; граничного строку вручення письмового

повідомлення про підозру затриманій особі; процедурі розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу щодо затриманої особи. Оскільки, підстави та суб'єкти затримання були вже детально розглянуто в окремій статті[6], пропонується більш детально розглянути інші особливості, а саме:

- **процедуру проведення обшуку затриманої особи.** Згідно з п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, якщо при проведенні обшуку особи в умовах воєнного стану залучення понятих є об'єктивно неможливим або пов'язано з потенційною небезпекою для їхнього життя чи здоров'я – обшук особи під час затримання може бути проведений без залучення понятих. У такому разі хід і результати його проведення в обов'язковому порядку фіксуються доступними технічними засобами шляхом здійснення безперервного відеозапису.

- **процедуру здійснення перекладу під час затримання.** Так, під час дії воєнного стану, законодавець в ч. 12 ст. 615 КПК України, передбачив можливість для дізнавача, слідчого, прокурора можливість, за наявності обставин, що унеможливають участь перекладача у кримінальному провадженні, особисто здійснювати переклад пояснень, показань або документів, якщо він володіє однією з мов, якими володіє підозрюваний.

- **оформлення протоколу затримання.** Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 615 КПК України, в умовах воєнного стану законодавець дозволив за відсутності можливості складання процесуальних документів про хід і результати проведення слідчих (розшукових) дій чи інших процесуальних дій здійснювати фіксацію доступними технічними засобами з подальшим складенням відповідного протоколу не пізніше сімдесяти двох годин з моменту завершення таких слідчих (розшукових) дій чи відповідних процесуальних дій.

- **граничного строку вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі.** Відповідно до ч.7 ст. 615 КПК України, у разі наявності об'єктивних обставин, що унеможливають вручення затриманій особі письмового повідомлення про підозру у строки, встановлені статтею 278 КПК України, якщо такі процесуальні дії здійснюються в умовах воєнного стану, строк для вручення письмового повідомлення про підозру затриманій особі може бути продовжено до сорока восьми годин. Само по собі продовження законодавцем граничного строку вручення письмового повідомлення про підозру не обмежує права затриманої особи, оскільки процесуальний статус підозрюваного вона отримує з моменту фактичного затримання, а отже і скористатися усіма права, якими її наділив законодавець, може незалежно від вручення письмового повідомлення про підозру. Водночас, таке суттєве збільшення граничного строку може впливати на належність забезпечення права на інформування, а саме на реалізацію одного з його змістовних елементів - право бути поінформованим про характер і причини підозри (обвинувачення), висунутої проти особи, що здійснюється з метою надання можливостей підготовки адекватного захисту (рішення ЄСПЛ «Mattocchia v. Italy»)[7] [8].

- **процедурі розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу щодо затриманої особи.** Законодавець в п. 6 ч.1 ст. 615 КПК України передбачив можливість такого розгляду із застосуванням доступних технічних засобів

відеозв'язку, однак лише у тому випадку – якщо в умовах воєнного стану відсутня об'єктивна можливість доставити затриману особу до слідчого судді, суду у строк, передбачений ст. 211 КПК України, тобто не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання.

Проте наявність воєнного стану жодним чином не впливає на обов'язок уповноважених службових осіб під час затримання в порядку ст. 208 КПК України застосовувати норми ЄКПЛ та враховувати практику ЄСПЛ. Вищезазначені особливості здійснення затримання з'явилися в національному законодавстві в результаті того, що Україна ще 28.02.2022 року проінформувала Генерального секретаря Ради Європи про відступ від своїх зобов'язань за ст.ст. 5, 8, 13 ЄКПЛ [9], відповідно до ч. 3 ст. 15 ЄКПЛ, де передбачена можливість державам відступити від своїх зобов'язань, під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим зобов'язанням згідно з міжнародним правом. В таких випадках, держава, що використовує право на відступ від своїх зобов'язань, повинна у повному обсязі поінформувати Генерального секретаря Ради Європи про вжиті нею заходи і причини їх вжиття. Вона також повинна повідомити Генерального секретаря Ради Європи про час, коли такі заходи перестали застосовуватися, а положення Конвенції знову застосовуються повною мірою. Водночас, відповідно до вищезазначеної статті, обмеженню, навіть за таких умов, не підлягають права, що регламентовані в ст. 2 (право на життя, крім випадків смерті внаслідок правомірних воєнних дій), ст. 3 (заборона катування), п. 1 ст. 4 (заборона тримання в рабстві або в підневільному стані), ст. 7 (ніякого покарання без закону) ЄКПЛ [10] [11].

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану: Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022 затверджений Законом України від 24 лютого 2022 року № 2102-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#n2>
2. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 14.03.2022 № 133/2022 затверджений Законом України від 15 березня 2022 року № 2119-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/133/2022#n2>
3. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 18.04.2022 № 259/2022 затверджений Законом України від 22.04.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259/2022#n2>
4. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 17.05.2022 № 341/2022 затверджений Законом України від 23.05.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/341/2022#n2>
5. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 12 серпня 2022 року № 573/2022 затверджений Законом України від 17.08.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/573/2022#n2>
6. Фоміна Т.Г., Рогальська В.В. Затримання особи в умовах воєнного стану: підстави та уповноважені службові особи на здійснення. Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання. 2022. № 4. С. 371-376

7. Рішення ЄСПЛ *Mattoccia v. Italy* від 25.07.2000 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_004

8. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 3. Електронне видання. ДніпроЛьвів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 25 серпня 2022. 78 с. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/4783>

9. Інформація про відступ України від зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод: заява Постійного представництва України при Раді Європи № 31011/32-017-3 від 28.02.2022 р. URL: <https://rm.coe.int/1680a5b0b0>

10. Фоміна Т.Г., Рогальська В.В. Особливості застосування запобіжних заходів в умовах воєнного стану. *The Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects : Scientific monograph.* Riga, Latvia : “Baltija Publishing”, 2022. С, 1289-1297 URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/view/237/6381/13417-1>

11. Застосування положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод в контексті затримання уповноваженою службовою особою в порядку статті 208 Кримінального процесуального кодексу України: методичні рекомендації/Авт. колектив: М.С. Цуцкірідзе, В.В. Рогальська, О.А. Солдатенко, А.Г. Гаркуша, Д.В. Лазарева та ін. Дніпро: Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, 2022. 113 с.

Рогальська Вікторія Вікторівна – професор кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

Шаповалова Ірина Сергіївна – суддя Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області, д.ф.п.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ Ч.5 СТ.615 КПК УКРАЇНИ

Консолідація зусиль щодо напрацювання найкращої моделі роботи в сфері кримінального процесуального судочинства в умовах воєнного стану та пов'язаного із цим особливого режиму здійснення досудового розслідування та судового розгляду кримінальних проваджень є актуальним вектором розвитку юридичної науки. Аналіз судової практики свідчить про існування достатньо великого кола питань, які потребують вдосконалення, зокрема і щодо продовження обраного під час досудового розслідування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Так, із внесенням змін до ст.615 КПК України, законодавець в частині 5 зазначеної статті, по суті, регламентував нові умови продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час судового провадження в умовах

воєнного стану та тим самим передбачив виняток із загальних правил продовження строку вищезазначеного запобіжного заходу, що встановлені національним та міжнародним законодавством.

Проте, слід звернути увагу, що питання регламентації в КПК продовження запобіжних заходів у виді домашнього арешту та тримання під вартою, обраних під час досудового розслідування, без перевірки судом обґрунтованості підстав для їх застосування, вже визнавалось неконституційним [2].

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях («Чанєв проти України» [3], «Мамедова проти Росії» [4], «Шишков проти Болгарії» [5] та ін.) також неодноразово зазначав, що квазіавтоматичне продовження будь-якого строку тримання під вартою - суперечить гарантіям, встановленим у пункті 3 статті 5 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6].

Проте, на сьогодні, такі обмеження відповідно до ст. 15 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод визнаються допустимими під час війни або іншої суспільної небезпеки, яка загрожує життю нації, в тих межах, яких вимагає гострота становища, і за умови, що такі заходи не суперечать іншим зобов'язанням згідно з міжнародним правом [6].

Отже, можливість автоматичного продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою під час підготовчого судового засідання – є одним із наслідків відступу України від вищезазначених зобов'язань, який здійснив законодавець в умовах воєнного стану, при цьому передбачивши певні обов'язкові умови, а саме: 1) *неможливість проведення підготовчого судового засідання*; 2) *обраний під час досудового розслідування запобіжний захід у вигляді тримання під вартою вважається продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні але не більше ніж на два місяці*.

Розглянемо це питання більш детально.

Відповідно до ч. 1 ст. 314 КПК України, суд повинен призначити підготовче судове засідання не пізніше 5 днів після отримання обвинувального акту, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру або клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Встановлення неможливості проведення підготовчого судового засідання у призначений судом строк повинно визначатися в кожному конкретному випадку окремо, виходячи з наявності реальної загрози життю, здоров'ю та безпеці відвідувачів суду, працівників апарату суду, суддів а також існування інших об'єктивних обставин, що впливають на можливість здійснення судочинства, з урахуванням рекомендацій Ради суддів України «Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень Вищої ради правосуддя та воєнних дій з боку Російської Федерації» від 24.02.2022 р. № 9 [7], листа Верховного Суду «Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану» від 03.03.2022 р. № 2/0/2-22 [8], а також положень Закону України «Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про

судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ» від 03.03.2022 р. [9] тощо.

Також, після усунення обставин, що унеможлилювали проведення підготовчого судового засідання у визначений раніше судом строк, суд має організувати за першої можливості проведення підготовчого судового засідання, щоб не допустити пропуск строку, передбаченого в ч. 5 ст. 615 КПК України та з метою оперативного вирішення питань, пов'язаних з підготовкою до судового розгляду відповідно до ст. 315 КПК України.

Слід зазначити, що продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою на строк не більше двох місяців не суперечить положенням ч. 1 ст.197 КПК України, проте «автоматичність» продовження строків тримання під вартою, що передбачено в ч. 5 ст. 615 КПК України не узгоджуються з національними та міжнародними стандартами обмеження права на свободу та особисту недоторканність [10].

Окрім того, в ч. 5 ст.615 КПК України прямо не зазначено, яке процесуальне рішення має прийняти суд у випадку неможливості проведення підготовчого судового засідання за наявності при цьому клопотання прокурора про продовження запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою. Зазначена обставина зумовила наявність в судовій практиці позиції щодо того, що у випадку застосування положень ч.5 ст.615 КПК України участь суду у формі ухвалення процесуального рішення не передбачається [11].

Враховуючи достатньо чітку регламентацію в КПК України вимог до ухвали суду як до виду процесуального рішення, істотне порушення вимог кримінального процесуального закону становить саме відсутність ухвали суду, у випадках продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою в порядку, передбаченому ч.5 ст.615 КПК України, що може зумовити в тому числі неможливість оскарження такого рішення в апеляційному та касаційному порядку, а також становити суттєве порушення права на справедливий суд, гарантованого ст.6 ЄКПЛ, яке полягає в тому числі в обов'язку національних судових органів щодо ухвалення рішення [12; 13], а також встановлює вимогу щодо того, що судові рішення повинно повно відображати мотиви, на яких воно ґрунтується [14].

Метою будь-якого судового рішення, у тому числі ухвали суду, є досягнення юридичної визначеності у спірних правовідносинах, яке переконує сторони та суспільство у справедливості суду, утвердженні ним прав людини та запобігає стану невизначеності в аналогічних ситуаціях [15] та лише за умови винесення обґрунтованого рішення може забезпечуватись публічний контроль здійснення правосуддя [16].

Ми вважаємо, що, незважаючи на те, що ст.615 КПК України прямо не вказує на обов'язок суду щодо постановлення процесуального рішення у випадку застосування правил ч.5 та ч.6 ст.615 КПК України, така необхідність обумовлена в першу чергу положеннями ч.2 ст.369, 372 КПК України [1].

Враховуючи викладене, вважаємо обґрунтованим висновок про необхідність ухвалення судом процесуального рішення, яким буде встановлено

низку факторів, що дозволяють дійти висновку про необхідність застосування положень ч.5 ст.615 КПК України, якими є: 1) неможливість проведення (підготовчого) судового засідання; 2) наявність обраного під час досудового розслідування (або раніше під час судового розгляду) запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; 3) вплив строку дії ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою; 4) об'єктивна неможливість участі обвинуваченого у розгляді клопотання про продовження строку дії запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою [17].

Після встановлення вказаних вище обставин, доцільним і логічним вбачається мотивування ухвали суду висновком про необхідність вважати запобіжний захід у вигляді тримання під вартою продовженим до вирішення відповідного питання у підготовчому судовому засіданні (під час судового розгляду).

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України від 23.11.2017р. № 1-п/2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17#n63>
3. Рішення ЄСПЛ у справі «Чанев проти України» від 09.10.2014 р. № 46193/13 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a37#Text;
4. Рішення ЄСПЛ у справі «Мамедова проти Росії» від 01.06.2006 р. № 7064/05 URL: <http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=002-3261>;
5. Рішення ЄСПЛ у справі «Шишков проти Болгарії» від 09.01.2003р № 38822/97. URL: <http://hudoc.echr.coe.int>
6. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
7. Щодо вжиття невідкладних заходів для забезпечення сталого функціонування судової влади в Україні в умовах припинення повноважень Вищої ради правосуддя та воєнних дій з боку Російської Федерації. Рішення Ради суддів від 24.02.2022 р. № 9 URL: <http://rsu.gov.ua/ua/documents/130>
8. Щодо окремих питань здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану: лист Верховного Суду від 03.03.2022 р. № 2/0/2-22 URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/war/Inform_lyst_2022_03_03.pdf?fbclid=IwAR34RkD0YPwwkA1xHS0hUmN2LJek8lzxUF02hUvkkD0lAWscgM2_mVcgPLA
9. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України "Про судоустрій і статус суддів" щодо визначення територіальної підсудності

судових справ Закон України від 03.03.2022 р. № 2112-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20#Text>

10. Т. Фоміна, В.Рогальська. Запобіжні заходи в умовах воєнного стану: що змінилось. *Закон і бізнес*. 19.05.2022. URL: https://zib.com.ua/ua/151472-zapobizhni_zahodi_v_umovah_voennogo_stanu_scho_zminilos.html

11. Ухвала Дніпровського апеляційного суду від 13.04.2022 року (Справа № 212/1817/22). URL: <https://reestr.court.gov.ua/Review/103959190>

12. Рішення ЄСПЛ у справі «Коеме та інші проти Бельгії» № 32492/96, 32547/96, 32548/96, 33209/96, 33210/96 від 18.10.2000 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-59194>

13. Рішення ЄСПЛ у справі «Балацький проти України» № [34786/03](#) від 25.10.2007 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-171869>

14. Рішення ЄСПЛ у справі «Морейра Ферейра проти Португалії (№ 2)» [ВП] № 19867/12 від 11.07.2017 р. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-175646>

15. Куйбіда Р., Сироїд О. Посібник із написання судових рішень. К. : «Дрім Арт», 2013. 224 с.

16. Рішення ЄСПЛ у справі «Гірвісаарі проти Фінляндії» (№ 49684/99 від 27.09.2001 р. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/rus?i=001-59682>

17. Гловюк І., Дроздов О., Тетерятник Г., Фоміна Т., Рогальська В., Завтур В. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану: науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України. Видання 2. Електронне видання. Дніпро- Львів-Одеса-Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022. 58 с.

Самойленко С.В.

аспірант кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету №1 ПНП Львівський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ПРОВОКАЦІЇ ПІДКУПУ

Огляд як слідча (розшукова) дія є однією з найбільш проваджуваних під час досудового розслідування провокації підкупу. В ході проведення анкетування практичних працівників, останні, на запитання які слідчі (розшукові) дії, на Вашу думку слід проводити під час розслідування провокації підкупу, віддали слідчому огляду 63% голосів.

У науковій та навчально-методичній літературі окремі проблеми слідчого огляду ставали предметом дослідження А.А. Благодир, А.В. Даниленка, Є.Д. Лук'янчикова, Б.Є. Лук'янчикова, М.В. Салтевського, С.О. Сафронова, С.М. Стахівського, Ю.Г. Торбіна, А.П. Черненко, Ю.М. Чорноус, В.Ю. Шепітька, К.О. Чаплинського, Б.В. Щура та інших.

Кримінальний процесуальний закон не містить поняття огляду як слідчої (розшукової) дії. Вченими ж висловлюються загалом однакові за суттю точки

зору на дане поняття. Водночас, В.Ю. Шепітько визначає слідчий огляд як слідчу (розшукову) дію, що здійснюється з метою виявлення слідів злочину та інших речових доказів, з'ясування обстановки події та обставин, які мають значення для розслідування [1, с. 149-150].

Не заперечуючи наведених у літературі понять та не вдаючись до дискусії, вважаємо, що під слідчим оглядом можна розуміти безпосереднє дослідження, шляхом процесуальної фіксації, в тому числі за допомогою використання спеціальних знань та засобів, слідчим, прокурором, чи за їх дорученням іншою уповноваженою особою, місцевості, приміщень, предметів, документів та трупів, з метою встановлення обставин події, виявлення слідів злочину та інших об'єктів, що можуть мати доказове значення, а також інших обставин, що мають значення для розслідування кримінального провадження. Звідси, видами огляду є огляд місцевості, приміщення, речей та документів,

Під час розслідування кримінального провадження про провокацію підкупу, з метою виявлення та фіксації відомостей про такі дії, слідчому слід проводити огляд речей, що могли бути предметом підкупу (неправомірної вигоди), речей та документів, що можуть бути вилучені в ході обшуку. Також проводять огляд житла чи іншого володіння особи у випадках необхідності фіксування слідів його вчинення, наприклад, приміщення у якому відбувалися певні дії, спрямовані на провокацію тощо.

Зауважимо, що в ході проведення слідчих (розшукових) дій, таких, як огляд або обшук в ході розслідування провокації підкупу, в більшості випадків вилучаються мобільні термінали, комп'ютерна техніка або окремі її частини, на яких можуть бути персональні дані особи. Так, з тим, щоб не допустити можливості втручання в приватне спілкування особи, часто слідчий або прокурор додатково звертається з клопотанням до слідчого судді про тимчасовий доступ до речей та документів, а саме даних, що містяться в терміналах мобільного зв'язку, комп'ютерів, або їх частинах. На нашу думку, таке призводить до затягування процесу самого розслідування, тому вважаємо, якщо після вилучення, слідчий або прокурор звернувся із клопотанням про накладення арешту на майно, тобто таке перебуває вже у розпорядженні сторони обвинувачення, то додатково тимчасовий доступ до таких речей брати не потрібно. Наше твердження знаходить своє підтвердження у рішенні Верховного суду України [2].

Предмет підкупу, тобто неправомірної вигоди, яким у 90 % в досліджуваних нами видів кримінальних правопорушень, виступають грошові кошти, оглядаються слідчим на місці, тобто при їх вилученні, а також після проведення експертизи, із обов'язковим зазначенням номіналу, серії та номеру кожної купюри.

При розслідуванні злочину, передбаченого ст. 370 КК України, огляд документів фактично проводиться без якихось суттєвих особливостей, в порівнянні з розслідуванням інших кримінальних правопорушень.

Документами, що повинні бути вилучені слідчим є документація, що підтверджує заняття певною діяльністю, документи, що можуть бути предметом

підкупу тощо. Дані документи можуть бути вилучені в ході проведення слідчого огляду чи обшуку, а також за допомогою застосування таких заходів забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей та документів.

Під час огляду таких документів, слід звертати увагу на ознаки механічних змін тексту певних документів чи їх частин. Для цього слідчий попередньо оглядає документи на предмет наявності слідів підчистки, виправлень, дописок, вставок тощо. Остаточний висновок щодо технічного стану виконаного документу робиться відповідним експертом в ході виконання техніко-криміналістичної експертизи документів та почеркознавчої експертизи. На етапі ж вилучення документів попередній висновок про їх підроблення спонукає слідчого з'ясувати умови зберігання та режим доступу до відповідної документації.

Таким чином, інформація, отримана слідчим при огляді та вилученні відповідної документації, буде використана надалі при проведенні допиту потерпілого, свідків тощо.

Список використаних джерел:

1. Шепітько В.Ю. Криміналістика. Енциклопедичний словник (Українсько-російський і російсько-український). Харків : Право, 2001. 560 с.
2. Постанова колегії суддів Другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного суду України від 09.04.2020 (справа № 727/6578/17 провадження № 51-4494 км 19). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/>

Санакоєв Д.Б.

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції (*Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна*)

ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНКИ ЗАГРОЗ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ СОСТА-УКРАЇНА В ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Зусиллями підрозділів Національної поліції України останніми роками здійснюється робота з впровадження європейської методології оцінки загроз організованої злочинності СОСТА в практичну діяльність.

Так, протягом 2015-2020 років отримано від ЄВРОПОЛу методологію СОСТА та створено міжвідомчу робочу групу зі збору даних про загрози; проведено дві оцінки загроз шляхом збору електронних анкет; результати оцінок передано до ЄВРОПОЛу, а також використано для формування Стратегії розвитку органів системи МВС до 2020 року та Стратегії боротьби з організованою злочинністю.

16 вересня 2020 року, розпорядженням Кабінету Міністрів України

№ 1126-р схвалено Стратегію боротьби з організованою злочинністю [1].

Вказаним документом визначено напрями розвитку системи боротьби з організованою злочинністю та механізми реалізації державної політики у відповідній сфері в сучасних умовах. Реалізація Стратегії має здійснюватися у три етапи:

1) оцінка загроз тяжких злочинів та організованої злочинності (SOСТА Україна);

2) визначення обмеженої кількості стратегічних цілей згідно з висновками проведеної оцінки загроз тяжких злочинів та організованої злочинності (SOСТА Україна);

3) розроблення комплексних планів заходів та їх виконання.

Із метою реалізації першого етапу Стратегії – Постановою Кабінету Міністрів України від 26.01.2022 № 59 затверджено:

1) Положення про міжвідомчу робочу групу з координації запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки SOСТА Україна;

2) склад міжвідомчої робочої групи з координації запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки SOСТА Україна (*персональний склад робочої групи, до якої увійшли представники МВС, РНБО, ОГП, НПУ, ДБР, СБУ, ДПС та КМЕС затверджений наказом МВС України від 06.10.2022 № 647*);

3) Порядок збирання і узагальнення інформації та здійснення оцінювання загроз організованої злочинності та тяжких злочинів відповідно до системи оцінки SOСТА Україна [2].

У результаті необхідно провести оцінку загроз тяжких злочинів та організованої злочинності (SOСТА Україна), використання результатів якої дозволить визначити поточні загрози, пов'язані з організованою злочинністю, її вплив на органи державної влади, органи місцевого самоврядування, суспільство, а також чинники, що зумовлюють подальшу діяльність організованих груп, оцінити майбутні загрози.

У подальшому передбачається створення та впровадження у структуру III Національної поліції підсистеми «SOСТА Україна (поліція)», основним завданням якої має стати накопичення інформації про організовані групи та/або злочинні організації, а також сфери злочинної діяльності таких груп та/або організацій.

Вказана інформація повинна ґрунтуватися на здобутій оперативній інформації та матеріалах, отриманих під час здійснення досудового розслідування, у т.ч. матеріалах закритих кримінальних проваджень щонайменше у період з 1 січня 2019 року по 31 грудня 2022 року (тобто за останні 4 роки). Відповідно, опрацюванню підлягають щонайменше 1330 кримінальних проваджень (*згідно статистичного звіту форми № 1-ОЗ «Про результати боротьби з організованими групами та злочинними організаціями», затвердженого наказом Генерального прокурора від 30.06.2020 №299, вказано кількість організованих груп і злочинних організацій, щодо яких розслідувано*

кримінальні провадження органами Національної поліції, а саме: 2019 – 245, 2020 – 330, 2021 – 428 та за 9 місяців 2022 – 327).

Згідно Порядку збирання і узагальнення інформації та здійснення оцінювання загроз організованої злочинності та тяжких злочинів відповідно до системи оцінки SOCTA Україна, визначено два види карток [2]:

- Облікова картка щодо організованої групи та/або злочинної організації (ОГ і ЗО);
- Облікова картка щодо сфер злочинної діяльності (СЗД).

У листопаді 2022 року Національною поліцією України було презентовано зразки карток (запитальників) щодо ОГ і ЗО та СЗД. До реалізації вказаних заходів долучились і представники кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань, а також навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем протидії організованим злочинності та корупції ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Зокрема, на замовлення Департаменту кримінального аналізу НП України проведено відповідне дослідження та підготовлено порівняльні таблиці запитальників ЄВРОПОЛУ, а саме *Порівняння запитальника EUROPOL 2020 та EUROPOL 2018 (щодо «Організована група, злочинна організація» - «ОГЗО»)*, *Порівняння запитальника EUROPOL 2020 та EUROPOL 2018 (щодо «Сфери злочинної діяльності» - «СЗД»)* та *Порівняння запитальника EUROPOL 2020 про ОЗГ зі статистичними картками ЄРДР* [3].

Окремо досліджено питання імплементації європейської методології SOCTA в протидії організованим злочинності в Україні, що дозволило визначити пріоритетні напрямки впровадження цієї методології [4, с. 218], зокрема:

1) імплементація у діяльність правоохоронних органів ліцензованого програмного забезпечення, зокрема у вигляді автоматизованої системи збору інформації за системою оцінки SOCTA, проведення його належного тестування та інтеграції до Єдиної інформаційної системи МВС України;

2) добір спеціалістів зі сфери ІТ, проведення регулярних навчань для працівників, залучених до процесу кримінального аналізу;

3) перейняття європейського досвіду використання методології SOCTA, що полягає, зокрема, у використанні конкретно визначених індикаторів щодо стану організованої злочинності задля попередження кримінальних правопорушень.

Зазначимо, що сьогодні, в умовах повномасштабного збройного вторгнення російської федерації в Україну, впровадження SOCTA уповільнилось, проте, і окреслені науковцями напрямки на сьогодні мають відповідну реалізацію, а саме:

1) у роботі використовуються методичні рекомендації «Оцінювання загроз тяжкої та/або організованої злочинності в Україні» [5];

2) розробляється робочий проєкт щодо впровадження в експлуатацію та практичне використання *інформаційної підсистеми для обліку та збереження існуючих даних унесення до інформаційної підсистеми архіву даних про викриті організовані групи, зібрані раніше;*

3) здійснюється розробка окремої ІІ та статистичної звітності щодо формування зазначеної інформаційної підсистеми;

4) організовується внесення до визначеної ІІ архіву даних про викриті організовані групи, зібрані раніше.

Список використаних джерел:

1. Стратегія боротьби з організованою злочинністю: схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р // Урядовий кур'єр від 19.09.2020 № 183 // Електронний ресурс: [режим доступу]: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.01.2022 № 59 «Про деякі питання запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки СОСТА Україна» // Офіційний вісник України від 11.02.2022 2022 р., № 12. стор. 351, стаття 660.

3. Порівняльні таблиці запитальників Європолу / упоряд.: М.Г. Богуславський, Д.Б. Санакоєв, Д.С. Юр'єв. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2022. 41 с. Електронний ресурс: Режим доступу: <https://cutt.ly/U0UcR1h>

4. Санакоєв Д. Імплементация европейской методологии СОСТА в протидії організованій злочинності в Україні / Д. Санакоєв, А. Вашко, В. Єфімов // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1 (116). С. 213-220.

5. Прокоф'єва-Янчилєнко Д.М. Оцінювання загроз тяжкої та/або організованої злочинності в Україні: методичні рекомендації. Київ: МНДЦ, 2022. 44 с.

Сербін Микола Миколайович,

провідний фахівець з організації наукової роботи відділу забезпечення діяльності центру Запорізького НДЕКЦ МВС України, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ БОРТЬБИ З ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННІСТЮ ТА КОРУПЦІЄЮ

Корупція та організована злочинність є поширеним явищем, яке пустило своє коріння в усі сфери функціонування держави, завдавши величезної шкоди її розвитку. Тому подолання цього явища перетворюється у надзвичайно складну проблему, яка становить загрозу розвитку держави, стабільності і безпеці суспільства, сприяє підриву демократичних інститутів і цінностей.

В сучасному суспільстві однією з найгостріших проблем стала корупція, яка спричиняє негативні наслідки не тільки практично в усіх сферах економіки, господарства, промисловості, правоохоронної, судової, політичної діяльності, але й підриває моральну основу суспільства. Вирішення проблеми

існування корупції, пошук та впровадження ефективних механізмів протидії цьому явищу є нагальними питаннями для усіх країн світу, адже стовідсотково корупція не ліквідована в жодній країні [1, с. 135].

Україна, відповідно до ст.1 Конституції, є правовою державою [2]. В той же час, аналіз ситуації щодо боротьби з організованою злочинністю та корупцією свідчить, що вжиття заходів правового характеру, спрямованих на її поліпшення, на жаль, не принесло ще бажаних результатів. Як слушно зазначає Р.Я. Шай, зусилля правоохоронних органів, правовий статус яких надає їм відповідні права й зобов'язує вести активну боротьбу з порушниками закону, розпорошені, а результати роботи не відповідають вимогам часу. Правоохоронні органи часто обстоюють корпоративні, відомчі інтереси, не виявляючи ініціативи щодо співпраці та взаємодії [3, с.15].

Лише один приклад. Думаю, що пересічні громадяни України вже втомились в очікуванні результатів розгляду справи так званих «діамантових» прокурорів з Київщини, адже пройшло більше... семи (!) років з моменту їх затримання та початку розслідування. Проведення розпочато 6 липня 2015 року після обшуку у прокурорів, підозрюваних у корупції, і триває донині.

Звичайно, ця справа викликає значний резонанс в суспільстві та політичних колах України і, аж ніяк не добавляє авторитету нашій державі.

На сьогодні в країні чимала кількість прихильників більш рішучих заходів у боротьбі з корупцією. Одним з таких кроків на їх думку, було б скасування альтернативних запобіжних заходів, а саме домашнього арешту та застави, оскільки їх наявність полегшує підозрюваним можливість скритися від слідства та суду. На жаль, слідча та судова практика знає чимало подібних прикладів. Вважаю, що запобіжний захід у справах осіб, підозрюваних у корупції, має бути тільки один - тримання під вартою.

Підсумовуючи вищевикладене, хотів би дозволити собі навести цитату киянки за народженням, п'ятого прем'єр-міністра Ізраїлю Голди Меїр: «...Якщо ви хочете побудувати ту країну, куди повертатимуться її сини та дочки, якщо ви хочете побудувати країну, звідки їхати будуть тільки в сезон відпусток, якщо ви хочете побудувати країну, у якій не буде почуття страху за майбутнє, то зробіть всього лише два кроки:

1. Прирівняйте корупцію до зради Батьківщини, а корупціонерів – до зрадників аж до сьомого коліна...

2. Зробіть три професії найоплачуванішими і найшанованішими. Це військові, вчителі та лікарі...

І найголовніше – працюйте, працюйте і працюйте, бо ніхто, крім вас, не захистить вас, ніхто не нагодує вас, крім вас самих, і ваша країна потрібна тільки вам і більше нікому. Коли це стане не просто словами і простим гаслом, а стане образом вашого життя, значить, ви досягли свого...» [4].

Впевнений, що варто прислухатися до цих порад. І не просто прислухатися, а втілювати в життя!

Список використаних джерел

1. Синявська О. Ю. Організаційно-управлінські фактори в системі факторів сприяння існуванню та поширенню корупції в Україні / О. Ю. Синявська //Актуальні проблеми адміністративно-правової науки (до 95-річчя з дня народження Р.С. Павловського) : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м.Харків, 26 верес. 2019 р. – Харків : Вид. дім «Гельветика», 2019. – С.135 – 138.

2. Конституція України [Текст]: від 28 черв. 1996 р. (зі змінами і допов.) //Відом. Верхов. Ради України. –1996. – № 30. – Ст.141.

3. Шай Р.Я. Правоохоронна функція правової держави: теоретико-практичний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Львів, 2012. 20 с.

4.Три поради Голди Меір як зробити будь-яку країну великою [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http:// vk-kp.info/novyny-ukrainy-ta-svitu/19234-try-porady-holdy-meir-iak-zrobyty-bud-iaku-krainu-velykoiu](http://vk-kp.info/novyny-ukrainy-ta-svitu/19234-try-porady-holdy-meir-iak-zrobyty-bud-iaku-krainu-velykoiu).

Селіванова Кристина Вадимівна

аспірантка кафедри адміністративного і кримінального права юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара

ПРОБЛЕМАТИКА ПРОТИДІЇ РЕЙДЕРСТВУ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ОБ'ЄКТАМИ НЕРУХОМОГО МАЙНА ТА КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ, ЩО МІСТИТЬ ОЗНАКИ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Сьогодні в Україні актуальною залишається проблематика ефективного захисту бізнесу та нерухомості від протиправних посягань. За своєю сутністю рейдерство є комплексом неправомірних дій, більшість з яких підпадають під сферу дії Кримінального кодексу України, зокрема та не виключно це: насильницьке протиправне присвоєння чужого рухомого чи нерухомого майна, що може вчинятися з об'єктивної сторони шляхом обману або зловживання довірою, шляхом незаконного втручання у роботу інформаційних автоматизованих систем (реєстрів), використання підроблених документів, вчинення інших протиправних дій активного характеру у сфері протидії законній господарській діяльності тощо. Зазначимо, що у чинному законодавстві України відсутнє легальне визначення терміну «рейдерство», а також не наведено ознак протиправних дій, які можуть бути притаманні рейдерству. Виходячи з юридичної практики, «рейдерство» у сфері законної господарської діяльності юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців – це недружнє насильницьке поглинання одним підприємством іншого, тобто фактичне отримання контролю над ним із застосуванням заборонених законодавством способів; у сфері законного володіння на праві власності чи на підставі інших речових прав об'єктами нерухомості «рейдерство» може розумітися як цілеспрямоване безпідставне заволодіння чужим нерухомим майном шляхом підроблення

документів або підписів на угодах щодо відчуження об'єктів нерухомого майна або шляхом використання завідомо підроблених документів, зокрема судових рішень.

Якщо проаналізувати практику здійснюваних в Україні за останні роки «рейдерських захоплень» майна чи бізнесу, можна виокремити наступні ознаки та складові:

- це завжди насильницька, протиправна зміна відомостей про юридичну особу, що виступає юридичним фактом для припинення правовідносин із ним одноособового власника, директора тощо, протиправна зміна статутного капіталу, протиправного виключення учасників зі складу господарського товариства фіктивними установчими зборами тощо;

- це завжди протиправний фізичний та фактичний перехід права власності чи інших речових прав від особи, яка на законних підставах здійснює права володіння, користування або розпорядження об'єктом нерухомого майна, до іншої особи, без законних підстав та поза вільним волевиявленням чи згодою власника (користувача);

- раптовість, оперативність та комплексний характер рейдерських атак;

- протиправний характер злочинного посягання та фактичних дій;

- використання підроблених документів або здійснення рейдерських дій на підставі завідомо підроблених документів, печаток, бланків, штампів тощо;

- псевдолегальне оформлення результатів «рейдерського захоплення» шляхом використання відомостей реєстрів;

- насильницький (силовий) характер.

На жаль, чимала кількість протиправних заволодінь майновими чи корпоративними правами відбувається за свідомою або ненавмисною участю державних реєстраторів. Нерідко насильницьке заволодіння майном чи корпоративними правами має своїм правовим підґрунтям проведення протиправної реєстраційної дії в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно або Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань. Звісно, часткова реституція можлива шляхом скасування таких незаконних реєстраційних дій в діючих реєстрах [2, с.5].

Зазначимо, що однією зі складових рейдерства є підробка документів, що подаються для державної реєстрації, та використання прогалин, які існували в законодавстві. Наразі на законодавчому рівні діють норми, які передбачають обов'язкове використання нотаріальних бланків: тексти рішень про зміну керівника та складу учасників товариств, акти прийому - передачі частки у статутному капіталі, які є підставою для проведення реєстраційних дій, тепер викладаються на спеціальних бланках нотаріальних документів, що має суттєвий додатковий захист від підробки таких документів. Окрім того, була запроваджена та діє багатофакторна автентифікація для держреєстраторів як захист від несанкціонованих проникнень до реєстрів, а також нові штрафи за порушення порядку проведення державної реєстрації. Найголовніше, з 02.11.2019 комунальні підприємства та їх філії (акредитовані суб'єкти державної реєстрації)

позбавлені права здійснювати реєстраційні дії [1].

Загалом сучасне галузеве законодавство України з питань державної реєстрації та нотаріату з моменту прийняття так званого «антирейдерського пакету» прогресивних законодавчих змін від 06.10.2016 № 1666-VIII має яскраво виражене антирейдерське спрямування. В цьому аспекті варто також зазначити про цифровізацію та запровадження двосторонньої автоматизованої взаємодії між реєстрами та Єдиним державним реєстром судових рішень (далі – ЄДРСР) й іншими автоматизованими базами зокрема щодо дозвільних документів, що фактично робить неможливим проведення протиправних реєстраційних дій на підставі завідомо підробних судових рішень та унеможлиблює функціонування старих «рейдерських схем». Наразі в рамках діючої інформаційної взаємодії відповідно до наказу Міністерства юстиції України, Державної судової адміністрації України від 29.01.2019 № 270/5/94 передача з ЄДРСР відповідей за запити державного реєстратора здійснюється в режимі реального часу, у вигляді інформаційних файлів, що містять метадані судових рішень та електронні копії судових рішень з повним текстом судового рішення, разом з відомостями, які не підлягають розголошенню [3].

Також зазначимо, що практика багаторічної боротьби органів юстиції, поліції та інших установ із комплексним рейдерством, яке через залучення до незаконних схем великої кількості осіб (зокрема тих, які згідно з законодавством уповноважені надавати публічні адміністративні послуги (державні реєстратори, нотаріуси тощо), має характер організованої злочинності, демонструє те, що для попередження рейдерства як такого існують певні практичні поради та превентивні заходи.

Зокрема, у сфері попередження так званого «аграрного рейдерства» для запобігання ймовірності підроблення підписів на договорах оренди (суборенди), звісно, бажано укласти їх в нотаріально посвідченій формі, що має низку переваг. Зокрема, нотаріус засвідчує справжність підписів обох сторін договору, сторони договору пред'являють документи, що посвідчують їхні особи, засвідчені копії яких залишаються у справах нотаріуса, проставляють власноручні підписи на примірниках договору, один з яких залишається у справах нотаріуса, та в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій тощо. Окрім зазначеного, є можливість поставити об'єкт права власності чи оренди на умовний «контроль» за допомогою сервісу моніторингу «СМС-МАЯК», який дозволяє відстежувати зміну статусу об'єкта нерухомого майна та оперативно отримувати інформацію про осіб, які цікавилися власністю, шляхом отримання відповідних SMS або e-mail-повідомлень. Якщо до особи - власника чи користувача об'єкта нерухомості надійшла обґрунтована інформація про зміну статусу об'єкта нерухомого майна, в нього є право звернутися до будь-якого державного реєстратора із заявою про заборону вчинення будь-яких реєстраційних дій. Строк дії такої заяви – 15 календарних днів, проте, чинним законодавством не обмежено право на подачу повторної заяви про заборону здійснення реєстраційних дій. Крім того, якщо було отримано повідомлення про спробу зміни статусу належного об'єкта нерухомості, необхідно звернутися до

правоохоронних органів для внесення відповідних відомостей до ЄДРДР та порушення кримінального провадження для подальшого отримання ухвали про заборону вчинення будь-яких реєстраційних дій. У разі звернення до суду, таке рішення може бути винесено в рамках забезпечення позову, а у разі звернення до правоохоронних органів, така ухвала може бути винесена слідчим суддею в рамках досудового розслідування по кримінальній кримінальному провадженню.

Оскаржити неправомірні реєстраційні дії в реєстрах, що потягли за собою протиправну зміну відомостей про юридичну особу, фізичну особу - підприємця або щодо правового статусу об'єкта нерухомості можливо в судовому або позасудовому (адміністративному порядку), останній передбачає право скажника звернутися з відповідною скаргою до так званої «антирейдерської Колегії», яка функціонує у складі органів юстиції із обов'язковим дотриманням вимог щодо компетенції, строків її подання та вимог стосовно належного оформлення скарги. За результатами звернення до Колегії з розгляду скарг у сфері державної реєстрації вимоги можуть бути задоволені Міністерством юстиції або територіальними органами повністю або частково шляхом прийняття рішень, які відновлюють скажника у юридичних правах.

Список використаних джерел:

1. Оніщук О.М. Захист від рейдерства : оптимізація державних механізмів. Юридична газета online: Всеукраїнське проф. юрид. вид. 2020. Вип. 2 (708). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/zemelne-agrarne-pravo/zahist-vid-reyderstva-optimizaciya-derzhavnih-mehanizmiv.html>
2. Потапова К.В. Способи боротьби органів юстиції з рейдерством як негативним соціальним явищем. Правовий гарант. 2019. № 02(31). С.5.
3. Про інформаційну взаємодію між Державним реєстром речових прав на нерухоме майно, Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань і Єдиним державним реєстром судових рішень : наказ Мін-ва юстиції України та Держ. суд. адміністрації від 29 січ. 2019 р. № 270/6/94. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0118-19#Text> (дата звернення: 25.11.2022).

Тертишник Володимир

доктор юридичних наук, професор, академік Академії політико-правових наук України, професор Університету митної справи та фінансів, ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-2993-0450>

ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНІЙ КОРУПЦІЇ

В Україні за роки незалежності в лабіринтах реформ відбулось єднання тіньової економіки та влади, що призводить до формування уже на засадах політичної корупції новітніх політичних сил, крокуючих до нових шаблів влади

та отримання нових надприбутків. Ситуація знаходиться на межі зони турбулентності, а політична корупція руйнує державницькі інституції та розвалює і так слабкі підвалини державотворення.

Політична корупція – корисливе зловживання владними повноваженнями посадових осіб, що формують внутрішню і зовнішню політику держави, здійснюють законодавчу та нормотворчу діяльність, а також забезпечують формування самої влади через здійснення виборчих процесів.

Ознаками політичної корупції можна вважати діяння спрямовані на розширення доступу до влади певних політичних сил, ігнорування результатів референдумів, зміни виборчого законодавства в сторону звуження права людини обирати і бути обраним (перехід на систему обрання депутатів лише за партійними списками), водночас лобювання рішень про фінансування політичних партій, виділення «прохідних місць» у списках партій за винагороду, підкуп виборців чи виборчих комісій, а також фальсифікація виборів.

«Кінцевим результатом діяльності політичних корупціонерів, – як зазначає М. Мельник, – є конвертація політичного і владного ресурсу, яким вони володіють, у матеріальні цінності та іншу особисту вигоду. Отже, по суті, від інших корупціонерів вони відрізняються лише одним – обсягом і масштабністю владних можливостей для самозбагачення...». [4, с. 68].

Окремі аспекти проблеми протидії політичній корупції починають аналізуватись в небагатьох наукових працях юристів. [2-4] Але стан справ в державі потребує активізації як наукових так і практичних заходів.

Коріння політичної корупції криється в єднанні бізнесу і влади, функціонуванні системі економічних відносин, які залежні від владних інституцій.

Проблема протидії політичній корупції має вирішуватись системно в комплексі інтегративних заходів, першочерговими з яких є: забезпечення чіткого розподілу влади (законодавча, виконавча, судова) з дієвими механізмами стримувань і противаг проти тенденцій тоталітаризму; відновлення засад народовладдя, реалізація результатів всенародного референдуму 2000 року щодо скорочення чисельності Верховної ради до 300 осіб та створення деполітизованого двопалатного парламенту; запровадження демократичних виборів, з правом висунення кандидатів у депутати усіма фізичними і юридичними особами (орієнтуючись на професіоналізм висуванців, а не на політичні симпатії); скасування фінансування партій з державного бюджету та дотримання міжнародних правових актів, зокрема антикорупційних актів Комітету міністрів Ради Європи - Рекомендації щодо загальних правил проти корупції у фінансуванні політичних партій та виборчих кампаній (Rec (2003) [1]; деполітизація законодавчої влади шляхом усунення інститутів формування політичних коаліцій більшості; реальна деполітизація правоохоронних органів та виведення їх з підпорядкування виконавчій гілці влади; демонополізація економіки, деофшоризація фінансів, розмежування бізнесу і влади; одержавлення об'єктів енергетичної безпеки; забезпечення ефективної фіскальної та митної політики.

На законодавчому рівні функцію протидії політичній корупції варто покласти на НАЗК, надаючи йому повноваження перевірки фінансування партій, виявляти факти конфлікту інтересів та фінансування партій з активів, здобутих незаконним шляхом, з порушенням податкового чи іншого законодавства, водночас наділяючи НАЗК правом скасовувати реєстрацію фіктивних партій чи партій з сумнівними джерелами фінансування. Відповідно мають бути зроблені акценти на протидію політичній корупції в Антикоруційній стратегії держави.

КК України, поряд з відповідальність за голосування депутатів чужими картками, має запровадити окремі норми відповідальності за прояви політичної корупції, зокрема за факти свідомого прийняття законів з порушенням встановлених процедур, за не реалізацію чи ухилення від реалізації результатів референдумів, за отримання незаконної винагороди за голосуванні чи не голосування за окремі законопроекти.

Разом з тим до компетенції НАБУ та ДБР мають бути покладені повноваження щодо виявлення та розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з фактами політичної корупції.

Цивілізаційне державотворення обумовлює необхідність дієвого розмежування влади і бізнесу, протидії політичній корупції, розробки комплексної програми протидії економічній та іншій корисливій злочинності як на національному рівні держав, так на рівні міжнародних організацій, включаючи ООН. Мають бути розроблені та задіяні інтегративні програми «Планета без офшорів», «Планета без політичної корупції». У контексті цілісної системи протидії злочинності мають бути удосконалені механізми міжнародного співробітництва держав у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та протидії політичній корупції.

В реаліях слідчої практики різні джерела доказової інформації – незамінні докази у відкритих згодом кримінальних провадженнях - можуть бути знайдені під час проведення перевірних дій, які здійснюються Національним агентством протидії корупції, Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів, податковою адміністрацією та банком, митних оглядів, а також інших дій, передбачених окремими законодавчими актами.

Але згідно з проблематичним приписом ч. 1 ст. 84 КПК України «доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому цим Кодексом порядку...». Тобто процесуальний закон буквально без будь-яких доктринальних обґрунтувань формально звужує обсяг доказів, допустимих до використання в кримінальних провадженнях лише тих доказів, які отримані із застосуванням винятково кримінально-процесуальних процедур.

Крім уточнення приписів норм доказового права в КПК України, в окремому підрозділі мають бути закріплені правові механізми виявлення, попередження та запобігання злочинів, а в нормах доказового права визначені правила процесуальної реалізації отриманих при цьому фактичних даних, щоб врешті-решт такі дані могли стати допустимими та достовірними доказами в кримінальному судочинстві. Кримінально-процесуальне законодавство має

закріпити юридичні засади концептуальної моделі безпосереднього виявлення злочину.

На національному рівні важливо в цілому закласти універсальні правові процедури такої діяльності та закріпити положення про те, що фактичні дані, отримані при безпосередньому виявленні, запобіганні чи попередженні злочинів шляхом здійснення антикорупційних заходів, митних процедур чи інших непроцесуальних дій можуть використовуватися в кримінально-процесуальному доказуванні за умови, що з'ясовано й може бути перевірено джерело і спосіб їх здобуття, ці дані здобуті відповідно до вимог закону без порушення чи недопустимого обмеження прав і свобод громадян, і становлять достовірну інформацію.

На нашу думку, законотворчий процес наблизився до необхідності прийняття єдиного для усіх форм судових проваджень доктринально нового закону - «Кодексу доказового права», в якому мають бути викладені міжгалузевого характеру норми, якими визначатимуться поняття і види доказів та критерії їх допустимості, порядок реалізації в кримінальному процесі доказових матеріалів, здобутих митними, фіскальними, антикорупційними та іншими правничими інституціями і міжнародними установами в процесі здійсненні ними своїх функцій.

Важливо забезпечити незалежність судової влади. Одним з дієвих механізмів цього може стати виборність суддів прямими всенародними виборами.

Проблеми протидії політичній корупції мають вирішуватись системно в комплексі інтегративних заходів державно-політичного, соціально-економічного, національно-культурного, інформаційного, кримінологічного, правничого і морально-етичного характеру та реального відновлення курсу суспільства на побудову соціальної правової держави.

Список використаних джерел:

1 Антикоруційна стратегія на 2021-2025 р.р. URL: <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf>

2 Кресіна І. О., Кушнар'ов І. В. Політична корупція: глобальні виклики і Україна. Київ: Норма права, 2022. 296 с.

3 Протидія white-collar crime (інтегративний аналіз, коментар законодавства та пошук шляхів його удосконалення). / В. М. Тертишник, Д. В. Каменський, О. Г. Кошовий, М. В. Корнієнко, О. І. Тертишник, В. В. Ченцов, С. Є. Шишков; під заг. ред. доктора юрид. наук, професора В. М. Тертишника. Київ, 2021. 345 с.

Мельник М. Політична корупція: сутність, чинники, засоби протидії. Національна безпека і оборона. 2009. № 7. С. 67–72. URL:

<https://justice.org.ua/politika-i-pravo-podiji-fakti-komentari/politichna-korupsiya-sutnist-chinniki-zasobi-protidiji>

Телійчук Віталій Григорович,

доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент, ORCID 0000-0002-0372-6515

ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ ПРО КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКУ ОРГАНІЗОВАНУ ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

На сьогодні, однією із серйозних проблем нашого суспільства є зростання злочинності в умовах воєнного стану, що негативно впливає на внутрішню економічну та соціальну стабільність держави. Протидія злочинності в умовах воєнного стану вважається одним із пріоритетних напрямів діяльності правоохоронних органів на сучасному етапі розвитку Української держави, адже відомо, що безупинно зростаючі темпи поширення наркозалежності, формування спеціалізованих організованих злочинних угруповань, які займаються наркобізнесом, значне збільшення кількості злочинних діянь, учинених під впливом наркотичного сп'яніння чи у сфері обігу наркотичних речовин, становлять загрозу для безпеки та здоров'я всього суспільства [1]. У структурі організованої злочинності значне місце посідають корисливо-насильницькі злочини, що в найбільшому ступені завдають шкоди особі, власності, правам та інтересам людини. Це, передусім, убивства із корисливих мотивів або на замовлення, розбійні напади, вимагання, позбавлення волі або викрадення людини, бандитизм. Однак разом із зазначеними тенденціями і даними, що свідчать про недостатню ефективність протидії організованій злочинності, необхідно підкреслити, що вони повною мірою не розкривають об'єктивної картини додатково ще й у зв'язку з високим ступенем її латентності. Результати аналізу матеріалів практичної діяльності свідчать про те, що слідчі, прокурори і судді, ще недостатньо використовують результати оперативно-розшукової діяльності в кримінальному процесі доказування. Основною причиною цього є те, що питання використання матеріалів оперативно-розшукової діяльності для отримання доказів у кримінальному процесі недостатньо врегульовано в законодавстві, розроблено в теоретичній та методичній літературі, а тому закономірно, що для правозастосовної діяльності воно має певні труднощі, особливо це стосується питання використання матеріалів ОРД вербального походження у цьому напрямі кримінального процесу. Практичний досвід свідчить, що в умовах сьогодення найпоширенішим видом матеріалів ОРД вербального походження, які використовуються в інтересах кримінального судочинства, є повідомлення особи, яка перебуває в конфіденційних відносинах

з підрозділами, що здійснюють ОРД. Вважається, що у більшості випадків інформація щодо обставин вчинення злочину, якою володіють оперативні джерела, може кардинально вплинути як на процес досудового слідства, так і судового розгляду справи. Зважаючи на це, особливої актуальності набуває питання розробки та нормативного закріплення способів і форм введення такої інформації до кримінального процесу[2]. Слід погодитися з позицією А. А. Матвієнка про те, що доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом порядку, на підставі яких слідчий, прокурор, слідчий суддя і суд встановлюють наявність чи відсутність фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню. Фактичні дані, що є доказами, встановлюються: показаннями свідка, потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого, висновком експерта, речовими доказами, протоколами слідчих і судових дій, протоколами з відповідними додатками, складеними уповноваженими органами за результатами оперативно-розшукових заходів, та іншими документами [3]. У науці відсутні єдині погляди на сутність ключових понять, пов'язаних із документуванням, а вчені та представники відомчої правотворчості, часто без надання відповідних дефініцій, вживають різні похідні від нього («документування», «документування злочинів», «оперативне документування», «оперативно-розшукове документування», «документування оперативними підрозділами»). Ми поєднуємо думку *А. Саковського*, що цілком логічно розглядати поняття «документування» як похідне від поняття «документ». Саме так до цього питання здебільшого підходять представники не лише юридичних наук, а й інших галузей знань [4].

Для визначення поняття забезпечування доказування оперативними підрозділами, окрім власне розуміння доказування необхідно враховувати змістовне навантаження терміну «забезпечення» та встановлені законом права та обов'язки оперативних підрозділів. У тлумачному словнику української мови «забезпечення» трактується як створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чогось; захист, охорона кого-, чого-небудь від небезпеки. Поняття «забезпечення» має досить широке трактування і включає до свого змісту багато відтінків діяльності, пов'язаної зі створенням належних умов функціонування соціальних систем, управлінських структур, технічних приладів та інших комплексів, технологій тощо. Отже, під забезпечуванням доказування будемо розуміти створення для нього належних умов, його гарантування та охорону. Виконуючи свій обов'язок, передбачений ст.41 КПК України, оперативні підрозділи створюють належні умови для доказування через надання слідчому, прокурору протоколів негласних слідчих (розшукових) дій та додатків до них. Адже фактичні дані, які містять ці документи після відповідної оцінки, можуть бути визнані уповноваженими суб'єктами доказами та використані у кримінальному провадженні [5]. Деякі практики ОРД вважають, що для вдосконалення оперативно-розшукового законодавства необхідно ввести окрему статтю щодо документування дій, фактів і обставин, які мають оперативний інтерес, та використання їх в якості доказів в кримінальному судочинстві. За

своїм характером та призначенням процес оперативно-розшукового документування найближчим є до поняття доказування, особливо в частині збирання, дослідження і оцінки відомостей про факти, що представляють оперативний, а в подальшому і слідчий інтерес. Цілком очевидно, що здійснення заходів оперативно-розшукового документування, як і доказування, має на меті встановлення даних, які утворюють склад злочину, відшуковуються, перевіряються і оцінюються ті ж відомості про обставини, які підлягають доказуванню [6]. Проаналізувавши зміст оперативно-розшукових справ про злочини, що вчиняються ОЗГ, можна визначити, що він складається із документів, що фіксують хід і результати оперативно-розшукових заходів, документів, отриманих від фізичних та юридичних осіб, документів і предметів, що містять сліди, які вказують на ознаки злочину, аналітичних документів, складених оперативним працівником за результатами оперативно-розшукових заходів. Тобто, це сукупність документів, що містять фактичні дані, які можуть бути використані для прийняття рішень і оперативним працівником в ОРС, і слідчим у кримінальному провадженні. Під час здійснення оперативно-розшукових заходів із виявлення та вчинення злочинів учасниками ОЗГ оперативно-службові документи можуть бути викладені не лише особою, у провадженні якої перебуває оперативна-розшукова справа, а уповноваженою на це особою іншого оперативного підрозділу, зокрема оперативно-технічного, де за результатами відповідного оперативного заходу складаються належні службові документи. Під час проведення встановленого законом порядку оперативно-розшукових заходів (гласних і негласних) від фізичних та юридичних осіб можуть бути вилучені документи і предмети, які надалі можуть використовуватися слідчим під час прийняття рішення про відкриття кримінального провадження щодо злочинів, учинених ОЗГ, ухвалення інших процесуальних рішень, проведення слідчих дій чи отримання доказів у справі [7].

Список використаних джерел:

1. Телійчук В. Г., М'яло А. О. Щодо питання удосконалення оперативно-розшукової діяльності у виявленні та розслідуванні кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану. *Modern science: innovations and prospects. Proceedings of the 13th International scientific and practical conference. SSPG Publish. Stockholm, Sweden. 2022. Pp. 320-327. URL: <https://sci-conf.com.ua/xiii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-modern-science-innovations-and-prospects-18-20-09-2022-stokgolm-shvetsiya-arhiv/>*
2. Телійчук В. Г. Щодо проблеми оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам, що вчиняються організованими злочинними групами. Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики: Матеріали регіонального науково-практичного семінару (м. Дніпро, 03 грудня 2021 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2021. – с.92-96. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/8991>
3. Матвієнко А. А. Здійснення оперативно-розшукового провадження при вчиненні злочину організованою злочинною групою. URL: <https://bit.ly/3Vuulbw>

4. Андрій Саковський. Оперативно-розшукове документування як пошуково-пізнавальний процес і складник оперативно-розшукової діяльності. *URL:* <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/64.pdf>

5. Жовтан П. В., Сухорада І. О. Співвідношення документування та забезпечення доказування в діяльності оперативних підрозділів. *URL:* <https://bit.ly/3UdNQCT>

6. Халімон С. І., Пастушенко Д. В. оперативно-розшукове документування злочинної діяльності на державному кордоні: проблеми та перспективи. *URL:* <https://bit.ly/3F4bBZA>

7. Гула Л. Ф. Використання результатів оперативно-розшукової діяльності у виявленні й розслідуванні злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами. *URL:* http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2015/5_2_2015/part_1/36.pdf

Ткаченко Павло Ігорович

аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, член
Асоціації правників України.

ДЕТЕРМІНАЦІЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ТА КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

На етапі розвитку сучасної, правової держави нагальною потребою є викорінення негативних явищ, які дискредитують, пригнічують та призупиняють нормальну діяльність суспільно-правових відносин. Організована злочинність – це за своєю природою негативне явище із злиттям різних видів злочинів в єдину сукупну діяльність за самостійною формою існування. Діяльність організованої злочинності набула сталої суспільної небезпечності та загрози національній безпеці. Питання причин та умов організованої злочинності розглядалися у всі часи та досліджувалися такими видатними вченими юристами як Бандурка О.М., Валуйська М.Ю., Голіна В.В., Даньшин І.М., Джужа О.М., Корнієнко М.В., Мельник М.І., Шостко О.Ю., та іншими. Однак організована злочинність щодня втілює в свою протиправну діяльність новітні технології та використовує сучасні методи караної діяльності, які необхідно детально дослідити з точки зору причин та умов організованої злочинності.

Досліджуючи актуальні проблеми організованої злочинності слід зазначити, що основу такої становлять здебільшого корисна мотивація поведінки окремих осіб та соціальних груп. Жага збагачення, жадібність, порушення загальноновизнаних принципів розподілу національного доходу спонукає учасників організованої злочинності на пошук різних неправомірних засобів для задоволення своїх підвищених зазіхань, на оволодіння непомірними багатствами. Метою переслідується як правило отримання постійної неправомірної вигоди будь-якою ціною. З огляду на загальноприйняті характеристики організованої злочинності щодо її корисної спрямованості, вона нерідко пов'язується з

насиллям, умисними вбивствами, завданням тілесних ушкоджень, вимаганням та ін.

На думку В.В. Голіни, насилля стає при цьому свого роду прийомом у конкурентній боротьбі злочинних груп між собою, заходом залякування і фізичного усунення «небажаних людей», свідків, журналістів, політичних діячів. Члени багатьох організованих злочинних груп, як показує практика, добре озброєні. Вони за першої ж необхідності готові скористатися будь-якою зброєю, яка в них є. При цьому вчений зазначає, що організовані злочинні угруповання не можуть існувати без широкої корупції представників державних, господарських, контролюючих органів. У цьому випадку йдеться не про співучасть останніх у конкретному злочині, а про потенційну можливість чинити дії або утриматися від дій, вигідних учасникам цих злочинних угруповань, про непряме сприяння їм, прихильне до них ставлення. Організована злочинна діяльність існує в Україні в галузі економіки, фінансово-банківській справі, зовнішньоекономічній торгівлі, підпільному виготовленні і збуті спирто-горілчаних виробів, наркобізнесі тощо. [1, с. 239].

Щодо кримінально-правової характеристики організованої злочинності, то слід зазначити про ст. 255 КК України, яка чітко визначає створення, керівництво злочинною спільнотою або злочинною організацією, а також участь у ній. Крім цього, ч. 4 ст. 28 КК України закріплює наступне положення: кримінальне правопорушення визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувалися для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації кримінально протиправної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших кримінально протиправних груп [2].

Суб'єктом злочину, відповідальність за яке передбачена ст. 255 КК України може бути будь-яка особа, якій до вчинення злочину виповнилося 16 років. Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони створення злочинної організації є мета вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а організації, керівництва чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп - мета розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп. Мотиви злочину можуть бути різними. У більшості випадків це прагнення до наживи, матеріальної вигоди.

Організована злочинність являє собою згуртування кримінального середовища в масштабі певного регіону, окремої галузі господарства (її виробничих об'єднань) або в деяких сферах управління шляхом утворення стійких, згуртованих, ієрархічно побудованих злочинних угруповань (співтовариств), зорієнтованих на тривалу спільну злочинну діяльність з метою здобування постійних значних доходів, часто із замаскованим використанням

економічних і організаційних структур, а також корумпованих елементів державного апарату [1, с. 239].

Досліджуючи актуальні проблеми детермінації організованої злочинності слід зазначити наступні фактори, а саме: кризові явища в економіці; розрив господарських зв'язків; деформація зовнішньої торгівлі; тривалі взаємонеplateжі; помилки у процесі приватизації державного майна; слабкий контроль за діяльністю комерційних банків; поява спільних змішаних акціонерних товариств за участю фізичних і юридичних осіб, економічна репутація деяких із них іноді породжує сумніви; зріст «тіньової економіки», бартерних угод; непрозорість паливно-енергетичного ринку та інше [1, с. 241].

Деякі вчені вважають, що на рівень злочинності впливають не лише конкретний прояв соціальних відносин, конфліктів і несправедливості, але й взагалі атмосфера у суспільстві, коли певні запевняння, обіцянки з боку органів державної влади, у реальному житті спростовуються діями цих органів (політичний екстремізм). Водночас окремі дослідники виділяють недоліки у функціонуванні господарського та державного механізму, охороні правопорядку, державного чи приватного майна, обліку матеріальних цінностей тощо. Крім того, це можуть бути і упущення в діяльності державної адміністрації, правоохоронних та контролюючих органів, судів, прогалини у законодавстві. Інші вчені зазначають соціально-економічні (глибокі кризові явища в економіці, розрив господарських зв'язків тощо), політичні (відсутність жорсткого контролю з боку державного апарату за обліком і розподілом національного багатства, незадовільна робота контролюючих органів тощо), моральні (погіршення морального клімату у суспільстві; девальвація духовних цінностей тощо), правові (прогалини у законодавстві; відсутність у законодавстві дійових заходів боротьби з цим явищем тощо) та інші проблеми, що виникають у суспільстві. Також, зазначеному явищу, на думку останніх авторів, сприяє перебудова соціальних цінностей та зменшення значення кримінально-правової заборони [3, с. 320].

Професор Даньшин І.М. стверджує, що в країні існують певні умови, що об'єктивно сприяють вчиненню організованих злочинів, а саме: відсутність оптимальних форм і досвіду щодо протидії цьому роду злочинності; поспішне необґрунтоване розчленування великих багатоепізодних і багатосуб'єктних справ, яке не дає можливості встановлювати до кінця всі злочинні зв'язки усередині кримінальних співтовариств, що дозволяє багатьом їх членам уникнути кримінальної відповідальності; невиправданий лібералізм при призначенні покарання, а то і взагалі порушення принципу його невідворотності щодо окремих винних [1, с. 242].

На нашу думку на фоні дослідження актуальної проблеми детермінації організованої злочинності, основну, негативну та вкрай небезпечну роль відіграє корупція. Саме становлення корупції впливає на відчуття безкарності та всездозволеності учасникам організованої злочинності, можливість вирішити будь яке питання шляхом хабарництва породжує більш впевнений розвиток організованої злочинності. Проблема розвитку даного виду злочинності криється

як на місцях серед співробітників правоохоронних органів так і вище де підкупають посадових осіб різних рангів. Викорінення організованої злочинності має відбуватись на ряду із корупційними злочинцями.

Отже, виходячи з викладеного можливо визначити, що організована злочинність являє собою згуртування кримінального середовища в масштабі певного регіону, окремої галузі господарства або в деяких сферах управління шляхом утворення стійких, згуртованих, ієрархічно побудованих злочинних угруповань, зорієнтованих на тривалу спільну злочинну діяльність з метою здобування постійних значних доходів. Детермінантами організованої злочинності виступають наступні фактори, а саме соціально-економічні, політичні, правові, моральні та загально-суспільні. Водночас досліджуючи проблематику детермінації організованої злочинності серед причин та умов виявлено корупційні факти, які породжують, а інколи надають розвитку даному виду злочинності. Актуальна проблема детермінації організованої злочинності в контексті кримінологічної доктрини являє собою підґрунтя для подальших наукових досліджень результати яких будуть втілені в практичну діяльність з метою усунення негативних явищ.

Список використаних джерел:

1. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та ін.; за заг. ред. В. В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. – Х.: Право, 2009. – 288 с.
2. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України від 05.04.2001 № 2341-ІІ // Верховна Рада України. - Режим доступу: [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>].
3. Робак В. А. Детермінанти організованої злочинності: на прикладі Автономної Республіки Крим / В. А. Робак // Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. - Серія: Юридичні науки. - 2010. Т. 23 (62). № 1. 2010. - С. 322-327.

Чаплинський Костянтин Олександрович

завідувач кафедри криміналістики та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ВИКРИТТЯ ЛІДЕРІВ КРИМІНАЛЬНИХ УГРУПОВАНЬ

Під час військової агресії з боку росії дедалі збільшується кількість бойових дій, особливо у Східних регіонах нашої держави. Проте, Збройні Сили України продовжують дедалі деокуповувати захоплені росією території та здійснювати у цих регіонах стабілізаційні заходи. За цих умов керівництво держави прикладає не аби яких зусиль щодо пришвидшення вступу України до

Європейського співтовариства та інтегрування до НАТО. Внаслідок цього виникає необхідність продовження раніше започаткованих реформ соціально-економічної й політичної основ суспільства враховуючи умови сьогодення. Особливе місце у цій діяльності приділяється протидії корупції та організованій злочинності.

Організована злочинність в Україні дедалі продовжує набувати міжнародного характеру. Лідери кримінальних угруповань намагаються активніше долати кордони, утворюючи при цьому аналоги транснаціональних компаній, які займаються злочинним бізнесом. Концентрація значних матеріальних цінностей в руках лідерів злочинних угруповань обумовлює зростаючий інтерес до їх безпосередньої участі у політичних процесах держави. Лідери ОЗУ вживають заходів щодо максимального представництва в органах законодавчої влади, органах влади й управління, новостворених правоохоронних органах. Окрім того, здійснюються безпрецедентні заходи щодо становлення на грошове утримання керівників органів прокуратури, підрозділів Національної поліції, представників органів влади та управління, особливо антикорупційних та судових органів.

Внаслідок цього, дедалі спостерігається посилення протидії як на стадії досудового розслідування, так і судового розгляду кримінальних проваджень.

Дедалі збільшується тиск на працівників правоохоронних органів з боку кримінальних угруповань з метою затягування досудового розслідування або закриття кримінальних проваджень. Останнім часом це спостерігається у низці резонансних справ.

На сьогодні правоохоронці стикаються зі значними складнощами з виявлення лідерів кримінальних угруповань та документування їхньої злочинної діяльності, оскільки більшість з них є глибоко законспірованими.

Таким угрупованням притаманна висока ступінь зорганізованості, чітка функціональна диференціація структури переважно ієрархічного типу, розподіл ролей з чітко вираженою роллю лідера. Діяльність більшості злочинних груп зорієнтоване на учинення різноманітних кримінальних правопорушень з метою отримання максимальних злочинних прибутків. Протягом тривалого функціонування кримінальних угруповань кількість учинених протиправних дій суттєво збільшується.

Під час розробки або викриття кримінальних угруповань (їхніх лідерів) нерідко виникають помилки щодо визначення основних ознак організованості тієї чи іншої злочинної групи. Так, мають місце факти, коли у кримінальних провадженнях організовані злочинні групи відносяться до груп осіб, які вчинили протиправні діяння за попередньою змовою або навпаки. Зважаючи на це, для визнання кримінального правопорушення таким, що вчинене організованою групою, у кожному конкретному випадку необхідно зазначати, за якими ознаками злочинна група є організованою.

Для кримінальних угруповань є характерним наявність корумпованих зв'язків на високих рівнях органах влади й управління, що досить складно встановлювати на початковому етапі досудового розслідування. В цілому

корупцію не можна вважати відмінною ознакою організованої групи, оскільки і в групі осіб, що вчиняють злочини за попередньою змовою, можуть бути такі зв'язки. У той же час корумповані зв'язки – характерна ознака злочинного об'єднання. Чим організованіше злочинне угруповання, тим вищий рівень його корумпованих зв'язків, що необхідно враховувати під час розслідування.

Лідер є центральною фігурою в кримінальному угрупованні. Лідер створює і організовує злочинне угруповання, згуртовує його в психологічному розумінні, надає злочинній діяльності єдиний та цілеспрямований характер. Усе це безумовно забезпечує приховане та тривале функціонування групи.

Роль лідера угруповання також полягає і в консолідації усіх наявних сил і здійсненні єдиного керівництва, причому рядові члени груп, як правило, не знають свого лідера. Саме в цьому і полягає висока ступінь відновлення та тривалого існування кримінальних угруповань. Чим більші організаторські функції лідера, тим вищий рівень організованості й згуртованості злочинного об'єднання; функціонування групи є тривалішим, злочинна діяльність більш різноманітна та прибуткова, направлена на різні сфери суспільного життя.

На сьогодні серед лідерів кримінальних угруповань простежується прагнення до переходу на інший рівень діяльності, до легалізації злочинних прибутків, бажання отримати владу й офіційне визнання. Злочинний капітал легалізується лідерами угруповань через створені ними приватні підприємства, корпорації, концерни, страхові компанії та комерційні банки. У свою чергу, легалізація злочинного капіталу надала лідерам злочинних угруповань можливість відкрито брати участь у громадському житті, діяльності державних підприємств, установ та організацій, фінансуванні низки соціальних програм, у тому числі виборів до органів державної влади.

Зважаючи на це, вчасне та правильне визначення виду злочинного угруповання має суттєве криміналістичне значення і повинне враховуватися працівниками слідчих підрозділів під час досудового розслідування злочинів цієї категорії. Слідчим та працівникам оперативних підрозділів Національної поліції необхідно розуміти ступінь психологічної єдності і взаємної підтримки членів злочинних угруповань, їхню організованість та згуртованість, що допоможе кваліфікувати злочинну групу саме як організовану та визначити низку оперативно-розшукових заходів, обрати правильну тактику першочергових слідчих (розшукових) дій, НСРД та напрямки подальшого досудового розслідування.

Чаплинська Юлія Анатоліївна

прокурор Лівобережної окружної прокуратури м. Дніпра
Дніпропетровської області, доктор юридичних наук, професор

ОРГАНІЗАТОР КРИМІНАЛЬНОГО УГРУПОВАННЯ: КРИМІНАЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ

В умовах військової агресії з боку росії організована злочинність на

сьогодні набуває якісно нових змін. Дедалі організована злочинна діяльність суттєво змінює основні свої форми та методи діяльності. Такі тенденції особливо спостерігаються після широкомасштабного вторгнення росії на територію України. Поширення бойових дій на території України зумовлює подальше масове «переміщення» населення у Центральні та Західні її регіони. Внаслідок цього злочинна діяльність більшості кримінальних угруповань здебільшого набуває гастролуючого характеру. Дедалі продовжує значно збільшуватися кількість розкрадань, шахрайств, грабіжницьких нападів та ін.

Гастролуючий характер злочинної діяльності унеможлиблює швидке виявлення кримінальних угруповань в конкретному регіоні, встановлення їхньої структури (ієрархії), і як наслідок, розкриття та розслідування учинених ними кримінальних правопорушень.

Організатори кримінальних угруповань продовжують використовувати досить витончені способи підготовки і учинення кримінальних правопорушень, що значно ускладнює виявлення і фіксацію слідів злочинної діяльності та доведення їхньої причетності до конкретних протиправних дій та організаторських функцій.

Цілком можна погодитися з К. О. Чаплинським, що чітке встановлення виду кримінального угруповання має важливе значення у протидії організованій злочинній діяльності та обов'язково повинно враховуватися працівниками слідчих підрозділів Національної поліції під час розслідування кримінальних правопорушень цієї категорії. На початку досудового розслідування необхідно невідкладно встановити ієрархію злочинного об'єднання, чітко розуміти ступінь психологічної єдності та взаємної підтримки членів злочинних угруповань, їхню організованість та згуртованість, що допоможе кваліфікувати злочинну групу саме як організовану та обрати правильну тактику невідкладних слідчих (розшукових) дій, чітко визначити коло необхідних оперативно-розшукових та інших пошукових заходів, окреслити подальші напрями викриття злочинного об'єднання та доведення провини усіх його учасників [1, с. 52].

Організатору кримінального угруповання безумовно належить ініціатива у здійсненні злочинної діяльності, оскільки він здебільшого планує протиправну діяльність злочинного об'єднання (визначає об'єкти посягання, підбирає виконавців злочинів), «супроводжує» учинення конкретних злочинних дій (контролює механізм учинення злочину, вживає заходів щодо прикриття злочинної діяльності), в цілому визначає загальну стратегію подальшої злочинної діяльності.

Натомість, як відзначають В. П. Корж і К. О. Чередник, організатори кримінальних угруповань у різних сферах нерідко пристосовуються до часто повторюваних та приблизно однакових умов, до типових факторів у схожих умовах, а також типових факторів, що обумовлюють вибір способу вчинення кримінальних правопорушень та приховування їх слідів. Внаслідок чого з'являється типовий почерк організованої злочинної діяльності, що складається під впливом певних факторів, що обумовлюють вибір засобів досягнення злочинних цілей [2, с. 245; 3, с. 72].

На підставі узагальнення матеріалів кримінальних проваджень щодо організованої злочинної діяльності можна дійти висновків, що у більшості випадків (92 %) організатори кримінальних угруповань у вчиненні кримінальних правопорушень безпосередньої участі не приймають, а лише здійснюють загальне керівництво протиправними діями групи дистанційно, що значно ускладнює доведення конкретного організатора злочинів до злочинної діяльності та встановлення його організаторських функцій.

Більшість організаторів злочинної діяльності мають значний кримінальний досвід, володіють методами здійснення досудового розслідування, знайомі з тактикою викриття кримінальних угруповань та оперативно-розшукової діяльності в цілому.

Тривале функціонування злочинного об'єднання та систематичне учинення кримінальних правопорушень призводить до того, що взаємовідносини між членами кримінального угруповання набувають більш якісного рівня. Такі процеси в середині злочинного угруповання додають йому особливу суспільну небезпечність. Центральне місце у цій діяльності належить саме організатору групи, який, з однієї сторони, забезпечує тривале функціонування злочинного угруповання (вживає заходів щодо прикриття злочинної діяльності, використовує корумповані зв'язки в органах влади й управління, правоохоронних органах), з іншої – вчинення кримінальних правопорушень (вживає заходів з придбання необхідної зброї, спеціального обладнання, знарядь учинення злочину, фінансування протиправної діяльності).

Під час розробки організованого злочинного угруповання та проведення процесуальних дій з окремими її учасниками працівники слідчих підрозділів повинні пам'ятати, що незважаючи на те, що організатор групи є найбільш небезпечним її учасником, участь інших членів таких об'єднань у злочинній діяльності є також досить значущою.

В цілому, роль організатора кримінального угруповання полягає у консолідації усіх сил й засобів злочинної діяльності, здійсненні єдиного керівництва, причому рядові члени злочинного об'єднання, як правило, не знають свого «керівника» [1, с. 52]. Саме в цьому і полягає висока ступінь відновлення та тривалого існування організованих злочинних угруповань.

Список використаних джерел:

1. Чаплинський К. О. Тактичне забезпечення розслідування діяльності злочинних угруповань : монографія / Чаплинський К.О. – Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2010. – 304 с.
2. Корж В. П. Теоретические основы методики расследования преступлений, совершаемых организованными преступными образованиями в сфере экономической деятельности. Монография. Харьков: Изд-во Нац. ун-та внутр. дел, 2002. 412 с.
3. Чередник К. О. Розслідування шахрайства на ринку нерухомості, вчиненого злочинними угрупованнями : дисер. на здоб. наук. ступ. кандидата

юрисд. наук за спец. 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна академія управління персоналом», Київ, 2019. 270 с.

Худенко Дмитро Миколайович Начальник Департаменту кримінального аналізу Національної поліції України

Литвинов Володимир Андрійович

начальник відділу Департаменту кримінального аналізу Національної поліції України

ОСОБЛИВОСТІ МІЖВІДОМЧОГО ЗАЛУЧЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ СЛУЖБИ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ПОЛІЦІЇ ЯК СПЕЦІАЛІСТІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ПО ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУПАХ ТА ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЯХ

Залучення працівників служби кримінального аналізу поліції у якості спеціалістів у кримінальному провадженні по організованих групах та злочинних організаціях ми розглядаємо, як один із видів форм взаємодії правоохоронних органів у протидії організованій злочинності. Для раціонального вирішення службових питань та реалізації політики протидії злочинності ініціатор та виконавець залучення шукають найбільш ефективні шляхи, сили та засоби розслідування. При цьому, коли така взаємодія відбувається між різними органами державної влади, то вона має властивості.

Дане питання набуває особливої актуальності в умовах зростання навантаження на особовий склад, детермінованих воєнним станом. Наприклад, коли слідчий органу досудового розслідування не з структури поліції застосовує статтю 71 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1] може статись ситуація відсутності фактичної можливості виконання його постанови.

Порушене нами питання раніше досліджено у працях С. Абламського, В. Вінцук, В. Дрозд, М. Кузнецова, А. Мурзановської, Д. Никифорчука, О. Цебиноги, П. Цимбал, О. Юхно та інших. Але за новітніх умов не відбулось повноцінного переосмислення ролі та взаємодії особливостей діяльності служби кримінального аналізу у складі поліції, як одного із суб'єктів, що приймає участь у протидії організованій злочинності.

Мета нашої наукової розвідки – визначити основні міжвідомчі особливості залучення працівників служби кримінального аналізу поліції як спеціалістів у кримінальному провадженні по організованих групах та злочинних організаціях. З огляду на вимоги до обсягу дослідження ми зробимо наш фокус дослідження без детальної конкретизації підзаконної регламентації.

Під міжвідомчим залученням працівника служби кримінального аналізу ми розуміємо – процес визначення, використання / самовідводу необхідного спеціаліста або / та вироблення ним висновків для потреб ініціатора завдання тобто для слідчого, яка автора постанови.

Аналіз свідчить, що до служби кримінального аналізу поліції періодично надходять постанови слідчих, що здійснюють процесуальні дії, як працівники підрозділів досудового розслідування інших правоохоронних органів України, щодо залучення спеціаліста з числа працівників підрозділів кримінального аналізу поліції в кримінальному провадженні по організованих групах та злочинних організаціях.

З огляду на викладене рекомендовано в кожному конкретному випадку надходження такої постанови вивчати її суть, законність та підстави для її виконання, а також можливості реагування. Загалом, то доречно звертати увагу на основні, але невичерпні особливості міжвідомчої взаємодії, які стосуються такого:

1) існування підстав для самовідводу за наявності обставин згідно з пунктом 5 статті 71 КПК України [1];

2) складення постанови виключно в межах статті 71 КПК України, зокрема щодо залучення спеціаліста лише для надання безпосередньої технічної допомоги (фотографування, складення схем, планів, креслень, відбір зразків для проведення експертизи тощо) сторонами кримінального провадження під час досудового розслідування і судом у ході судового розгляду, а також для надання висновків;

3) наявності у працівника підрозділу кримінального аналізу відповідних документів, які підтверджують його повноваження щодо володіння спеціальними знаннями та навичками і можливості надання консультацій, пояснень, довідок та висновків під час досудового розслідування і судового розгляду з питань, пов'язаних зі злочинами, не віднесеними до підслідності Національної поліції, та спеціальними суб'єктами злочину, документування яких не належить до повноважень поліції;

4) зазначення у постанові особистих даних працівника, а не лише назв посади та підрозділу;

5) урахування завдань та функцій підрозділу, що затвердженні положенням про службу або підрозділ кримінального аналізу, їх відповідність пункту а) частини 3 статті 3 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» [2];

6) існування профільних (спеціальних) служб для виконання відповідних завдань в структурах інших правоохоронних органів, зокрема тих, що виступають ініціаторами винесення постанови;

7) наявності правових підстав створення аналітичного продукту та залучення працівника підрозділу кримінального аналізу як спеціаліста в кримінальному провадженні, у тому числі з урахуванням вимог наказу Міністерства внутрішніх справ України «Про затвердження Положення про автоматизовану інформаційну систему оперативного призначення єдиної інформаційної системи МВС» від 20 жовтня 2017 року № 870, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 27 листопада 2017 року за № 1433/31301 та наказу МВС «Про затвердження Інструкції про організацію оперативно-розшукової діяльності та негласної роботи» від 05 травня 2016 року № 07;

8) технічна можливість виконувати завдання, визначені слідчим, урахувавши статус поліцейського та режим роботи, особливо в умовах дії правового режиму воєнного стану, а також нормативно-правові акти, у межах яких працівник, уповноважений на здійснення кримінального аналізу, виконує свої функціональні обов'язки та використовує інформаційні (довідково-пошукові) ресурси органів державної влади та місцевого самоврядування;

9) використання працівниками підрозділів кримінального аналізу наявних матеріально-технічних засобів, а також доступу до інформаційного забезпечення виключно для виконання завдань, покладених на поліцію згідно із законодавством України;

10) виключення випадків щодо наявності конфлікту інтересів у разі здійснення досудового розслідування іншим правоохоронним органом відповідно спеціальних суб'єктів та з урахуванням Закону України «Про запобігання корупції» (фігуранти справи колишні (діючі) працівники поліції);

11) урахування наявності / відсутності спільних наказів (угод, меморандумів) про взаємодію;

12) урахування спеціального статусу працівника поліції відповідно до Законів України «Про Національну поліцію» та «Про дисциплінарний статут» та попередніх домовленостей про можливе залучення працівника підрозділу кримінального аналізу як спеціаліста в кримінальному провадженні з урахуванням наявності вільного часу без шкоди для виконання ним основних своїх функціональних обов'язків;

13) вирішення питання про системне залучення працівників поліції до виконання правоохоронних функцій, не віднесених до завдань та обов'язків покладених на поліцейського відповідно до закону, належить до повноважень керівництва Національної поліції України;

14) у разі наявності підстав для незалучення працівника підрозділу кримінального аналізу як спеціаліста в кримінальному провадженні в обов'язковому порядку забезпечувати надання мотивованої відповіді слідчому у встановлені чинним законодавством строки.

На завершення слід зазначити, що: вищевикладене характерне і для міжвідомчої взаємодії у розслідуванні й інших різновидів злочинів; факт взаємодії доцільно обов'язково відображати відповідними відмітками про участь у розслідуванні у статистичних картках; шляхами розв'язання порушених питань може бути, як встановлення надбавок, премій або дисциплінарних заохочень за форми такої взаємодії у разі позитивного результату; збільшення залученого особового складу або навпаки зменшення підстав його залучення; відповідна нормативно-правова та нормативна регламентація тощо.

Таким чином, міжвідомче залучення працівників служби кримінального аналізу поліції як спеціалістів у кримінальному провадженні по організованих групах та злочинних організаціях має особливості, які можна згрупувати у три групи - управлінські, матеріально-технічні, нормативно-правові та нормативні.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17?find=1&text=%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%82#w1_21

(дата звернення: 25.11.2022).

2. Закон України від 30 червня 1993 № 3341-XII «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#n39> (дата звернення: 25.11.2022).

Шендрик Юлія Володимирівна

викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань
ННП ПФПП Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, УЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ ТА ЗЛОЧИННИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами і злочинними організаціями, має свою специфіку і є досить складним, особливо у сучасних умовах. Слід звернути особливу увагу на обставини, які підлягають доказуванню у кримінальних провадженнях вказаної категорії.

Так, постановою Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» № 13 від 23.12.2005 року визначено, що суди мають досліджувати докази не лише стосовно конкретних злочинів, а й щодо тих ознак, які вказують на їх вчинення саме організованою групою чи злочинною організацією, - щодо виду об'єднання, мети його створення і плану злочинної діяльності, тривалості існування, матеріальної бази, кількісного складу, вербування нових членів, структури та ієрархії об'єднання, наявності в нього корупційних зв'язків, існування певних правил поведінки його членів, розподілу між ними функцій тощо. У мотивувальній частині вироку необхідно наводити дані про те, коли саме і протягом якого часу було утворено організовану групу чи злочинну організацію, як довго вона функціонувала, відомості про організаторів об'єднання та характер стосунків, які склалися між ними і членами останнього. [1]

Таким чином, відповідно до вимог ч.1 ст. 92 КПК України, слідчий, прокурор під час досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами і злочинними організаціями зобов'язані здійснити доказування зазначених обставин.

Однак, в ході розслідування вказаної категорії кримінальних правопорушень виникають наступні проблемні питання. Насамперед, це майже повна відсутність повноважень у оперативних підрозділів. Оскільки діяльність організованих груп та злочинних організацій завжди є заздалегідь спланованою та поєднана із заходами щодо її приховування, то для виявлення і документування такої злочинної діяльності саме робота оперативних підрозділів має вирішального значення.

Відповідно до ст. 41 КПК України, оперативні підрозділи лише наділені повноваженнями здійснювати за письмовим дорученням слідчого, прокурора слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії, користуючись при виконанні таких доручень повноваженнями слідчого. [2]

Якщо проаналізувати положення Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18.02.1992 року, зокрема положення ст. 7 «Обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність», ст. 8 «Права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність» [3], можна зробити висновок, що будь-які докази, отримані оперативними підрозділами відповідно до цього Закону, але поза межами КПК України, можуть бути визнані недопустимими. Тобто, про яку оперативність може йти мова, коли оперативний працівник фактично прив'язаний у своїй діяльності до слідчого, прокурора, а все, що він може зробити самостійно, в подальшому не може бути використано безпосередньо як доказ учинення кримінального правопорушення.

Поглянемо тепер на ситуацію з боку слідчого. Відповідно до ст. 40 КПК України, слідчий уповноважений проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у випадках, встановлених цим Кодексом, або доручати їх відповідним оперативним підрозділам. [2]

Але, аналізуючи положення чинного КПК України, бачимо, що фактично слідчий може самостійно зробити не так і багато, оскільки у більшості випадків він повинен попередньо отримати дозвіл прокурора або слідчого судді.

Так, наприклад проведення обшуку можливе лише на підставі ухвали слідчого судді, для отримання якої слідчий повинен звернутися з відповідним клопотанням за погодженням з прокурором (ч.ч. 2, 3 ст. 234 КПК України). Огляд житла чи іншого володіння особи, або проведення слідчого експерименту в житлі чи іншому володінні особи також потребує від слідчого складання відповідного клопотання, погодження його з прокурором та отримання ухвали слідчого судді (ч.2 ст. 237, ч.5 ст. 240 КПК України). Для проведення огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією, необхідна постанова прокурора про здійснення ексгумації (ст. 239 КПК України). Постанова прокурора також необхідна при здійсненні примусового освідування особи (ч.2 ст. 241 КПК України).

Зазначений перелік можна продовжувати, і це стосується лише слідчих (розшукових) дій. Що вже говорити про негласні слідчі (розшукові) дії, з яких слідчий може самостійно прийняти рішення лише про спостереження за річчю або місцем (ст. 269 КПК України), використання конфіденційного співробітництва (ст. 275 КПК України), а також, за погодженням із керівником органу досудового розслідування – про виконання спеціального завдання з

розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації (ст. 272 КПК України). Усі інші види негласних слідчих (розшукових) дій проводяться або на підставі постанови прокурора, або (і це переважна більшість) на підставі ухвали слідчого судді.

Слід зазначити, що звернення слідчого до слідчого судді із клопотанням про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, зазвичай потребує багато часу через складність процедури. Особливо це стосується великих міст, де існує надмірне навантаження на слідчих суддів, внаслідок чого слідчий змушений багато часу проводити у суді в очікуванні розгляду свого клопотання та виготовлення відповідної ухвали.

Також необхідно звернути увагу на заходи забезпечення кримінального провадження, які також у переважній більшості застосовуються на підставі ухвали слідчого судді. Особливо слід зазначити про помилкове, на наш погляд, віднесення до заходів забезпечення кримінального провадження тимчасового доступу до речей і документів, оскільки досить складна процедура застосування та неможливість його доручення оперативним підрозділам створює багато проблем для слідчого. Так, без здійснення тимчасового доступу до речей і документів в теперішній час майже неможливо отримати будь-яку інформацію, навіть копію форми № 1 про видачу особі паспорту. А якщо уявити, що цей документ потрібен негайно, наприклад для встановлення особи затриманого? Також яскравим прикладом є отримання шляхом застосування тимчасового доступу до речей і документів інформації від операторів та провайдерів телекомунікацій, яка на момент її отримання (а це може займати один-два місяці чи навіть більше) вже втрачає свою актуальність.

Слід звернути увагу, що кримінальні правопорушення, учинені організованими групами і злочинними організаціями, є зазвичай багатоепізодними, потребують проведення великої кількості слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, а також застосування численних заходів забезпечення кримінального провадження, в тому числі запобіжних заходів. Але, як бачимо навіть із поверхового аналізу норм КПК України, розслідування таких кримінальних правопорушень викликає багато проблемних питань через ускладнену процедуру звернення до слідчого судді, надмірне навантаження слідчих суддів, неможливість слідчого у більшості випадків приймати самостійні рішення, відсутність повноважень у оперативних підрозділів.

Також необхідно зазначити про досить складну процедуру продовження строків досудового розслідування та заходів забезпечення кримінального провадження, і зокрема запобіжних заходів відносно кожного підозрюваного, що також потребує значного часу і породжує так зване «замкнуте коло», коли слідчий змушений декілька разів звертатися із клопотанням про продовження строків, оскільки більше часу проводить у суді, ніж займаючись безпосередньо проведенням слідчих (розшукових) дій, які він фізично не встигає провести вчасно.

Таким чином, з метою вирішення зазначених проблемних питань, доцільно внести зміни до КПК України, спрямовані на розширення повноважень слідчих та оперативних підрозділів. Так, на наш погляд, було б доцільно надати оперативним підрозділам повноваження звертатися, за погодженням з прокурором, до слідчого судді з клопотанням про проведення деяких видів негласних (слідчих) розшукових дій, зокрема зняття інформації з електронних комунікаційних мереж. Також необхідно надати повноваження слідчому в деяких випадках самостійно приймати рішення про тимчасовий доступ до речей і документів (наприклад речей і документів, необхідних у якості зразків для проведення експертиз). Вказані зміни дозволять підвищити ефективність та значно скоротити строки досудового розслідування кримінальних правопорушень, учинених організованими групами і злочинними організаціями,

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Верховного суду України «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23.12.2005 р. № 13 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text> (дата звернення 24.11.2022)
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 24.11.2022)
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12/conv#n195> (дата звернення 24.11.2022)

Шамара Олександр

доктор філософії у галузі права, старший дослідник, доцент, радник директора Державної наукової установи «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України», alexandr79shamara@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0571-0437>

Комашко Володимир

завідувач відділу правової та антикорупційної політики центру безпекових досліджень Національного інституту стратегічних досліджень, доктор філософії у галузі права, Заслужений юрист України, Volodymyr.komashko@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1851-8548>

**СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ – СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ, У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ
ЗЛОЧИННОСТІ**

Чинна редакція Закону України «Про Службу безпеки України» визначає Службу безпеки України – як державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

В рамках реалізації правоохоронних функцій на Службу безпеки України Законом покладено завдання, а саме попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. В рамках реалізації контррозвідувальних та правоохоронних функцій на Службу безпеки України Законом покладено завдання, захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці.

Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» у статті п'ятій визначено систему органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю до якої входять спеціально створені для боротьби з організованою злочинністю державні органи та державні органи, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю в межах виконання покладених на них інших основних функцій.

До державних органів, спеціально створених для боротьби з організованою злочинністю, станом на грудень 2022 року не віднесено жодного державного органу. Проте, Законом передбачено, що в разі необхідності Верховною Радою України на постійній або тимчасовій основі можуть бути створені й інші спеціальні органи для боротьби з організованою злочинністю.

До державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю Законом віднесено: органи Національної поліції і Служби безпеки України; органи прокуратури України; органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Служба зовнішньої розвідки України; Національне антикорупційне бюро України; Бюро економічної безпеки України.

Серед такої кількості органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю неодмінно повинна бути координація цього процесу, яка досі залишається не в повній мірі врегульована на рівні Закону та підзаконних актів України.

Стратегією національної безпеки України уведеною в дію Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392 визначено, що урахувавши фундаментальні національні інтереси, визначені Конституцією України і Законом України «Про національну безпеку України», пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є європейська і євроатлантична інтеграція. Серед поточних та прогнозованих загроз національній безпеці та національним інтересам України з урахуванням зовнішньополітичних та внутрішніх умов Стратегією визначено, що *спеціальні*

служби іноземних держав, насамперед Російської Федерації, продовжують розвідувально-підривну діяльність проти України, намагаються підживлювати сепаратистські настрої, використовують організовані злочинні угруповання і корумпованих посадових осіб, прагнуть зміцнити інфраструктуру впливу.

Кабінетом Міністрів України розпорядженням від 16 вересня 2020 р. №1126-р схвалено Стратегію боротьби з організованою злочинністю, в якій, зокрема, зазначено, що в умовах збройної агресії проти України та намагання створити терористичні організації в державі організована злочинність становить пряму загрозу для національної безпеки. Підвищення рівня тяжких та особливо тяжких злочинів, які вчинено у складі організованих груп і злочинних організацій, зокрема із застосуванням вогнепальної зброї, установа корумпованих відносин між посадовими особами органів державної влади, органів місцевого самоврядування та криміналітетом, використання неконкурентних методів у фінансово-господарській діяльності підприємств негативно впливає на економічне зростання та пов'язаний з ним суспільний розвиток України. Окрему увагу слід звернути на той факт, що організована злочинність є інструментом, що використовується спецслужбами іноземних держав для дестабілізації ситуації в Україні та завдання шкоди національній безпеці. Наявні умови для використання окремими громадськими об'єднаннями організованої злочинності як засобу політичної боротьби та придушення демократії.

Окремо доцільно звернути увагу на відсутність унормування на рівні Закону взаємодії державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю визначених Законом України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Статтею 16 Закону (Редакція від 25.11.2021, підстава - 1150-IX) визначено взаємодію у цьому питанні виключно органів прокуратури, Національної поліції, Служби безпеки України. Взаємодія органів доходів і зборів, органів Державної прикордонної служби України та органів державного фінансового контролю; органів і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; розвідувального органу Міністерства оборони України; Служби зовнішньої розвідки України; Національного антикорупційного бюро України; Бюро економічної безпеки України, у питаннях боротьби з організованою злочинністю Законом не врегульовано.

Окремо слід звернути увагу на те, що на підставі резолюції 55/25 Генеральної Асамблеї від 15 листопада 2000 року прийнято Конвенцію Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої. Зазначена Конвенція підписана Україною 15.11.2000, ратифіковано 04.02.2004. Дата набуття чинності Конвенції для України – 21.05.2004. Мета цієї Конвенції полягає у сприянні співробітництву в справі більш ефективного попередження транснаціональної організованої злочинності та боротьби з нею.

У зв'язку із чим слід торкнутись проекту Закону України про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» (реєстраційний №3196-д) щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України», у прикінцевих та перехідних положеннях передбачено, внести зміни

до Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» та викласти статтю 5, у редакції *«Стаття 5. Система державних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю»*

1. Систему державних органів у сфері боротьби з організованою злочинністю становлять:

а) державні органи, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю;

б) державні органи, що беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю.

2. До державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю в межах покладених на них завдань та функцій, належать: а) органи прокуратури України; б) Національна поліція України; в) Бюро економічної безпеки України; г) Державне бюро розслідувань; т) Національне антикорупційне бюро України».

Таким чином, законопроектом запропоновано виключити з числа державних органів, які здійснюють боротьбу з організованою злочинністю Службу безпеки України.

При цьому законодавець залишає без змін пункт третій статті 5 Закону, де зазначається, що до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, належать: а) органи Національної поліції і Служби безпеки України; б) органи прокуратури України; в) органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; д) органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; е) розвідувальний орган Міністерства оборони України; є) Служба зовнішньої розвідки України; ж) Національне антикорупційне бюро України; з) Бюро економічної безпеки України.

Досвід деяких країн членів НАТО та ЄС свідчить про таке, що на сьогодні пріоритетами Федерального бюро розслідування США є: захист США від терористичних актів; захист США від зовнішньої розвідки, шпигунства та кібероперацій; боротьба зі значною кіберзлочинністю; боротьба з державною корупцією на всіх рівнях; захист громадянських прав; *боротьба з транснаціональними злочинними організаціями*; боротьба тяжкими злочинами; боротьба з насильницькими злочинами².

Основними напрямками роботи Агентства внутрішньої безпеки (*Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego*) є: контррозвідка, боротьба з тероризмом, протидія розповсюдженню засобів масового ураження, боротьба з економічними злочинами, *боротьба з організованою злочинністю*, боротьба з корупцією, захист таємної інформації, аналітика³.

SRI – головна розвідувальна служба Румунії, що спеціалізується на зборі, оцінці і управлінні розвідувальною інформацією. Серед основних завдань SRI є запобігання і протидії шпигунству, тероризму та *транскордонної організованої злочинної діяльності*, яка за своїм характером і масштабом впливає на

² <https://www.fbi.gov/about/mission>.

³ <https://www.abw.gov.pl/pl/>

національну безпеку; захист румунських демократичних цінностей, забезпечення безпеки громадян, а також безпеки економічної та секретної інформації.⁴

Приймаючи наведене вище слід констатувати, що існує необхідність розділити боротьбу з організованою злочинністю в Україні на тактичний та стратегічний рівень (*боротьба з транснаціональними злочинними організаціями*).

Відповідно до статті 1 Закону України «Про національну безпеку України», державна безпека визначена, як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру.

Серед загальних загроз організованої злочинності в Україні Стратегією боротьби з організованою злочинністю схваленою розпорядженням від 16 вересня 2020 р. №1126-р визначено, що в умовах збройної агресії проти України та намагання створити терористичні організації в державі організована злочинність становить пряму загрозу для національної безпеки. В Стратегії зазначено, що *організована злочинність є інструментом, що використовується спецслужбами іноземних держав для дестабілізації ситуації в Україні та завдання шкоди національній безпеці*.

Саме наведене вище, слід віднести до стратегічного рівня боротьби з організованою злочинністю, який повинен бути покладено на державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку України, як головного органу із забезпечення державної безпеки.

Крім того, додаткове обґрунтування щодо доцільності віднесення Служби безпеки України до числа суб'єктів боротьби з організованою злочинністю стратегічного рівня, в рамках Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», містить Стратегія забезпечення державної безпеки уведеною указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022.

Стратегія забезпечення державної безпеки визначає реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки, є основою для планування і реалізації політики у сфері державної безпеки. Стратегією визначено, що Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України.

Крім того, Стратегією забезпечення державної безпеки визначено загрози державній безпеці в безпековому середовищі, серед яких визначено, що спеціальні служби окремих іноземних держав продовжують розвідувально-підбивну діяльність проти України, намагаються підживлювати сепаратистські настрої, використовувати організовані злочинні угруповання і корумпованих посадових осіб для зміцнення інфраструктури впливу та розвідувально-підбивна

⁴ <https://www.sri.ro/mission-vision-values>

та інша протиправна діяльність іноземних спецслужб, окремих організацій, груп та осіб, зокрема з використанням організованих злочинних угруповань і корумпованих посадових осіб, спрямована на руйнування механізмів державного управління та місцевого самоврядування. Серед основних завдань державної політики у сфері забезпечення державної безпеки Стратегією забезпечення державної безпеки визначено, у тому числі інтенсифікація боротьби з тероризмом та організованою злочинністю, протидія руйнуванню державного апарату та місцевого самоврядування у зв'язку з поширенням системної корупції в державних органах.

Наведене вище дає підстави дійти висновку щодо необхідності унормування статусу Служби безпеки України, як суб'єкта боротьби з організованою злочинністю стратегічного рівня (*боротьба з транснаціональними злочинними організаціями*), в рамках захисту державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також, в рамках попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Шинкаренко І. Р.

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри права, Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Шинкаренко І. І.,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності та розкриття злочинів факультету № 2 Харківського національного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ БІОМЕТРИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ЗЛОЧИННИМИ СПІЛЬНОТАМИ

Міністерство внутрішньої безпеки США до факторів, що загрожують нацбезпеці відносить: кіберзлочинність, ідеологічно мотивованих терористів-одинаків й організовані угруповання, міжнародні злочинні угруповання [1].

Враховуючи сучасні виклики національній безпеці України, науковці виділяють наступні загрози, що пов'язані з діяльністю злочинних спільнот, а саме: постійна реструктуризація та модернізація правоохоронних органів та їх підрозділів на які покладені функції-задачі протидії діяльності злочинних спільнот; не узгодженість положень законодавчих актів, що регламентують організаційно – правові засади протидії організованій злочинності; руйнування

системи оперативного моніторингу оперативної ситуації у сфері кримінальної активності злочинних спільнот [2, с. 126]; недостатня розробленість методологічної бази у сфері вивчення феномену-злочинна спільнота та використання інноваційних заходів фіксації активності її представників; брак сучасних методик використання біометричної ідентифікації щодо виявлення представників злочинної спільноти різного рівня.

Проте, слід зазначити й позитивні моменти, так був реанімований підрозділ з функціями протидії організованій злочинності у Національній поліції України Департамент стратегічних розслідувань.

В умовах сьогодення теоретико-прикладні дослідження у сфері формування сучасної методики протидії організованій злочинності здійснюються за наступними напрямками:

- формування загальних теоретичних, кримінологічних, кримінально-правових та організаційних засад протидії організованій злочинності (О. Бандурка, В. Бакальчука, Ю. Белоусова, О. Богучарова, А. Веденіна, Ф. Глазиріна, О. Дручека, Н. Жержа, О. Катуніна, Л. Катеринюка, В. Коновалова, В. Коробкова, В. Корольова, В. Образцова, Б. Петеліна, О. Подільчака, Ю. Черкасова, В. Шепітька);

- вивчення досвіду різних країн світу щодо протидії організованій злочинності на міжнародному та національному рівні (О. Бусол, О. Джужа, М. Філяніна та ін.) [3; 4, С. 13-21; 5, С. 434-437];

- визначення проблем формування стратегії боротьби з організованою злочинністю в Україні (Р.В.Перелигіна, Ю.І.Дмитришак, П.О. Комірний та ін.) [6, С. 314-317; 7, С. 320-324];

- узагальнення досвіду кримінально-правової протидії організованій злочинності (А.М. Толкач, О. В. Шульженко та ін.) [8, С. 84-88; 9, С. 163-166];

- вивчення досвіду використання кримінально-правових методів протидії особам, віднесеним до категорії «злочинців у законі» (В. І. Василичук, І.М. Калабашкін, С. О. Павленко та ін.) [10, С. 91-94; 11, С. 287-297; 12, С. 73-79].

Також набули особливої уваги методи біометричної ідентифікації. У правоохоронній діяльності вони використовуються з наступною метою:

- ідентифікації осіб, які підозрюються у кримінально протиправній діяльності, особливу увагу привертають терористичні загрози та діяльність транснаціональних злочинних організацій [13.];

- ідентифікації осіб у платіжних системах з метою запобігання фінансовому шахрайству;

- нейтралізації загроз втручання до кіберсистем, системи управління технологічними циклами та критичною інфраструктурою з боку злочинних угруповань;

- забезпечення об'єктів критичної інфраструктури від протиправного втручання у їх діяльність з метою створення загроз економічній, фінансовій та іншим видам безпеки [14, с. 106-107];

- протидії таким формам діяльності злочинних спільнот, як торгівля людьми на ґрунті занесення біометричних даних до Єдиного державного

демографічного реєстру (оцифрований зразок підпису особи; оцифрований образ обличчя особи; оцифровані відбитки пальців рук особи) та відповідних баз даних правоохоронних структур [15].

- створення систем контролю за доступом на окремі об'єкти та території, а також підтвердження права на допуск до заняття окремими видами діяльності [16, с. 443–444.];

- ідентифікація осіб, які були встановлені під час поліцейського спостереження [17, с. 108–110.].

Аналіз публікацій науковців та аналітичних матеріалів установ, що займаються розробкою систем ідентифікації особи для вирішення завдань правоохоронної діяльності, виконання контрольних функцій під час допуску на відповідні об'єкти, показав, що найбільш розповсюдженими біометричними ідентифікаторами є відбитки пальців рук (58%), геометрія обличчя (18%), райдужна оболонка очей (7%), геометрія руки (7%), голос (5%), почерк / підпис (1%) та ін.

На сьогодні вчені різних країн вивчають використання біометричних технологій з різних аспектів, а саме:

- прозорого та підконтрольного використання біометричних характеристик для ідентифікації окремих осіб та стандартизації такої діяльності відповідно до норм міжнародного законодавства забезпечення гарантій прав людини – К. Хусті-Орбан, Ф. Ні Аолейн (2020) [18; 19];

- сканування райдужної оболонки і сканування стопи з метою ідентифікації конкретної особи за «голосовим відбитком», а також розпізнавання обличчя за відео-фотоматеріалами – М. Дастбаз (2013) [20, с. 120-133];

- проблем законодавчого закріплення біометричної конфіденційності Тіффані К. Лі. (2020) [21];

- розробка стратегії використання біометричних технологій для вирішення завдань забезпечення різних напрямків діяльності [22];

- окремий напрямок дискусій у сфері використання біометричних технологій для вирішення різних задач протидії кримінально-протиправній діяльності та нейтралізації загроз конкретним суб'єктам та об'єктам є проблеми права гідності у цьому випадку [23].

Аналіз думок науковців та практичних працівників поліції, служб безпеки суб'єктів господарювання, прикордонників, митної служби інших правоохоронних органів дозволяє констатувати, що задля розробки загального алгоритму використання біотехнологій у сфері виявлення, ідентифікації кримінально-активних осіб незалежно від конкретного виду злочинної діяльності необхідно здійснити інформаційне узагальнення таких чинників:

- наявність інформаційної моделі різних видів злочинної діяльності та певної типології дій, що свідчать про кримінальну активність;

- доцільність алгоритмізації вченими різних напрямків діяльності з використання біотехнологій взагалі та окремих її видів;

- наявність матеріальних підстав для здійснення комплексу заходів з використанням біотехнологій;

– наявність уже сформованих у практиці рекомендацій щодо організації і тактики використання біотехнологій.

Необхідно зазначити, що на формування відповідного алгоритму впливатиме низка чинників, переважно об'єктивного характеру:

- ситуація, що склалась;
- забезпечення формальних підстав для використання біотехнологій;
- наявність кваліфікованих працівників з навичками використання конкретних біотехнологій;
- наявність інформаційно-аналітичного та матеріально-технічного забезпечення;
- конкретне завдання, яке необхідно вирішити за допомогою біотехнологій.

Проведене нами дослідження та аналіз наукових рекомендації розвідок світу, дозволяє дійти висновків:

1. Напрямами застосування біометричних технологій є: підгрунття формування інтелектуальної системи ідентифікації та виявлення активних учасників злочинних спільнот, гарантування безпеки та створення контролю доступу до відповідних зон та об'єктів суб'єктами; реалізація масштабних проектів створення ідентифікаційних систем особи; контроль за доступом передбачає впровадження надійних та економічних засобів розмежування доступу на територію об'єктів, споруд і внутрішніх приміщень; захист інформації передбачає запровадження масштабних та багатofункціональних систем ідентифікації користувачів в інформаційних мережах, операційних системах, різних додатках до типового програмного забезпечення, що є об'єктами уваги злочинної спільноти.

2. Найбільш важливими факторами, що необхідно враховувати стосовно розгляду доцільності впровадження тієї чи іншої біометричної технології та формування алгоритму її використання, є: точність; безпека; доступність; зручність використання; можливості перевірки результатів; ухвалення користувачами; вартість; оптимальність.

3. Загальний алгоритм використання біотехнологій складається з наступних дій: збір й аналіз первинної інформації про підготовку або здійснення конкретної злочинної діяльності та оцінка відповідної ситуації; отримання санкції на використання біотехнологій; моделювання ситуацій, в яких планується використання біотехнологій; вибір об'єкту контролю; вибір методу та способів вирішення поставлених завдань; розподіл функцій-завдань між суб'єктами та учасниками використання біотехнологій; здійснення запланованих дій; аналіз результатів використання біотехнологій.

Список використаних джерел:

1. Коваль О. Пентагон назвав основними загрозами нацбезпеці США три країни. UA. News. 07 Жовтня 2020. URL: <https://ua.news/ua/world/pentagon-nazval-osnovnymi-ugrozami-globalnoj-natsbezopasnosti-tri-strany>.

2. Шинкаренко І.Р., Шинкаренко І.І. Кримінальне законодавство як підгрунття формування ефективної системи протидії діяльності злочинних спільнот. Протидія організованій злочинності: проблеми теорії та практики: Матеріали регіонального науково-практичного семінару (м. Дніпро, 03 грудня 2021 р.). Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ. 2021. с. 126-132. URL: <https://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/9006/1/%d0%97%d0%b1%d1%96%d1%80%d0%bd%d0%b8%d0%ba.pdf>

3. Бусол О. *Міжнародний досвід побудови та функціонування спеціалізованих органів з протидії високопосадовій злочинності* (в контексті незалежності Державного бюро розслідувань в Україні). URL: http://nbuviar.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2269:mizhnarodnij-dosvid-pobudovi-ta-funksionuvannya-spetsializovanikh-organiv-z-protidiji-visokoposadovij-zlochinnosti&catid=8&Itemid=350.

4. Джужа О. Досвід зарубіжних країн у наступальній стратегії боротьби з організованою злочинністю. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2018. № 2 (16). С. 13-21. URL: <http://elar.naiu.kiev.ua/bitstream/123456789/13717/1/3.pdf>.

5. Філяніна Л.А. Міжнародний досвід запобігання і боротьби з організованою злочинністю. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2019. С. 434-436. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2019-6/107>. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/109.pdf.

6. Комірний П.О. Загальнодержавні підходи щодо протидії організованій злочинній діяльності. Порівняльно аналітичне право. №6. 2017. С. 314-317.

7. Перелигіна Р.В., Дмитришак Ю.І. Щодо стратегії боротьби з організованою злочинністю (на прикладі України та Іспанії). Часопис Київського університету права. 2019. №4. С. 320-324. DOI: 10.36695/2219-5521.4.2019.55.

8. Крот М. А., Шульженко О. В. Злочинна організація та її ознаки. Право та державне управління. 2019 р., № 1 (34) том 1. С. 84-88. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/1_2019/tom_1/16.pdf

9. Толкач А.М. Міжнародний досвід кримінально-правової боротьби з організованою злочинністю. Юридичний науковий електронний журнал. № 6. 2021. С. 163-166. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-6/44>. URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/dle/123456789/24216/%?sequence=1&isAllowed=y>.

10. Василичук В. І., Данченко Л.І. Окремі дискусійні питання запровадження у національному законодавстві кримінальної відповідальності стосовно осіб, віднесених до категорії «злочинці в законі». Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. 2015. № 1 (34). С. 91-94.

11. Калабашкін І.М. Протидія організованій злочинності засобами кримінального права Вісник Луганського державного ун-ту внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. №1. 2016. С. 287-297.

12. Павленко С. О. Шляхи удосконалення правового регулювання протидії особам, віднесеним до категорії «злочинці в законі» в Україні. Науковий

вісник Херсонського державного університету. 2016.- Вип. 6. Т. 3. С. 73-79. (Серія Юрид. науки).

13. Дорогий Я. Ю. Інформаційна технологія біометричної ідентифікації людини за зображенням обличчя : автореф. дис. ... канд. техн. наук: 05.13.06 – інформаційні технології. Київ: Нац. техн. ун-т України «Київський політехнічний інститут», 2013. – 16 с.

14. Ihor Shynkarenko, Vasyl Zakharov, Iryna Shynkarenko, Oleksandra Zakharova Conceptual Aspects of The use of Biometric Technologies in the Field of Counteraction to Criminal Offenses while Air Transportation. Archives of Criminology and Forensic Sciences: Scientific Journal. Kharkiv: NSC «Hon. Prof. M. S. Bokariu FSI» № 1(3) 2021. P. 104-114. DOI: <https://doi.org/10.32353/acfs.3.2021.11>
(<https://archivecriminology.com.ua/index.php/journal/article/view/30/29>)

15. Закон України Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 51, ст.716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5492-17#Text>

16. Ісаєва Ю. Деякі питання використання біометричного аналізу райдужної оболонки ока. Актуальні питання державотворення в Україні: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 30 березня 2012 року) / Редкол.: д.ю.н. І. С. Гриценко (голова), проф. П. С. Берзін (заст. голови), к.ю.н. І. С. Сахарук (відп. ред.) К.: Принт-Сервіс, 2014. С. 443–444.

17. Захаров В. П., Зачек О. І. Можливості застосування біометричного методу ідентифікації за геометрією обличчя в системах відеоспостереження правоохоронних органів. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2014. № 1. С. 108–110.

18. Information technology — Vocabulary — Part 37: Biometrics. ISO / IEC 2382-37: 2017 (E). URL: https://webstore.iec.ch/preview/info_isoiec2382-37%7Bed2.0%7Den.pdf.

19. Dr. Krisztina Huszti-Orbán, Prof. Fionnuala Ní Aoláin Use of Biometric Data to Identify Terrorists: Best Practice or Risky Business? HUMAN RIGHTS CENTER University of Minnesota, 2020. 44 p. URL: <https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Terrorism/biometricsreport.pdf>.

20. Mohammad Dastbaz Emerging Technologies and the Human Rights Challenge of Rapidly Expanding State Surveillance Capacities. Strategic Intelligence Management. National Security Imperatives and Information and Communications Technologies. 2013, Pages 120-133.

21. Tiffany C. Li. In 2015, the US office of personnel management suffered one of the biggest cybersecurity breaches the us government has faced yet. Boston University School of Law. JUNE 1, 2020. URL:<https://www.bu.edu/law/record/articles/2020/tiffany-li-biometric-privacy//>

22. Final Report of the Biometrics Subcommittee. Homeland security advisory council. november 12, 2020. URL:

<https://www.dhs.gov/publication/homeland-security-advisory-council-november-12-2020-meeting-minutes>.

Facial recognition technology: fundamental rights considerations in the context of law enforcement . FRA Focus /https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/196206/FRA-Facial_recognition_technology_fundamental_rights_considerations_in20law%20enforcement.pdf

Юр'єв Денис Сергійович,

старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗКРАДАНЬ МАЙНА ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ НА ПІДПРИЄМСТВАХ МЕТАЛУРГІЙНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ ЯК ОДНОГО З КОРУПЦІЙНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Неспинний розвиток громадянського суспільства в Україні безперечно зумовлює актуальність питання щодо діяльності державного апарату та потреби створення дієвого механізму гарантій та захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. Одним із найбільш пріоритетних питань у цій сфері є забезпечення населення захистом та комплексом превентивних заходів від кримінальних факторів ризику. Провідне місце тут займає оптимізація системи кримінально-правової протидії злочинності. До того ж, враховуючи рівень небезпечності для суспільства та ступінь поширення такого кримінального правопорушення, як розкрадання майна на підприємствах металургійної промисловості, шляхом зловживання службовим становищем, актуальним визнається аналіз певних особливостей та окремих аспектів даного виду злочинів. Дана аналітика має на меті сформування ефективної конструкції змісту боротьби із кримінальними правопорушеннями такого виду.

Упродовж останніх років Верховною Радою України було прийнято чималу кількість нормативно-правових актів, головним завданням яких є ефективна протидія корупції загалом. Зокрема, відповідно до Закону України від 12 лютого 2015 року № 198-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції» кримінальне правопорушення, передбачене статтею 191 Кримінального кодексу України (далі – ККУ), віднесено до групи корупційних, якщо таке вчинене шляхом зловживання службовим становищем [1].

Специфіка визначеного небезпечного діяння полягає у тому, що положеннями ст. 191 ККУ передбачено декілька форм незаконного отримання чужого майна на користь суб'єкта злочину або третіх осіб. Попри це, будь-який спосіб вчинення цього злочину завдає істотну шкоду суспільним відносинам у сфері права власності, нормальній діяльності органів державної влади, органів

місцевого самоврядування, установ, підприємств та різним формам організацій.

Під час аналізу ч. 2 ст. 191 ККУ було виявлено, що наука кримінального права серед підстав, за яких чуже майно є ввіреном винній особі чи перебуває у її віданні, зазначені ті, які характеризуються господарським віданням, оперативним управлінням, розпорядженням, використанням, зберіганням, доставкою тощо, а також ті, що приймають за основу установчі та організаційні документи, наприклад, статут підприємства, акт прийому-передачі товарно-матеріальних цінностей, товарно-транспортна накладна, договір підряду, прокату, посадова інструкція та інші. Проте такі підстави мають бути взаємопов'язана із професійними обов'язками та повноваженнями осіб, які визнають винними у скоєнні такого кримінального правопорушення. У протилежному випадку – ознака суб'єкта злочину не буде врахована у кваліфікації злочину, передбаченого за ч. 2 ст. 191 ККУ.

З метою генерації найбільш ефективного комплексу протидії вчиненню злочинів, передбачених ст. 191 ККУ, за умови якісного аналізу складу та особливостей даного кримінального правопорушення, слід оглянути деякі аспекти соціальної зумовленості настання кримінальної відповідальності за вчинення привласнення, розтрати майна та заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем, оскільки джерела науково-правового циклу визначають передумови вчинення злочину, а точніше – їх дослідження та ліквідацію, як можливості передбачення вчинення небезпечного діяння та спроб їх попередити та не допустити настання суспільно небезпечних наслідків.

Щодо цього слід зауважити, що використання спеціальним суб'єктом свого службового становища у якості «каталізатора» у вчиненні злочину вже має за основу підвищення рівня суспільної небезпеки. Окрім цього, В. Ф. Ущатовський правильно зазначив, що «корупція нерозривно пов'язана з організованою злочинністю і за певних обставин стає її органічним складником» [2/18, с. 61], а організована злочинність в Україні – одна із найбільш пріоритетних проблем сучасності, з якою вже не один рік йде боротьба. Ще один цікавий факт-відповідно до Єдиного звіту кримінальних правопорушень за січень-грудень 2021 року, опублікованого на веб-сайті Генеральної прокуратури було задокументовано 11 160 правопорушень, що передбачені ст. 191 ККУ, повідомлення про підозру стосовно яких було винесено у 5 676 випадках, а обвинувальних актів щодо таких до суду було направлено 4 623, серед яких ознака організованої злочинності була присутня у 12% випадків [3].

Отже, враховуючи вищевикладене, треба зауважити, що комплексний підхід до створення ефективної протидії розкрадання майна, тому числі заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем на підприємствах металургійної промисловості, розглядається як єдиний правильний підхід до шляху зменшення вчинення даних кримінальних правопорушень та їх нейтралізації.

Список використаних джерел:

1. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро України та Національного агентства з питань запобігання корупції»: Закон України від 12 лютого 2015 року № 198-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/198-19#Text> (дата звернення: 30.10.2022).
2. Ущаповський В.Ф. Протидія організованим злочинності: теоретичні та соціально-правові проблеми : монографія. Київ, 2009. 532 с.
3. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2021 року. Веб-сайт Генеральної прокуратури України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114139&libid=100820&c=edit&_c=fo# (дата звернення: 30.10.2022).

Яблонський Роман Степанович

аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету № 2 ІФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Мовчан Анатолій Васильович

професор кафедри оперативно-розшукової діяльності факультету № 2 ІФПНП Львівського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Організація діяльності оперативних підрозділів Національної поліції щодо протидії організованим злочинності безпосередньо впливає на результативність і ефективність цієї протидії; більше того, вона не може існувати поза власною організаційною формою [1, с. 130]. Актуальність і важливість завдань щодо виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, учинених організованими злочинними угрупованнями (далі – ОЗУ), зумовлюють потребу подальшого вдосконалення організації діяльності оперативних підрозділів поліції.

Поняття організації протидії організованим злочинності характеризує стан даної системи – її структуру, місце і роль кожного державного органу та їх оперативних підрозділів у цій системі, їх функції, повноваження, а також підстави, умови і напрями взаємодії при здійсненні ОРД. Зважаючи на те, що оперативно-розшукова протидія організованим злочинності є системою спеціально організованих для цієї мети оперативних підрозділів, які застосовують властиві їм форми, засоби та заходи, під системою застосування оперативно-розшукових сил, заходів та засобів слід вважати систему управління у цій сфері – систему суб'єктів протидії організованим злочинності [2, с. 34].

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, віднесено: органи Національної поліції і Служби безпеки України; органи прокуратури України; органи доходів і зборів, органи Державної прикордонної служби України та органи державного фінансового контролю; органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори; розвідувальний орган Міністерства оборони України; Служба зовнішньої розвідки України; Національне антикорупційне бюро України; Бюро економічної безпеки України [3].

Після ліквідації спецпідрозділів БОЗ МВС протидія організованій злочинності в Україні в основному була покладена на департаменти карного розшуку, захисту економіки, кіберполіції, боротьби з наркозлочинністю Національної поліції. Очевидно, що співробітники зазначених підрозділів із цим завданням не змогли впоратися. Адже ці підрозділи виконують різні специфічні завдання, а протидія організованій злочинності для них має побічний характер. До того ж постановою Кабінету Міністрів України № 841 від 2 вересня 2019 року ліквідовано Департамент захисту економіки Національної поліції.

Відтак, у лютому 2018 року керівництвом Національної поліції прийнято рішення про створення Департаменту стратегічних розслідувань (далі – ДСР), який має займатися протидією суспільно небезпечним організованим групам чи злочинним організаціям (далі – ОГ чи ЗО), зокрема, кримінальним авторитетам, які мають вплив на суспільно важливі сфери життя.

Відповідно до Положення про Департамент стратегічних розслідувань, затвердженого наказом Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077, завданням ДСР є реалізація повноважень Національної поліції в частині боротьби з організованою злочинністю, злочинністю в органах державної влади та місцевого самоврядування, протидії корупції, захисту прав і свобод людини і громадянина та об'єктів права власності від протиправних посягань [4].

Крім того, у березні 2020 року наказом Національної поліції України № 202 у складі кримінальної поліції центрального апарату Національної поліції створено Департамент захисту інтересів суспільства і держави, одним із завдань якого є здійснення оперативно-розшукової діяльності з попередження, виявлення та припинення правопорушень, у тому числі вчинених учасниками та членами ОГ чи ЗО [5].

Метою організації діяльності оперативних підрозділів Національної поліції щодо протидії організованій злочинності є створення сприятливих умов для найбільш ефективного вирішення завдань такої протидії. Як результат цієї діяльності на певний проміжок часу розглядається відповідний стан системи управління у сфері протидії організованій злочинності [2, с. 37].

До організації ОРД традиційно відносять вивчення, аналіз та оцінку оперативної обстановки, інформаційно-аналітичне забезпечення, планування ОРД, взаємодію в ОРД, фінансове забезпечення ОРД, контроль та нагляд за ОРД [6, с. 85].

Водночас слід зазначити, що організація протидії організованій злочинності оперативними підрозділами не зводиться лише до вибору тактичних прийомів і методів, а передбачає також розв'язання цілої низки питань щодо інформаційно-аналітичного забезпечення такої протидії, планування і прогнозування, управління силами й засобами, взаємодії суб'єктів протидії організованій злочинності та координації їх дій.

Оперативна обстановка, в якій здійснюється оперативно-розшукова протидія організованій злочинності, постійно змінюється, тому має змінюватися та вдосконалюватися й організація роботи оперативних підрозділів Національної поліції.

Ураховуючи викладене, визначимо організацію діяльності оперативних підрозділів Національної поліції щодо протидії організованій злочинності – як систему використання наявних сил, засобів, заходів і форм ОРД, що здійснюються оперативними підрозділами, які спрямовані на попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, що вчиняються ОГ чи ЗО, з метою вирішення конкретних завдань протидії організованій злочинності.

Відтак, основними елементами організації протидії організованій злочинності, на нашу думку, є: формування організаційної структури суб'єктів протидії організованій злочинності; визначення функцій (завдань) оперативних підрозділів Національної поліції на стратегічному і тактичному рівнях; збирання, накопичення, систематизація й аналіз інформації, необхідної для виконання функцій (завдань) оперативних підрозділів; інформаційно-аналітичне забезпечення прийняття управлінських рішень, організації та контролю виконання прийнятих рішень щодо діяльності оперативних підрозділів Національної поліції; організація взаємодії й обміну оперативно-розшуковою інформацією оперативних підрозділів між собою та з іншими правоохоронними органами; підбір, розстановка особового складу оперативних підрозділів та навчання його основним формам протидії організованій злочинності; використання в практичній діяльності оперативних підрозділів Національної поліції сучасних інформаційних і комунікаційних технологій, новітніх оперативно-технічних засобів.

Сутність роботи оперативних підрозділів Національної поліції щодо протидії організованій злочинності ґрунтується на функціонуванні правового механізму застосування оперативно-розшукових сил, форм, засобів і заходів, які направлені на створення ефективної системи отримання оперативно-розшукової інформації про кримінально-злочинне середовище; запровадження адекватних форм оперативно-розшукової профілактики; забезпечення оперативної розробки ОЗУ і викриття їх членів у протиправній діяльності тощо.

Організація якісного й повного збирання оперативно-розшукової інформації про ОГ чи ЗО дозволить визначити, які завдання можливо вирішити на стадії оперативно-профілактичних заходів, під час оперативної розробки з урахуванням фактичного стану можливостей, ефективності сил, засобів і заходів ОРД.

Натомість, результати опитування практичних працівників Національної поліції свідчать, що для вдосконалення організації діяльності оперативних підрозділів Національної поліції щодо протидії організованим злочинності необхідно здійснити наступні заходи: удосконалення діяльності підрозділів ДСР – 31%; створення спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю – 22%; покращення взаємодії оперативних підрозділів між собою та з іншими правоохоронними органами – 27%; використання досвіду та можливостей Інтерполу та Європолу – 35%; створення окремої автоматизованої інформаційної системи – 37%; удосконалення нормативно-правового забезпечення протидії організованим злочинності – 26%; удосконалення перепідготовки оперативних працівників у закладах вищої освіти МВС – 34%; інше – 12%.

Отже, проблеми вдосконалення організації діяльності оперативних підрозділів Національної поліції щодо протидії організованим злочинності потребують подальших кроків як з боку практичних працівників оперативних підрозділів, так і з боку науковців у галузі ОРД.

Список використаних джерел:

1. Мовчан А.В. Інформаційне забезпечення оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ. *Вісник Академії управління МВС*. 2010. № 1. С. 130–136.
2. Погорецький М.А., Шеломенцев В.П. Поняття організації оперативно-розшукової діяльності. *Кримський юридичний вісник*. 2010. № 1 (8). С. 30–39.
3. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України № 3341-ХІІ від 30.06.1993 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>
4. Положення про Департамент стратегічних розслідувань: наказ Національної поліції України від 23.10.2019 № 1077.
5. Про утворення Департаменту захисту інтересів суспільства і держави: наказ НПУ від 12.03.2020 № 202.
6. Основи оперативно-розшукової діяльності: термінологічний словник / уклад. С.В. Албул. Одеса : Астропринт, 2017. 132 с.

ЗДОБУВАЧІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Артем'єв Олег Олексійович

здобувач вищої освіти курсант 4-го курсу ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович

Старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ В УКРАЇНІ

Економічні злочини – це злочини з корисливими намірами, безпосередньо пов'язані з економічними відносинами в державі та світі. Розуміння цієї групи діянь є ще більш невизначеним, ніж сам корисливий злочин. Однак ці злочини розглядаються як відносно окрема група в багатьох країнах. І для цього є певні підстави - економічні, соціальні, кримінологічні і навіть політичні. Кримінологічне значення і обсяги економічної злочинності не збігаються в державах з командною і ринковою економікою, але цей факт не можна ігнорувати. Одна з перших класифікацій економічних злочинів в світі була запропонована в кінці 70-х років Інститутом ООН з попередження злочинності і Далекого Сходу (UNAFEI), яка включала в себе порушення законів, спрямованих на поліпшення ринкової економіки і регулювання ринкової економіки, порушення фінансового і податкового законодавства, корупцію [1].

Виходячи з широкого аналізу зарубіжної кримінологічної літератури, можна виділити шість ознак економічної злочинності:

- 1) вчиняються в процесі професійної діяльності;
- 2) в рамках і під виглядом законної господарської діяльності;
- 3) є корисливими;
- 4) мати постійний систематичний розвиток;
- 5) завдавати шкоди економічним інтересам держави, приватного підприємництва та громадян;

б) вчиняються юридичними та фізичними особами, які діють від імені та в інтересах підприємства [2]. Більшість з цих ознак можуть бути беззастережно прийняті. Але економічні злочини вчиняються не тільки в ім'я та в інтересах підприємства. Окремо слід відзначити криміналістичну характеристику деяких груп економічних злочинів та осіб, які їх вчиняють, що зумовлює необхідність розгляду причин та умов вчинення цих злочинів такими категоріями:

а) причини і умови крадіжки, грабежу, вимагання, шахрайства;

б) причини і умови розкрадання шляхом привласнення і розкрадання, а також злочинів у сфері економіки [2].

Поширені причини крадіжок, грабежів, вимагання, шахрайства кореняться в протиріччях суспільного розвитку, у вкрай несприятливих тенденціях в економіці, в зв'язку з реальними кризовими явищами, в недоліках соціально-духовної сфери, прорахунках в освітній роботі, в формальному бюрократичному ставленні до людей, в товарному дефіциті, зростанні цін, інфляції та інших явищах. Безпосередніми причинами злочинів цієї групи є такі явища негативного характеру: 1) формування егоїстично-паразитичної мотивації в сімейно-побутовому середовищі, за місцем роботи, навчання, проживання; 2) поширення і впровадження психології матеріалізму, накопичення, жадібності; 3) деформація дозвілля і побутових інтересів, потреб, звичок, що виражаються в прагненні до пияцтва, наркотиків, азартних ігор, деградації особистості за цією ознакою; 4) низький рівень культури, свідомості та моральності осіб, які вчиняють корисливі та корисливо-насильницькі злочини [1].

До умов, що сприяють вчиненню крадіжки, грабежу, вимагання, шахрайства, відносяться наступні: 1) відсутність охорони або слабка механічна захищеність місця зберігання майна і житла; 2) недбале ставлення посадових осіб матеріально відповідальних осіб і громадян до зберігання майна в їх володінні або майні; 3) недоліки в діяльності правоохоронних органів у забезпеченні принципу невідворотності покарання, при розкритті злочинів і розшуку злочинців, а також у проведенні профілактичної роботи з підзвітними особами; 4) віктимна поведінка потерпілих, які виявляють корисливу зацікавленість, жадібність, що характерно для шахрайства, пограбування, або які перебували в стані алкогольного сп'яніння, вступаючи в випадкові відносини, що сприяють крадіжці, пограбуванню, вимаганню [2].

З отриманням незалежності широкого поширення набуло незаконне підприємництво, шахрайство, торгівля контрафактними товарами, незаконне підвищення цін, обман споживачів і порушення правил торгівлі. При кожній другій перевірці підприємств торгівлі виявляються грубі порушення. Далі поза увагою держави залишаються численні стихійні ринки, які, як правило, контролюються злочинними угрупованнями, де процвітають вимагання і пограбування, формуються канали реалізації вкраденого майна. Ці дані лише частково відображають кримінальні економічні реалії сучасності. У зв'язку з відсутністю порівнянних даних про більшість економічних злочинів обмежимося довгостроковим аналізом трьох видами діянь: службові розкрадання, хабарництво і дрібні крадіжки [1]. Масова криміналізація будь-яких відносин без їх фактичного поліпшення не може бути вирішена шляхом притягнення всіх винних до кримінальної відповідальності. Спочатку відповідальність стає лотереєю, а потім шукається легальний вихід – амністія або декриміналізація.

Слід підкреслити, що при вчиненні економічних злочинів суб'єкт у всіх випадках прагне задовольнити особисті, хоча і не завжди егоїстичні потреби. Будь-яка злочинна поведінка є внутрішньо суб'єктивно детермінованим і природним для даної людини [2]. Однак в ряді випадків риси особистості, які призвели до порушення кримінально-правової заборони, можуть бути глибоко приховані, не усвідомлені самим суб'єктом і не знайти поведінкового вираження.

Іноді, як показує практика, судові та слідчі органи просто не володіють необхідною інформацією. Висновок про внутрішню закономірність вчинення злочину конкретною особою можна зробити тільки на підставі його глибокого і всебічного психологічного вивчення, знання всього життєвого шляху, особливостей сімейного виховання на ранніх етапах формування особистості. В ході вивчення особистості злочинця необхідно виявити криміногенні, в тому числі латентні ознаки, які фактично призвели до злочину, а не ті, що лежать на поверхні, створюючи оманливу видимість провідної кримінальної ролі, наприклад, ситуації.

Незважаючи на більш-менш задовільний розвиток структури економічних злочинів, зібрати статистичні дані про них не представляється можливим. Єдиний висновок, який можна зробити з них, - це сказати, що подібні злочини нарастають і стають все більш недоведеними.

Список використаної літератури:

1. Баганець О. Криміногенна ситуація в Україні Олексій Баганець Юридичний вісник України. - 2017.- 3 ч.
2. Мельничук Т.В. Кількісно-якісний аналіз економічної злочинності в Україні/Т.В.Мельничук//Вісник Південного регіонального центру Національної академії наук України. - 2016.- №9. - С. 142-148.

Артем'єв О.О.

здобувач вищої освіти курсант ННП ПФНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Беляєв Е.О.

співробітник СБУ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ БЮДЖЕТНИХ УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ

В основі громадянського суспільства, по дорозі побудови та розвитку якого йде Україна, лежить система результативного та прозорого державного управління. Ефективне функціонування органів державної влади спрямоване на відкрите та відповідальне управління економічними, фінансовими, людськими та природними ресурсами. Потреба у цьому особливо гостро відчувається за умов кризи.

Держава здійснює свої функції через систему органів державної влади, місцевого самоврядування, а також через належні їм підприємства, організації та установи, що функціонують на основі державної або комунальної власності.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними у встановленому порядку, які повністю утримуються за рахунок державного або місцевого бюджету, є бюджетними установами [1].

Бюджетні установи та організації не розглядають отримання прибутку та його розподіл між учасниками як основна мета своєї діяльності. Їхнє створення спрямоване на рішення суспільно значущих завдань – соціальних, управлінських, освітніх, наукових, культурних та ін. Останнім часом джерела фінансування таких суб'єктів значно розширилися і включають плату за надані послуги, гуманітарну та спонсорську допомогу та ін. цільовому та ефективному використанні національних ресурсів, що знаходяться у розпорядженні бюджетних установ, має велике значення для громадськості, тому вона має бути повною, достовірною, своєчасною, а головне – відкритою та прозорою.

Якість та доступність інформації щодо функціонування бюджетних установ та організацій безпосередньо залежать від системи бухгалтерського обліку та звітності, в якій ця інформація створюється.

Відповідно до вимог закону України «Про бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в Україні» всі суб'єкти господарювання зобов'язані вести бухгалтерський облік, на основі даних якого формуються фінансова, податкова, статистична та інші види бухгалтерської звітності [2].

Необхідно відзначити, що чинне законодавство, що регулює організацію бухгалтерського обліку та звітності бюджетних установ та організацій, що не передбачає порядок оприлюднення їхньої фінансової звітності. Проте без цього, на думку автора, стає неможливим дотримання принципу публічності державних фінансів Крім того, порушується задекларований у законі України «Про доступ до публічної інформації» принцип прозорості та відкритості діяльності суб'єктів владних повноважень, рішення яких є обов'язковими до виконання [3]. Відповідно до цього закону не може бути обмежений доступ до інформації про розпорядженні бюджетними коштами, володінні, користування або розпорядження державним, комунальним майном, крім випадків, коли оголошення або надання такої інформації можуть завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідування чи запобігання злочину.

Таким чином, на сьогоднішній день в Україні бюджетні установи та організації, на жаль, не оприлюднюють результати своєї діяльності та фінансову звітність.

На жаль, Державна фінансова інспекція України у своїх звітах, починаючи з 2010р. перестала оприлюднювати інформацію про виявлені внаслідок контролю втрати фінансових та матеріальних ресурсів, допущених внаслідок неефективних управлінських дій (упущена вигода, непродуктивні (зайві) витрати та пр.). У попередніх опублікованих звітах такі втрати були значними та мали тенденцію до зростання [4].

Вперше про можливість застосування в Україні аудиту у сфері державних фінансів заговорили у зв'язку з ухваленням Бюджетного кодексу України у редакції 2001р. Відповідно до ст. 26 Бюджетного кодексу України керівники

розпорядників бюджетних коштів повинні організувати внутрішній контроль та внутрішній аудит та забезпечувати їх здійснення у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах [1].

Під внутрішнім контролем законодавець розуміє комплекс заходів, що застосовуються керівником для забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановленої мети, завдань, планів та вимог у щодо діяльності бюджетної установи. Під внутрішнім аудитом розуміють діяльність окремого підрозділу у бюджетній установі, спрямовану на вдосконалення системи управління, запобігання фактам незаконного та неефективного використання бюджетних коштів, виникнення помилок чи інших недоліків у діяльності бюджетної установи, поліпшення внутрішнього контролю [1].

Для досягнення основної мети реформування української системи контролю за державними фінансами, на думку автора, необхідно насамперед забезпечити високий рівень фінансової дисципліни у бюджетній сфері та у державному секторі економіки. Для виконання цього завдання в органах державного та комунального сектору необхідно вибудувати системний внутрішній контроль та децентралізований внутрішній аудит з одночасним використанням незалежного зовнішнього державного аудиту. Зазначимо, що останній не може проводитись суб'єктом, підпорядкованим органам виконавчої влади, що безпосередньо управляє громадськими ресурсами.

Основною проблемою в даний час є відсутність єдиної концепції розвитку системи контролю за державними фінансами з чітким розмежуванням внутрішнього та зовнішнього державного аудиту, що не сприяє раціонального використання державних ресурсів, зміцнення фінансової дисципліни, удосконалення діяльності органів державного сектора, підвищення культури державного управління.

Побудова систем внутрішнього державного контролю та аудиту та зовнішнього державного аудиту не скоординовано. Все це не дозволяє створити єдину дієву систему контролю за державними фінансами, оскільки неузгодженість дій законодавця у цій сфері породжує лише нові проблеми – невизначеність використовуваного понятійного апарату, сфер впливу, дублювання окремих функцій тощо.

Крім цього, поки що не реалізований у повній мірою принцип незалежності зовнішнього державного аудиту, про що свідчать останні оприлюднені звіти та публікації Рахункової палати України. У суспільстві не створено свідомого позитивного ставлення до реформ у цій сфері. На думку автора, це зумовлено неналежним рівнем відкритості та прозорості інформації щодо обґрунтування та ходу реформ, яка має бути доступною для громадськості та наукових кіл.

Підсумовуючи, зазначимо, що дотримання принципів системності та комплексності, покладених в основу формування сучасної системи державного аудиту бюджетних установ та організацій в Україні, забезпечить законність, економічність, ефективність, результативність та прозорість управління

державними фінансами, поставить органи влади під контроль суспільства, а також надасть незалежну, об'єктивну та публічну оцінку результатів соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI. Редакція від 23.10.2022, підстава - 2619-IX.
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 № 996-XIV.
3. Про доступ до публічної інформації: закон України від 13.01.2011 № 2939-VI.
4. Звіти щодо результатів діяльності Державної фінансової інспекції України. Режим доступу: URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/96310>.

Ананійчук Богдана Олегівна

здобувач вищої освіти курсант 4-го курсу ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Гаркуша Аліна Григорівна

майор поліції, доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ДДУВС

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОВ'ЯЗАНІ З РОЗГЛЯДОМ ЗАПЕРЕЧЕНЬ НА АПЕЛЯЦІЙНУ ТА КАСАЦІЙНУ СКАРГУ

Судочинство відіграє дуже важливу роль для кожного суспільства, особливо якщо мова йде про судовий розгляд кримінального провадження. Саме тому, розгляд проблемних питань та пошук шляхів їх подолання, виступає надважливим завданням для кожного суспільства.

Ми хочемо приділити особливу увагу визначенню поняття судовий розгляд, а саме, це головна та центральна стадія кримінального процесу. На ній судом розглядається і вирішується справа по суті, а отже, саме на даному етапі вирішується винуватість або не винуватість обвинуваченого [1 с. 24]. Проте, ми також повинні розуміти, що попри те, що вказана стадія досить важлива й може приймати рішення про винуватість або не винуватість особи, вона не завжди виступає остаточною, тобто її рішення можуть бути оскаржені.

Вивчаючи питання пов'язані із апеляційним та касаційним оскарженням, ми не можемо не звернути увагу на той факт, що на таку скаргу, у відповідності до статей 402 та 431 Кримінального процесуального кодексу України (далі КПК України) можна подавати заперечення [2]. На нашу думку, вказаний аспект виступає дуже важливим, оскільки надає право на висування

заперечень й таким чином забезпечує права кожного.

Перше, на що ми хочемо акцентувати свою увагу, так це той факт, що законодавцем визначено вимоги стосовно оформлення даного процесуально документу, що є позитивним фактором на нашу думку, оскільки особи подаючи таке заперечення можуть враховувати певні аспекти, що були вказані законодавцем.

Проте, ми також хочемо звернути увагу й на негативний фактор, а саме у законодавстві нашої держави не визначено конкретну процедуру розгляду вказаного звернення. Говорячи про скаргу, то ми повинні розуміти, що у разі її подання вона буде розглянута до відповідності вимог вказаних законодавцем, що стосується заперечень. Саме тому, на нашу думку, необхідно створити процедуру розгляду заперечень на скарги з урахуванням можливості надання особі, котра її подала, право на доопрацювання у випадку виникнення недоліків в оформленні.

Вивчаючи вказане питання, ми також хочемо звернути свою увагу й на той факт, що у відповідності до законодавчої бази нашої держави існує перелік осіб, котрі мають право на подання вказаного заперечення, що безумовно виступає позитивним аспектом. Проте ми також не можемо не звернути увагу на той факт, що у законодавчій базі відсутні підстави для відмови або повернення скарги, що виступає проблемним питанням, оскільки як саме та на якому етапі буде прийняте рішення про її відсторонення, та чи взагалі суд має на те право у разі подання такого заперечення особою, котра не мала на це права.

Наступним, доволі проблемним питанням, на наш погляд виступає питання стосовно розгляду вказаного заперечення. Ми хочемо наголосити на тому, що законодавцем не визначено на якій саме стадії розгляду доцільно буде здійснювати розгляд вказаного заперечення. Тобто, вказаний нами аспект також потребує законодавчого врегулювання, оскільки він викликає низку незручностей у разі розгляду справи в апеляційному або касаційному порядку, та може порушувати права осіб, котрі подають вказані заперечення.

Ще одним не менш проблемним питанням на нашу думку виступає – встановлення суддею самостійно строку для подання заперечення на апеляційну скаргу, у відповідності до п.1 ч. 1 ст. 401 КПК України. Вказаний факт виступає недоцільним, оскільки для тієї ж скарги законодавцем визначено чіткий строк, а стосовно заперечень, питання вирішується суддями. Тому, ми вважаємо цілком доцільним запровадження конкретного терміну подання заперечень на скарги, таким чином, на нашу думку, буде забезпечено права всіх учасників, та не буде виникати питань стосовно неупередженості суддів при визначенні вказаного строку.

Отже, ми можемо дійти висновку, що на сьогодні виникає велика кількість проблемних питань пов'язаних з поданням та розглядом заперечень на апеляційні та касаційні скарги, що безперечно не може виступати позитивним аспектом. Саме тому ми наполягаємо на необхідності законодавчого врегулювання вказаних нами аспектів, з метою усунення неточностей в законодавчій базі нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процес : підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. ТуманК82 та ін. ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. - Х. : Пр;2013.-824 с.

Кримінально-процесуальний кодекс : Закон України від 18.04.2010, № 4651-VI, поточна редакція 08.06.2022 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення 24.07.2022)

Баб'як А.О.

здобувач вищої освіти курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Сергієнко В.В.

начальник управління кримінального аналізу ГУНП в Дніпропетровській області, підполковник поліції

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ БІЗНЕСУ У ВОЄННИЙ ЧАС

Державна підтримка українського бізнесу у воєнний час є надзвичайно актуальною, адже від бізнесу залежить майбутнє не лише нашої економіки, а й держави загалом. Активні бойові дії в Україні назавжди залишаться в нашій історії як одна з найболючіших подій, а в економіці як період найбільшого випробування. Не так давно, у 2020-2021 роках, український бізнес зазнав великих фінансових втрат через пандемію COVID-19, але їх не порівняти з колосальними втратами від повномасштабної війни, яка зараз триває в Україні. Президент України В. Зеленський заявив: «щоб компенсувати втрати в економіці від повномасштабного вторгнення Росії, необхідно, щоб країна працювала і жила, незважаючи на те, що є війни.

Треба звикнути до думки, що не варто чекати моменту, коли пострілу не буде. Може бути різним. Тому треба працювати. Потрібно відновлювати бізнес, адже лише за перший місяць війни дефіцит державного бюджету склав 7 мільярдів євро» [1]. Саме тому уряд України працює над механізмами створення комфортних умов для розвитку підприємництва, яке є фундаментальною основою економіки та основним джерелом наповнення бюджету. З початку війни українська економіка втратила приблизно 30-50% виробничих потужностей, які тимчасово перебували в окуповані території [2].

На найвищому міжнародному рівні вже обговорюють наслідки російського вторгнення в Україну, зокрема, наслідки для глобальної продовольчої безпеки, оскільки постраждало виробництво зерна та інших основних продуктів харчування в Україні, а Україна, як відомо, входить до десятки найбільших

експортерів сільськогосподарської продукції. Війна завдає величезних збитків як бізнесу, всім категоріям і групам громадян, так і державі в цілому. За офіційними даними, серед працюючих підприємств 17% переважно експортують продукцію та працюють у харчовій сфері (вони найменше постраждали від війни). Потужні металургійні заводи та агропідприємства були змушені повністю призупинити свою діяльність. Аграрний бізнес і металургія є ключовими галузями нашої держави, які приносять кошти до бюджету та забезпечують роботою тисячі людей [3]. Українському уряду, як ніколи, необхідно акумулювати зусилля та почати підтримувати український бізнес, який зараз потребує правильних дій та рішень.

Проаналізувавши ситуацію із загальною кількістю кредитів, які були видані за перший місяць війни та за аналогічний період минулого року, можна сказати, що держава допомагає бізнесу розвиватися та залишатися стійким на ринку в нинішніх умовах, знижуючи відсоткова ставка за кредитами, а підприємства мають бажання розвиватися та відновлювати свою діяльність. Видаючи кредити на воєнний стан, кожен бізнесмен бачить майбутнє свого бізнесу, а отже і власне майбутнє в Україні, що є позитивним і вкрай необхідним для відновлення української економіки.

Уряд України об'єктивно оцінив побоювання українських аграріїв щодо продовження сівби, але ця програма гарантує безпеку та впевненість у тому, що збитки, які можуть бути завдані війною, будуть відшкодовані. Разом із запровадженням нульової кредитної ставки уряд прийняв значні рішення – скасував акцизи на імпорт в Україну бензину та дизпалива та стабілізував ціну. Таке посилення зупинило ризик зростання цін на продукти харчування, забезпечило достатність паливно-мастильних матеріалів для проведення посівної кампанії та потреб Збройних Сил України. Надзвичайно важливим є скасування ввізного мита на окремі товари, що дозволяє вітчизняним підприємствам економити на митних платежах і спрямовувати ці кошти на підтримку працівників та бізнесу. Підсумовуючи, можна констатувати, що дії уряду України щодо підтримки бізнесу в умовах війни є цілком раціональними та враховують особливості кожного виду бізнесу та створюють умови для його успішного відновлення та функціонування. Таким чином, за підтримки держави український бізнес відновить економіку України та збільшить спроможність держави перемогти країну-окупанта.

Список використаних джерел:

1. Промова Президента України: «Аби ситуація в економіці покращилася, потрібно, щоб країна жила й працювала попри війну». Офіційне інтернетпредставництво президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/abi-situaciya-v-ekonomici-pokrashilasyapotribno-shob-krayin-74389> (дата звернення: 16.11.2022)

2. Голобородько Я. Війна в Україні: економіка, бізнес, логістика, допомога. Офіційний сайт транспорту та логістики. URL: <https://trans.info/ru/viyna-v->

ukrayini-ekonomika-biznes-logistika-dopomoga-279148 (дата звернення: 10.11.2022)

3. Рівень безробіття в Україні з 2000 по 2021 рр. URL: Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/unemploy/> (дата звернення: 10.11.2022).

Барда Д.О.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННІП ПФПНП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Паршин Ю.І.

доктор економічних наук, професор, старший науковий співробітник ННЛ з дослідження проблем протидії організованій злочинності та корупції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОТРИМАННЯ НЕЗАКОННИХ ДОХОДІВ ТА БОРОТЬБА З ЛЕГАЛІЗАЦІЄЮ ДОХОДІВ

Все більш актуальною проблемою глобалізації світового фінансового ринку є боротьба з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванням тероризму. Сьогодні географічне розширення діяльності більшості транснаціональних злочинних організацій пов'язане не тільки з накопиченням доходів від наркотрафіку, а й з доходами від інших серйозних національних і транснаціональних економічних злочинів та іншими засобами значного економічного зриву. В останні роки спостерігається помітне підвищення професіоналізму діяльності подібних організацій і витонченість схем відмивання виручки від цієї діяльності.

Термін «відмивання грошей» з'явився в США, де в 30-х роках минулого століття був прийнятий закон, що забороняє вільний обіг алкогольних напоїв. Це поклало початок так званому бутлегерству – масової контрабанді алкоголю. Кошти, отримані в результаті таких операцій, були вкладені в розвиток мережі пралень по всій країні, а дохід, отриманий від великої пральні, вже був легальним. Саме тоді такий спосіб легалізації «брудних» грошей отримав назву «відмивання», що цілком образно передало суть процесу конвертації незаконно отриманих грошей в легальні гроші. Існує безліч визначень цього поняття. Президентська комісія США з питань організованої злочинності в 1984 році використовувала наступне формулювання: «Відмивання грошей» – це процес, за допомогою якого приховується існування, незаконне походження або нецільове використання доходів, а потім ці доходи маскуються таким чином, щоб здаватися похідними від законної діяльності [1]. Сьогодні до «брудних» грошей відносяться не тільки доходи наркобізнесу, а й виручка, отримана від торгівлі зброєю, торгівлі людьми, контрабанди, викрадення людей, ухилення від сплати

податків та інших незаконних джерел. Сьогодні до «брудних» грошей відносяться не тільки доходи наркобізнесу, а й виручка, отримана від торгівлі зброєю, торгівлі людьми, контрабанди, викрадення людей, ухилення від сплати податків та інших незаконних джерел.

Відмивання грошей саме по собі є досить складним процесом: доходи від злочину передаються через фінансову систему з метою приховати своє незаконне походження і надати їм видимість отриманого законним шляхом. Відмивання грошей може бути пов'язане з будь-яким злочином (предикатним злочином), який приносить значні доходи: вимаганням, торгівлею зброєю і наркотиками, а також «посадовими комірцями» злочинами (шахрайство, вчинене працівником або особою, яка займає високе соціальне становище). Хоча процес легалізації, відмивання грошей найчастіше складається зі складної послідовності операцій, в цілому він зводиться до трьох основних дій: розміщення - нашарування - інтеграція [3].

Перша дія – розміщення. Це може бути здійснено шляхом депонування коштів у місцевих банках або частіше в інших типах фінансових установ. Грошові кошти також можуть бути перераховані за кордон на депозит в іноземних фінансових установах або використані для придбання товарів високої вартості (творів мистецтва, літаків, яхт, дорогоцінних металів і каменів), які можуть бути перепродані з оплатою банківським чеком або банківським переказом. [2, с.162] Етап розміщення великих сум готівки є найбільш вразливою ланкою в процесі відмивання грошей – отримані гроші найлегше можна виявити на цьому етапі.

Друга дія – «нашарування». Завдання тут полягає в тому, щоб відокремити незаконні надходження від їх джерела через складну послідовність фінансових операцій («перекриваються» шари) і приховати так званий аудиторський слід (договори відстеження під час аудиту) [2, с.162]. Цей етап може включати в себе такі операції, як передача депонованих грошових коштів, конвертація депонованих грошових коштів в грошові інструменти (облігації, акції, дорожні чеки тощо), перепродаж високовартісних товарів і грошових інструментів, інвестиції в нерухомість і легальний бізнес, особливо в індустрії туризму і відпочинку. Компанії, зареєстровані в офшорних зонах, є типовим інструментом, який використовується на етапі «нашарування». Директорами таких компаній часто є місцеві юристи, які виступають в ролі адвокатів. Їх завдання - приховати інформацію про реальних власників компанії – бенефіціарів. А завдяки суворим законам захисту банківської таємниці і праву адвоката не розголошувати отриману від клієнта інформацію, вони успішно справляються з цим завданням.

Третя дія – інтеграція. При інтеграції «відмиті» гроші повертаються в банківську систему під виглядом чесно зароблених доходів [2, с.163]. Інтеграція може припускати досить велику кількість різних способів і прийомів, таких як використання компаніями для надання кредиту в розмірі нелегального доходу або використання коштів, розміщених в іноземному банку, в якості застави за кредитами місцевих банків. Іншим поширеним методом є виписування помилкових накладних (накладних) на товари, продані або фіктивно продані за кордоном. Якщо слід «відмитих» грошей не був виявлений на перших двох

етапах, то відокремити «законні» гроші від «нелегальних» досить складно. Виявлення «відмитих» грошей на етапі інтеграції стає можливим, як правило, тільки за допомогою агентської роботи.

Банківська система країни найбільш вразлива до використання з метою відмивання грошей. Банки, визнані причетними до відмивання грошей свідомо чи несвідомо, піддаються величезному репутаційному ризику. Це може спричинити за собою відтік капіталу з подібних установ, а то і з банківської системи країни в цілому, що, безумовно, вкрай негативно позначиться на стані економіки країни. Щоб цього не допустити, необхідно побудувати національну систему боротьби з відмиванням грошей з урахуванням досвіду інших країн і рекомендацій міжнародних організацій, суб'єктами яких будуть як державні органи, так і всі фінансові установи.

Отже, методів легалізації (відмивання) може бути стільки, скільки може придумати людський розум, однак їх різноманітність – це не що інше, як варіації на одну і ту ж тему.

Список використаних джерел:

1. Жихор О.Б. Економічна безпека: підручник з грифом МОНУ / авт. кол.; за ред. д-ра екон. наук. проф. О.Б. Жихор, д-ра екон. наук, проф. О.І. Барановського. – К: УБС НБУ, 2015 – 467с.
2. Паршин Ю.І., Паршина О.А. Основи економічного аналізу. Дніпро: «ФОР Дробязко С.І.», 2020. 180 с.
3. Мороз В.П., Паршин Ю.І., Богуславський М.Г., Козін В.В. Громадська оцінка діяльності департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 7. С. 255–258.

Байрамова Регина

здобувач вищої освіти студентка 4 курсу гр 749 ю Гуманітарно-правового факультету Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Науковий керівник:

Шинкаренко Ігор Ростиславович

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри права, Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ЦИВІЛЬНОЇ АВІАЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Розвиток сучасних технологій та масова комп'ютеризація інформаційних

процесів організації управління повітряним рухом, підвищення значущості інформаційних ресурсів, особливо зараз, під час військової агресії РФ проти України породжує проблему підвищення захисту інформації, яка стосується експлуатації повітряного простору та транспорту, а також превенції її спотворення, знищення, несанкціонованої експлуатації, отримання і використання її зі злочинною метою.

Українське законодавство в галузі цивільної авіації встановлює у статті 10 Повітряного кодексу України інформаційну безпеку як складову частину безпеки авіації поряд з безпекою польотів, авіаційною, екологічною та економічною безпеками [1]. Чинне законодавство не встановлює поняття «інформаційна безпека», тому в свою чергу багато науковців пропонують своє визначення даному терміну. Так, О. А. Баранов визначає інформаційну безпеку як «стан захищеності життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави, за якого зводиться до мінімуму заповдіння збитків через неповноту, несвоєчасність і недостовірність інформації, через негативний інформаційний вплив, негативні наслідки функціонування інформаційних технологій, а також через несанкціоноване поширення інформації» [2, с. 160].

В свою чергу, А. Ю. Нашинець-Наумова розкриває даний термін у вузькому значенні як «такий стан захищеності безпеки інформації, який забезпечує відсутність недопустимого ризику нанесення шкоди від несанкціонованого її розголошення, витоку, модифікації або знищення», та у широкому як «стан захищеності як від загроз безпеки інформації, так і від загроз нанесення шкоди інформаційним технологіям». [3, с. 97]

На нашу думку, інформаційну безпеку в цивільній авіації можна визначити як стан захищеності аеронавігації, безпеки польотів від загроз безпеки інформації під час використання повітряного простору та попередження нанесення шкоди суб'єктам авіаційної діяльності і споживачам авіаційних послуг, і тим самим здійснюючи захист найважливіших інтересів держави та суспільства.

Авіаційна галузь можна схарактеризувати як одну з найбільш небезпечних сфер діяльності, пов'язаної з величезними ризиками. З огляду цього, інформаційна безпека як складова безпеки авіації має на меті збереження та захист таких цінностей як життя і здоров'я людини, власність, безпека функціонування повітряного транспорту і використання повітряного простору, а також безпека транспортної системи в цілому. Саме тому проблема забезпечення інформаційної безпеки авіації має дуже важливе значення.

Процес забезпечення інформаційної безпеки має бути здійснений з урахуванням наявності значного кола можливих загроз і небезпек. Так, Стратегія інформаційної безпеки встановлює такі актуальні загрози в інформаційній сфері, як недостатня сформованість системи стратегічних комунікацій, що в свою чергу обмежує можливості інформаційної інфраструктури у авіаційній галузі та відповідно в убезпеченні інформації Крім того, Стратегія виділяє серед загроз недостатній рівень медіа-грамотності суспільства, недосконалість регулювання відносин у сфері інформаційної діяльності, що теж у свою чергу визначають

загрози і для інформаційної безпеки цивільної авіації [4].

Юристи-науковці також досліджують проблеми правового регулювання інформаційної безпеки в цивільній авіації та загрози такій діяльності. Так, О. О. Золотар визначає такі загрози забезпечення інформаційної безпеки, як наступні фактори:

- крадіжки програмно-технічних засобів та (або) документацій на них;
- провокування підслуховування розмов осіб, які мають відношення до системи передавання даних та ліній зв'язку;
- вилучення виробничих відходів (носіїв інформації, документів тощо);
- копіювання змісту файлів з метою отримання даних, що раніше передавалися;
- заміна документів, що регламентують трафік;
- заміна або крадіжка носіїв інформації, які місять дані, що передаються, з метою спотворення, знищення або модифікації даних;
- підключення підслуховуючої апаратури з метою одержання інформації про характер даних, трафік, технологій передавання;
- підключення нештатної апаратури до елементів системи передавання даних з метою одержання, спотворення, модифікації або знищення даних, а також з метою переадресації даних зловмиснику;
- копіювання, спотворення або заміна сигналів автоматичного виклику систем передавання даних з метою визначення і переадресації даних, що передаються, тощо [5, с. 81-82].

Як складова комп'ютерної злочинності і тим самим загроза інформаційній безпеці, В. С. Цимбалюк слушно визначає порушення функціонування комп'ютерних інформаційних систем в авіації з хуліганських та інших мотивів, а також ресурсів, які реалізуються із застосуванням мережі Інтернет [6, с. 5].

Цілком логічним є віднесення до потенційних загроз інформаційній безпеці цивільної авіації природних (стихійних) та антропогенних явищ, наприклад стихійні лиха або обставини, що становлять непереборну силу, а також соціального аспекту, таких як помилки під час експлуатації або обслуговування аеронавігаційного обладнання, повітряного судна тощо [7, с. 30]. Не слід також відкидати можливість підкупу персоналу авіаційного суб'єкту господарювання, що безпосередньо може нести загрозу інформаційній безпеці авіації.

На міжнародному рівні правове регулювання інформаційної безпеки цивільної авіації розпочалося ще на початковому етапі становлення інформаційного суспільства. Так, відповідно до Резолюції 54/49 ООН «Досягнення у сфері інформатизації і телекомунікації в контексті міжнародної безпеки» від 1 грудня 1999 року, забезпечення інформаційної безпеки в цивільній авіації було визнано глобальною проблемою сучасності [8]. Що визначило її однією зі складових безпеки авіації

Представниками різних країн було наголошено, що використання нових інформаційних технологій і засобів впливу високорозвинених країн на менш

технологічні країни світу призвело до зміни глобального і регіонального балансів сили, обумовило нові сфери конфронтації між традиційними і новими центрами глобального протистояння, уможливило досягнення переваг в інформаційних технологіях і засобах маніпулювання суспільною свідомістю для широкомасштабної експансії із застосуванням не обмежених міжнародним правом видів озброєнь.

Таким чином, інформаційна безпека є домінантною складовою процесу забезпечення безпеки не тільки цивільної авіації у особі служби авіаційної безпеки, а і інших суб'єктів правоохоронної діяльності. За своєю характеристикою є комплексною категорією, що пояснюється пов'язаністю з різними складовими авіаційної діяльності, таких як безпека польотів, інформаційних систем та технологій, захистом та охороною інформації в цілому, забезпеченням безпеки інформації та усуненні спрямованих на неї потенційних загроз. Необхідним є встановлення на законодавчому рівні не тільки поняття терміну «інформаційна безпека цивільної авіації», а і методи та заходи забезпечення такої безпеки в авіації, що являє собою чітке врегулювання механізмів із виявлення, попередження та усунення загроз інформаційній безпеці цивільної авіації з урахуванням усіх ризиків, небезпек та превентивним усуненням недоліків.

Список використаних джерел:

1. Повітряний кодекс України від 19 трав. 2011 р. № 3393-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3393-17#Text>
2. Баранов О.А. Інформаційна безпека і економічні перетворення. Поглиблення ринкових реформ та стратегія економічного розвитку України до 2010 року. Матеріали міжнар. конф. Київ: УкрІНТЕІ. 1999. Ч. 2. Т. 1.
3. Нашинець-Наумова А.Ю. Питання забезпечення інформаційної безпеки в цивільній авіації. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2013. № 2(96). С. 96-98.
4. Стратегія інформаційної безпеки, затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#n14>
5. Золотар О.О. Попередження правопорушень в інформаційній сфері діяльності суб'єктів цивільної авіації. Правова інформатика. 2009. № 1(21). С. 80-84.
6. Цимбалюк В.С. Забезпечення безпеки інформаційних систем у цивільній авіації. Наукові праці Національного авіаційного університету. Серія: Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». Київ: НАУ, 2008. № 4. С. 4-8.
7. Поліщук І. В. Особливості правового регулювання інформаційної безпеки в цивільній авіації України. Юридичний вісник 2 (55). 2020. С. 27-32.
8. Досягнення у сфері інформатизації і телекомунікацій в контексті міжнародної безпеки : Резолюція ООН від 1 грудня 1999 року. URL: <https://www.un.org/>

Биченко А.С.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННІП ПФПНП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник:

Паршин Ю.І.

доктор економічних наук, професор, старший науковий співробітник
ННІ з дослідження проблем протидії організованій злочинності та
корупції Дніпропетровського державного університету внутрішніх
справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

Сучасне суспільство називають інформаційним, оскільки інформація утворює найважливіший елемент його життєдіяльності. Інформатизація, як процес початку інформаційному суспільству торкнулася всіх сфер людського життя. Успішне рішення завдань, які стоять перед органами державної влади, сьогодні неможливо без використання інформаційних технологій.

По справедливому зауваженню Т.Т. Гапоєва, «Інформація – це освіта, комерція, творчість, незалежність від корупціонера та бюрократа. Вона стимулює внутрішній попит, допомагає стартапам, без неї немислимі інноваційні прориви, залучення іноземних інвестицій [3]. Через війну інформація сприяє підвищенню конкурентоспроможності нашої економіки.

Для того щоб українець отримував необхідну інформацію в будь-якому місці та в необхідному обсязі, потрібні нові технології, інфраструктура, грамотне економічне регулювання, освіта. Для вирішення цих завдань передбачено кілька основних напрямів роботи: зниження технічних обмежень та зняття економічних порогів доступу до інформації, а також подолання бюрократичних, відомчих, давно застарілих нормативних бар'єрів доступу до інформації» [2].

Проблема протидії корупції є одним із ключових напрямів забезпечення національної безпеки поряд із загальними проблемами протидії організованій злочинності та побудови інформаційного суспільства.

Корупція в сучасних умовах дедалі більше міцно впроваджується до органів державної влади та місцевого самоврядування, будучи неминучим наслідком надмірного адміністрування з боку держави, як і раніше, серйозно ускладнює нормальне функціонування всіх суспільних механізмів, що перешкоджає проведенню соціальних перетворень і підвищенню ефективності національної економіки, що викликає в суспільстві серйозну тривогу і недовіру до державних інститутів, створює негативний імідж України на міжнародній арені правомірно розглядається як одна з загроз безпеці України. У цих умовах боротьба з економічною злочинністю набуває важливого характеру для органів внутрішніх справ при тісній взаємодії їх з іншими суб'єктами протидії корупції.

Особлива увага у здійсненні такої взаємодії приділяється питанням

виявлення, попередження та розкриття правопорушень у кредитно-фінансовій системі, у галузі видобутку, переробки та реалізації сировинних ресурсів, у сфері управління державним майном, зовнішньоекономічних зв'язків, промисловості (у тому числі підприємств оборонного комплексу), будівництва, архітектури та комунального господарства, сільського господарства, охорони природи та природокористування, культури, науки, освіти та охорони здоров'я, захисту та зайнятості населення, фондового та споживчого ринку.

Деякі автори ділять систему державних органів, які здійснюють боротьбу з корупцією, на дві нерівні частини. Перша – велика – покликана здійснювати боротьбу з корупцією всередині своїх органів як одна з додаткових внутрішніх функцій, друга - менша - однією з основних зовнішніх завдань [1].

Інформаційно-аналітичне забезпечення теорії та практиці оперативно-розшукової діяльності розглядається як комплекс спеціальних заходів щодо створення, накопичення осмисленої (переробленої до рівня знання) інформації та використання системи оперативно-розшукової діяльності з метою виявлення, попередження, розкриття та розслідування аналізованих видів злочинів [2].

Найбільш ефективним інструментарієм у створенні таких систем оперативно-розшукової інформації став науковий та практичний метод аналітичної розвідки та аналітичного пошуку. Цей метод повністю орієнтований на постійне та безперервне здійснення аналітичної розвідки в цілях відшукання, накопичення та аналітичного опрацювання оперативно значущої інформації, що містить первинні ознаки злочинної діяльності на території, що обслуговується або в галузях економіки [3].

Відомості про злочини, які зафіксовані у реєстраційних картках та поміщені до банку даних реєстраційної інформації про правопорушення, щодня за робітниками днями суд передає електронними каналами до облікового підрозділу за місцем знаходження суду [4].

Відомості про злочини, вміщені до банку даних реєстраційної інформації про правопорушення, слідчі ізолятори, виправні установи, виправні установи відкритого типу, кримінально-виконавчі інспекції, інспекції у справах неповнолітніх органів внутрішніх справ щодня у робочі дні повинні передавати по електронним каналам в облікові підрозділи за місцем знаходження вищевказаних органів.

Надійшли до облікового підрозділу з реєструючого органу електронними каналами відомості про адміністративні правопорушення не пізніше ніж через добу після них надходження поміщаються до територіального банк даних про правопорушення.

Протягом доби обліковий підрозділ, після поміщення до територіального банку даних про правопорушення відомостей про адміністративні правопорушення, надсилає по електронним каналам до реєструючого органу відповідне повідомлення [3].

Відомості про адміністративні правопорушення, передані до облікового підрозділу реєструючим органом з порушенням порядку надання реєстраційного номера цього адміністративного правопорушення, фіксації відомостей про

адміністративне правопорушення та їх передачі до органів внутрішніх справ, обліковий підрозділ протягом доби від часу надходження повертає назад, тобто передав цю інформацію реєструючий орган. Відповідно реєструючий орган також протягом доби повинен усунути зазначені порушення та повторно передати відомості про адміністративні правопорушення в облікове підрозділ.

Список використаних джерел:

1. Боротьба з організованою злочинністю : підручник / авт. кол.; кер. авт. кол. Є.Д. Скулиш. К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2010. 256 с.
2. Parshyn Y, Parshyna O. Analytical platform to provide competitiveness of ore-mining machinery manufacturing. *Mining of Mineral Deposits*, 14(3), 2020. P. 61–70.
3. Паршина О.А., Паршин Ю.І., Воскобойник В.О. Концептуальні аспекти забезпечення конкурентоспроможності комплексних систем захисту інформації. Монографія «Проблеми правового, фінансового та економічного забезпечення розвитку національної економіки (галузевий та територіальний аспекти)» / за ред. Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріної. – Дніпро: Пороги, 2021. – 468 с. С. 194–206.
4. Паршин Ю., Тишков В., Лініченко Ю. Легалізація доходів, отриманих незаконним шляхом, та їх основні стадії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 278–282.

Богомол А.І.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННІП ПФПНП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Паршин Ю.І.

доктор економічних наук, професор, старший науковий співробітник
ННІ з дослідження проблем протидії організованій злочинності та корупції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ФІНАНСОВІ РОЗСЛІДУВАННЯ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Останнім часом спостерігається зростання інтересу до питань безпеки. Безпека країни, суспільства, підприємництва і громадянина активно обговорюється в ЗМІ. За своєю суттю безпека – це стан мінімальної залежності від різного роду ризиків. Людина відчуває себе в безпеці, якщо в будь-якому випадку його стан і відчуття залишаються незмінними. Те ж саме можна сказати

і про безпеку підприємства або держави. Потреба в безпеці, захисті від небажаних зовнішніх впливів і внутрішніх змін на життя окремої людини, сім'ї, власності, різних об'єднань людей, включаючи суспільство і державу, відноситься до типу основних фундаментальних потреб. Ідеї вивчення проблем забезпечення економічної безпеки почали проникати в нашу країну з початком перебудови. У 90-х роках ХХ століття в статтях економістів і в ЗМІ все частіше стала лунати стурбованість з приводу втрати економічної безпеки України [2].

У сучасній літературі економічна безпека розглядається як початкова основа зовнішньоекономічних видів безпеки, стабільного, сталого розвитку держави і суспільства. Такий підхід об'єднує інші види безпеки, ускладнює визначення предметних областей аналізу політичної, військової, екологічної, інформаційної, технологічної та іншої безпеки [1]. Нестабільність економічного стану в Україні останнім часом має дуже загрозливий характер для її національної безпеки. Вона насамперед пов'язана з переділом українських земель, політичною нестабільністю, яка спричинена і внутрішніми, і зовнішніми факторами впливу, катастрофічним розвитком кримінальної економіки та розкраданням державного майна, переведення коштів у «тінь» із подальшим його використанням для розвитку кримінально-тіньової економіки.

Створюючи підрозділ фінансової розвідки в Україні, потрібно зважати на загальні характеристики правової системи країни та існуючі переваги й недоліки державних відомств, до складу яких може входити такий підрозділ. Деякі схеми розміщення розвідки у структурі органів державного управління розробляються з урахуванням конкретних особливостей адміністративно-правових систем тієї або іншої країни. Аналогічно необхідно оцінити відносні переваги та недоліки відомств, до системи яких потенційно може входити ПФР, оскільки видається не виваженим створювати даний підрозділ у межах адміністративного органу, який не має реального впливу [1]. Для забезпечення успіху необхідна політична підтримка. Вона потрібна не тільки задля гарантування ухвалення закону про створення відповідного органу, а й для того, щоб на постійній основі забезпечувати отримання достатніх бюджетних ресурсів для досягнення обраних цілей.

Упродовж багатьох років країни створювали підрозділи фінансової розвідки із загальною метою – для боротьби з відмиванням грошей [2]. У деяких країнах підрозділи організовується у структурі правоохоронного відомства, оскільки це найпростіший спосіб сформувати орган із відповідними правоохоронними повноваженнями без необхідності створювати нові адміністративно-правові основи. У операційному аспекті за такої схеми організації ПФР тісно взаємодітиме з іншими правоохоронними підрозділами, зокрема з підрозділом боротьби з фінансовими злочинами, і зможе користуватися накопиченими цим підрозділом знаннями і практичним досвідом, а також його джерелами інформації [3]. Своєю чергою, інформація, отримана фінансовою розвідкою, стане доступнішою для правоохоронних органів і може бути використана в будь-якому розслідуванні, що підвищує її корисність. Обміну інформацією також може сприяти використання існуючих національних і

міжнародних мереж. Проте, забезпечення економічної безпеки країни не є прерогативою якогось одного державного відомства або служби. Вона повинна підтримуватися всією системою державних органів, усіма ланками і структурами економіки.

Беручи до уваги вищевикладене, слід зауважити, що підрозділи фінансової розвідки полегшать виконання основного завдання – забезпечення національної економічної безпеки. Що, в свою чергу, передбачає діяльність із захисту економіки країни від небажаних і небезпечних впливів з точки зору можливих наслідків. Останні можуть бути навмисно викликані конкурентами, противниками або виникати в силу інших причин (стихійний прояв ринкових сил, безгосподарність). Стабільність і безпека – найважливіші параметри руху будь-якого соціального явища, характеристики економіки як єдиної системи. Стабільність економіки характеризує надійність і міцність його конструктивних елементів, зовнішніх і внутрішніх, горизонтальних, вертикальних та інших комунікацій цієї системи, здатність витримувати внутрішні і зовнішні впливи. Ефективно організована економічна безпека повинна створювати необхідні умови для забезпечення здатності економіки до саморозвитку і динамічного, стійкого, прогресивного руху.

Список використаних джерел:

1. Власюк О. Деякі аспекти внутрішньої економічної безпеки. URL: www.receps.com.ua/ukr/all/journal/
2. Паршин Ю.І., Юр'єв Д.С., Неклеса О.В. Тіньова економічна діяльність як фактор нестабільності економічної системи держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: Зб. наук. праць. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 272–278.
3. Гальчинський А.С., Єщенко П.С., Палкін Ю.І. Основи економічної теорії. К.: Вища школа, 2015. 471 с.
4. Parshyn Y, Parshyna O. Analytical platform to provide competitiveness of ore-mining machinery manufacturing. *Mining of Mineral Deposits*, 14(3), 2020. P. 61–70.

Богомол Альона Ігорівна

здобувач вищої освіти курсантка 4-го курсу ННІП ПФПНП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович

Старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ННП ПФПП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПОВ'ЯЗАНИХ З БЕЗГОСПОДАРСЬКИМ ВИКОРИСТАННЯМ ЗЕМЕЛЬ

Україна багата на земельні ресурси, перш за все на чорноземні ґрунти, які визначаються найвищою родючістю серед усіх інших типів ґрунту. Однак нераціональне використання земельних ресурсів призводить до того, що українські чорноземи втрачають свої властивості, просто вивітрюються та вимиваються водами, і це, відповідно, призводить до погіршення якості земельних ресурсів України. Згідно зі статтею 14 Конституції України, земля є основним національним багатством України, яке перебуває під особливою охороною держави. Кожен, хто володіє цим ресурсом на тимчасовій або постійній основі, зобов'язаний розпоряджатися ним дбайливо і раціонально. [1] Найбільшою мірою попередження стосується сільськогосподарських ділянок, так як недобросовісна експлуатація значно знижує родючість ґрунту – причому часто без можливості відновлення. За порушення земельного законодавства, недотримання екологічних норм та обмежень у цій сфері, винні несуть юридичну відповідальність:

- цивільну (виплата компенсацій, відновлення держави, позбавлення прав на землю);
- адміністративну (грошові стягнення, за рішенням суду - конфіскація ділянок);
- кримінальну (штрафи, обмеження /позбавлення волі, заборони на ведення діяльності). [3]

Кримінальна відповідальність за безгосподарне управління земельними ділянками. Для того, щоб засудити особу за неналежну експлуатацію ділянки, що призвела до значних негативних наслідків (ст. 254 КК України), суд повинен встановити в діяннях винних елементи злочину, передбачені цією статтею. [2]

Об'єктом є родючі землі як національне багатство, що охороняється законом; порядок експлуатації, відновлення, рекультивациі ґрунтів встановлюється екологічними стандартами. До об'єктивної сторони відносять протиправне діяння, негативні наслідки і причинно-наслідковий зв'язок між ними. [2]

Захист ґрунтів від шкідливого впливу природних і антропогенних факторів передбачає вжиття заходів щодо усунення водної та вітрової ерозії, селевих потоків, підтоплень, заболочування, висихання; збереження гумусу під час робіт, пов'язаних з порушенням земельних відносин; тимчасова консервація деградованих земель. [3] У міру необхідності власник або орендар повинен проводити полив, осушення, меліорацію ділянки; вносити добрива, пісок, глину, вапно, проводити глибоке розпушування; рослинзахисні лісосмуги; зробити

тераси на крутих схилах; усунути відходи і забруднення.

Вважається, що однією з найважливіших слідчих дій, яку необхідно окремо вивчити в рамках криміналістичної методики, є огляд місця події, яка при розслідуванні подібних правопорушень є необхідною початковою слідчою дією, з якої майже завжди має починатися кримінальне провадження. Місце, пов'язане з екологічним інцидентом, це, як правило, сукупність різних об'єктів, які об'єднуються пошуком джерел інформації про досліджувану подію. Це може ділянка місцевості, де сталася певна дія (винна особа не виконує або неналежним чином виконує покладений на неї правовий обов'язок захищати землі від шкідливого антропогенного та природного впливу, також може полягати у неправильній експлуатації, знищенні або пошкодженні протиерозійних гідротехнічних споруд (дамб, каналів тощо). [2] Або факт використання земель не за цільовим призначенням (наприклад, на землях сільськогосподарського призначення будується промислове підприємство), або порушенні економічних та санітарно-технічних вимог щодо розміщення нових і реконструйованих об'єктів, будівель і споруд. [2]

Залежно від ситуації місце події під час пошкодження земельної ділянки може включати як місце вчинення суспільно небезпечного винного діяння, так і місце його складання, приховування об'єктів злочинного посягання на навколишнє середовище, зняття злочину та інші речові докази. [2] Оскільки такі предмети мають дуже специфічні властивості, про які слідчий може просто не знати, для ефективного проведення огляду місця події, як правило, запрошується фахівець, що володіє спеціальними знаннями в певній галузі. Спеціаліст повинен грамотно вилучати необхідні зразки, які в подальшому направляються на відповідну судово-медичну експертизу, роз'яснювати слідчому суть своїх дій і т.д. У більшості випадків сліди можуть бути виявлені і зафіксовані тільки після дій представників санітарно-епідеміологічних станцій (добору й аналізу проб) або фахівців в галузі технічних споруд. З досягненням цієї мети пов'язана і така, як висування слідчих версій. Основна вимога, що ставиться до побудови слідчих версій, — це реальні підстави для їхнього конструювання. Вони ж з'являються тільки після проведення попередніх дій, пов'язаних з аналізом проб, одержаних у процесі огляду. Разом з тим треба відзначити, що проведені експрес-аналізи можуть відразу ж дати підстави для висування обґрунтованих версій, тому орієнтація слідчих на проведення експрес-аналізів є найбільш оптимальною, оскільки дозволяє у короткий строк визначитися щодо можливого напрямку розслідування, виявлення обставин, що сприяють встановленню істини. [4]

Фіксація результатів огляду місця події при розслідуванні злочинів проти довкілля припускає необхідність складання розгорнутого протоколу огляду місця події, плану, проведення фотозйомки, в окремих випадках — відеозйомки. Основним способом фіксації є протокол. Труднощі його складання визначаються декількома обставинами, серед яких одне з перших місць посідає використання найменувань механізмів, їхніх деталей. Фіксація відеозйомкою застосовується у

тих випадках, коли це видається найбільш доцільним, наприклад, тоді, коли місце події пов'язане з великою територією або значною зоною та ін. Дані відеозйомки наочно ілюструють наслідки вчиненого злочину, дають повне уявлення про характер події, об'єкти. [4]

На мою думку, законодавство України з охорони та раціонального використання земель повинно сприяти більш ефективному ходу земельної реформи, сталому екологічно збалансованому землекористуванню. Лише при існуванні відповідності використання землі як природного ресурсу, як основного засобу виробництва та як територіального базису, що відповідає реалізації екологічної, економічної та соціальної функцій землі, може бути забезпечено вирішення питання про належне використання земель та дотримання вимог екобезпеки.

Список використаної літератури:

1. Конституція України від 28 черв. 1996р. з наст. змінами і допов. [Електронний ресурс] -- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України від 05 квітня 2001 року /За ред. М.І.Мельника, М.І.Хавронюка. - К.:Каннон, А.С.К., 2002. - 1104 с. [Електронний ресурс] -- Режим доступу: <http://www.law.inf.ua/%D0%BD%D0%B0%D1%83%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%BA%D1%82%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%83%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%D0%BA%D0%B2%D1%96%D1%82%>
3. Екологічне право України [Текст] / Дмитренко Т.К.: Ін Юре, 2001. – 314 с.
4. Навроцький В.О. Кримінальне право України. Особлива частина: курс лекцій. К.: т-во „Знання”, ООО, 2000. - 656 с.
Режим доступу: <http://dudorov.com.ua/images/download/kniga-kriminalne-pravo-osobliva-chastina-tom-1.pdf>

Булавко І.Д.

здобувач вищої освіти курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Русняк І.С.

заступник начальника управління кримінального аналізу начальник відділу аналітичної роботи ГУНП в Дніпропетровській області, майор поліції

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВИХ ПРАВОВІДНОСИН НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Участь у фінансових правовідносинах визначається законодавчо встановленими правовими повноваженнями, які у юридичній літературі зазвичай виражаються з допомогою поняття «фінансова правосуб'єктність». Фінансова правосуб'єктність – це право визнаватись і бути суб'єктом фінансового права.

Кардинальні зміни, що відбуваються в житті країни, пов'язані з подальшим розвитком ринкових відносин, знаходять своє відображення у фінансовому законодавстві. Правоздатність та дієздатність суб'єктів фінансового права – це юридичні властивості, що у постійної «динаміці» [3].

Вони відображають закономірний процес зростання ролі фінансового права на етапі розвитку держави та суспільства.

Не може бути суб'єкта, який реалізує права та обов'язки у фінансовій сфері, попередньо не маючи потенційну можливість використовувати надані законодавством заходи можливого та належної поведінки. Як зазначають представники теорії права, «ця здатність (можливість) ніким і ні за яких обставин не може бути припинено – «анульовано». Вона визнається апріорі як безумовна та безперечна аксіома – щось само собою зрозуміле» [2].

Водночас слід зазначити, що практична реалізація правового статусу будь-якого суб'єкта фінансового права відбувається у процесі вступу його до різних правовідносин (податкові, бюджетні, страхові, валютні, банківські, контрольно-наглядові).

Права та обов'язки учасників фінансових правовідносин встановлюються фінансово-правовими приписами, що містяться у різноманітних джерелах фінансового права. Звідси фінансова правосуб'єктність як юридична категорія має відносно самостійний незалежний характер.

Вона наповнена конкретним предметним змістом, визначається межами встановленої законодавцем публічної сфери – сфери фінансової складової діяльності.

Іншими словами, фінансова правосуб'єктність – галузева правосуб'єктність, зміст якої визначається предметом та методом фінансового права як самостійної галузі права [4].

Як особлива юридична властивість вона дає можливість суб'єктам брати участь у різних фінансових правовідносинах і характеризується тим, що здійснення прав та обов'язків суб'єктів фінансового права пов'язане з певною обмеженою сферою – освітою, розподілом та використанням централізованих та децентралізованих грошових фондів.

Фінансова правосуб'єктність є спеціальною. Це означає, що в особи можливості здійснювати права і виконувати обов'язки мають обмежений

характер, тобто він може брати участь тільки в певному колі фінансових правовідносин.

Зміст фінансової правосуб'єктності залежить від юридичної природи суб'єкта, характеру та цілей його діяльності. Очевидно, що фінансова правосуб'єктність держави не може бути тотожною фінансовій правосуб'єктності платника податків або кредитної організації.

У зв'язку з цим абсолютно правий Д.В. Вінницький, що виділяє приватну та публічну податкову правосуб'єктність. Здається, що це вірно і щодо фінансову правосуб'єктність, що є родовим поняттям [3].

Приватна фінансова правосуб'єктність є передбаченою нормами фінансового права здатність суб'єкта, керуючись власним інтересом та підкоряючись у встановлених випадках публічному інтересу, виступати як функціонально підпорядкованої сторони у фінансових правовідносин. Приватною фінансовою правосуб'єктністю мають фізичні особи та організації.

Публічна фінансова правосуб'єктність є здатність і водночас обов'язок суб'єкта, керуючись громадськими інтересами і мають публічне значення приватними інтересами, виступати як уповноважена сторона, що має владні повноваження у фінансовій сфері.

Питання про поширення принципів лише на фінансову діяльність, на фінансово-економічну діяльність або на економічну діяльність очікує глибокого дослідження.

Можна лише відзначити особливість, яка полягає в тому, що юридична техніка правового принципу має відбивати сферу реалізації. Хоча ці кордони завжди залишаються рухливими і вище ми наводили приклади, коли в умовах нестабільності та реформ правові принципи перетікають з однієї сфери до іншої або розширюють свою сферу застосування [2].

На закінчення, наведу ще одну особливість, характерну для складних сфер регулювання, де право спирається штучно створений масив технічних норм. У фінансовій науці і, зокрема, у фінансовому праві надають важливого значення фінансовій техніці. Право переводить об'єктивні економічні закони чи важелі економічного (фінансового) впливу на категорії принципів, правий і обов'язків [1].

Зв'язок податкового законодавства із законами економіки, а також з прийомами їхнього технічного втілення (фінансово-економічною технікою) ілюструє становище пункту 3 статті 3 Податкового кодексу: «Податки та збори повинні мати економічну основу і не можуть бути довільними». Тут наведено абстрактне формулювання принципу податкового права.

Більш складні економічні закономірності вимагають попередньо пошуку адекватних прийомів фінансової техніки (амортизація, принцип нейтральності ПДВ та механізм перекладу податку кінцевого споживача). Вдало чи невдало знайдений прийом фінансової техніки впливає якість законодавчих актів – юридичну техніку – і навіть саму можливість прийняття необхідної норми [4].

Приклад загального, але складно для законодавчого втілення принципу це принцип нейтральності оподаткування, що застосовується у податковому праві,

бюджетному праві та інституті державних доходів. Принцип нейтральності податку вимагає пошуку прийомів його здійснення фінансової техніки і лише потім у законодавстві.

Проте, найчастіше проблема співвідношення фінансової техніки та юридичної техніки стосується приватних та вузько-застосовних принципів, обмежених підгалуззями та інститутами фінансів.

Список використаних джерел:

1. Ямненко Т.М. «Фінансове право: галузь права, навчальна дисципліна і наука». Автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07. – К., 2004. 15 с.
2. Алісов Є.О. Особливості регулятивної функції фінансового права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2019 № 38. С. 50-53.
3. Монаєнко А.О. Особливості фінансової діяльності вищих навчальних закладів як правозастосовної діяльності. *Сучасна університетська правова освіта і наука*: Матер. VIII Міжн. наук.-практ. конф.(м. Київ, НАУ, 23 лютого 2018 р.). Том 1. Тернопіль: Вектор, 2018. С. 221-223.
4. Гетманець О.П. Завдання науки фінансового права в умовах розвитку господарських відносин в Україні. *Форум Права*, 2020. 60(1). С. 6-12.

Барда Діана Олександрівна

здобувач вищої освіти курсант 4-го курсу ННП ПФПП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович

Старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ННП ПФПП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ СЛУЖБОВОЮ ОСОБОЮ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Слід зазначити, що у диспозиціях статей, що регламентують кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки чи отримання неправомірної вигоди, законодавець не вказує на форму провини, що змушує звертатися до тлумачення їх змісту (ч. 3, 4 ст. 354, ст. 368, ч. 3, 4 ст. 368-3, ч. 3, 4 ст. 368-4, ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України), а також термінології, що застосовується в них. Однак у Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року передбачено, що кожна держава-учасниця вживає законодавчих та інших заходів, які можуть потрібно для визнання кримінально караними діянь, які полягають у здирстві чи прийнятті публічною посадовою особою, будь-якою особою, яка керує роботою організації приватного сектора або працює на будь-якій посаді, в

такій організації, особисто чи через посередників, будь-якої неправомірної переваги, якщо вони здійснені навмисне (п. «b» ст. 15, п. «b» ст. 21).

Однак у вищенаведеній Конвенції нічого не йдеться про форму провини злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції чи обіцянні неправомірної вигоди. У свою чергу, вказується, що обіцянка, пропозиція чи надання неправомірної переваги визнаються кримінальними діяннями, за умови, якщо скоєно навмисне (п. «a» ст. 15, п. "a" ст. 21) [3].

Натомість у Кримінальній конвенції про боротьбу з корупцією від 27 січня 1999 р. передбачено, що кримінально-караним є навмисне вчинення здириництва або отримання будь-якими посадовими особами, особами, які займають керівні посади у приватних підприємствах або працюючих на них у будь-якій якості, неправомірної переваги або прийняття пропозиції або обіцянки надання відповідного переваги.

З аналізу ознак об'єктивної Сторони досліджуваних складів злочинів випливає, що їх можна вчинити тільки з прямим наміром:

1) Ці злочини мають формальний склад (отримання неправомірної вигоди) та усічений склад (прийняття пропозиції або обіцянки отримати неправомірну вигоду, а також прохання надати таку вигоду чи пропозицію або обіцянка вплинути за надання неправомірної вигоди).

Як у першому, так і другому випадку форма провини визначається психічним ставленням лише до суспільно небезпечного діяння, оскільки у злочинах з формальним складом злочинні наслідки «упущені», то є не передбачені у диспозиції статті, натомість у злочинах із усіченим складом вже початок виконання діяння визнається закінченим злочином;

2) у диспозиціях статей, що передбачають кримінальну відповідальність за прийняття пропозиції, обіцянки чи отримання неправомірної вигоди, присутній корисливий мотив, оскільки вчинення чи не вчинення будь-яких дій спеціальним суб'єктом (посадовим особою, особою, яка є працівником підприємства, установи або організації, особою, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг) пов'язано з неправомірною вигодою, а, як відомо, корисливий мотив має місце лише у умисних злочинах [3].

Однак для того, щоб дати остаточну відповідь, чи відбуваються досліджувані злочини тільки з навмисною формою провини у вигляді прямого наміру, потрібно проаналізувати зміст інтелектуального та вольового критеріїв наміру [2].

В свою чергу, інтелектуальний момент наміру здійснення аналізованих злочинів характеризується тим, що винний, знаючи обсяг та особливості своєї компетенції як сукупності прав та обов'язків, усвідомлює, що приймає пропозицію, обіцянку або отримує неправомірну вигоду без законних на те підстав, а також те, що його дії є кримінально-караними (вигадуює різні способи отримання неправомірної вигоди, приваблює для цього третіх осіб як «підстраховку», заздалегідь обмірковує виправдання у разі її затримання тощо) [4].

Мотив та мета, на відміну від провини, для одних складів злочину є

обов'язковими, для інших – факультативними ознаками [1, с. 225]. Що стосується емоційного стану як ознаки суб'єктивної сторони, то більшість емоцій знаходиться за її межами саме тому, що зовсім не впливають на формування його ознак чи вплив їх настільки мало, що не відіграє ролі при формуванні у свідомості особи мотиву скоєння злочину; однак деяким із них закон надає значення ознаки суб'єктивної сторони (наприклад, вбивство, скоєне в стан сильного душевного хвилювання) [1, с. 142].

Виходячи з вищенаведеного, емоційний стан при скоєнні злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянка або отримання неправомірної вигоди, знаходиться за межами суб'єктивної сторони досліджуваних складів злочинів.

Право на здійснення спеціального слідчого експерименту закріплено у ст. 271 КПК України (контроль за скоєнням злочину). Водночас серед прав підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність в Україні не міститься права на проведення експерименту або імітування обстановки злочину [3].

Законодавче запровадження права на проведення оперативного експерименту підрозділами, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність в Україні, сприятиме отриманню не тільки доказової інформації в її чистому вигляді, а й інформації орієнтуючого характеру, яка може бути використана як доказова, а також активне відмінювання посадової особи, яка є об'єктом оперативної розробки, до відмови від доведення злочину остаточно, відмінювання його до явки з повинною.

Отже, документування фактів отримання неправомірної вигоди посадовцем вимагає подальшого вдосконалення на законодавчому рівні.

Підсумовуючи дослідження суб'єктивної сторони складів злочинів, які полягають у прийнятті пропозиції, обіцянки або отримання неправомірної вигоди, слід зазначити таке: суб'єктивна сторона аналізованих посягань (ч. 3, 4 ст. 354, ст. 368, ч. 3, 4 ст. 368-3, ч. 3, 4 ст. 368-4, ч. 2, 3 ст. 369-2 КК України) характеризується прямим наміром (винний усвідомлює, що він приймає пропозицію, обіцянку чи отримує неправомірну вигоду без законних на те підстав, а також те, що його дії є кримінально-караними) та корисливим мотивом.

Список використаних джерел:

1. Шумейко, Дмитро Олександрович. "Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою: проблеми правової кваліфікації." Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ 1 (2015): 39-51.
2. Чернявський, С. С. "Особливості розслідування одержання прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою." Вісник кримінального судочинства 1 (2015): 223-229.

3. Баганець, О. В. "Обшук особи як засіб отримання доказів стороною обвинувачення у досудовому розслідуванні прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою." Вісник кримінального судочинства 3 (2016): 133-139.

Желік, МАКСИМ БОРИСОВИЧ. "Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди: кримінально-правова характеристика." Львів: Національний університет «Львівська політехніка (2018).

Ворона Ю.С.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННП ПФПНП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Паршин Ю.І.

доктор економічних наук, професор, старший науковий співробітник
ННЛ з дослідження проблем протидії організованій злочинності та
корупції Дніпропетровського державного університету внутрішніх
справ

ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ТА ПЕРЕВИЩЕННЯ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ ЯК КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Кваліфікація суспільно небезпечних діянь, які містять ознаки перевищення влади або службових повноважень, завжди викликала труднощі, зокрема пов'язані з розмежуванням перевищення влади зі зловживанням нею. Останнім часом, післязмін, яким були піддані статті 364 та 365 Кримінального кодексу України (КК України), проблеми кваліфікації відповідних діянь ще більше загострилися.

Не припиняються дискусії стосовно того, чи відбулася декриміналізація перевищення влади та службових повноважень щодо службових осіб публічного права, які не є правоохоронцями; чи можна визнавати істотною шкодою та тяжкими наслідками шкоду право охоронюваним інтересам, яка не може бути обчислена у грошових показниках; чи потрібно для застосування ч. 2 ст. 365 КК України встановлювати, що насильство було поєднане зі спричиненням істотної шкоди тощо [2]. Тому ст. 365 КК України перебуває під пильною увагою науковців та практиків.

Під посадовим злочином тут мається на увазі злочин, вчинити який можуть лише посадові особи, які розуміються у вузькому кримінально-правовому значенні [1]. Службове зазіхання означає за змістом ширше загальне поняття, що включає як посадове, і діяння управлінця, і навіть правопорушення службовця. Інакше кажучи, службовий злочин – це будь-який кримінально-правове діяння, яке здійснюється спеціальним суб'єктом із використанням службового становища [1, 2].

Корупційний злочин є лише спеціальним видом службового, отже, і посадового злочину. Використання законодавцем різної термінології ускладнює розуміння та сприяє різній кваліфікації службових діянь.

Чинне кримінальне законодавство терміни «посадова особа», «посадове становище» змушує розуміти ширше, не обмежуючись кримінально-правовими нормами про посадові злочини. З однієї сторони, у прямуєч. 1 до ст. 285 КК дано ухвалу посадової особи із зазначенням, що їм визнаються особи стосовно статей гол. 30 КК.

Але, з іншого боку, про посадових особах, посадових положеннях у значенні, певному прямуєч. 1 до ст. 285 КК, у Кодексі йдеться у багатьох його статтях за межами гол. 30 (див., наприклад, ст. 141, 149 (гл. 19 КК); ст. 169 КК (гл. 22 КК) та ін.) [2].

У цих та подібних їм випадках вказівка на посадову особу, посадове становище означає використання особою під час скоєння злочинів функцій державної чи муніципальної влади.

На відміну від перевищення управлінцем службових повноважень вигляді самостійного суспільно небезпечного, але незлочинного діяння, у цих 59 статтях КК є якісно інше посягання.

Перевищення тут доповнює інші ознаки складу злочину. Як самогубство особи не визнається в КК злочином, але може бути кваліфікуючою ознакою іншого складу злочину, наприклад, самогубствозасудженого під час винесення свідомо неправосудного вироку (ч. 2 ст. 305 КК) [3].

Аналізоване перевищення управлінцем службових повноважень, не утворюючи самостійного злочину, є криміноутворюючим ознакою 4 злочинів та кваліфікуючою ознакою 55 злочинів.

При кваліфікуючій ознаці «з використанням особою службового становища» сукупність злочинів, зазвичай, відсутня. Є одиничний складовий злочин, множини злочинів немає.

Насамкінець зазначимо, що обмежений обсяг наукової статті не дозволив розглянути усі проблеми, з якими стикається практика застосування ст. 365 КК України, — насправді їх набагато більше. Значною мірою проблеми породжуються численними, нескінченними, не узгодженими між собою змінами, які вже протягом багатьох років «лихоманять» КК України, примушують практичних працівників і науковців напружено та іноді безрезультатно розгадувати вкрай заплутані законодавчі «ребуси» [4].

Це не лише підриває авторитет держави, а й небажаним чином позначається на людських долях. Адже помилки у застосуванні закону у бік як невинуватого пом'якшення, так і погіршення стану осіб, що опинилися у колі кримінально-правових відносин, однаково є неприпустимими проявами кривди. За такої якості законодавчої забезпеченості прагнення держави до протидії корупції може залишитися пишномовним гаслом.

Список використаних джерел:

1. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексу України щодо імплементації до національного законодавства положень статті 19 Конвенції ООН проти корупції» від 31 січня 2013 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/web_proc4_1?pf3511=45474.

2. Осадчий В. І. Корупційні злочини : моногр. К., 2016. 82 с.

3. Паршин Ю., Мороз В., Богуславський М. Правопорушення у сфері проведення операцій з об'єктами нерухомого майна: особливості характеристики правопорушень. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 207–212

Паршин Ю.І., Юр'єв Д.С., Неклеса О.В. Тіньова економічна діяльність як фактор нестабільності економічної системи держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Зб. наук. праць*. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 272–278.

Гребенніков М.В.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННП ПФПНП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Мороз В.П.

доктор юридичних наук, професор, завідувач ННЛ з дослідження проблем протидії організованим злочинності та корупції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВИЗНАЧЕНИХ У СТАТТІ 210 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням (ст. 210 КК України).

Родовим об'єктом цього злочину є сфера господарської діяльності; основним безпосереднім об'єктом – суспільні відносини, що забезпечують легітимне функціонування бюджетної системи України в частині здійснення видатків чи надання кредитів, а додатковими безпосередніми – права та свободи громадян, відносини у сфері службової діяльності, авторитет органів державної влади тощо.

Бюджетну систему утворюють такі елементи: органи управління, платники податків та отримувачі бюджетних коштів. Організація функціонування бюджетної системи включає зведений (консолідований) бюджет, законодавчу й нормативну бази, органи управління та систему регулювання міжбюджетних відносин. Бюджетна система включає державний і місцеві бюджети. Сукупність показників, які характеризують обсяг діяльності та зумовлені функціонуванням усіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи, становить зведений

бюджет України, який використовується для здійснення державного регулювання економічного і соціального розвитку.

У бюджетній системі провідна роль належить Державному бюджету України. За його рахунок фінансуються витрати на державні заходи в галузі господарського і культурного будівництва, на охорону здоров'я, утримання органів державної влади та ін. Через Державний бюджет України перерозподіляється 20 % фінансових ресурсів держави та здійснюється майже 60 % у загальному обсязі видатків. До місцевих бюджетів належать бюджет АРК, обласні і районні бюджети, бюджети районів у містах і бюджети місцевого самоврядування (територіальних громад, сіл, селищ та їх об'єднань).

Предметом злочину визнаються бюджетні кошти у великих (ч. 1 ст. 210 КК України) або в особливо великих (ч. 2 ст. 210 КК України) розмірах.

До бюджетних коштів (коштів бюджету) згідно з п. 1 примітки до ст. 210 КК України належать кошти, що включаються до державного бюджету і місцевих бюджетів незалежно від джерела їх формування. Великим розміром бюджетних коштів відповідно до ст.ст. 210, 211 цього Кодексу вважається сума, що в 1000 і більше разів перевищує н.м.д.г. (п. 2 примітки до ст. 210 КК України), а особливо великим розміром бюджетних коштів відповідно до ст.ст. 210, 211 цього Кодексу вважається сума, що в 3000 і більше разів перевищує н.м.д.г. (п. 3 примітки до ст. 210 КК України).

Бюджетні кошти знаходяться на єдиному казначейському рахунку, на рахунках бюджетних установ в органах Державної казначейської служби України (чи на рахунках у банківських установах у випадках, передбачених законодавством) або в касах бюджетних установ.

Кошти бюджету поділяються на надходження бюджету і витрати бюджету. Надходження бюджету – його доходи, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна (щодо державного бюджету), повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів.

Витрати бюджету – його видатки, надання кредитів з бюджету, погашення боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів. Доходи бюджету класифікуються за такими розділами: податкові надходження; неподаткові надходження; доходи від операцій з капіталом; трансферти.

Видатки бюджету – кошти, спрямовані на здійснення програм і заходів, передбачених відповідним бюджетом. За економічною класифікацією видатків бюджету вони поділяються на поточні та капітальні.

Об'єктивна сторона цього злочину (ч. 1 ст. 210 КК України) полягає у таких діях, якщо їх предметом були бюджетні кошти у великих розмірах: нецільовому використанні бюджетних коштів, а так само у здійсненні видатків бюджету, наданні кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням всупереч БК України чи закону про Державний бюджет України на відповідний рік.

Бюджетне призначення (цільове призначення) – повноваження головного розпорядника бюджетних коштів, надане ПК України, законом про Державний

бюджет України (рішенням про місцевий бюджет), яке має кількісні, часові та цільові обмеження і дозволяє надавати бюджетні асигнування.

Бюджетне асигнування – повноваження розпорядника бюджетних коштів, надане відповідно до бюджетного призначення, на взяття бюджетного зобов'язання та здійснення платежів, яке має кількісні, часові та цільові обмеження.

Нецільове використання бюджетних коштів, тобто витрачання їх на цілі, що не відповідають бюджетним призначенням, встановленим законом про Державний бюджет України чи рішенням про місцевий бюджет, виділеним бюджетним асигнуванням чи кошторису, має наслідком зменшення асигнувань розпорядникам бюджетних коштів на суму коштів, витрачених не за цільовим призначенням.

Забезпечення здійснення видатків – гарантування відповідними органами державної та місцевої влади надання коштів на здійснення програм і заходів, передбачених відповідними бюджетами, у межах запланованих ресурсів.

Злочин є закінченим з моменту вчинення дій, передбачених диспозицією відповідною частиною аналізованої статті (формальний склад).

Суб'єкт злочину – спеціальний, ним може визнаватися лише службова особа, наділена правом розпоряджатися бюджетними коштами. Передусім це відповідні службові особи підприємств, установ та організацій, фінансування яких здійснюється за рахунок бюджету (розпорядники бюджетних коштів, керівники органів державної виконавчої влади, начальники структурних підрозділів міністерств, відомств, голови міст Києва і Севастополя, обласних, районних, міських державних адміністрацій та їх заступники, сільські, селищні та міські голови, службові особи місцевих фінансових органів, керівники бюджетних установ).

Саме наявність повноважень щодо розпорядження бюджетними коштами береться до уваги при визначенні суб'єкта злочину.

Також суб'єктами аналізованого злочину можуть визнаватися службові особи суб'єктів господарської діяльності – юридичних осіб небюджетної сфери, якщо одержані як дотації, субсидії чи субвенції бюджетні кошти витрачаються ними не відповідно до цільового призначення. За наявності в діях таких осіб ще й ознак шахрайства з фінансовими ресурсами вчинене слід кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених ст. ст. 210 і 222 КК України.

Службові особи органів Державного казначейства, які сприяли використанню бюджетних коштів у супереч їх цільовому призначенню або в обсягах, що перевищують затверджені межі видатків, мають притягуватися до кримінальної відповідальності як пособники за ч. 5 ст. 27, ст. 210 КК України.

Із суб'єктивної сторони злочин характеризується прямим умислом. У разі порушення бюджетного законодавства з необережності вчинене належить кваліфікувати як службову недбалість за ст. 367 КК України.

Кваліфікуючими ознаками злочину (ч. 2 ст. 210 КК України) є вчинення передбачених ч. 1 цієї статті діянь: повторно (якщо йдеться про цю кваліфікуючу ознаку, то, відповідно до ст. 32 КК України, тут і далі повторністю злочинів

визнається вчинення двох або більше злочинів, передбачених тією самою статтею або частиною статті Особливої частини цього Кодексу.

Повторність, про яку йшлося вище, відсутня при вчиненні продовжуваного злочину, який складається з двох або більше тотожних діянь, об'єднаних єдиним злочинним наміром. Вчинення двох або більше злочинів, передбачених різними статтями цього Кодексу, визнається повторним лише у випадках, передбачених в Особливій частині цього Кодексу.

Повторність відсутня, якщо за раніше вчинений злочин особою було звільнено від кримінальної відповідальності за підставами, встановленими законом, або якщо судимість за цей злочин було погашено або знято); за попередньою змовою групою осіб (про неї зазначено у ч. 2 ст. 28 КК України); щодо бюджетних коштів у особливо великих розмірах (про це зазначено у п. 3 примітки до ст. 210 КК України).

Не дивлячись на те, що на перший погляд дане кримінальне правопорушення здається досить розповсюдженим, зважаючи на рівень корумпованості та іноді некомпетентності вище зазначених суб'єктів, справ які були направлені до суду або по яким були винесені обвинувальні акти майже немає. Про це можна зробити висновок проаналізувавши статистику, що знаходиться у відкритому доступі. Відповідно виникає питання, чи все ж таки дані кримінальні правопорушення вчиняються вкрай рідко, чи системі правоохоронних органів не вдається вчасно фіксувати та запобігати їм.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: станом на 11 лют. 2013 р. : відповідає офіц. тексту / упоряд. В.І. Тютюгін. Х.: Право, 2013. 232 с.
2. Вереша Р.В. Кримінальне право України. Загальна частина: навч. посіб. / 2-ге вид. К.: Центр учб. л-ри, 2012. 320 с.
3. Паршин Ю.І., Паршина О.А. Основи економічного аналізу. Дніпро : «ФОП Дробязко С.І.», 2020. 180 с.
4. Parshyn Y, Parshyna O. Analytical platform to provide competitiveness of ore-mining machinery manufacturing. Mining of Mineral Deposits, 14(3), 2020. P. 61–70.

Добош Вікторія Василівна

здобувач вищої освіти курсантка 4-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції України Дніпропетровського державного Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович

старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, підполковник поліції

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОВ'ЯЗАНІ З ВИЯВЛЕННЯМ ТА РОЗСЛІДУВАННЯМ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ.197-1 КК УКРАЇНИ.

З того моменту, як Україна була проголошена незалежною державою, було скасовано монополію права країни на землю, почали з'являтися наряду з державною власністю інші форми власності на землю. Згідно ч. 3 ст. 78 Земельного кодексу України (далі – ЗК України) в Україні земля може знаходитися в державній, приватній або комунальній власності, відповідно право на землю настає з того моменту, коли суб'єкт набуває таких можливостей 1) володіти; 2) користуватися; 3) розпоряджатися [1]. До того ж Конституцією України (далі - КУ) відповідно до ч. 4 ст. 13 [2], Цивільним кодексом України (далі – ЦК України) відповідно до ч. 3 ст. 319 проголошений принципів захисту всіх суб'єктів права власності, а також рівності їх перед законом [3].

З метою захисту та протидії незаконним посяганням на право власності національним законодавством України була передбачена кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення, що спрямовані на протиправні дії відносно прав власності інших осіб на землю. Відповідно до цього була передбачена ст. 197-1 Кримінального кодексу України (далі – КК України), якою встановлена кримінальна відповідальність за «самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво». Даний злочин згідно законодавства розглядається як різновид самоправства у галузі земельних відносин, але ж деякі науковці-правники вважають за доцільне віднесення даного злочину до категорії кримінальних правопорушень, що посягають на авторитет органів місцевого самоврядування й органів державної влади, об'єднань громадян й журналістів [4].

Серед основних причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів, передбачених ст. 197-1 КК України виділяють наступні:

а) при самовільному будівництві – відсутність у особи житла й небажання нею чекати встановлених законом термінів, необхідних для оформлення відповідної документації;

б) через втрату постійного місця проживання, збільшення цін на харчові продукти громадяни вимушені здійснювати незаконні дії у вигляді самовільного зайняття земельних ділянок для вирощування продуктів харчування самостійно;

в) багато сільських сімей мають низьке матеріальне забезпечення, через що вимушені віддавати у володіння земельні ділянки, права на які їх належать;

г) існування тих земельних ділянок, які залишені без господарів;

г) регулярне збільшення цін на нерухоме майно; д) висока привабливість угідь, які знаходяться на морському узбережжі, містах, якщо при цьому існуюча грошова оцінка землі не відповідає реальним фактичним ринковим цінам [5].

При вивченні вказаної тематики ми хочемо звернути увагу, що вказане правопорушення відноситься до категорії нетяжких злочинів, тому під час його розслідування слідчий, прокурор можуть проводити лише обмежену кількість

негласних слідчих (розшукових) дій [6].

Виходячи із вказаного вище ми вважаємо доцільним посилити відповідальність за вказаною статтею, оскільки вважаємо, що його необхідно віднести до тяжких, насамперед через його суспільну небезпечність.

У ході розслідування злочину, передбаченого ст. 197-1 КК України, слідчий проводить огляд земельної ділянки, що стала місцем події: об'єктом самовільного зайняття чи самовільного будівництва. З огляду на це слід звертати увагу на положення ч. 2 ст. 2 ЗК України, якою передбачено, що суб'єктами земельних відносин можуть бути громадяни, органи місцевого самоврядування, юридичні особи й органи державної влади [1]. Тож, проводити огляд місця події земельної ділянки, яка стала об'єктом самовільного зайняття чи самовільного будівництва, що перебуває у власності певного органу місцевого самоврядування (земельна ділянка), можна без отримання відповідної ухвали слідчого судді, адже це не обов'язково. Але ж якщо слідчий планує проводити огляд місця події земельної ділянки, що перебуває у власності фізичної або юридичної особи (приватна власність), то до безпосереднього моменту проведення огляду він має отримати ухвалу слідчого судді, якою дозволено проведення даної слідчої (розшукової) дії [7, с. 307].

Відтак ми можемо дійти висновку, що кримінальне правопорушення передбачене статтею 197-1 Кримінального кодексу України виступає одним із актуальних правопорушень і завдання нашої держави здійснювати превентивні методи стосовно його не допущення. Ми хочемо вказати, що на сьогодні необхідно посилення відповідальності за вказане правопорушення з метою його подальшого припинення.

Список використаних джерел:

1. Земельний кодекс України: Закон України від 25.10.2001. № 2768-III. поточна редакція 10.10.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2768-14> (дата звернення 18.10.2022)
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996. № 254к/96-ВР, поточна редакція 01.01.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 18.10.2022)
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003. № 435-IV. поточна редакція 10.10.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 18.10.2022)
4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. № 2341-III. поточна редакція 19.08.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 18.10.2022)
5. Кулик О. Зупинити земельне свавілля. Урядовий кур'єр. – 2005. – № 9. – С. 27–35.

6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI. поточна редакція 01.10.2022 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 18.10.2022)

Татарин Н. М. Тактика огляду місця події під час самовільного зайняття земельної ділянки та самовільного будівництва. Право і суспільство. 2014. 3. С. 305–310.

Демидко Олександр Геннадійович,

студент гр. 756Ю Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Науковий керівник:

Шинкаренко Ігор Ростиславович

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри права

Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРНЕТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Військова Агресія Росії призвела до постійних атак на об'єкти критичної інфраструктури, що супроводжується активним поширенням з боку ворога дезінформації, пропаганди, проведенням інформаційно-психологічних операцій, кібератаками на об'єкти різних рівнів критичної інфраструктури нашої країни та на їх об'єкти управління взагалі у тому числі об'єднаної цивільно-військової система управління повітряним рухом в Україні, зокрема.

Кожен день метою атак ворожих хакерів становляться об'єкти енергетики, транспорту та інша критична інфраструктура. Кожна атака – це пошук можливості отримати доступ до інформаційно-комунікаційних мереж об'єктів критичної інфраструктури [1].

Сьогодні можливо стверджувати, що Росією формується модель комплексної загрози кіберпростору України і після нашої перемоги. Таким чином негайною потребою становиться формування системи убезпечення критичної інфраструктури України та підвищення кібернетичної стійкості на рівні галузі, території та конкретного об'єкта.

Відповідно до досвіду інших країн світу до національної критичної інфраструктури можуть бути віднесені:

Хімічний сектор (Chemical);

Комерційні об'єкти (Commercial facilities);

Зв'язок (Communications);

Критичне виробництво (Critical manufacturing);

Дамби та інші гідротехнічні споруди (Dams);

Оборонно-промислова база (Defense industrial base);

Служби екстреної допомоги населенню, реагування на надзвичайні ситуації (Emergency services);

Енергетичний сектор (Energy);
 Банки та фінанси (Banking and finance);
 Продукти харчування та сільське господарство (Food and agriculture);
 Урядові об'єкти (Government facilities);
 Охорону здоров'я та медицину (Healthcare and public health);
 Інформаційні технології (Information technology);
 Ядерні реактори, матеріали та відходи (Nuclear reactors, materials and waste);
 Транспортні системи (Transportation systems);
 Водні ресурси, системи водопостачання і стічних вод (Water and wastewater systems) [2, с.9].

Відповідно до Закону України «Про критичну інфраструктуру» до життєво важливих функцій та/або послуг, порушення яких призводить до негативних наслідків для національної безпеки України, належать, зокрема:

- 1) урядування та надання найважливіших публічних (адміністративних) послуг;
- 2) енергозабезпечення (у тому числі постачання теплової енергії);
- 3) водопостачання та водовідведення;
- 4) продовольче забезпечення;
- 5) охорона здоров'я;
- 6) фармацевтична промисловість;
- 7) виготовлення вакцин, стале функціонування біолабораторій;
- 8) інформаційні послуги;
- 9) електронні комунікації;
- 10) фінансові послуги;
- 11) транспортне забезпечення;
- 12) оборона, державна безпека;
- 13) правопорядок, здійснення правосуддя, тримання під вартою;
- 14) цивільний захист населення та територій, служби порятунку;
- 15) космічна діяльність, космічні технології та послуги;
- 16) хімічна промисловість;
- 17) дослідницька діяльність [3].

З означеного об'єкти цивільної авіації відносяться до критичної інфраструктури. Зважаючи на те що на суб'єктах ЦА (повітряні судна, авіакомпанії, аеропорти тощо) циркулює значна кількість державних інформаційних ресурсів та особливо це торкається Украероруху, який є основою об'єднаної цивільно-військової система управління повітряним рухом в Україні і фактично є імовірним головним об'єктом кібератак.

Слід враховувати, що у післявоєнному стані умови функціонування цивільної авіації швидко і суттєво будуть змінюються із впровадженням сучасних технологій обробки, передачі та збереження інформації, що забезпечують підвищення рівня захисту і спрощення формальностей.

У цьому сенсі найбільшого захисту потребують ресурси критичних авіаційних інформаційних систем (КАІ), до яких, серед іншого, відносять [4, 52]:

-системи контролю доступу та охоронної сигналізації;
 системи контролю вильоту;
 системи організації повітряного руху;
 системи дистанційного технічного обслуговування;
 системи бронювання та реєстрації пасажирів; диспетчерські системи
 ТОЩО.

Основними нормативними документами, що регламентують процеси захисту цивільної авіації від кіберзагроз є [7-9], проте у жодному з них не визначено вичерпний перелік КАІС, що значно ускладнює аналіз їх вразливостей і унеможлиблює організацію ефективної комплексної системи інформаційної безпеки.

Під типовою авіаційною інформаційною системою необхідно розуміти сукупність взаємопов'язаних компонентів, що являють собою інформаційні, кадрові та матеріальні ресурси, процеси і технології, які забезпечують ефективно збирання, обробку, перетворення, збереження та передавання інформації в галузі авіації.

Згідно ж чинних нормативних актів [9] КАІ - це набір інформаційних ресурсів, організованих з метою збирання, обробки, використання, передачі та поширення доступної інформації, яка має відношення до усіх важливих аспектів безпеки авіаційної діяльності.

Варто зауважити, що визначення КАІ міститься лише в одному нормативному документі (як уже зазначалось - це документ регіонального рівня а чіткі критерії віднесення тих чи інших авіаційних інформаційних систем до КАІС не визначені. Іншою серйозною проблемою у цій галузі є відсутність чітко визначеного понятійного апарату, що ґрунтується, для прикладу, на загальноприйнятих міжнародних], регіональних чи галузевих стандартах (наприклад, поняття «кіберзагроза» зустрічається у кожному із зазначених документів, але його визначення чи посилання на інші нормативні документи є відсутніми).

Аналіз думок науковців та практичних працівників у сфері національної безпеки взагалі та кібернетичної, зокрема [5], дозволяє визначити низку чинників, що створюють загрозу кібернетичній безпеці у сфері критичної інфраструктури:

- недостатній рівень координації зусиль різних установ та відомств, секторальних уповноважених органів щодо формування захисту, необхідного для протистояння загрозам у сфері кібербезпеки критичної інфраструктури;

- значну уразливість іоносфери України через надмірно широке впровадження у ній західних програмних продуктів (зокрема фірми Microsoft) та використання матеріально-технічних засобів іноземного виробництва;

- непрозорість розподілу обов'язків між певними відомствами,

правоохоронними органами і силовими структурами України, що спеціалізуються на проблемах кіберзахисту та їх незадовільне кадрове забезпечення кваліфікованими фахівцями з цих питань;

- відсутність ефективної системи підготовки фахівців не тільки для правоохоронних органів, ф й служб кібербезпеки всіх суб'єктів господарювання;;
- відсутність Єдиного понятійно-термінологічного поля кібербезпеки України, як головної складової інформаційної безпеки, а також системних нормативно-правових документів, які б регламентували діяльність зазначених відомств, правоохоронних і силових структур у сфері кібернетичного захисту тощо.

Такий стан справ фактично є каталізатором для реалізації втручань і загроз в іоносферу України, результатом чого може стати порушення управління державою, її інституціями та окремими об'єктами критично важливої інформаційної і кібернетичної інфраструктури, виникнення техногенних катастроф тощо.

Такий стан створює підґрунтя того, що об'єкти інфраструктури стають об'єктом уваги та впливу злочинних спільнот. На сьогодні існування значного кола суб'єктів протидії різним видам злочинності призвело до розпорошення сил та засобів, а до спеціалізації на кшталт поліції безпеки критичної інфраструктури ні.

Це, у свою чергу, вимагає розроблення національної стратегії безпеки критичної інфраструктури з передбаченням напрямку кібербезпеки транспортної галузі з врахуванням всіх видів транспорту.

Означене повинно стати першочерговим завданням й у сфері цивільної авіації, особливо щодо мінімізації впливу кіберзагроз на ресурси КАІС.

Як свідчить світовий досвід найбільш вагомими заходами є:

- адміністративні (стандарти, процедури та політики безпеки, аналіз загроз та оцінка ризиків, відбір та підготовка персоналу та ін.);
- віртуальні (логічні) засоби контролю (IDS- системи, антивірусний захист, шифрування та захист мережевих сервісів);
- фізичні засоби контролю (аутентифікація, контроль та управління доступом, резервне копіювання тощо).

Науково-методологічним підґрунтям реалізації означених заходів, на наш погляд є:

- здійснення наукових досліджень щодо визначення загроз збоку злочинних спільнот об'єктам авіаційної діяльності та цивільної авіації;
- розробити єдиний понятійний апарат, створити вичерпний перелік КАІС і сформулювати науково-практичні рекомендації щодо діяльності служб авіаційної безпеки у цьому сенсі.

Список використаних джерел:

1. Протидія кіберзагрозам та захист об'єктів критичної інфраструктури. <https://cip.gov.ua/ua/news/protidiya-kiberzagrozam-ta-zakhist-ob-yektiv-kritichnoyi-infrastrukturi-sered-prioritetiv-derzhspeczv-yazku> 01.12.2022 15:05
 2. Бірюков Д.С., Кондратов С.І., Насвіт О.І., Суходоля О.М. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 35 с., с. 9. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/6a/69/2a/fa/regulation.gov.ua_File_188.pdf
 3. Закону України «Про критичну інфраструктуру» 16 листопада 2021 року № 1882-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
 4. Гнатюк С., Васильєв Д. Сучасні критичні авіаційні інформаційні системи *Ukrainian Scientific Journal of Information Security*, 2016, vol. 22, issue 1, p. 51-57. с. URL: <https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/Infosecurity/article/view/10454>
- Глобальна та національна безпека: підручник / авт. кол. : В.І. Абрамов, Г.П. Ситник, В.Ф. Смолянчук та ін. / за заг. ред. Г.П. Ситника. – Київ : НАДУ, 2016. – 784 с.

Кузьменко Валерія Вадимівна,

здобувач вищої освіти курсантка IV курсу навчально-наукового інституту ППФПНП ДДУВС

Науковий керівник

Гаркуша Аліна Григорівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ДДУВС

ОСОБЛИВОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ЗАСТАВИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Необхідність дослідження застави породжується насамперед тим, що, вона є різновидом запобіжного заходу, а отже, пов'язана з тимчасовим обмеженням прав та свобод людини, що і дотепер є актуальним питанням в контексті забезпечення верховенства права та дотримання невідчужуваних, основних прав свобод людини.

Іншим аспектом є те, що згідно зі статистикою останніх кількох років, застава як запобіжний захід обирається лише в 1 % випадків [1, с.171]. Така ситуація, на нашу думку, породжена недостатністю правового регулювання щодо такого запобіжного заходу як застава. Не менш дискусійним питанням у цьому контексті залишається і механізм визначення розміру застави та чинників, які впливають на цей процес.

Розпочнемо із правового регулювання цього механізму. З аналізу частин 4 та 5 ст. 182 КПК України, можемо констатувати, що при визначенні розміру

застави у кожному конкретному випадку слідчий суддя/суд повинен проаналізувати такі критерії: 1) обставини вчинення кримінального правопорушення; 2) майновий та сімейний стан особи, щодо якої обирається застава; 3) інші дані про особу, щодо якої обирається запобіжний захід та ризики передбачені ст. 177 КПК України[2].

При цьому, у КПК міститься чітка вимога щодо того, що розмір застави повинен таким, аби достатньою мірою гарантувати виконання особою покладених на неї обов'язків і в той же час не може бути завідомо непомірним для нього [2].

Щодо позиції Європейського суду з прав людини, то у своїх рішеннях він звертає увагу на такі основні критерії, які мають бути враховані при визначення розміру застави, зокрема: 1) врахування особи, щодо якої обирається застава, її матеріальне становище, наявність майна, рівень життя; 2) перспектива втрати застави або заходи заставодавця у випадку неявки до суду підозрюваного/обвинуваченого мають бути достатніми для останнього, щоб стримати його від втечі; 3) врахування й суми збитків, у заподіянні яких ця особа обвинувачується [1, с. 173].

Щодо останнього критерію, то науковець *О. Торбас* слушно наголошує, що розмір застави не повинен бути меншим розміру матеріальних збитків, які заподіяно вчиненням кримінального правопорушення. Водночас, очевидним є те, що розмір спричинених збитків не повинен бути вирішальним критерієм для визначення розміру застави, однак має значний вплив [3, с. 159].

Цікавою видається також позиція *В. Січко*, який зазначає, що розмір застави доцільно визначати у тому числі з урахуванням майнового стану особи, яка виступатиме заставодавцем. Саме за такого підходу, на його думку, забезпечуватиметься ефективність обраного запобіжного заходу [5, с. 272].

При визначенні розміру застави також важливо враховувати те, що законодавець визначає мінімальну та максимальну межу розміру застави та водночас диференціює їх залежно від ступеню тяжкості вчиненого кримінального правопорушення. За загальним правилом, слідчий суддя/суд не має права виходити за ці встановлені межі. Винятком є лише виключні випадки щодо тяжких або особливо тяжких злочинів, коли буде встановлено, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою покладених на неї обов'язків.

Щодо цього науковці мають різні думки, зокрема, одна частина вважає, що встановлення граничного розміру застави є недоцільним, водночас, як інша частина вказує на необхідність регламентації права слідчого судді чи суду призначати розмір застави менше мінімально встановленої межі [4, с. 61].

Таким чином, констатуємо, що розмір застави залежить від цілої низки критеріїв, які досліджуються та оцінюються слідчим суддею чи судом у кожному конкретному кримінальному провадженні окремо щодо кожної особи, якій обирається застава як запобіжний захід.

При цьому, на нашу думку, потребує законодавчого врегулювання можливість слідчого судді чи суду виходити не лише за максимально

встановлений розмір застави, а й за мінімальні її межі, якщо призначений розмір застави буде ефективним, тобто запобігатиме ризикам, які обумовлюють обрання застави як запобіжного заходу.

Список використаних джерел:

1. Денисюк П.Д. Застава як запобіжний захід в кримінальному провадженні: окремі проблемні аспекти. Правова держава. № 42. 2021. С. 171-178. URL: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2021.42.232415>
 2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року. № 4651-VI. Дата оновлення: 08.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
 3. Торбас О.О. Зв'язок між розміром майнової шкоди, завданою кримінальним правопорушенням, та розміром застави у кримінальному провадженні. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. Випуск 3 (39). 2018. С. 157-161.
 4. Стефанчук М.М., Іверук Н.О. Проблеми визначення розміру застави при обранні запобіжного заходу за законодавством України та країн англо-американської правової сім'ї: порівняльно-правовий аналіз. Вісник кримінального судочинства. № 4. 2019. С. 58-68. URL: <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.4/58-68>
- Січко В.О. Застава як запобіжний захід у кримінальному провадженні: окремі питання застосування. Право у суспільство. № 4. частина 2. 2018. С. 269-274.

Кишинська І.О.

здобувач вищої освіти курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Обитоцька М.В.

старший інспектор відділу аналітичної роботи управління кримінального аналізу ГУНП в Дніпропетровській області, старший лейтенант поліції

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В останні роки у вітчизняній науковій літературі з'являється все більше публікацій, присвячених якісним змінам у світовій економіці, перетворення її в цифрову. Вчені та фінансисти практики все більшу увагу приділяють загальнолюдським, макроекономічним та регіональним проблемам

життєдіяльності, включаючи функціонування реального сектору економіки та її інфраструктури.

Важливе місце у цьому різноманітному процесі належить запозиченню передового зарубіжного та вітчизняного досвіду, порівняльному аналізу відповідних кількісно-якісних вимірювань та вимірювань соціально-економічних та фінансових показників, спираючись на які можна забезпечити необхідний прогрес у задоволенні суспільних та особистих потреб [1, с. 8].

Щодо цього Україна, володіючи значними матеріальними, географічними та людськими ресурсами, на жаль, не може поки що претендувати на роль абсолютного, або відносного лідера за ключовими параметрами соціально-економічного розвитку [2, с. 3-7].

У зв'язку з цим торкнемося лише деяких конкретних проблем та оцінок функціонування нашої соціально-економічної та фінансової середовища із опорою на міжнародний, передовий досвід.

На етапі економічного розвитку Україна стикається з такими проблемами, як сировинна спрямованість економіки, загальна технічна та технологічна відсталість підприємств, відсутність дієвого зв'язку науки з виробництвом, низькі витрати на наукові дослідження та розробки.

Для інвесторів важливим моментом залишається інвестиційний клімат нашої країни, який сьогодні не може цілком задовольнити їхні вимоги. Основним змістом інвестиційного розвитку сільських територій є їх інвестиційна привабливість, яка залежить від сукупності ресурсів і заходів, та умов, які необхідні для ефективного використання інвестицій для рівномірного розвитку [3, с. 9].

Серед негативних тенденцій інвестиційного клімату – повільні темпи реформування економіки, недосконалий механізм використання бюджетних коштів, повільні темпи боротьби з корупцією, недосконала законодавча база, яка пишеться під конкретні політичні течії, заполітизованість економіки та нераціональний розподіл внутрішніх інвестицій, несприятливі умови для розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях, низька ліквідність ресурсів та недостатнє фінансування соціальної сфери села [3].

На сьогодні згідно зі статистичними даними основними товаровиробниками сільськогосподарської продукції є великі агрохолдинги та індивідуальні господарства (фермерські господарства, малі та середні приватні підприємства, особисті селянські господарства).

Вказані вище товаровиробники зайняли на ринку свої ніші, й не конкурують між собою, оскільки великі агрохолдинги зорієнтовані на найбільш комерційно привабливі та експортно орієнтовані види продукції, тимчасом як середні, малі та індивідуальні підприємства зорієнтовані на продовольче самозабезпечення та наповнення місцевого та внутрішнього товарного ринку.

Тому вони можуть бути і є виробниками м'яса, риби, молока, овочів, фруктів, ягід. З одного боку це є позитивним явищем, проте не враховуються такі негативи для економіки, як хижацька експлуатація природних ресурсів, особливо сільськогосподарських угідь, занепад соціальної інфраструктури, депопуляція

сільських територій.

По-перше, сільські території, що мають суттєвий потенціал розвитку та виконують найважливіші загальнонаціональні функції, відіграють значну роль успішному соціально-економічному розвитку країни.

По-друге, потенціал сільських територій використовується вкрай неефективно, в результаті присутня низка проблем і негативних тенденцій у соціально-економічному розвитку сільських територій, набувають все більшої стійкості.

По-третє, перспективи розвитку сільських територій визначальною мірою залежать від активізації регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування у розширенні методів управління соціально-економічними процесами, розвитку взаємодії з місцевим населенням та підприємницькими структурами, удосконаленні регіональної політики, що проводиться органами влади та суб'єктами федерації щодо муніципальних утворень, а також коригування законодавства, що регулює розвиток інституту місцевого самоврядування

Використання цих та інших методів управління дозволить успішно вирішувати проблеми сільських територій, що, безумовно, сприятиме підвищенню якості життя селян.

Список використаних джерел:

1. Панькова О.В., Касперович О.Ю. Диспропорції соціально-економічного розвитку в умовах цифровізації: проблеми та ризики для ринку праці України. *Економіка промисловості*. 2021, № 4 (96). С. 21-34.

2. Мовчанюк А.В. Особливості соціально-економічного розвитку сільських територій Черкаської області. *Економіка та суспільство*. 2017. №2(46). С.67-82.

3. Качний О.С. Напрями удосконалення механізму розроблення та реалізації програм соціально-економічного розвитку регіону. *Вісник Національного університету цивільного захисту України* № 1(8). С. 377-383.

Кльова Валерія Олегівна

здобувач вищої освіти студентка ННІ економіка та права Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Науковий керівник:

Рибалка Олександр Валерійович, доцент, доцент кафедри державно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

На сьогодні, однією із вагомих причин погіршення криміногенної ситуації

в країні є діяльність злочинних організованих груп. Так, організовані угруповання є безперечно негативним соціальним явищем, яке впливає на стабільність державної політики та завдає велику шкоду інтересам фізичних, юридичних осіб, а також державі.

Взагалі, варто підкреслити, що розслідування злочинів характеризується як певний пізнавальний процес, який виходить із певних етапів, основним із них є етап доказування – збирання, перевірка, оцінка доказів.

М.В. Проценко зазначає, що потрібно звернути увагу на те, що доказування ознак вчинення організованою групою здійснюється не тільки шляхом встановлення процесуальними засобами окремих елементів злочинної діяльності, але й фактів соціологічного характеру, які характеризують процес утворення, існування й діяльності організованої злочинної групи як соціального утворення[3, с. 472].

Специфіка розслідування злочинів, що вчиняються організованою групою, характеризується вирішенням особливих завдань, які пов'язані із встановленням і доказуванням саме безпосередніх ознак організованої групи. Це, так звані, тактичні завдання - один із етапів вирішення основних завдань кримінального провадження, що регламентовані ст. 2 Кримінально-процесуального кодексу України.

Поняття тактичного завдання розслідування реалізує функцію ефективної побудови кримінального провадження, зосередження органів досудового розслідування на основних його елементах

В науковій літературі виділяють такі види тактичних завдань[2, с. 149]:

1. Тактичне завдання щодо встановлення кількісного складу групи осіб;
2. Тактичне завдання щодо встановлення стійкості зв'язків між членами групи;
3. Тактичне завдання щодо встановлення наявності єдиного і відомого всім учасникам групи плану злочинної діяльності;
4. Тактичне завдання щодо встановлення розподілу функцій учасників групи, спрямованих на реалізацію плану злочинної діяльності

Безперечно, розглядаючи саму сутність організованої групи, варто вказати основні характеризуючі ознаки даного криміногенного елемента. Основні ознаки закріплені у ч. 3 ст. 28 Кримінального кодексу України можна виділити такі ознаки вчинення злочину організованою групою осіб [1]:

- 1) участь декількох осіб (три і більше) у готуванні або вчиненні злочину;
- 2) попередня зорганізованість групи осіб у стійке об'єднання для вчинення кількох злочинів;
- 3) наявність єдиного, відомого всім учасникам групи плану злочинної діяльності;
- 4) розподіл функцій учасників групи, спрямованих на досягнення (реалізацію) цього плану.

Зрозумілим є той факт, що розслідування злочину передбачає обов'язкове його планування. Планування – складна розумова діяльність слідчого. Її зміст

складають різні розумові дії, операції. Вони відносно постійні, пов'язані між собою, що дозволяє об'єднувати їх в комплексі дій і розглядати як елементи структури планування. Кожен із цих елементів – це певний етап реалізації спільних цілей планування [5, с. 30].

Так, варто звернути увагу на те, що взагалі, розслідування такої категорії справ варто доручати спеціальним слідчо-оперативним групам і обов'язково треба передбачати залучення співробітників спеціальних підрозділів по боротьбі із злочинними організаціями та злочинними угрупованнями. Відповідно від цього також буде залежати ефективність розслідування та виявлення ознак вчинення злочину безпосередньо організованою групою.

Зміст планів розслідування у багатьох випадках залежить від того, чи було затримано злочинця, чи він після скоєння кримінального правопорушення зник з місця події. Якщо злочинець затриманий на місці події або відразу після вчинення кримінального правопорушення, то планування розслідування спрямовано на збиранню доказів, що підтверджують винність затриманого в даному кримінальному правопорушенні. Якщо злочинець після вчинення нападу зник, то основна увага при розробці плану розслідування спрямовується на встановленні підозрюваної особи [4, с. 19].

Під час проведення розслідування по даній категорії осіб, варто зазначити, що огляд місця події є найважливішим етапом при виявленні ознак злочинного групування. Так, безперечно це найбільш складна та вимоглива процесуальна дія, яка регламентована ст. 190 Кримінально-процесуального кодексу України. Аналізуючи сліди на місці вчинення злочину дає змогу висунути версію вчинення злочину організованою групою, в подальшому огляді місця події можуть бути встановлені важливі ознаки вчинення злочину саме організованою групою.

Далі, не менш важливим етапом є допит, який сприяє отриманню важливої інформації про організовану групу, її мету, структуру та інші важливі відомості.

Такий етап розслідування, як обшук має свої специфічні особливості. Це пов'язують, насамперед із предметом злочину. Об'єктом пошуку можуть бути, холодна або вогнепальна зброя, вибухівка, різні предмети, що можуть мати на собі сліди вчиненого злочину та інші важливі предмети.

Відносно новою дією відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України є зняття інформації з каналів зв'язку. Ця слідча дія дозволяє отримувати різні важливі відомості про злочинну угруповання, його структуру, різні функції учасників та інші відомості.

Отже, розглянувши доволі цікаву, та водночас важливу та складну проблему, можемо зробити такі висновки. 1. Організоване злочинне угруповання – характеризується високим ступенем суспільної небезпеки, що є великою загрозою для усіх категорій осіб та для держави. 2. Важливим елементом розслідування є планування, яке спрямоване на виявлення та протидію злочинному угрупованню. 3. Для ефективного розслідування такої небезпечної категорії осіб варто залучати професіональних спеціалістів по боротьбі із злочинними групами. 4. Правильне та оперативне розслідування є запорукою

зменшення розповсюдження організованих злочинних угруповань та підвищення довіри громадян до різних державних структур.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III: *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. 26. 131 с.
 2. М. В. Костенко Щодо особливостей розслідування злочинів вчинених організованими групами. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія: Право. 2017. Вип. 24. С. 148-150.
 3. М.В. Проценко. Ознаки організованості злочинів: вплив на методику розслідування. *Держава та право*. 2010. Вип. 46. С. 466-473.
 4. В. В. Пясковський «Розслідування окремих видів злочинів»: фондова лекція. Київ: НАВС. 2016. 44 с.
- Теорія та практика розслідування злочинів в умовах протидії : навч.-метод. посібник [Електронне видання] / Л.І. Аркуша, Л.М. Гуртієва, М.О. Д'ячкова І.В. Загородній, А.В. Мурзановська, А.В Підгородинська, О.О. Торбас ; НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2021. 129 с

Костовят Ілля Євгенович

здобувач вищої освіти курсант IV курсу ННП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Копилов Едуард Володимирович викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

Якість та повнота розкриття злочинів органами Національної поліції України безпосередньо пов'язана з умінням застосовувати розвідувальну аналітику та проводити кримінальний аналіз, а саме - накопичувати, використовувати, обробляти та аналізувати оперативну інформацію, отриману з різних джерел [1, с. 38].

Види кіберзлочинів класифіковані у Конвенції Ради Європи, яку Україна ратифікувала. Основні види: незаконний доступ, незаконне перехоплення, втручання у дані, зловживання пристроями, шахрайство, пов'язане із комп'ютерами, правопорушення, пов'язані з дитячою порнографією тощо. Кількість кіберзлочинів в Україні щороку зростає. Злочинці крадуть гроші з банківських карток, дані з комп'ютерів, інформацію з телефонів, запускають віруси-вимагачі, шантажують компанії та повертають крипто-афери - це далеко

не повний перелік злочинів, які вчиняють в Україні кібершахраї. Українські кіберзлочинці «прославилися» вже і за кордоном. В Сполучених Штатах Америки викрили мережу хакерів, яка завдала збитків людям на понад 500 мільйонів доларів, а також допомагала «відмивати» доходи [5].

Найчастіше кібершахраї створюють сайти і продають неіснуючий товар, дуже багато злочинів, які стосуються виманювання інформації з карток та онлайн-кредитування.

Сучасна теорія кримінологічної науки має декілька критеріїв, за якими класифікується сучасна злочинність. Є доцільним розглянути один з таких критеріїв, а саме: кількості осіб, які залучаються до вчинюваної злочинної діяльності. Цей критерій дає змогу розділити злочини на такі групи:

- злочини, які вчиняються одноособово;

- злочини, які вчиняються спільно з іншими особами. Остання група обумовлює виокремлення злочинності, яка формується групою осіб і стійкими злочинними спільнотами (організованою злочинністю).

Багато дослідників організованої кіберзлочинності під цією категорією розуміють системну галузь кіберзлочинів, що пов'язані зі здійсненням такої діяльності в умовах створення злочинних угруповань. Кіберзлочини – це злочини, які вчиняються шляхом застосування кібернетичних комп'ютерних систем, а саме будь-яких пристроїв або групи пов'язаних пристроїв, які у своїй сукупності утворюють певну програму, що виконує автоматичну обробку даних [2, с.315].

Національне законодавство України щодо злочинів у сфері кіберпростору дуже відрізняється від законодавства європейських держав. Статті 361 - 363-1 Кримінального кодексу України відносять до кіберзлочинів ті злочини, які вчиняються за допомогою використання електронно-обчислювальної техніки (комп'ютерів), систем, комп'ютерних мереж, а також мереж електрозв'язку [3]. Існування зазначеного підходу законодавця щодо цього питання є не дуже вдалим, адже він ґрунтується на неправильному розумінні природи функціонування інформаційної системи, в наслідок чого тлумачення кіберзлочинів є хибним та таким, що призводить до неефективності здійснюваних процесів виявлення та розкриття таких злочинів [4].

Слід зазначити, що особливістю кіберзлочинів є місце їх вчинення - кіберпростір. Кіберпростір - це не мережа Інтернет, чи комп'ютерна мережа, чи мережа радіо / мобільного зв'язку по окремість [5]. До кіберпростору науковці відносять віртуальний простір, що надає можливості здійснювати комунікацію. Він утворюється в результаті поєднання сумісних комунікаційних систем і забезпечення електронних комунікацій із використанням мережі Інтернет або ж інших глобальних мереж для передачі даних, є інтегратором усіх зазначених мереж.

Низка кіберзлочинів, які регламентуються чинним законодавством, не є вичерпною. Можна вказати, що кіберзлочини - це не лише протиправні дії у сфері використання електронно-обчислювальної техніки (комп'ютерів), систем або комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. Це певні злочини, які посягають на

суспільні відносини різних сфер людської життєдіяльності, що пов'язані з використанням як інформаційних об'єктів, так і інформаційної взаємодії суб'єктів цієї діяльності (незаконне втручання в роботу комп'ютерних мереж, шахрайство, шпіонаж, вимагання, хуліганство, пропаганда війни, вчинювані у кіберпросторі) [2, с.317].

Фахівці наголошують, що кіберзлочинці технічно просунулися щодо крадіжки коштів за допомогою банкомату та використовують тонкі накладки, які встромлюють у слот для карти, що майже непомітно. Такі накладки можуть зчитати інформацію про карту, але аби здобути пін-код, злочинцям треба або камера, або накладна клавіатура. Ще одна схема шахрайства із банкоматом дуже схожа на раптову його поломку. Так, якщо кошти з банківської картки зняті, банкомат повідомляє, що операція пройшла успішно, але гроші не отримано, необхідно не відходити від банкомату, зв'язатися із сервісною службою цього банку та з'ясувати всі питання [5].

Вбачається за доцільне при виявленні та розкритті правоохоронцями кіберзлочинів враховувати складності злочинних процесів у кіберпросторі, які зумовлюють неможливість їх вчинення одиничними суб'єктами. Зважаючи на сучасний стан поширеності явищ організованої кіберзлочинності в Україні, є необхідність подальшого дослідження діючого законодавства з питань протидії організованій кіберзлочинності з метою ефективного виявлення та розкриття таких злочинів.

Список використаних джерел:

1. Копилов Е.В. Матеріали II всеукраїнської наук.- практ. конф., (м.Одеса, 29 жовтня 2021) - Одеса: видавництво ОЮІ НУВС, 2021 - С. 38-40.
2. Шеломенцев В. П. Організована кіберзлочинність: до визначення поняття. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2009. - № 21. С. 314-322. (дата звернення: 21.10.2022).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001. 2341-III. Відомості Верховної Ради України.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/2341-14> (дата звернення: 21.10.2022).
4. Відповідь Генеральної прокуратури України на інформаційний запит щодо про зареєстровані кримінальні правопорушення, пов'язані з кіберзлочинністю: Офіційний лист-відповідь з додатками на 3 сторінках 19/4-681вих-17 від 11.05.2017.
URL: https://dostup.pravda.com.ua/request/statistika_kibierzlochinnosti_v (дата звернення: 21.10.2022).
5. Що варто знати про кіберзлочинців в Україні. Радіо Свобода.
URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/details/29031166.html> (дата звернення: 07.11.2022).

Криса Олександр Юрійович

здобувач вищої освіти курсант 4-го курсу ННІП ПФПНП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович

Старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ ДЕРЖАВНІ СЛУЖБОВЦІ

Однією із запоруок успішного функціонування держави і громадянського суспільства є створення належних умов для ефективної діяльності державного апарату, апарату органів місцевого самоврядування та підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності. Ефективність такої діяльності в Україні на сучасному етапі значно знижується під впливом негативних політичних, економічних, правових та інших змін, а також високого рівня злочинності. Важливою ланкою серед цих факторів є зловживання посадовими особами наданою їм владою чи службовим становищем.

Так, за даними Офіса Генерального прокурора України за звітний період січень-вересень 2022 року було обліковано 1 768 кримінальних правопорушень за ст. 364 КК України з них 1 092 за ч.2 ст. 364 КК України. В цей же період було повідомлено підозру, що вчинили дані кримінальні правопорушення, 188 особам (з них 129 особам, що вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 364 КК України). Для порівняння, з цей же період в 2021 році було обліковано 3 403 кримінальних правопорушень за ст. 364 КК України з них 1 868 за ч.2 ст. 364 КК України. В цей же період було повідомлено підозру, що вчинили дані кримінальні правопорушення, 239 особам (з них 134 особам, що вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 364 КК України). Загалом за звітний період 2021 року було обліковано 3 955 кримінальних правопорушень за ст. 364 КК України з них 2 247 за ч.2 ст. 364 КК України. В цей же період було повідомлено підозру, що вчинили дані кримінальні правопорушення, 260 особам (з них 154 особам, що вчинили кримінальне правопорушення, передбачене ч. 2 ст. 364 КК України).

Досить часто зловживання владою або службовим становищем є засобом вчинення службовою особою іншого, більш тяжкого, злочину з метою досягнення бажаного злочинного результату. Використовуючи своє службове становище, вони переважно вчиняють такі злочини, як крадіжки в особливо великих розмірах, незаконна приватизація державного чи комунального майна, ухилення від сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів, приховування злочинів тощо. Зловживання владою або службовим становищем також призводить до розвитку організованої злочинності. Вирішенню різних аспектів проблем кримінальної відповідальності за зловживання владою або

службовим становищем присвячені роботи таких вчених: П. П. Андрушко, Л. П. Брич, В. В. Голіна, Н. О. Гуророва, О. О. Дудоров, В. П. Коваленко, М. І. Мельник, А. А. Музика, В. О. Навроцький, Ю. А. О. Науменко, В.Я. Тацій, В. В. Сташис, В. Г. Хашев та ін. З огляду на положення Законів України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII, «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-19 передбачено створення ряду органів з метою протидії корупційним злочинам, а також іншим факторам, що сприяють очищенню органів державної влади від корупціонерів, актуальним є дослідження особливостей кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем. Це і є мета пропонованої статті. Визначення системи злочинів у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, які можуть вчинятися державними службовцями з використанням службових повноважень, групування цих злочинів за певними ознаками, розробка та надання науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення чинного Кримінального кодексу України щодо кримінальної відповідальності працівників Національної поліції [2, с. 225–228]. Відповідальність за зловживання владою або службовим становищем передбачена ст. 364 КК України [5].

Об'єктивна сторона зловживання владою або службовим становищем (ч. 1 ст. 364 КК України) має три обов'язкові ознаки: діяння - використання службовою особою влади або службового становища всупереч інтересам служби, що полягає в дії чи бездіяльності суб'єкта; наслідки заподіяння шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам, інтересам юридичних осіб; причинно-наслідковий зв'язок між дією та наслідками. Відсутність хоча б однієї із зазначених ознак свідчить про відсутність складу злочину, передбаченого ст. 364 КК України [6, с. 845]. Зловживання владою - це умисне вчинення службовою особою, яка постійно або тимчасово виконує функції представника влади, з використанням наданих їй на підставі законів та інших нормативно-правових актів повноважень, що суперечить інтересам служби. Зловживання службовим становищем, як правило, передбачає використання службових повноважень, пов'язаних із здійсненням (реалізацією) повноважень, наданих службовій особі займаною посадою, всупереч інтересам служби [6, с. 845]. Водночас В.І. Борисов зазначає, що зловживання службовим становищем матиме місце не лише у випадку вчинення посадовою особою діяння в межах своєї компетенції, тобто діяння, пов'язаного з власними повноваженнями, а й у випадках використання посадовою особою авторитету свого становища, службових зв'язків, а також здатність давати вказівки, рекомендації підпорядкованим організаціям і відповідно до свого службового становища могла контролювати їх виконання [4, с. 49].

Отже, використання влади чи службового становища всупереч інтересам служби потрібно тлумачити як учинення службовою особою таких порушень своїх службових обов'язків, які заподіюють істотну шкоду охоронюваним

законом інтересам окремих громадян, державним, громадським інтересам або інтересам юридичних осіб [4, с. 50].

Список використаних джерел:

1. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування [Електронний ресурс] : статистична інформація Генеральної прокуратури України за 2012–2016 рр. – Режим доступу: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=110381&libid=100820#. – Назва з екрана.

2. Довідка про злочини, учинені в Україні за 2007–2016 рр. : служб. док. / Департамент аналітичної роботи та організації управління МВС України. – Київ, 2017. – 98 с. ISSN 2410-3594.

3. Баганець О. Стан злочинності в державі за 2017 рік та результати протидії їй з боку держави і як це пов'язано із реформуванням правоохоронних органів [Електронний ресурс] / О. Баганець. – Режим доступу: <http://www.baganets.com/blogsbaganets/stan-zlochinnost-v-derzhav-za-2017-r-k-t.html>. – Назва з екрана.

4. Боднар В. Є. Кримінально-правовий аналіз злочинів у сфері службової діяльності, що вчиняються працівниками ОВС / В. Є. Боднар // Актуальні проблеми розслідування злочинів : зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 1 лип. 2014 р.). – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2014. – С. 225–228.

5. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. – Назва з екрана.

6. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – Київ : Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.

Круковська Анастасія Михайлівна

здобувач вищої освіти курсантка н.г. ФЕБ-941 ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович

старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

**ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЩОДО ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНУ, ЩО
ХАРАКТЕРИЗУЄТЬСЯ ПІДКУПОМ СЛУЖБОВОЇ ОСОБИ ЮРИДИЧНОЇ**

ОСОБИ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Ні для кого не є секретом, що наразі наша держава переживає надзвичайно відповідальну частину процесу формування правової, незалежної та сильної економічно держави. Постійні перетворення елементів ринкових відносин в Україні, зміни у діючому законодавстві, всесвітні економічні фактори за роки незалежності сприяли утворенню нових видів злочинності, проте досі найбільш проблемною у сфері поширення злочинності є корумпованість державних та приватних органів.

Шлях уніфікації національних стандартів, а також законодавчих положень та норм, до міжнародних, починався приблизно з 2009 року, коли державною владою країни та законодавцем були сформовані суттєво нові методики законодавчого забезпечення державної політики у сфері протидії корупції. Проте суспільство постійно розвивається, а злочинці – знаходять нові способи отримати прибуток і виконати дії, що задовольняють їх особистий інтерес. Наслідком цього стає вчинення кримінальних правопорушень не лише у державній, а й у приватній сферах. Створення кримінальної відповідальності за вчинення такого виду злочину – результат утворення багатьох форм власності та роздержавлення економічної сфери України.

Відповідно до чинного законодавства України та положенням статті 368-3 Кримінального кодексу України, підкупом службовою особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми вважається пропозиція чи обіцянка службовій особі юридичної особи приватного права надати їй чи третій особі неправомірну вигоду, а так само надання такої вигоди чи прохання її надати за вчинення конкретною службовою особою дій чи бездіяльності з використанням наданих їй повноважень в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає неправомірну вигоду або в інтересах третьої особи [1]. Об'єктом такого кримінального правопорушення є суспільні відносини у сфері забезпечення нормальної службової діяльності в юридичних особах приватного права, предметом – неправомірна вигода. Суб'єкт – загальний, оскільки злочин може вчинити будь-яка особи, що досягла 16-річного віку на момент його вчинення.

Якщо вести мову про соціальну природу такого злочину як підкуп службової особи приватного права, то серед них можна виділити такі:

- вчиненням злочину виконується стійкий професійний та моральний вплив на службову особу, який виражається у переданні матеріальних благ чи наданні окреслених послуг матеріального характеру особі, яку підкупають, яка, в свою чергу, свідомо приймає такі матеріальні блага чи послуги;
- злочин може виконуватися через посередників;
- може передбачатися як «вдячність» чи своєрідна «оплата» виконання як протиправних, так і законних дій особою, яку підкупають;
- є свідомим виявом протиправного замислу з обох сторін;
- має договірний характер.

Нерідко після формування корупційних відносин, оснований на підкупі, йде вчинення так званих конклюдентних дій – мовчазна згода, яка підтверджує

умови угоди для кожної сторони у різних випадках та не потребує попереднього обговорення. Зазвичай підкуп не тягне за собою скарг, оскільки всі сторони мають особисту зацікавленість у прихованні факту злочину від правоохоронців. Лише у випадку вимагання неправомірної вигоди можна розраховувати хоча б на долю ймовірності ініціативності особи, яка має надати чи надала неправомірну вигоду, в інших випадках – змусити таку особу до співпраці у розслідуванні та документування факту кримінально караної корупції означає забезпечити її певними юридичними та соціальними гарантіями.

Цікавим є зауваження В. М. Киричка про необхідність чіткого відмежування звільнення від кримінальної відповідальності від тих випадків, коли склад злочину як одна з правових підстав кримінальної відповідальності відсутній. Як зауважували римські юристи: «Ejus nulla culpa est qui parere necesse sit», що у перекладі означає «немає вини на тому, хто вимушений підкоритися» [2]. Йдеться про те, що особа, яка надає неправомірну вигоду службовій особі приватного права за умови відсутності психологічного примусу, свідомо виконує цю дію, порушуючи чинні положення кримінального законодавства. «Тоді чому він є потерпілим та чи є таким взагалі?» – питання риторичне, відповіді на нього різноманітні. Інша ситуація, коли особа зазнає психологічного тиску зі сторони того, хто вимагає, тоді така особа дійсно є потерпілою, оскільки такий стан охоплюється поняттям «крайня необхідність» - чинник, що майже повністю ліквідує можливість людини зробити власний вибір поведінки, хоч і не паралізує свідомість людини. Така обставина враховується як та, що пом'якшує покарання відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 66 Кримінального кодексу України [1].

Підсумовуючи вищевикладене, українське суспільство феноменально та історично закріпило девіантну поведінку окремих осіб, що перетворили факти корупції та систематичне явище, що вже у свідомості чималої кількості громадян закарбувалося як принцип функціонування держави через багаторазовість його повторення. Підкуп службової особи приватного права має свої особливості, наприклад, усвідомлення з обидвох сторін протиправність своїх діянь, характер домовленості та інші. Заходами протидії вчинення підкупу можуть стати лише ті, що будуть у комплексному зборі державної політики щодо протидії корупції, оскільки через постійне осучаснення злочинності та сприйняття суспільством процедури надання неправомірної вигоди як обов'язкової для виконання певних процедур у державних та приватних організаціях, установах одного напрямку заходів буде недостатньо. Створення ефективної системи протидії та зниження рівня латентності фактів підкупу службових осіб передбачає застосування інституційного підходу, який надасть змогу сформувати новітні практики за аналізом окремих фактів надання та одержання неправомірної вигоди.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/parao2729#o2729> .

2. Дудоров О.О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія. К.: Юридична практика, 2003. С. 924.

3. Кодекс кримінальний від 05.04.2001 № 2341-III. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/para02729#o2729>.

Джу́жа О. М. Світові криминологічні системи запобігання злочинам. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2019. № 1.

Леонтьєва Валерія

здобувач вищої освіти курсантка IV курсу навчально-наукового інституту ППФПП ДДУВС

Науковий керівник:

Гаркуша Аліна Григорівна,

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ДДУВС

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ МЕДІАЦІЇ ПІД ЧАС УКЛАДЕННЯ УГОДИ ПРО ПРИМИРЕННЯ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Інститут угод у кримінальному провадженні закріплений на законодавчому рівні та застосовується на практиці вже тривалий період часу. Однак вдосконалення практики застосування даної норми наразі триває. Відносно непростим є процес впровадження в практичну діяльність певних нововведень, що не були відомі кримінально-процесуальному законодавству України, та, як наслідок, формування єдиних шляхів щодо їх практичної реалізації [5, с. 412]. Аналіз окремих аспектів застосування норми щодо угоди про примирення між підозрюваним та потерпілим у кримінальному провадженні, зокрема щодо врегулювання даного питання шляхом медіації і складає актуальність нашого дослідження.

У 2021 році було прийнято Закон України «Про медіацію» №1875-ІХ від 16.11.2021, що надав офіційне визначення медіації», а саме згідно з п. 4 ст. 1 – це позасудова добровільна, конфіденційна, структурована процедура, під час якої сторони за допомогою медіатора (медіаторів) намагаються запобігти виникненню або врегулювати конфлікт (спір) шляхом переговорів» [4].

Проаналізувавши позиції науковців Турмана Н.О., Ткачука А.Ю., Боброва О.М., вважаємо за потрібне навести узагальнене визначення угоди в кримінальному провадженні: це інститут кримінального процесу, що має на меті спрощення та скорочення процедури розгляду кримінальних проваджень, скорочення термінів перебування осіб під вартою, економія коштів та часу, які витрачаються на розгляд справи по суті, позасудове вирішення проблемних ситуацій, зменшення навантаження на суд та суддю.

Принагідно зазначити, що законодавець встановив наступні випадки укладення угоди про примирення: стосовно кримінальних проступків, нетяжких злочинів та у кримінальному провадженні в формі приватного обвинувачення. Цікаво, що у Франції медіація може бути застосована щодо злочинів будь-якої тяжкості, а в Польщі – у справах, що передбачають максимальне покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років [1, с. 37]. Схиляємося до думки, що така залежність можливості укладення угоди про примирення від тяжкості вчиненого діяння зумовлена необхідністю забезпечення справедливого вирішення справи.

В багатьох зарубіжних країнах для вирішення кримінально-правових конфліктів активно застосовується процедура медіації. Як показав досвід, карально-репресивний підхід щодо протидії скоєнню кримінальних правопорушень не є достатньо дієвим, у зв'язку з чим потрібно впроваджувати механізми альтернативних процедур врегулювання спорів. Та якщо спершу медіація в інших державах використовувалася як спосіб вирішення кримінально-правових конфліктів на основі експериментальних програм, то протягом останніх років яскраво проявляється тенденція до інституалізації і нормативного закріплення медіації в кримінальному процесі. Підтвердженням цього слугує прийняття 16.11.2021 Закону України «Про медіацію» [4].

Медіація у кримінальних провадженнях має бути самовизначеним та доступним заходом. Стосовно доступності, по-перше, особа має бути повідомлено про можливість проведення медіації, а по-друге, особа за будь-яких обставин повинна мати можливість отримати послуги з проведення медіації на будь-якій стадії здійснення правосуддя. Ознакою незалежності проведення медіації є також те, що медіатор є особою, що не симпатизує та не займе позицію жодної зі сторін, а навпаки, буде намагатися рівною мірою допомогти всім учасникам медіації [2, с. 95].

Потребує уваги той факт, що медіація є однією з найбільш застосовуваних на практиці форм реалізації процедури примирення потерпілого і підозрюваного чи обвинуваченого. Під медіацією треба розуміти процес пошуку до чи під час кримінального процесу взаємовигідного рішення між потерпілим та правопорушником за посередництва компетентної особи – медіатора [Про пол]. Як зауважує правник В. Землянська, необхідними умовами для проведення процедури медіації є: наявність потерпілого та злочинця, визнання обвинуваченим факту своєї участі у злочині, добровільність участі сторін та конфіденційність медіації [3, с. 110].

Проаналізувавши досвід зарубіжних країн, можна дійти висновку щодо переваг медіації при вирішенні кримінальних проваджень, до яких пропонуємо віднести наступні: 1) застосування медіації забезпечуватиме гуманізацію правової системи, кримінального судочинства; 2) мінімізує затрати часу на процес вирішення кримінальних проваджень; 3) зменшить соціальну напругу між обвинуваченим та потерпілим; 4) підвищить рівень довіри до правоохоронних органів, дозволить скоротити навантаження на суд; 5) гарантуватиме забезпечення прав та законних інтересів потерпілого та

підозрюваного чи обвинуваченого, оскільки потерпілий матиме змогу отримати реальну компенсацію за спричинену шкоду; б) сприятиме реалізації принципу економії процесуальних засобів при вирішенні кримінально-правових конфліктів.

Слід взяти до уваги, що укладення угоди про примирення не може в буквальному розумінні забезпечувати справедливе вирішення справи, а отже, – усунути наслідки кримінального правопорушення. Виходячи з цього постає низка практичних питань, які вимагають законодавчого вирішення. До прикладу: хто і за якими критеріями встановлюватиме реальність побажань підозрюваного та потерпілого на примирення на стадії досудового розслідування; які обставини та ким повинні братися до уваги при надсиланні обвинувального акта з підписаною сторонами угодою про примирення до суду? А якщо укладено угоду під впливом погроз, шантажу, за гроші, внаслідок скрутного становища потерпілого або його рідних, близьких родичів? Таким чином зводяться нанівець принципи законності та відповідальності за вчинене протиправне діяння? І чи можна буде зазначати в угоді про примирення, наприклад, мотиви потерпілого, підозрюваного, обвинуваченого на укладення такої угоди? Дані питання залишаються неврегульованими на даний момент та потребують окремого аналізу та пошуку шляхів вирішення.

Водночас, аналізуючи медіацію в розрізі її застосування при укладенні угоди про примирення, слід зазначити, що наступною проблемою, що виникає при застосуванні вказаного інституту, є дотримання конфіденційності медіатором [6, с. 651]. Вимога конфіденційності поширюється на всі відомості, які надаються медіатору протягом примирної процедури. У зв'язку з цим необхідно точно визначити момент початку й закінчення процедури. Найбільш поширеним інструментом, який використовується сторонами з метою забезпечення конфіденційності медіації, є застереження про конфіденційність в угоді про проведення процедури медіації. Видається, що при укладанні такої угоди медіатору слід роз'яснити сторонам правила конфіденційності (в тому числі й ті, які стосуються індивідуального спілкування зі сторонами спору) і з'ясувати, чи є які-небудь додаткові умови, які необхідно включити в угоду про проведення процедури медіації. Це допоможе уникнути подальших розбіжностей з процедурних питань і може розглядатися як додаткова гарантія дотримання прав і законних інтересів учасників медіації.

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо за потрібне сказати, що наразі інститут провадження на підставі угод слід удосконалювати та розширювати, як один із достатньо перспективних процесуальних інститутів. З метою реалізації провадження на підставі угоди про примирення між обвинуваченим (підозрюваним) і потерпілим доречним вважаємо застосування інституту медіації. Залучення незалежного від учасників кримінального судочинства посередника дасть можливість надати потрібний імпульс розвитку правового інституту примирення сторін, який при належному його правозастосуванні дозволить суттєво розвантажити правоохоронну систему.

Список використаних джерел:

1. Боброва О.М. Відновне правосуддя. Особливості впровадження процедури медіації: європейський досвід / О.М. Боброва. – К. : Наш час, 2006. – 164 с.
 2. Гаркуша А.Г. Окремі аспекти застосування медіації у кримінальному провадженні / Гаркуша А.Г. // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (ДДУВС, 30.11.2021). – 2021. – С. 94-95
 3. Землянська В.В. Запровадження медіації у кримінальне судочинство України / В.В. Землянська // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 6. – С. 107–111.
 4. Про медіацію : Закон України від 16 листопада 2021 р. № 3504. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20>
 5. Турман Н. О. Процесуально-правові аспекти інституту угод у кримінальному провадженні: аналіз проблемних питань застосування / Н. О. Турман // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 4. – С. 412–415.
- Ткачук А.Ю., Чернова Є.Р. Медіація у кримінальному процесі. Молодий вчений. 2018. № 5(2). С. 649–652. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_5%282%29__71.

Леонтєва Валерія Сергіївна

здобувач вищої освіти курсант IV курсу ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Копилов Едуард Володимирович

викладач кафедри оперативно-розшукової діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ ТА КОРУПЦІЇ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З першого дня вторгнення Росія порушує правила ведення війни і масово чинить воєнні злочини, а саме - масові вбивства, руйнування житлової інфраструктури, катування та гвалтування мирного населення, мародерство та вивіз продовольства, викрадення, катування українських та міжнародних журналістів, політиків і громадських діячів, депортацію українських громадян, використання заборонених видів боєприпасів та хімічної зброї, створення екологічної та радіаційної небезпеки. [1, с. 35].

З огляду на викладене, соціальна та економічна ситуація, що склалася в Україні в умовах воєнного стану, супроводжується зростом злочинності, запобігання якій є визначальним напрямом діяльності держави та потребує вжиття заходів загально-соціального, спеціально-кримінологічного й індивідуального характеру.

Корупційні та економічні злочини є видом латентних злочинів, оскільки вони не виявляються зовнішньо, передусім у воєнний період, а розкриття і розслідування цих злочинів є достатньо клопітливою і складною працею, яка потребує вміння сполучати процесуальні та оперативно-розшукові дії.

Виходячи з вищевказаного, в умовах воєнного стану виявлення та розкриття таких злочинів неможливе орієнтуючись лише на передбачені кримінально-процесуальним законодавством заходів. Тому виникає потреба використовувати спеціальні засоби і методи оперативно-розшукової діяльності в їх різноманітних формах.

Для початку розглянемо, що таке корупційні та економічні злочини, для детального розгляду механізму та їх особливостей. Це вчинені особами корисливі діяння з використанням повноважень з контролю за господарською діяльністю та легальних форм цієї діяльності, вони вчиняються переважно в сукупності злочинів і пов'язані між собою єдиною метою.

Для цих злочинів характерним є застосування статусу й атрибутів підприємства (юридичної особи) чи підприємця – фізичної особи. Даній категорії злочинів характерна висока «інтелектуальність», упорядкованість, використання досягнень високих технологій. Виходячи з вищевикладеного, ми можемо сказати наступне, що названі злочини у своїй сукупності мають ознаки певної системи, між елементами якої існує певний зв'язок [2, с. 3].

Ми можемо визначити етапи оперативно-розшукової діяльності такі, як виявлення економічних злочинів як пошук, перевірка первинної інформації про економічні злочини та оперативно-розшукове супроводження розслідування кримінального провадження про економічні злочини [4, с. 634]. Оперативні підрозділи здійснюють не лише перевірку заяв та повідомлень про вчинені злочини, вони також виконують пошук первинної інформації про злочини.

Пошукова діяльність оперативно-розшукових підрозділів становиться з приводу аналізу оперативної обстановки, інформацію про яку оперативні працівники здобувають: за допомогою негласних джерел інформації та спеціальної техніки; із повідомлень державних установ, контрольно-ревізійних організацій; за допомогою аналізу інформаційних масивів зі скарг і заяв громадян; із засобів масової інформації; у вигляді інформації з інших правоохоронних органів [3, с. 137 - 138].

На об'єктах оперативного обслуговування отримати гласним шляхом інформацію, що становить оперативний інтерес, досить проблематично. Через це необхідно приділяти увагу залученню негласних працівників.

Під час виявлення цих злочинів можуть проводитись наступні заходи та дії: а) оперативно-розшукові комбінації; б) документальні ревізії (перевірки); в) складання відповідних доручень органу дізнання; г) комплекс оперативно-розшукових заходів; д) інвентаризації; е) вивчення архівних кримінальних справ; є) вивчення матеріалів раніше проведених документальних перевірок (ревізій), оперативних, зустрічних перевірок та інші заходи. Дані дії можна проводити лише в рамках заведеної оперативно-розшукової справи. Отже, порядок дій оперативного працівника в ході перевірки первинної інформації буде виглядати

наступним чином:

1) вивчення первинної інформація про злочини та планування напрямків проведення перевірочних дій;

2) проведення ряду гласних та негласних перевірочних дій, наприклад: перевіряється бухгалтерська, звітна та інша документація, що підтверджує проведення операцій, надходження та витрачання коштів підприємством, службові особи якого причетні до злочину; вилучається документація із податкових, банківських та статистичних органів; проводяться ревізії та інші перевірки фінансово-господарської діяльності підприємства, зустрічні перевірки підприємств-партнерів; отримуються пояснення від службових осіб, причетних до злочину; вилучається документація із податкових, банківських та статистичних органів;

3) аналіз зібраної інформації у результаті ОРД та прийняття рішення про подальше спрямування вказаних матеріалів.

Над проблематикою запобігання корупції на сьогодні працюють науковці, громадськість, міжнародні організації, проте однієї думки стосовно формування ефективних механізмів запобігання та подолання корупції не існує. [1, с.35].

Шляхом об'єднання зусиль в проведенні антикорупційної злочинної діяльності, правоохоронні органи активно протидіють зростанню економічних та корупційних злочинів в умовах воєнного стану. Однак, поряд із проведенням оперативної протидії злочинам цієї категорії, необхідно проводити координаційні та міжвідомчі наради, на яких обговорювати стан протидії злочинності, ефективність вжитих заходів та шляхи їх приведення у відповідність з діючими європейськими стандартами.

Список використаних джерел:

1. Копилов Е.В. Електронне наукове фахове видання юридичного факультету «Юридичний науковий електронний журнал» - Запорізького національного університету, www.Isej.org.ua, № 5 30.06.2022, С.35.

2. Пчеліна О.В., Механізм вчинення економічних злочинів: удк 343.985, С.3

3. Пчолкін В.Д., Шляхи підвищення ефективності викриття економічних злочинів, Використання досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю: матеріали наук.-практ. Конф. X.1998 - С.136-140

4. Савчук Т.І. Значення оперативно-розшукової діяльності у виявленні економічних злочині. Форум права. 2011. № 4. С. 634–639.

Макаренко Д.А.

Здобувач вищої освіти курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Носова В.С.

слідчий відділу розслідування особливо тяжких злочинів СУ ГУНП в Дніпропетровській області, старший лейтенант поліції

МЕТАДИ ТА ПІДХОДИ ДО ЗАПОБІГАННЯ СЛУЖБОВІЙ НЕДБАЛОСТІ У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Запобігання кримінальним правопорушенням передбаченим ст. 367 ККУ слід розглядати у комплексі з іншими кримінальними правопорушеннями у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаних надання публічних послуг. До загальних заходів з протидії злочинам у бюджетній сфері необхідно віднести:

- загальні заходи соціально-політичного характеру. У цій області першочерговими завданнями мають бути: а) стабілізація соціальнополітичної ситуації в країні, а також зміцнення і підвищення авторитету політичної влади; б) визначення стратегії і тактики економічної і кримінальної політики; в) припинення і викорінення активних спроб проникнення криміналітету у владу; г) недопущення корупції державних і місцевих структур; д) створення ефективних засобів захисту бюджетних коштів від злочинних посягань;

- загальнодержавні заходи з оздоровлення духовно-етичної сфери можуть бути здійснені шляхом вирішення наступних завдань: а) формування нової економічної культури, етичних і моральних норм, без яких неможливе існування сучасного суспільства, заснованого на загальнолюдських цінностях, ідеологічному і економічному плюралізмі; б) створення державної виховної програми, спрямованої на формування здорових економічних і бюджетних стосунків;

- вдосконалення законодавства, що забезпечує ефективне функціонування сфери бюджетних стосунків, повинно розвиватися за наступними напрямками: а) активізація та інтенсифікація наукового і законодавчого забезпечення створення ефективної системи комплексної протидії нецільовому витрачання бюджетних коштів; б) проведення спеціальної експертизи чинних нормативно-правових актів, що передбачають процедуру здійснення бюджетної діяльності та ефективної реалізації бюджетних стосунків, на предмет виявлення протиріч і невідповідностей їх один одному; в) заборона практики прийняття законодавчих й інших нормативно-правових актів без врахування їх негативного впливу на бюджетну систему; г) вдосконалення норм кримінального, адміністративного, фінансового і бюджетного законодавства, що передбачають заходи відповідальності за правопорушення, що здійснюються у сфері службової діяльності пов'язаної з наданням публічних послуг;

- підвищення ефективності діяльності правоохоронних органів, що здійснюють протидію кримінальним правопорушенням у сфері службової діяльності та професійної пов'язаної з наданням публічних послуг. Цьому сприятимуть: а) узагальнення судово-слідчої практики у справах цієї категорії і дача конкретних рекомендацій оперативно-слідчим підрозділам; б) впровадження в практику роботи інформаційно-аналітичних підрозділів МВС

методик виміру рівня латентності злочинності; в) вдосконалення форм звітності і статистичного обліку кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності пов'язаної з наданням публічних послуг.; г) спеціальна підготовка і навчання оперативний працівників щодо запобігання та викриття даних кримінальних правопорушень; д) використання позитивного досвіду зарубіжних правоохоронних органів з протидії даним діянням.

До заходів спеціального запобігання слід віднести:

1. Заходи економічного характеру: а) забезпечення відкритого конкурсного обслуговування рахунків бюджету; б) вироблення методів оцінки раціональності бюджетних витрат і впровадження індикаторів результативності витрат державних коштів; в) впровадження практики «прозорості» фінансових потоків і публічної звітності витрачання бюджетних коштів; г) посилення адресності та контролю бюджетних витрат;

2. Заходи організаційно-правового характеру: а) створення програмних інструментів з єдиною базою і повною «прозорістю» руху бюджетних коштів; б) розробка і ухвалення закону «Про профілактику кримінальних правопорушень» з конкретизацією діяльності щодо запобігання кримінальним правопорушенням, які здійснюються в бюджетній сфері; в) вдосконалення кримінально-правових норм, що передбачають відповідальність за нецільове витрачання бюджетних коштів; г) побудова ефективнішої організаційної структури правоохоронних органів, що протидіють економічній злочинності; д) поліпшення роботи щодо взаємодії різних служб і підрозділів у діяльності з виявлення і розкриття кримінальних правопорушень, що вчиняються в бюджетній сфері; ж) відмова від особливого лібералізму законодавця по відношенню до покарань, передбачених за скоєння бюджетних кримінальних правопорушень; з) розробка правових норм, що дають ширшу можливість використання результатів оперативнорозшукової діяльності;

3. Заходи виховної дії: а) формування етичних основ службово-економічної діяльності (у тому числі у сфері бюджетних стосунків); б) підвищення ролі заходів суспільної дії; у) забезпечення соціального і відомчого контролю за всіма суб'єктами кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності пов'язаної з наданням публічних послуг; г) підвищення ефективності роботи кадрового апарату з підбору кандидатів на заміщення посад, пов'язаних із здійсненням повноважень щодо надання публічних послуг, а також працівників правоохоронних органів, які протидіють даним кримінальним правопорушенням шляхом використання можливостей психологічної перевірки осіб, які приходять на роботу, а також результатів тестування, у тому числі на детекторі брехні – «Поліграфі» та ін.; д) використання потенціалу виховно-профілактичних заходів віктимологічного характеру.

Список використаних джерел:

1. Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: Лекційний матеріал, 2017. м. Харків.

2. Худякова Н.Ю. Сутність суб'єктивної сторони службової недбалості. І Міжн. наук. конф. «Національні та міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку»: матеріали наук. конф (м. Київ, 24 лют. 2018 р.). К. : Нац. авіац. ун-т., 2018. С. 257-258.

Мироненко Артур Олександрович

здобувач курсант 4 курсу ННППФППП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник

Юр'єв Денис Сергійович

старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань підполковник поліції

ТИПОВІ ПОМИЛКИ СЛІДЧИХ ПРИ ПРОВЕДЕННІ АУДІО-, ВІДЕОКОНТРОЛЮ ОСОБИ

Вступ. Тема проведення негласних слідчих (розшукових) дій є досить складна, проте на сьогоднішній день надзвичайно актуальна. За статистикою, саме завдяки негласним слідчим діям вдається за можливе розкриття тяжких та особливо тяжких злочинів, особливо в умовах військових дій на окремих територіях України. На практиці частими бувають випадки грубих порушень процесуального оформлення дозволів та результатів НСРД, що впливає на подальший хід кримінального провадження вже на стадії судового розгляду справи по суті.

Ціль роботи. Метою є дослідження та аналіз типових помилок при проведенні аудіо-, відеоконтролю особи.

Матеріали та методи. Для дослідження цієї теми використано загальнонаукові і спеціально-юридичні методи. При написанні тез використано законодавчу базу з питань правового регулювання С(Р)Д та НС(Р)Д, наукова література, навчальні посібники, статті та публікації.

Результати та обговорення. Проведення НСРД регулюється нормами Кримінального процесуального кодексу України, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», Інструкції про організацію, проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні та іншими.

Але більш детальну увагу звернемо на деякі помилки слідчих та оперативних працівників під час проведення НСРД пов'язаних із втручанням у приватне спілкування. Відповідно до ч.1 ст. 258 КПК України, ніхто не може зазнавати втручання у приватне спілкування без ухвали слідчого судді, але і такі дії носять винятковий та тимчасовий характер.[1] Найбільше помилок допускається під час проведення таких дій, як здійснення аудіо- відео контролю особи та зняття інформації з електронних інформаційних систем.

Відповідно до ст. 260 КПК України, аудіо-, відео контроль особи є

різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без її відома на підставі ухвали слідчого судді, якщо є достатні підстави вважати, що розмови цієї особи або інші звуки, рухи, дії, пов'язані з її діяльністю або місцем перебування тощо, можуть містити відомості, які мають значення для досудового розслідування.[1] Дане діяння повинне проводитися слідчим, оперативним працівником в пасивному режимі. Тобто, дана процесуальна дія проводиться без активних дій, спрямованих на створення в обстановці умов для вчинення особою злочину. Таким чином, за особою просто спостерігають зі сторони та проводять аудіо- відеозйомку, фіксуючи розмови з іншими людьми, дії та рухи, які свідчать про вчинення злочину, жодним чином не провокуючи її та не створюючи умов для вчинення правопорушення. Під час проведення не можуть використовуватися особи, які залучені слідчим чи оперативним співробітником до конфіденційного співробітництва, які своїми розмовами чи діями, створюють умови для вчинення злочину особою (пропонує отримати неправомірну вигоду; питає, які дії вчинить ця особа за отриману винагороду; пропонує продати наркотичні засоби чи психотропні речовини та ін.), даний доказ не може бути допустимим.

Так як аудіо-, відоконтроль особи є одним із видів втручання у приватне спілкування то воно безпосередньо може порушувати конституційні права особи відносно якої проводяться НСРД. Тому важливим є дотримання вимог проведення НСРД (а саме: аудіо-, відоконтроль особи) відповідно та у порядку чинного законодавства України. Це важливий не тільки з точки зору дотриманнями прав та свобод людини, а й з точки зору особливості проведення досудового розслідування в рамках відповідного кримінального провадження. Оскільки ми розглядаємо отримання інформації від аудіо-, відоконтролю особи, як можливий в подальшому доказ, а ряд процесуальних порушень(помилок) до яких припускаються слідчі та оперуповноважені працівники правоохоронних органів можуть призвести до не допустимість даного доказу. Так згідно ст. 86 КПК, доказ визнається допустим, якщо він був отриманий у порядку, визначеним цим Кодексом.[1]

Загальна та основна помилка, яка може бути допущена при аудіо-, відоконтролі особи це порушення процесуального порядку втручання у приватне спілкування. Даний вид НСРД може здійснюватися тільки після ухвали слідчого судді. Прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді з клопотанням про дозвіл на втручання у приватне спілкування в порядку, передбаченому ст. 246, 248, 249 КПК.[1]

Висновки. Підсумовуючи наведене, можемо зазначити, що несвоєчасне відкриття документів, на підставі яких надано дозвіл на проведення слідчих дій, а також проведення таких дій без належного дозволу є недопустимим та не законним. В разі недотримання працівниками правоохоронних органів порядку проведення НСРД, а також СРД порушуються не тільки права осіб відносно яких здійснюються заходи передбачені главою XX та XXI КПК, а й працівники своїми незаконними діями піддають себе відповідальності. Звичайно кожна ситуація є індивідуальна, але частіше це буде кримінальна відповідальність. І тут постає

питання не тільки про важливість, а про необхідність дотримання всіх законних вимог правоохоронними органами.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України // 4651-VI, чинний, поточна редакція — від 08.08.2021, підстава - 1637-IX, 1684-IX;
2. Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» // 80/94-ВР, чинний, поточна редакція — від 04.07.2020, підстава - 681-IX;
3. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» // 2135-XII, чинний, поточна редакція — від 15.03.2021, підстава - 113-IX.

Макаренко Владислава Андріївна

здобувач вищої освіти курсант 1 курсу, Навчально-науковий інституту права, та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Казначеев Дмитро Георгійович

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

«Права людини» - це поняття увійшло у повсякденність 60-х років ХХ століття, проте історія їх обчислюється не однією сотнею років. Термін «права людини» базується на концепції «природного права», базисними поняттями якого вважаються зразки, справедливості, рівності, свободи всіх законом, наявності власності та визнання народу як єдиного джерела влади. Конституцією затверджено: «Людина, її правничий та свободи є найвищою цінністю». [2, с.131]

На превеликий жаль, людина стосовно держави перебуває далеко не в рівному положенні. Держава здатна не тільки нав'язувати свою точку зору людям, але при необхідності застосовувати примусові заходи для реалізації власних помислів.

У громадян мають бути можливості протидії порушенню власних прав, і з боку посадових осіб, і з сторони державних інститутів влади загалом. Права людини дають їй можливість боротися зі зловживаннями офіційних осіб та держави [1].

Соціальна практична діяльність продемонструвала, необхідність формування якоїсь системи, яка б забезпечувала громадянам здібності на всі сфери та сторони їх життєдіяльності, окрім держави. При цьому тим найбільш сформовано та розвинене громадянське суспільство, чим краще та ефективніше

налагоджено взаємодію між самостійно діючими об'єднаннями громадян та державними інститутами.

Конституція є лише формальною гарантією забезпечення права і свободи людини і громадянина. Просто записати та оголосити юридичну рівність недостатньо, необхідно регулярно дотримуватись даної рівності у реальній практиці. Вищесказане є основною метою та зобов'язанням правового соціальної держави, при цьому стратегія її орієнтована на формування та використання однакових, рівних умов та можливостей, які забезпечують вільний розвиток людини та гідне життя. Тому так необхідне формування реального, а не формального механізму забезпечення права і свободи людини і громадянина.

Таким чином, зазначені норми ЦПК у принципі не припускають однозначного рішення щодо питання про відведення неупередженого судді. Тому ці норми не гарантують дотримання. Основний принцип здійснення правосуддя - принцип неупередженості та об'єктивності суду. З усього вищевикладеного під час аналізу законодавства видно, що законодавець намагається, охопивши правозастосовну практику, особливості життєвих ситуацій, синтезувавши, підвести їх під основні засади права матеріального та процесуального, тим самим запобігти або мінімізувати можливі негативні наслідки.

Однак у зв'язку з таким бажанням охопити весь обсяг суспільних відносин, виникають зазначені протиріччя законодавства, що дозволяють несумлінним посадовим особам лавірувати в «океані» правових норм, створюючи лише ілюзію захисту прав та свобод громадян, заснованої на загальноправових принципах.

Підсумовуючи викладене, варто також зауважити наступне. Незалежність суддів є основною передумовою функціонування самостійної й авторитетної судової влади, здатної забезпечити об'єктивне й безстороннє правосуддя, ефективно захистити права та свободи людини і громадянина. Принцип незалежності суддів означає незалежну процесуальну діяльність під час здійснення правосуддя, тобто в процесі розгляду й вирішення спорів про право на основі матеріального й процесуального, керуючись професійною правосвідомістю суддів, і в умовах, що виключають сторонній вплив на них.

Гарантії незалежності суддів – це передбачені нормативно-правовими актами засоби мінімізації та усунення негативних зовнішніх і внутрішніх впливів на суддю під час відправлення ним правосуддя, спрямовані на забезпечення законного і обґрунтованого рішення відповідно до встановленої процедури. Аналіз теоретичних джерел та практики забезпечення незалежності суддів дає змогу виділити загальні (суспільні, політичні, економічні) та спеціальні (юридичні) гарантії незалежності суддів.

Останні, у свою чергу, поділяються на фінансові, організаційно-правові, процесуальні та моральноетичні [3]. Як перспективи подальших досліджень слід зазначити, що стан вітчизняної судової системи, зокрема дотримання принципу незалежності суддів, уже давно перейшов у розряд проблем, які особливо турбують українське суспільство. Необхідність виправлення цієї проблемної ситуації ні в кого не викликає сумнівів, однак усі вжиті заходи, у тому числі й вирішення відповідних завдань судової реформи, поки що відчутно не вплинули

на забезпечення реальної незалежності суддів. Щоб реформування судової системи дало очікувані результати, потрібно цей процес супроводжувати ретельним аналізом стану незалежності суддів і дієвості механізмів для її забезпечення, а також оцінити ефективність нових правових норм, які стосуються діяльності суддів та органів суддівського самоврядування щодо забезпечення їх незалежності.

Список використаних джерел:

1. Василевич М. В. Конституційно-правові гарантії незалежності судової влади: теорія та практика реалізації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» / Василевич Марина Віталіївна. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2010. – 17 с.
2. Виноградова Л. Є. Юридична відповідальність суддів загальних судів України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 «Судоустрій; прокуратура та адвокатура» / Виноградова Людмила Євгенівна. – Одеса : Одеська нац. юрид. академія, 2004. – 180 с.
3. Вознюк В. Д. Міжнародні критерії оцінки незалежності суддів [Електронний ресурс] / В. Д. Вознюк. – Режим доступу : <http://www.asu.od.ua/ua/publications>

Марагулова Софія Сергіївна

здобувачка вищої освіти 1-го курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Казначєєв Дмитро Георгійович

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ЩОДО ЗМІН ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІЦІЮ» У ЧАСТИНІ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАХОДІВ

Режим воєнного стану який був введений державі з моменту повномасштабного вторгнення на територію України 24 лютого 2022 року поставили нові завдання та створили необхідність законодавчих змін у профільному для органів Національної поліції України законі саме з метою ефективного здійснення повноважень поліцейських у нових для нашої країни умовах, коли не тільки військові, але й правоохоронці, безпосередньо працівники усіх підрозділів Національної поліції, задіяні у обороні та збереженні територіальної цілісності Батьківщини. Законодавець достатньо оперативно

відреагував на необхідність імплементації тих перетворень у законодавстві, яких потребували поліцейські для виконання повноважень покладених на них Законом ухваливши Закон України «Про внесення змін до законів України «Про Національну поліцію» та «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України» з метою оптимізації діяльності поліції, у тому числі під час дії воєнного стану.

Щодо змін, які торкнулись поліцейських заходів, то їх зазнали як превентивні так й примусові. Статтю 40 Закону України «Про Національну поліцію» викладено у новій редакції, значно розширивши перелік технічних приладів й засобів доповнивши частину першу статті безпілотними літальними апаратами та спеціальними технічними засобами протидії їх застосуванню; спеціалізованим програмним забезпеченням для здійснення аналітичної обробки фото- і відеоінформації, у тому числі для встановлення осіб та номерних знаків транспортних засобів; спеціальні технічні засоби перевірки на наявність стану алкогольного сп'яніння. Частину першу статті 40 Закону України «Про Національну поліцію» доповнено другим абзацем: «поліція може використовувати інформацію, отриману за допомогою фото- і відеотехніки, технічних приладів та технічних засобів, що перебувають у чужому володінні.» [1]. Дана норма розширює можливості документування не тільки адміністративних й кримінальних правопорушень, але й воєнних злочинів, терористичних актів та інших злочинів вчинених ворожими силами на території нашої держави.

Зазначеним у нашому дослідженні нормативним актом також закріплено норму, що на час дії воєнного стану, у разі необхідності відбиття нападу, що загрожує життю чи здоров'ю поліцейського або іншої особи, а також усунення небезпеки у стані крайньої необхідності або при затриманні особи, яка вчинила правопорушення та/або чинить опір поліцейському, поліцейський має право використати підручні засоби. Дослідження питання використання підручних засобів нова та цікава тема для досліджень в сьогоденній поліцейській науці, а тому потребує окремого, детального вивчення та аналізу. Законодавець доповнив Закон України «Про Національну поліцію» частиною 9 статті 42, а саме зазначив, що під час дії воєнного стану поліцейський має право застосовувати заходи примусу, передбачені цією статтею стосовно осіб, які беруть участь у збройній агресії проти України, без врахування вимог та заборон, передбачених статтею 43, частинами четвертою та п'ятою статті 45, а також частиною дев'ятою статті 46 цього Закону [1]. Тобто щодо осіб, які приймають участь у збройній агресії проти нашої держави дозволяється застосування спеціальних поліцейських засобів без будь-яких обмежень визначених ч.5 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію». Також щодо зазначених осіб відсутні обмеження щодо місць застосування вогнепальної зброї визначених ч.9 ст.46 Закону України «Про Національну поліцію».

Події сьогодення, повномасштабне вторгнення підступного агресора, активна участь працівників Національної поліції України усіх без виключення підрозділів в активних бойових діях та визначені Законом завдання та

повноваження поліцейських визначили нові завдання перед працівниками поліції, ефективна та повна реалізація яких неможлива без внесення змін до законодавства, надання нових механізмів та інструментів для боротьби зі злочинністю, охорони прав і свобод людини та забезпечення громадської безпеки і публічного порядку.

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII : станом на 15 черв. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 15.11.2022).

Актуальні законодавчі зміни до Закону України «Про Національну поліцію». Харківський національний університет внутрішніх справ. URL: <https://univd.edu.ua/uk/news/12696> (дата звернення: 15.11.2022).

Носик Данило

здобувач вищої освіти курсант 1 курсу н.г ДР-245 Навчально наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Казначесв Дмитро Георгійович

доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ кандидат юрид. наук, доцент

ВОГНЕПАЛЬНА ЗБРОЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ

“Життя - саме цінне для Мене”, гадаю і для кожної іншої адекватної людини теж. Зокрема в ст.3 Конституції України зазначено :

Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. [1]

Тому ми вважаємо, що захист життя є важливим питанням, та є обов'язком кожного громадянина в Україні, бо так, нажаль, часто трапляється, що зброя та боєприпаси, вогнепальна зброя та вибухові речовини знаходяться в руках кримінального елемента, а пересічному громадянину треба себе якимось захищати.

На нашу думку виходом буде впровадження закону: “Про вогнепальну зброю цивільного призначення”, з дозволом на носіння, застосування і використання вогнепальної зброї. Чому так радикально?

По-перше: “Вільне володіння зброєю є одним з базових прав людини, якого вона може бути позбавлена лише за рішенням суду, зокрема, у разі вчинення тяжкого злочину або в наслідок втрати дієздатності. Зброя є інструментом, за допомогою якого людина може захистити себе, своїх близьких, своє майно від будь-яких протиправних посягань (з боку злочинців чи узурпованої влади).” [2]

По-друге, згідно статистичних джерел : в Україні проживає 39,7млн осіб [3], а за даними “ Української асоціації власників зброї ” нелегальної зброї наразі в Україні, за різними оцінками, від 1,2 до 5 млн одиниць, тобто дуже багато, і в чийх вона руках, невідомо. [4] На зростання кількості нелегальної зброї у населення великою мірою впливає війна на Сході України. Вчинення злочинів із використанням таких «військових трофеїв», як гранати або гранатомети, вже не є чимось незвичайним, зазначає Владислав Грищенко, радник кримінальної практики Arjo Law Firm. [5] - Де на кожного восьмого громадянина приходиться одиниця нелегальної зброї. “Наведу приклад США та Великої Британії. Так, у Штатах друга поправка до Конституції наділяє громадян правом зберігати та носити зброю. І, незважаючи на те що правові акти та закони окремих Штатів вносять деякі корективи, судова практика США визнає, що друга поправка захищає право американців на використання зброї для самооборони. Так, за кількістю зброї на душу населення США посідають перше місце в світовому рейтингу. За даними дослідження Клек і Герца, щорічно в Штатах відбувається більш 2,5 млн випадків застосування зброї для самозахисту (зокрема, і без стрілянини). З дев'яностих років ХХ століття кількість злочинів із використанням зброї зменшилася приблизно на 30-40%” – Владислав Грищенко Член Асоціації правників України.[6]

У висновку слід зазначити, що як показує досвід багатьох розвинених країн, із впровадженням ліберального законодавства в частині володіння та носіння цивільної зброї злочинність у таких державах різко знижувалася. І навпаки: там, де громадян обмежували в їхньому праві на самооборону, зростала кількість злочинів на душу населення.

Список використаних джерел:

1. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 07.11.2022)
2. Пояснювальна записка до проекту Закону "Про вогнепальну зброю цивільного призначення". URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GH0VJ00A?an=4> (дата звернення 07.11.2022)
3. Населення України Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B0%D1%81%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8#:~:text=%D0%A7%D0%B8%D1%81%D0%B5%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%BD%D0%B0%D1%81%D0%B5%CC%81%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%CC%81%D0%BD%D0%B8%20%D0%BD%D0%B0%201,%2D%D1%82%D0%B5%20%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D0%B5%20%D1%83%20%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96

2. Ті самі дії, якщо вони були вчинені особою, раніше судимою за зайняття гральним бізнесом, - караються штрафом від сорока тисяч до п'ятдесяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2].

Правоохоронні органи США щорічно фіксують не лише численні випадки порушення порядку організації або проведення азартних ігор, а також інші суміжні з ними злочини, наприклад, здирництво, лихварство, шахрайство (у тому числі з використанням кредитних карток), заняття проституцією, поширення порнографії, відмивання грошей, ухилення від сплати податків, порушення, пов'язані із вживанням алкогольними напоями, торгівля наркотиками тощо.

Згідно з звітом FATF, ОЗ шукають шляхи контролю над казино, можливості їх придбання чи впливу певні аспекти здійснення операцій у казино. Злочинці намагаються відфільтрувати або знаходити засоби впливу для полегшення механізму крадіжок, шахрайства, відмивання грошей та інших злочинів. Гральний бізнес завжди пов'язаний з такими видами діяльності ОЗ, як торгівля наркотиками, торгівля людьми, організація проституції тощо [3].

У цій групі кожному відводиться своя роль, причому кожна з таких осіб наймає на роботу співробітників, які можуть і не знати справжньої мети своєї діяльності та не бути знайомими із власником закладу.

До утаювання інформації практики відносять: використання в діяльності чужої власності (приміщення, засобів азартних ігор тощо); зайняття гральним бізнесом без утворення та реєстрації суб'єкта господарювання; розміщення гральних закладів у приміщеннях, викриття внутрішньої обстановки яких ускладнене; розміщення гральних закладів у приміщеннях, проникнення до яких ускладнене; розповсюдження інформації про гральний заклад лише через добре знайомих осіб та інші.

При цьому використовується і фальсифікація інформації, яка полягає у взятті всієї вини на себе, запереченні участі в злочині та поінформованості про злочинну діяльність інших осіб; укладенні договорів про оренду або зберігання гральних приладів без права використання їх в комерційних цілях; наданні показань про власну непричетність, перекладанні вини на інших осіб чи інших діяннях, перелік яких невичерпний поповнюється щодня [2, с. 138-139].

Всі вищезазначені аспекти дають можливість зрозуміти, що реальне розкриття злочинів у сфері грального бізнесу є неможливим, тому що постають проблеми як в молодих, так і в більш досвідчених спеціалістів. В когось виникають складнощі з виявленням цих структур чи їх учасників, в когось з доведенням наявності правопорушення (приміщення та засоби вчинення злочину зазвичай орендують на усних домовленостях), а в когось з можливістю відмови від незаконного збагачення [1, 4].

Гральний бізнес через його надприбутковості є одним із пріоритетних напрямів діяльності ОЗ. За рахунок грального бізнесу ОЗ фінансують інші види своєї злочинної діяльності, розширюють коло незаконної діяльності, що призводить до підвищення рівня організованої злочинності загалом. Організовані злочинні групи також мають глибокі корупційні зв'язки з правоохоронними органами, що практично унеможливорює виявлення,

розслідування та розкриття скоєння ними злочинів.

Список використаних джерел:

1. Шендрик В.В. Координація слідчої та оперативно-розшукової діяльності у сфері протидії зайняттю гральним бізнесом в Україні // Вісник ХНУВС. №3 (66), 2014. С. 102-111.
2. Риков Є. Г. Криміналістична характеристика способів вчинення злочинів в сфері грального бізнесу // Європейські перспективи № 4 ч. 1, 2012. С. 135-141.
3. Топорецька З. М. Гральний бізнес як один з основних видів діяльності організованих злочинних угруповань // Вісник кримінального судочинства №1/2017. С. 134-141. Науковий керівник: к.ю.н., доцент Гресь Ю. О
4. Слухай, Лілія Юріївна, and Людмила Андріївна Чиж. "Особливості розслідування злочинів у сфері грального бізнесу." (2018).

Письменний Д.В.

здобувач вищої освіти курсант ННІ права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юзепенко М.В.

слідчий відділу розслідування злочинів у сфері транспорту СУ ГУНП Дніпропетровській області, капітан поліції

МЕХАНІЗМ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ: ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ

Загальновідомим є той факт, що в 1991 році відбулася значна для нашого народу подія – відновлення Незалежності України. Уже в перші роки самостійного існування у світовому просторі правова система України почала наповнюватися провідними ідеями міжнародного юридичного співтовариства. В той же час, незважаючи на всі позитивні тенденції розвитку нашої вітчизни, вона також мала ряд недоліків, які пригальмовували її піднесення. Одним із таких пороків була корупція. Було проведено колосальну роботу, аби створити ефективний механізм боротьби з нею. Зокрема, прийнято ряд законів, таких як Закон України (далі – ЗУ) «Про запобігання корупції» [1], ЗУ «Про державну службу» [2], ЗУ «Про засади державної антикорупційної політики» [3]. Також було доповнено Кримінальний кодекс України положеннями, які стосувалися відповідальності за корупційну діяльність. Проте, не дивлячись на вказаний вище позитивний законотворчий результат, корупція нікуди не зникла, а навпаки почала все більше розростатися країною загалом та апаратом публічних службовців зокрема.

На мою думку, аби визначити загальні тенденції механізму

відповідальності за корупційні правопорушення, ми маємо використати положення Кримінального кодексу України, зокрема статей 191, 210, 262, 308, 312, 313, 320, 354, 364-369, 410. Проаналізувавши їх, можемо виокремити наступні закономірності:

1) Перш за все ми можемо згадати про існування взаємозв'язку між ступенем суспільної небезпечності корупційного діяння, його шкідливими наслідками для функціонування держави з однієї сторони та відповідальністю за дане правопорушення з іншої. Для прикладу візьмемо частини 2 та 3 статті 368 ККУ: ч. 2 - Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди у значному розмірі карається позбавленням волі на строк від трьох до шести років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Ч.3 – Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди у великому розмірі карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, з конфіскацією майна. Тобто ми можемо дійти того висновку, що в чинному законодавстві, яке направлено на протидію корупції, має місце наступний взаємозв'язок: чим більшим є обсяг неправомірної вигоди (тобто чим більшою є шкода від корупційного правопорушення для держави і суспільства), тим серйознішим буде покарання за нього.

2) По-друге, досліджуючи статті 368 та 369 ККУ, ми можемо побачити, що відповідальність за вчинення корупційного правопорушення не є односторонньою, тобто покарання буде нести не лише та особа, яка вчинила корупційне правопорушення (наприклад, одержала неправомірну вигоду), а ще й та, яка запропонувала, вмотивувала особу вчинити дане правопорушення (у нашому випадку запропонувала або ж уже надала неправомірну вигоду службовій особі, наприклад, бізнесмен, що дав державному чиновнику хабар, аби той закрити очі на незаконну виробку лісу тощо).

3) По-третє, введення відповідальності за вчинення корупційних правопорушень активного та пасивного характеру, що в свою чергу блокує можливість державних службовців незаконно збагатитися внаслідок знаходження певних «шпарин» у законодавстві.

Проте, незважаючи на той факт, що з першого погляду вітчизняне антикорупційне законодавство видається досконалим, воно все ж має величезну кількість недоліків, якими й користуються нечесні на руку особи. Тому сьогодні ми запропонуємо власні варіанти щодо того, яким чином можливо ліквідувати дані «шпарини» у законодавстві.

Насамперед, ми пропонуємо взамін презумпції невинуватості, яка у наш час панує в українському законодавстві, ввести саме презумпцію винуватості стосовно корупційних правопорушень. Її зміст можна розтлумачити як той факт, що особа вважається винною у вчиненні корупційного правопорушення до того часу, поки не доведе протилежне. Даний правовий інститут існує в Японії, де досить добре себе зарекомендував. На нашу думку, перевагою даної презумпції буде також те, що чиновники змушені будуть декларувати всі свої доходи,

прибутки, майно і підтверджувати законність їх набуття, інакше будуть притягнуті до кримінальної відповідальності. Це в свою чергу сприятиме збільшенню прозорості діяльності представників державного апарату.

По-друге, негативний вплив на діяльність нашої держави мають зв'язки між державними службовцями та їхніми родичами, а також інститут «кумівства». Це призводить до того, що в щорічних деклараціях, які подають наші можновладці, вони не виступають власниками якогось дуже дорогого майна, а от їхні родичі: брати, сестри, дідусі, бабусі, батьки – виступають власниками того майна, на яке вони змогли б заробити хіба що 100 років працюючи без відпустки та вихідних. Тому тут виникає питання, яким же чином можна боротися з даною проблемою? Ми пропонуємо внести зміни до Кримінального кодексу України стосовно відповідальності тих осіб, які де-юре виступають власниками майна, одержаного корупційним шляхом. Дані нововведення міститимуть більшу кримінальну відповідальність для даних осіб у порівнянні з тими, хто такі корупційні правопорушення вчиняє. Тобто до відповідальності буде притягуватися не тільки сам хабарник, а ще й особи, які йому тим чи іншим чином допомагають цей злочин приховати.

Отже, підсумовуючи все вище викладене, можна зробити такі висновки. Загальні тенденції механізму відповідальності за корупційні правопорушення відповідають європейській теорії та практиці, які в свою чергу запозичує наша держава, аби максимально ефективно сприяти розвитку та збагаченню вітчизняного права. Проте, все ж варто говорити не лише про успіхи боротьби з корупцією в нашій державі, варто ще й згадати про певні недоліки, зокрема під час впровадження закордонного юридичного наукового доробку в нашу правову систему, досить часто не враховуються особливості національного менталітету українців (наприклад, інститут «кумівства»), тому я вважаю, що аби максимально ефективно боротися з корупцією, ми маємо не лише користуватися доробками правових систем держав Європи, а ще й певним чином їх адаптувати до умов українського сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text> (дата звернення: 14.11.2022).
2. Закон України «Про державну службу» від 10 грудня 2015 року № 889-VIII Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 10.11.2022).
3. Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2014-2017 роки» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1699-18#Text> (дата звернення: 05.11.2022).

Пелипканич Олексій Васильович

здобувач вищої освіти курсант н. г. ФЕБ-942 4-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович

старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ підполковник поліції

ПРАВОВА ТА ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТАТТЕЮ 369-3 КК УКРАЇНИ

Відповідно до державної соціальної програми реалізації розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року, яка визначає провідну роль фізичної культури і спорту як одного з найважливіших чинників здорового способу життя, профілактики різного роду хвороб, формування гуманістичних та інших цінностей, створення умов для всебічного і гармонійного розвитку особистості, сприяння досягненню фізичної та психічної досконалості особистості, виявлення резервних здібностей організму, формування у громадян патріотичних почуттів та позитивного іміджу. держави у світовому співтоваристві та запровадження ст.369-3 Кримінального кодексу (далі – КК) України до переліку корупційних злочинів, які визначенні України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про запобігання корупції» № 524–ІХ від 04 березня 2020 року, вбачається неабияка увага до питання злочинних проявів у сфері спорту з боку законодавчої гілки влади України.

Вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примусу, підбурювання або змови з метою вплинути на результати офіційних спортивних змагань з метою отримання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи або для отримання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи чи сторони внаслідок таких дій, - карається штрафом від двохсот до однієї тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від одного до трьох років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Під підкупом у ч. 1 ст. 369-3 КК слід розуміти: 1) надання грошей, цінних паперів, іншого майна, послуг майнового характеру, іншої вигоди за вчинення або невчинення дії, яка може забезпечити незаконні зміни під час спортивного змагання або його результату шляхом повного або часткового усунення непередбачуваності змагання та досягнення його заздалегідь визначеного результату (активний підкуп); 2) Одержання зазначених предметів за вчинення або утримання від них (пасивний підкуп).

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені у зв'язку з офіційними спортивними змаганнями неповнолітніх або вчинені повторно, -

караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Порушення заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з маніпулюванням офіційним спортивним змаганням з одержанням в результаті цього неправомірної вигоди для себе або інших осіб у розмірі, що перевищує двадцять прожиткових мінімумів для працездатних осіб, – карається штрафом від двох тисяч до чотирьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк [1].

Кваліфікуючими ознаками впливу на результати офіційних спортивних змагань або одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи є: 1) вчинення таких дій стосовно офіційних спортивних змагань неповнолітніх; 2) вчинення таких дій повторно.

Під *офіційними спортивними змаганнями неповнолітніх* слід розуміти такі офіційні спортивні змагання, у яких беруть участь виключно спортсмени, що не досягли 18 років

Суб'єктом правопорушень у цій статті є особи, зазначені в частині другій статті 17 Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань».

Визначення поняття суб'єкта злочину міститься у ст. 18 КК України, відповідно до котрої ним є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до цього Кодексу може наставати кримінальна відповідальність [2].

Окреме посилання на особу як суб'єкта злочину міститься у ст. 2 КК України, якою передбачено, що підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом, а також ст. 11 КК України, а саме злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину [3, с. 125-128].

Вказане вкотре підкреслює чи не основну роль суб'єкта злочину в кримінальних праввідносинах. Загалом кримінально-правова теорія поділяє ознаки суб'єкта складу злочину на обов'язкові та факультативні. Водночас до обов'язкових належать фізичний стан особи, вік, з якого настає правосуб'єктність та осудність, а до факультативних – передбачені в статті Особливої частини КК України для суб'єкта конкретного складу злочину. За вказаними ознаками суб'єкт складу злочину поділяється за видами на загальний (ч. 1 ст. 18 КК України) та спеціальний (ч. 2 ст. 18 КК України).

З *суб'єктивної сторони* вплив на результати офіційних спортивних змагань характеризується *прямим умислом*, а також *метою* одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи. Під останньою слід розуміти прагнення особи одержати для себе чи для третьої особи грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру. При чому зазначена мета являє собою прагнення особи набути неправомірну вигоду для себе чи для третьої особи як в результаті її

погодженого переходу від іншого суб'єкта (як винагороду за вчинений вплив на результати офіційних спортивних змагань), так і без нього (наприклад, як виграшу від розміщення ставок на спорт).

Злочин у даній формі вчиняється виключно з *прямим умислом*.

Додаючи до питання оперативно-розшукової характеристики можна зазначити, що у контексті діяльності оперативних підрозділів із виявлення злочинів, що вчинені або які вчиняють, а також документування злочинів, які готують, це означає, що елементами оперативно-розшукової характеристики злочинів у сфері службової діяльності є поняття конкретного виду злочинів і кваліфікація дій, які характеризують (тобто предмет злочинного зазіхання й особливості кримінального вияву); фактори, що впливають на оперативно значущу поведінку (об'єктивні та суб'єктивні); оперативно значуща поведінка (способи підготовки, учинення та приховування злочину); особи, які становлять оперативний інтерес (особисті дані, можливість і мета їхніх дій, специфічні ознаки). На інший елемент оперативно-розшукової характеристики злочинів суттєво впливають об'єктивні та суб'єктивні фактори.

Посадовець, службова, або інша особа, яка може бути суб'єктом злочину, визначеного в статті 369-3 ККУ, маючи намір учинити службовий злочин, повинен поєднати (та осмислити) певні фактори – можливість учинити злочинні дії та бажання до них вдатися. Власні можливості особа оцінює з огляду на наявність у неї певних повноважень (наприклад, функцій і посадових обов'язків), тому цей параметр є важливою пошуковою ознакою, оскільки саме на наявність можливості особи (яка обіймає певну посаду, займається певною діяльністю) щодо вчинення злочину певним способом орієнтуються оперативні працівники в процесі виявлення ознак злочинів. Зазначені фактори є об'єднувальною ланкою між особою, яка становить оперативний інтерес, та її оперативно значущою поведінкою.

Таким чином, до основних елементів оперативно-розшукової характеристики кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності належать: поняття конкретного виду кримінальних правопорушень та кваліфікація дій, які характеризують (тобто предмет злочинного зазіхання та особливості кримінального вияву); фактори, що впливають на оперативно значущу поведінку (об'єктивні та суб'єктивні); оперативно значуща поведінка (способи підготовки, учинення та приховування злочину); особи, які становлять оперативний інтерес (особисті дані, можливість і мета їхніх дій, специфічні ознаки).

Список використаних джерел:

1. Хавронюк М.І. Кримінальне законодавство України та інших держав континентальної Європи: порівняльний аналіз, проблеми гармонізації : дис. ...докт. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2019. 557 с. URL:<http://www.disslib.org/kryminalne-zakonodavstvo-ukrayiny-ta-inshykh-derzhav-kontynentalnoyi-yevropy.html>

2. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25–26. – Ст. 131 (із змінами, внесеними згідно із законами) URL : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

3. Чорней С. В. Поняття суб'єкта злочину. Науковий вісник Чернівецького університету. 2019. Вип. 618. С. 125–128 : URL: <http://lawreview.chnu.edu.ua/visnuku/st/618/23.pdf>.

Подзолкова Т. Ю.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії (phd) Національний аерокосмічний університет ім.М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» <https://orcid.org/0000-0003-0096-3678>

Науковий керівник:

Шинкаренко І.Р.

канд. юрид. наук, професор Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» i.shynkarenko@khai.edu <https://orcid.org/0000-0001-5524-2259>

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗЛОЧИННИХ СПІЛЬНОТ

Аналіз, розпізнавання та оцінка зображень швидко стають важливими інструментами для підтримки судово-медичних розслідувань, а також розслідувань у справах внутрішньої безпеки та тероризму. Усі ці завдання передбачають використання складного програмного забезпечення [1].

Через появу та поширення сучасних технологій, що становлять кіберсвіт, рівень злочинності значно зріс.

Персональні дані можна отримати за допомогою різних методів, а потім зіставити з загальнодоступними даними для створення детального персонального профілю [2, с. 211].

Усе це призвело до значного використання цифрової криміналістики при розкритті злочинів [3].

Це стало предметом досліджень у різні часи таких науковців, як В. Д. Берназ, О. М. Бандурка, М. І. Єнікеєв, О., К.В. Калюга, В.І. Галаган, В. О. Коновалова, О. М. Подільчак, В.Ю. Шепітько та ін. Також цим питанням займалися зарубіжні дослідники Р. Єспес, Д. Шиндер, Н. Гарсія.

ВНа сучасному етапі набули актуалізації дослідження проблем використання кримінально-правових методів протидії особам, віднесеним до категорії «злочинців у законі» (В. Василичук, І.Калабашкін, С. Павленко та ін.)[4, С. 91-94; 5, С. 287-297; 6, С. 73-79]

Важливим для сучасної наукової та практичної школи національний досвід інших країн. Так наприклад,електронне спостереження. Використання електронних пристроїв для спостереження за діяльністю або місцезнаходженням

людини. Може приймати різні форми, такі як підслуховування, прослуховування телефонних розмов, закрите телебачення, нічне бачення, відстеження GPS, електронні мітки, а також спостереження в Інтернеті та комп'ютері.

Деякі електронні пристрої збирають інформацію (наприклад, місцезнаходження підозрюваного), але не обов'язково перехоплюють спілкування. Двома прикладами є ручні реєстратори та електронні біпери (пристрої відстеження). [7, с. 495].

Біпери можна легально використовувати для спостереження за пересуванням підозрюваного в громадському місці, але не в приватному помешканні [7, с. 497].

Електронна пошта може бути відправною точкою або ключовим елементом багатьох розслідувань. Це електронний еквівалент листа чи пам'ятки та може містити додатки [8].

Мобільний телефон – зараз у Великобританії багато мільйонів власників мобільних телефонів. Зараз більшість власників мають можливість отримувати, свідомо чи несвідомо, інформацію, що стосується злочину; а також мати можливість передавати цю інформацію (у режимі реального часу) на сайти соціальних мереж, такі як Linked-in і Facebook, а також через YouTube тощо. Інформація може включати «відео» або фотознімки на яких зафіксовано скоєні злочини [9].

Системи відеоспостереження (CCTV). Камери замкнутого телебачення (CCTV) з інфрачервоним нічним баченням спостерігають за громадянами з кутів вулиць, а також у банках, аеропортах і торгових центрах. Інформація у багатьох випадках, використовується для створення профілів для прогнозування можливої майбутньої поведінки [7, с. 498].

Камери безпеки та руху. Камери можна знайти в аеропортах, магазинах, громадських дорогах і перехрестях, підприємствах, автобусних і залізничних станціях, банках, банкоматах тощо. Ці системи камер можуть фіксувати дії всередині та за межами території, де вони розташовані. Як і з іншими електронними доказами, плівки або записи слід отримати якнайшвидше, щоб переконатися, що дані не перезаписані чи знищені. Інформація, яку можна отримати з цих камер, включає наступне: наявність об'єктів; Інформація про транспортний засіб або номерний знак; Підтримка показань свідків або підозрюваних; Хронологія подій; Вчинення злочину; Предметна діяльність.

Використання камер правоохоронними органами. Камери можна розміщувати в громадських місцях, щоб запобігти злочинній діяльності та зафіксувати чи контролювати незаконну діяльність. Маючи законні повноваження, камери можна розміщувати в місцях, де є розумне очікування конфіденційності [8, с.12].

Прогнозування місця злочину. Передбачення майбутніх місць злочинів – це непроста справа, але система Predpol заглиблюється в цю сферу завдяки своїм потужним можливостям великих даних і машинного навчання, які можуть передбачити час і місце найімовірнішого скоєння нових злочинів. І це можна зробити за допомогою аналізу даних минулих злочинів.

Системи розпізнавання обличчя. Згідно з *Forensic Magazine*, хоча ідентифікація обличчя не така точна, як ідентифікація за відбитками пальців, вона має очевидні переваги: вона може ідентифікувати людей у ситуаціях, коли відбитки пальців можуть бути недоступними; поєднання розпізнавання обличчя з ідентифікацією за відбитками пальців підвищує точність ідентифікації.

Cloud Walk, китайська компанія з розпізнавання облич, намагається розробити нову технологію, яка дозволить передбачити, якщо людина вирішить вчинити злочин, ще до того, як вона це спробує. У результаті вони створили систему для виявлення підозрілих змін у манері чи поведінці людини. Наприклад, якщо людина купує молоток, це цілком нормально. Але, звичайно, якщо він купує ніж і мотузку, він потрапляє під радар підозри. [11]

Машинне навчання та бази даних також корисні, коли йдеться про розпізнавання облич. У наші дні камери повсюди, від особистих телефонів до касових черг у продуктових магазинах. Таким чином, немає дефіциту зображень для використання в судово-медичному розслідуванні.

Досвід інших країн свідчить, що системи відеоспостереження постійно оновлюються, щоб включити нові функції програмних технологій. Додавання технології локації пострілів дозволяє швидко розгортати персонал екстреної медичної допомоги та поліцію в місцях виявлення пострілів. Шень-чжень, Китай, наразі випробовує систему відеоспостереження з 200 000 камер із можливістю сповіщення поліції, коли в одному місці скупчується надмірна кількість людей. Крім того, було розроблено програмне забезпечення з використанням національної бази ідентифікаційних даних Китаю та програмного забезпечення для розпізнавання облич, яке дозволить поліції ідентифікувати осіб під відеоспостереженням.

Компанія ShotSpotter використовує інфраструктуру розумного міста, щоб трикутно визначити місце пострілу.

Вони стверджують, що їхня система може сповістити владу фактично в режимі реального часу, надаючи інформацію про тип пострілу та місцезнаходження з точністю до 10 футів. Кілька датчиків вловлюють звук пострілу, а їхній алгоритм машинного навчання визначає, де стався постріл, порівнюючи дані, наприклад, коли кожен датчик почув звук, рівень шуму та те, як луна повинна відбиватися від будівлі. [12]

Використання інформаційних та інтелектуальних систем нового покоління у сполученні з комплексними системами спостереження та ідентифікації дасть можливість використання їх для виявлення осередків злочинних спільнот та імовірні місця проведення. Ми все ще перебуваємо на ранніх стадіях відкриття повної міри користі, яку автоматична ідентифікація відбитків пальців і обличчя може мати для розслідувань, але технологічний прогрес досяг величезних успіхів за останні роки [10].

Злочинці активно використовують ІТ, WWW-додатки, автоматизовані та інтелектуальні середовища. Тому лише інтелектуальний розвиток слідчих і розшукових структур і процесів може значно підвищити ефективність розслідування злочинів [1].

Ми згодні з науковцями та практиками [13], що багатовекторна діяльність правоохоронних органів у протидії діяльності злочинних спільнот та злочинних організацій потребує не тільки удосконалення законодавчого, методичного забезпечення, але ще й перехід до сучасної системи ідентифікації осіб у реальному часі за даними будь якого виду спостереження.

Список використаних джерел:

1. М. Р. Макгуайр, Томас Дж. Холт. Довідник Routledge з технологій, злочинності та правосуддя. Abingdon, Охон ; New York, NY : Routledge, 2017.
2. Стюарт Х. Джеймс, Джон Дж. Нордбі, Сюзанна Белл. Криміналістика. Вступ до наукової та слідчої техніки. CRC Press. Група Тейлора і Френсіса. Бока-Ратон, Лондон, Нью-Йорк. 2014. 586 с.
3. Nguyen, Нуу Vinh. Використання інформаційних технологій у розслідуванні злочинів. International Journal of Advanced Trends in Computer Science and Engineering vol. 9 №2, березень - квітень 2020. С.1909-1912.
4. Василичук В. І., Данченко Л.І Окремі дискусійні питання запровадження у національному законодавстві кримінальної відповідальності стосовно осіб, віднесених до категорії «злочинці в законі». Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. 2015. № 1 (34). С. 91-94.
5. Калабашкін І.М. Протидія організованій злочинності засобами кримінального права Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. №1. 2016. С. 287-297.
6. Павленко С. О. Шляхи удосконалення правового регулювання протидії особам, віднесеним до категорії «злочинці в законі» в Україні. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016.- Вип. 6. Т. 3. С. 73-79. (Серія Юрид. науки).
7. Роландо В. дель Кармен. Кримінальний процес: Закон і практика. Wadsworth 10 Davis Drive Belmont, CA 94002-3098 США. 2010. 555 с.
8. Пітер Д. Кейслер, Кібела К. Дейлі, Девід В. Хейгі. Розслідування використання технологій: пристрої, інструменти та методи. Управління юстиційних програм Міністерства юстиції США 810 Seventh Street N.W. Washington, DC 20531, 2007.
9. Професор Джулі Меннелл. Технологія підтримки виявлення злочинів. Вимірювання + Контроль том 45/10, грудень 2012 р. С. 304-305.
10. Сучасні криміналістичні технології. Campbellsville University. 2022. URL: <https://online.campbellsville.edu/criminal-justice/modern-forensic-technology/>
11. Топ-5 програм на основі ШІ для попередження та виявлення злочинів. DexLab Technologies (партнер DexLab Solutions Corporation) URL: <https://www.dexlabanalytics.com/blog/top-5-ai-based-applications-for-crime-prevention-and-detection>
12. ШІ для попередження та виявлення злочинів – 5 поточних застосувань. Екстрене дослідження штучного інтелекту. 2022. URL: <https://emerj.com/ai-sector->

overviews/ai-crime-prevention-5-current-applications/

13. Шинкаренко І. Р., Шинкаренко І. І. Кримінальне законодавство як підґрунтя формування ефективної системи протидії діяльності злочинних спільнот. Протидія організованих злочинності: проблеми теорії та практики: Матеріали регіонального науково-практичного семінару (3 грудня 2021, м. Дніпро). Дніпро: ДДУВС, 2021. С. 125-132. URL: <https://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/7334>

Рачинський Олексій Олександрович

здобувач вищої освіти курсант навчальної групи Ф1-302 факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ

Науковий керівник

Фоміна Тетяна Григорівна,

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального процесу та організації досудового слідства факультету №1 Харківського національного університету внутрішніх справ

ФІКСАЦІЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ З ВІДКРИТИХ ІНТЕРНЕТ-ДЖЕРЕЛ

З початку війни, розв'язаною Росією на території України, російські військові постійно вчиняють воєнні злочини: катування і вбивство цивільних, жорстоке поводження з військовополоненими або цивільним населенням, бомбардування невійськових об'єктів, «мародерство» тощо. Значна частина таких злочинів завантажується у відкриті інтернет-джерела. Це дає змогу зафіксувати воєнні злочини у вигляді електронних даних та притягнути винних до відповідальності, не будучи фактичним очевидцем вчинення воєнних злочинів.

Поняття воєнного злочину не має закріплення в чинному законодавстві, проте у правозастосовній практиці вони найчастіше кваліфікуються за ст. 438 Кримінального кодексу України (далі – КК України) «Порушення законів та звичаїв війни» [1]. На відміну від КК України, поняття воєнного злочину міститься у Римському статуті Міжнародного кримінального суду. Відповідно до цього Статуту юрисдикція Міжнародного кримінального суду розповсюджується на найбільш тяжкі злочини, які викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства: а) злочин геноциду; б) злочини проти людяності; с) воєнні злочини; d) злочин агресії [2]. Варто зазначити, що Верховною Радою України досі не було ратифіковано Римський статут, що унеможливує участь України у трибуналах та притягнення російських військових до відповідальності на міжнародному рівні за допомогою механізмів, передбачених Міжнародним кримінальним судом.

Також треба наголосити на тому, що інститут електронних доказів в КПК відсутній, через це поняття цифрових доказів та перелік їх процесуальних джерел не знайшли закріплення в процесуальному законодавстві України. До таких

джерел відносять фото-, відеозаписи, виявлені в інтернеті: публікації у соціальних мережах, месенджерах, на веб-сайтах тощо.

Задля ефективного використання електронної інформації з відкритого доступу для розслідування правопорушень міжнародного кримінального права та гуманітарного права у 2020 році Центр прав людини Університету Берклі в Каліфорнії та Офіс Верховного комісара ООН з прав людини розробили рекомендаційний документ – Протокол Берклі [3]. Протокол визначає керівні положення, щодо міжнародних стандартів для реалізації онлайн-розслідування відповідних правопорушень, керівництво про методи та процедури для збирання, аналізу та зберігання цифрової інформації з дотриманням певних правових принципів. Особливістю протоколу є те, що він не містить посилань на існуючі інструменти, оскільки авторський колектив передбачив збереження тенденції стрімкого розвитку сучасних технологій, за якими наукові методики не будуть встигати.

Протокол Берклі визначає основоположні методичні принципи, які за своєю суттю спрямовані на забезпечення якості розслідування з використанням даних інтернет-джерел, що, у свою чергу зміцнить їх достовірність, надійність та забезпечення мінімізації потенційної шкоди для різних зацікавлених сторін.

1. Принцип точності. Є комплексним принципом, який розкривається шляхом дотримання правил точності та правдивості особами, що фіксують дані з інтернет-джерел. Точність досягається шляхом використання та перевірки певної кількості робочих гіпотез та/або експертної перевірки, які сприятимуть мінімізації випадків необ'єктивного та упередженого відбору під час представлення даних. Правдивість вимагає уникання емоцій під час збору доказів, тільки використання чітких, об'єктивних даних, які засновані на фактах.

2. Принцип мінімізації даних. Основним завданням принципу є уникнення надмірного збору масиву даних (фото-, відео-, аудіозаписів). Це забезпечить зменшення витрат на зберігання та запобігання проблемних моментів на різних етапах циклу розслідування, таких як огляд, аналіз і, у випадку, якщо розслідування призводить до правових процедур, розкриття інформації.

3. Принцип збереження. Головною функцією є запобігання неповноцінного збору інформації. Принцип збереження покликаний уникати недостатнього збору даних, аби запобігти втраті потенційних доказів. Розповсюдженим прикладом є видалення публікації з платформи соціальної мережі (Instagram, Facebook, Twitter тощо) через те, що вміст даної публікації порушує їхні умови надання послуг. У разі, якщо до платформи не було подано запит на збереження даних, то така інформація може бути втрачена назавжди. Також, автори можуть видозмінювати (редагувати пости, закривати доступ до публікації) або видаляти власний контент. Через це важливим є невідкладність процесу зберігання як у короткостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Після процесу фіксації, задля можливості опрацювання та систематизації зібраних даних, їх необхідно передати державним організаціям, шляхом завантаження на відповідні ресурси. Офісом Генерального прокурора було

створено єдину платформу зі збирання такої інформації [4]. Також свідомство воєнних злочинів можна направляти безпосередньо головному прокурору Міжнародного кримінального суду в Гаазі Карім А. А. Хану на електронну скриньку [5].

Підсумовуючи вище викладене, ми повинні зазначити, що в умовах ведення війни на території України фіксація воєнних злочинів є важливою частиною реалізації правосуддя, а враховуючи реалії розвитку сучасних технологій та мережі-інтернет, фіксація інформації з відкритих джерел стає доступною для цивільних осіб. Дотримання відповідних методичних принципів, рекомендованих авторами Протоколу Берклі, допоможе зміцнити достовірність та надійність доказів, що в подальшому забезпечить якість розслідування. В цілому варто пам'ятати, що від якості фіксації інформації з відкритих інтернет-джерел, буде залежати факт прийняття цієї інформації в якості доказів та використанні при засудженні винних осіб.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>. (дата звернення: 01.10.2022).
2. Римський Статут Міжнародного кримінального суду: статут від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 01.09.2022).
3. Протокол Берклі з ведення розслідування з використанням відкритих цифрових даних: практичний посібник. Нью-Йорк і Женева 2020 р. URL: <https://www.law.berkeley.edu/wp-content/uploads/2022/03/Berkeley-Protocol-Ukrainian.pdf>. (дата звернення: 01.10.2022).
4. URL: <https://warcrimes.gov.ua/> (дата звернення: 01.09.2022).
5. URL: otp.informationdesk@icc-cpi.int (дата звернення: 01.10.2022)

Рубан І.Д.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННП ПФПНП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Мороз В.П.

доктор юридичних наук, професор, завідувач ННЛ з дослідження проблем протидії організованим злочинності та корупції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА КРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Інформаційна безпека означає, що ми використовуємо випадкові або

передбачувані природні або штучні несприятливі наслідки, включаючи інформацію, яка використовується для порушення інформаційної інфраструктури, включаючи інформацію, ми розуміємо, що інформація захищена їх власниками. Захист інформації – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення інформаційну безпеку.

Основними організаторами інформаційної безпеки є такі категорії: надання інфраструктури та підтримка конфіденційності, цілісності та доступності інформаційних ресурсів.

Використання – це можливість отримати необхідне інформаційне обслуговування протягом певного періоду. Цілісність – це доступність інформації, захищена від руйнування та несанкціонована модифікація. Можливість змінювати інформацію має бути доступна лише тим, хто має право на участь. Ця інформація захищена від несанкціонованого доступу та може бути надана тільки для інформації.

Удосконалення інформаційного забезпечення органів внутрішніх справ на основі оснащення їх сучасними програмно-технічними комплексами та системами, а також впровадження у практичну діяльність нових та перспективних інформаційних технологій є одним із пріоритетних напрямків підвищення ефективності правоохоронної діяльності

Практика боротьби зі злочинністю свідчить, що для успішного проведення процесуально-наслідкових та оперативно-розшукових заходів правоохоронним органам необхідна ефективна інформаційна підтримка. Основним інструментом такої підтримки процесу розкриття та розслідування злочинів є оперативно-довідкові, розшукові та криміналістичні обліки, створені та які ведуть органів внутрішніх справ.

Основне завдання обліків – сприяти розкриття та розслідування злочинів. Насамперед вона реалізується шляхом відпрацювання різнопланових запитів. Звертаність до централізованих оперативно-довідкових обліків становить мільйони запитів, у тому числі за електронними. каналів МВС України. Кількість запитів зростає.

У побуті захист інформації в основному розглядається як захист від вірусних програм, чи вірусів. Комп'ютерний вірус – вид шкідливого програмного забезпечення Воно здатне створювати власні копії, впроваджуватись в код інших програм, завантажувальні сектори або системні області пам'яті, а також розповсюджувати власні копії з різних каналів зв'язку.

Комп'ютерний вірус не дарма був названий так можна порівняти його поширення з біологічним вірусом. У нього є безліч видів: Черв'яки, Троянські програми, Поліморфні віруси та багато інших.

Кожен з цих вірусів діє по-своєму, і постійно з'являються нові і нові віруси. Однак існують і засоби протидії. Вони так і називаються - антивіруси. Антивірус – це спеціалізована програма, призначена для виявлення, усунення та запобігання появі комп'ютерні віруси. Також однією з функцій антивіруса є відновлення заражених вірусами файлів.

Отже, визнаючи потребу в існуванні інтегрованої єдиної державної

інформаційної системи, ми зазначаємо щодо необхідності відображення в ній наступних основних складових, які потрібні для проведення повноцінного аналізу баз даних:

- автоматизовані банки даних, що дають можливість накопичення, подальшого пошуку та використання необхідної для повноцінного проведення аналізу інформації (картотеки МВС, бази даних реєстрації автотранспорту)
- автоматизовані системи обліку документообігу, їх систематизація, зберігання та накопичення;
- системи нормативного підтримання діяльності державних органів, суб'єктів господарювання та загальні правові інформаційні системи;
- автоматизовані системи підтримки управлінських рішень;
- спеціалізовані програми пошуку необхідної інформації;
- забезпечення обміну інформацією.

Список використаних джерел:

1. Концепція інформатизації Міністерства внутрішніх справ України та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України, на 2016–2020 роки: Наказ МВС України від 14 червня 2016 р. № 511.

2. Parshyn Y, Parshyna O. Analytical platform to provide competitiveness of ore-mining machinery manufacturing. *Mining of Mineral Deposits*, 14(3), 2020. P. 61–70.

3. Паршин Ю., Тишков В., Лінченко Ю. Легалізація доходів, отриманих незаконним шляхом, та їх основні стадії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 278–282.

4. Паршина О.А., Паршин Ю.І., Воскобойник В.О. Концептуальні аспекти забезпечення конкурентоспроможності комплексних систем захисту інформації. Монографія «Проблеми правового, фінансового та економічного забезпечення розвитку національної економіки (галузевий та територіальний аспекти)» / за ред. Л.М. Савчук, Л.М. Бандоріної. – Дніпро: Пороги, 2021. – 468 с. С. 194–206.

Распутній Дмитро

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії (phd) Національний аерокосмічний університет ім.М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» <https://orcid.org/0000-0003-0096-3678>

Науковий керівник:

Шинкаренко І.Р. канд. юрид. наук, професор Національний аерокосмічний університет ім. М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» i.shynkarenko@khai.edu <https://orcid.org/0000-0001-5524-2259>

ІНДИКАТОРИ ЗАГРОЗ З БОКУ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ ОБ'ЄКТАМ ІНФРАСТРУКТУРИ ПОВІТРЯНОГО ТРАНСПОРТУ

Відповідно до Закону України «Про критичну інфраструктуру» до життєво важливих функцій та/або послуг, порушення яких призводить до негативних наслідків для національної безпеки України, належать, зокрема: транспортне забезпечення; космічна діяльність, космічні технології та послуги [1].

У інших країнах світу окремим об'єктом критичної інфраструктури визначаються транспортні системи (Transportation systems) [2, с. 9].

В Україні панує думка, що *критична інфраструктура України* – це системи та ресурси, фізичні чи віртуальні, що забезпечують функції та послуги, порушення яких призведе до найсерйозніших негативних наслідків для життєдіяльності суспільства, соціально-економічного розвитку країни та забезпечення національної безпеки [2, с. 8].

За роки незалежності транспортна галузь в Україні набула нових якісних стимулів для зростання. Вона забезпечує створення 13% ВВП, а вартість основних засобів виробництва (за первинною оцінкою) складає 35% від загальної вартості виробничого потенціалу країни. В галузі працює 5% зайнятого населення України.

За січень 2022 року обсяги пасажирських перевезень українських авіакомпаній збільшилися порівняно з відповідним періодом минулого року на 79,6% та склали 515,5 тис. чол., у т.ч. міжнародні – на 81% та склали 458,6 тис. чол.

Пасажиropотоки через аеропорти України зросли на 135,3% та становили 1225,8 тис. чол., у т.ч. у міжнародному сполученні – на 143,8% та становили 1102,9 тис. чол.

Упродовж січня 2022 року українськими авіакомпаніями виконано 4,7 тисяч комерційних рейсів (зростання порівняно з аналогічним періодом минулого року – на 51,6%), у т.ч. міжнародних – 3,6 тисяч (зростання – на 56,5%) [3].

Військова агресія Росії ці плани зруйнувала, державне підприємство з обслуговування повітряного руху України (ДП «Украерорух») 24 лютого 2022 р. призупинило надання послуг з обслуговування повітряного руху цивільним користувачам повітряного простору України через високий ризик авіаційній безпеці для цивільної авіації.

А вже 28 лютого ДП «Украерорух» повідомило про настання форс-мажорних обставин через широкомасштабну воєнну агресію РФ проти України, унаслідок чого виконання договорів, контрактів, угод та інших актів у авіаційній сфері стало неможливим.

В той же час в умовах широкомасштабної війни РФ проти України ефективність функціонування транспортної системи значною мірою залежить від відновлення її цілісності: маршрутів пасажирських та вантажних перевезень з урахуванням попиту на транспортні послуги та потреб безпеки, організації мультимодальної взаємодії, поліпшення логістичної

зв'язаності внутрішніх і міжнародних перевезень, відновлення безперешкодного руху автомобільного транспорту в регіонах, які перебували в зонах бойових дій.

Виходячи з означеного, та особливостей функціонування злочинної спільноти в Україні, а також значної концентрації матеріальних цінностей на об'єктах інфраструктури повітряного транспорту, вони остаються у полі зору злочинних угруповань. Всі об'єкти, такі як ремонтні підприємства, аеропорти та інші об'єкти господарювання концентрують у себе значні матеріальні кошти. Їх вилучення протиправним шляхом або заміни на неліквідні стає у майбутньому загрозою авіаційної безпеки взагалі та її окремим складовим.

Враховуючі, що наукова спільнота та правоохоронці розглядають організовану злочинність визначається як групова діяльність п'яти або більше осіб, що характеризується ієрархічними зв'язками або особистими відносинами, які дають змогу їхнім керівникам (лідерам, організаторам) одержувати прибуток або контролювати території та ринки, внутрішні та зовнішні, за допомогою насильства, залякування або корупції як для продовження злочинної діяльності, так і для проникнення у легальну економіку [4, с. 321].

Досвід протидії організованій злочинності в Україні свідчить, що вона є не тільки чинником загроз національній безпеці, а й загрозою такої стратегічної галузі як повітряний транспорт.

Злочинні спільноти швидко адаптуються під зміни правового, соціально економічного стану захищаючи свою діяльність нейтралізуючи окремих осіб від котрих залежить їх діяльність за допомогою корупції.

В умовах військового стану, зниження рівня життя населення в цілому в наслідок втрати доходів, майна, злочинність також змінюється. Найкращими цілями для таких угруповань були і залишаються об'єкти критичної інфраструктури. Адже в першу чергу повітряна інфраструктура під собою є місце утворення концентрації товарно матеріальних цінностей. Об'єкти повітряного транспорту як місце концентрації матеріальних цінностей стає предметом злочинної уваги злочинної спільноти.

Для того що своєчасно нейтралізувати вплив злочинних спільнот негайною потребою є формування моделі активного моніторингу стану оперативної ситуації на всіх об'єктах авіаційної інфраструктури, метою повинно стати забезпечення виробничого потенціалу для відновлення функціонування галузі у майбутньому.

Одним з засобів може стати формування організаційної моделі збирання і узагальнення інформації та здійснення оцінювання загроз організованої злочинності та тяжких злочинів відповідно до системи оцінки SOCTA Україна [5].

З метою пристосування існуючої моделі у ЄС до протидії діяльності злочинних спільнот відносно об'єктів інфраструктури повітряного транспорту слід адаптувати модернізувати низку індикаторів визначених методологією SOCTA щодо активності злочинних спільнот у цій сфері [6, с. 26]. Пріоритетом повинен стати моніторинг криміногенної обстановки на об'єктах, суб'єктах галузі та прилеглий території.

Враховуючі особливості безпеки авіації метою такої діяльності повинно стати:

- аналіз характеру або типу загроз організованих злочинних угруповань у сферах безпеки польотів, авіаційної безпеки, охорони навколишнього природного середовища, економічної безпеки, кадрової, технологічної, навігаційної, кібернетичної та інформаційної безпеки;

- аналіз сфер впливу тяжких злочинів та організованої злочинності за всім технологічним циклом та логістичним ;

- аналіз аспектів загроз організованих злочинних угруповань та сфер злочинності залежно від регіону;

- визначення найбільш загрозливих організованих злочинних угруповань, кримінальних сфер впливу залежно від регіону. СОСТА за своїм змістом визначає систему й модель оцінювання загроз організованої злочинності та тяжких злочинів.

Головною особливістю цієї методології є застосування індикаторів, які поділяють на:

- 1) індикатори організованих злочинних угруповань;
- 2) індикатори сфери злочинної діяльності;
- 3) індикатори впливу.

Фактично запровадження цієї методики є розвитком теорії індикаторів корупційної діяльності у тій чи іншій сфері та алгоритмізації використання кримінального аналізу у протидії злочинності [7, с. 28]. Враховуючі значну концентрацію об'єктів злочинної уваги злочинної спільноти у транспортній сфері та критичній інфраструктурі взагалі шляхами формування сучасної методики протидії злочинності можуть бути:

- проведення наукових досліджень спрямованих на формування інноваційного підґрунтя протидії діяльності членів організованих злочинних угруповань та індикаторів злочинної активності;

- розробка науково-обґрунтованих рекомендацій нейтралізації чинників і ліквідація умов, що сприяють розширенню та зміцненню злочинної ресурсної бази у сфері повітряного транспорту та взагалі критичній інфраструктурі України;

- запровадження організаційно-тактичної моделі виявлення загроз з боку організованих злочинних угруповань конкретним інфраструктурним об'єктам;

- розробка системи моніторингу прогалів нормативного регулювання та удосконалення правової бази протидії злочинним спільнотам на всіх рівнях інфраструктурної сфери господарства;

- в організаційній сфері необхідно зробити інфраструктурні зміни у правоохоронній сфері та сформувати координаційні органи протидії системним, правовим та злочинним загрозам критичній інфраструктурі;

- у системі забезпечення об'єктів транспортної інфраструктури авіації є формування інтегрованої системи об'єктово-територіальної охорони на ґрунті комплексу режимних, інженерних, інженерно-технічних та інших заходів;

- формування системи постійного моніторингу криміногенної ситуації на об'єктах критичної інфраструктури.

Означене та створення у відповідних правоохоронних органах спеціалізованих підрозділів, що спеціалізуються на всіх напрямках стратегічного, оперативного та тактичного забезпечення протидії загрозам об'єктам критичної інфраструктури дозволить в умовах військової агресії та майбутнього миру зберегти матеріальні ресурси та всю транспортну інфраструктуру.

Список використаних джерел:

1. Закону України «Про критичну інфраструктуру» 16 листопада 2021 року № 1882-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1882-20#Text>
2. Бірюков Д.С., Кондратов С.І., Насвіт О.І., Суходоля О.М. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень, 2015. 35с. URL: https://cdn.regulation.gov.ua/6a/69/2a/fa/regulation.gov.ua_File_188.pdf
3. Оперативна інформація. Державна авіаційна служба України URL: <https://avia.gov.ua/pro-nas/statistika/operativna-informatsiya/>
4. Перелигіна Р. В., Дмитришак Ю. І. Щодо стратегії боротьби з організованою злочинністю (на прикладі України та Іспанії). Часопис Київського університету права. 2019. № 4. С. 320–324.
5. Деякі питання запровадження в діяльність центральних органів виконавчої влади системи оцінки СОСТА Україна: Постанова Кабінету Міністрів від 26 січня 2022 р. № 59. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/59-2022-%D0%BF#Text>
6. Школьніков В. І., Калиновський О. В. Застосування кримінального аналізу в діяльності Управління інформаційно-аналітичної розвідки Державного бюро розслідувань. Одеса : Юрид. літ- Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. № 1 ISSN 2078-3566 219 ра. 2018. С. 24–27. URL : <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/10305/SHKOLNIKOV,%20KALINOVSKY%2024-27.pdf?sequence=1>.
7. Федчак І. А. Основи кримінального аналізу : навчальний посібник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 288 с. ISBN 978-617-511-327-1

Рекун О.В.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННП ПФПНП

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Мороз В.П.

доктор юридичних наук, професор, завідувач ННЛ з дослідження проблем протидії організованій злочинності та корупції

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ І НЕЙТРАЛІЗАЦІЯ ЗАГРОЗ НАЦІОНАЛЬНИМ ІНТЕРЕСАМ У ГАЛУЗІ ПРИКОРДОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНИ

Безпека кордонів офіційно визначається як стан захисту життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави в прикордонному просторі.

Актуальність забезпечення прикордонної безпеки України обумовлена прискоренням процесу глобалізації, багатством природних ресурсів нашої країни, зростанням відкритості її економіки. Політична ціль забезпечення безпеки кордонів України сформульована в Законі України «Про державний кордон України» [1].

В останні роки зростає кількість спроб спецслужб низки іноземних держав, міжнародних терористичних та екстремістських організацій, що дестабілізує ситуацію в прикордонних регіонах України шляхом здійснення розвідувально-підривних, терористичних та інших дій. Наркотрафік через державний кордон, нелегальна міграція іноземних громадян та осіб без громадянства на територію України продовжує зростати.

Прикордонні органи безпеки захищають практично всі складові національної спадщини нашої країни від пошкоджень. Перш за все, це населення країни, включаючи здоров'я, освіту, кваліфікацію, морально-психологічний стан і багато іншого.

Крім того, прикордонні державні органи України так чи інакше захищають основні матеріальні цінності країни: територія та її ресурси (корисні копалини, водні ресурси, тощо), виробничі потужності (заводи, фабрики, машини, комп'ютери, ферми, трактори), енергетичні системи (електростанції, лінії електропередач тощо), інфраструктурні та транспортні системи (дороги, порти, аеродроми, трубопроводи, літаки, поїзди тощо), інформаційна інфраструктура та інформаційні системи, житлові та інші будівлі, лабораторне (наукове) обладнання, промисловість, сільське господарство тощо [2].

Запобігання і нейтралізація загроз національним інтересам у галузі прикордонної діяльності можна поділити на три етапи. На наш погляд, перший етап передбачає вирішення наступних завдань:

1. Створення умов для якісного вдосконалення прикордонної служби та створення нових форм і способів роботи в завданнях захисту морських біоресурсів, протидії наркотрафіку та нелегальній міграції.

2. Завершення структурної трансформації прикордонної служби пов'язане з переходом на територіальний лінійний принцип побудови прикордонних органів.

3. Розвиток нових ділянок державного кордону з новими технічними системами та елементами інфраструктури.

4. Розробити та впровадити сучасні інструменти та методики управління кордонами.

5. Формування єдиної системи безпеки.

Другий етап передбачає вирішення наступних завдань:

1. Використання спроможності прикордонної служби відповідати викликам захисту державного кордону, а також пілотування нових форм і способів роботи по боротьбі з основними видами транскордонної злочинності та негативними транскордонними потоками.
2. Оптимізація кількісного складу та структури прикордонних органів.
3. Подальший розвиток кордонів та розвиток прикордонної інфраструктури.
4. Формування системи міжвідомчого співробітництва.
5. Розробка та впровадження автоматизованих систем управління кордонами.
6. Розвиток інформаційно-аналітичної, наукової, матеріальної та соціальної системи забезпечення прикордонних органів.

Третій крок передбачає вирішення таких завдань:

1. Подальше збільшення та використання спроможностей прикордонної служби відповідати викликам протидії повному спектру загроз безпеці України в прикордонній зоні.
2. Оптимізація структурно-функціонального будівництва прикордонної служби.
3. Добудова державного кордону та розвиток прикордонної інфраструктури.
4. Удосконалення обладнання та систем правозастосування прикордонних органів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про державний кордон України» від 04.11.1991 зі змінами станом на 03.07.2020 URL: Про державний кордон України | від 04.11.1991 № 1777-XII.
 2. Паршин Ю.І., Юр'єв Д.С., Неклеса О.В. Тіньова економічна діяльність як фактор нестабільності економічної системи держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: Зб. наук. праць. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 272–278.
- Мороз В.П., Паршин Ю.І., Богуславський М.Г., Козін В.В. Громадська оцінка діяльності департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 255–258.

Рубан Ілля Дмитрович,

здобувач вищої освіти курсант Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович, старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського

університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ДЕЯКИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Одним із основних завдань Національної поліції є забезпечення публічної безпеки та порядку, і для його виконання поліція уповноважена застосовувати превентивні заходи. Згідно зі ст. 31 Закону України "Про Національну поліцію" одним із таких заходів є застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису [1].

Застосування відеореєстратора у повсякденній службовій діяльності працівника поліції вже вкорінилось в наше життя і не є незвичайним. Проте, незважаючи на те, що розвиток науково-технічного прогресу в умовах сучасності є досить стрімким, в Україні застосування сучасних технічних засобів не визнається актуальним аспектом і є нагальною проблемою сьогодення.

Застосування підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції автоматичної фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, регулює "Інструкція із застосування органами та підрозділами поліції технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису".

Дана інструкція передбачає такі технічні засоби, як автомобільна система технічних приладів, портативного відеореєстратора, стаціонарна система технічних приладів і технічних засобів фото- і кінозйомки, відеозапису, а також безпілотний літальний апарат. Проте якщо провести соціальне опитування, навряд хоч одна людина відповість, що колись бачила застосування поліцейського БпЛА [2].

У той же час у 2020 році регулярно використання поліцейських дронів стало нормою в багатьох містах США. Офіцери можуть зосередитися на забезпеченні безпеки спільноти за допомогою технології дронів, а інтеграція забезпечує легкий збір даних і автоматичне звітування. Федеральне дотримання вимог, звітність, сповіщення про технічне обслуговування та реєстрація – це трудомісткі завдання, і AirData керує цими завданнями у фоновому режимі, дозволяючи відділам поліції зосередитися на безпеці громади [3].

У 2021 році в службу Управління авіації та поліції на воді було поставлено понад 30 нових БпЛА. Завдяки цьому у Національній поліції з'явилася можливість більш ефективно проводити спеціальні операції при супроводженні, шляхом проведення повітряної рекогносцировки, а також більш продуктивно здійснювати пошук зниклих осіб. Зараз разом із фахівцями безпілотних літальних апаратів проводяться навчально-тренувальні збори. Перший крок було

зроблено, проте цього замало для значного поліпшення рівня виконання поліцейськими їх професійних обов'язків [4].

Організаційний зв'язок інформації полягає в тому, що остання, будучи атрибутом управління, основною умовою та засобом його реалізації за суті, забезпечує процес управління. Крім того, інформаційні потоки вступників до поліції становлять основу виконання обов'язків конкретними підрозділами та службами поліції за основними напрямками її діяльності.

Так само основним змістом процесу управління є вироблення, прийняття та організація виконання рішень, що ґрунтуються на відомостях та даних про внутрішній стан суб'єкта та об'єкта управління та зовнішнього середовища функціонування. Це дозволяє зробити висновок про необхідність диференціації відомостей, що мають суттєве значення діяльності поліції [5].

БпЛА, які оснащені оптичними та масштабуючими камерами, можуть допомогти поліцейським виконувати свої обов'язки більш ефективно, оскільки такі камери дозволяють отримувати максимум інформації без застосування зайвих ресурсів. Використання описаних вище надбань технологічного прогресу надає змогу полегшити превентивну роботу та розслідування різних видів кримінальних правопорушень. Прикладом такого використання може бути залучення безпілотних літальних апаратів до виїзду правоохоронців на місце, де потенційно можуть перебувати озброєні злочинці, заручники тощо, а БпЛА зможе передавати інформацію на дистанції до правоохоронців прямо із місця події, знаходячись у безпечному місці. Ще одним прикладом може стати розслідування, а також збір доказової бази за допомогою БпЛА щодо незаконної порубки лісу, передбаченої ст. 246 Кримінального кодексу України, незаконного видобування корисних копалин (ст. 240 ККУ), безгосподарського використання земель (ст. 256 ККУ) тощо. У подібних ситуаціях ретельний аналіз інформації, що надається роботою БпЛА, дозволяє правоохоронцям отримати дані про ймовірного суб'єкта злочину, обсяг завданої вчиненням кримінального правопорушення шкоди та інші кримінально значущі деталі.

Технології використання БпЛА лише на початку свого розвитку, проте вже можна використовувати такі пристрої з метою отримання та аналізу даних щодо можливої наявності вибухівки чи вибухових пристроїв на окремих відкритих ділянках.

Інформація, що надходить до органів внутрішніх справ, виконує такі регулятивні функції, як комунікативні, науково-пізнавальні та соціальні. При цьому процес управління представляє собою цілеспрямовану діяльність з організації та розподілу інформаційних процесів у цілях забезпечення взаємодії соціальної системи з внутрішньоструктурними елементами поліції та довкіллям.

Ми можемо зробити висновок, що впровадження новітніх технологій значно покращить виявлення, документування, попередження та фіксацію кримінальних правопорушень, охорону громадської безпеки та власності, а також слугуватиме джерелом інформації під час здійснення досудового розслідування. Тому використання технічних засобів є необхідним для належного виконання покладених на поліцію повноважень, ефективного забезпечення публічної

безпеки та порядку та протидії злочинності.

Список використаних джерел:

1. Габро І. В. Інформаційно-аналітична діяльність у міжнародних відносинах: методичні рекомендації до семінарських занять. Миколаїв: ЧНУ ім. Петра Могили, 2019. 56 с.
2. Григораш С. М. Інформаційно-аналітична компетентність – ключовий складник компетентності майбутніх фахівців з документознавства та інформаційної діяльності (на прикладі дисципліни "Інформаційно-аналітична діяльність"). Молодий вчений. 2017, № 3. С. 213-217.
3. Інформаційно-аналітична підтримка прийняття управлінських рішень : методичні рекомендації з вивчення дисципліни. М-во освіти і науки України, Кривий Ріг: ДонНУЕТ ім. М. Туган-Барановського, 2021. 72 с.
Інформаційно-аналітична діяльність: методичні вказівки до навч. дисципліни. Вінниця: ДонНУ ім. Василя Стуса, 2020. 32 с.

Самоїлова Софія Юріївна

здобувач вищої освіти курсантка Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Денис Сергійович

старший викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ КВАЛІФІКАЦІЇ ПРИЙНЯТТЯ ПРОПОЗИЦІЇ, ОБІЦЯНКИ АБО ОДЕРЖАННЯ НЕПРАВОМІРНОЇ ВИГОДИ

Згідно із ст. 19 Конституції України, посадові особи будь-якої організації, установи мають обов'язок діяти лише в межах повноважень, у спосіб та на підставі, визначених законодавчими положеннями [1]. Реалізація даного положення забезпечить ефективне виконання завдань, поставлених перед органами державного апарату – забезпечення реалізації конституційних прав та свобод людини і громадянина, законних інтересів юридичних осіб, своєчасний та об'єктивний розгляд проблем суспільства тощо. Вирішення актуальних соціальних питань мають покладатися на всіх службовців держави. Проте існує чимало посадовців, які, нехтуючи положеннями кримінального законодавства, допускають у своїй діяльності кримінальні правопорушення, пов'язані із виконанням їх службових (посадових) обов'язків, тим самим дестабілюють нормальне функціонування і авторитет державних органів, а також порушують права та свободи суб'єктів господарювання та громадян.

Одним із найпоширеніших кримінальних правопорушень у цій сфері є

прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою, який визначений у статті 368 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) [1]. Раніше дане правопорушення носило назву «хабарництво», що наразі серед народу у побуті таке й зберегло.

Поняття «неправомірної вигоди» сформувалося та було введене у національне законодавства відносно нещодавно. 18 квітня 2013 року Верховна Рада України прийняла Закон України №252-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо приведення національного законодавства у відповідність зі стандартами Кримінальної конвенції про боротьбу з корупцією» (далі – Закон), відповідно до якого відбулися зміни до ККУ – замість визначеного «Одержання хабаря» нова редакція статті 368 отримає назву «Прийняття пропозиції, обіцянки або одержання неправомірної вигоди службовою особою». Звісно, зміст статей також зазнав змін. Раніше ККУ окреслював поняття «хабар» у вказаній статті, яке не відповідало поняттю «неправомірна вигода у повному обсязі. Хабар характеризувався лише матеріальним характером, тобто, у ролі хабаря могли бути виключно майнові блага, наприклад, гроші, коштовності, право на майно або будь-які дії майнового характеру. Переваги, пільги, послуги не охоплювались поняття предмета хабаря [2/5].

У свою чергу Закон передбачив, що неправомірна вигода означає і майно, і гроші, і переваги, послуги, нематеріальні активи, які пропонують, обіцяють чи отримують без законних на те підстав. Тобто, поняття «хабар» та «неправомірна вигода» мають різницю у тому, що друге поняття може носити не лише матеріальний, але й нематеріальний характер.

Також цікавим є те, що Законом закінчення кримінального правопорушення передбачене уже з моменту утворення певно окресленої угоди про умови, засоби та способи здійснення їх незаконного умислу між тією особою, що отримує неправомірну вигоду, та тією, що її пропонує, обіцяє чи надає, у той час як раніше даний злочин вважався закінченим лише з момент одержання неправомірної вигоди. Саме так законодавець вирішив передати рівень небезпечності вчинення кримінального правопорушення та поширення негативних наслідків для суспільства, умовно кажучи прирівнявши готування до вчинення злочину до закінченого його складу.

Ще одним проблемним питанням у розглянутому кримінальному правопорушенні є момент прийняття пропозиції чи обіцянки отримання неправомірної вигоди службовою особою. Аналіз літератури кримінального циклу надає змогу зробити висновок, що прийняття пропозиції науковцями розглядається фактично як схвалення або відсутність вираженого у будь-якій формі заперечення службовою особою щодо наміру особи у подальшому надати їй неправомірну вигоду за вчинення дії чи невчинення такої з використанням службового становища, а прийняття обіцянки як схвалення службовою добровільно наданого обов'язку особи передати їй неправомірну вигоду за вчинення дії чи невчинення такої в інтересах тієї особи, хто пропонує, обіцяє надати неправомірну вигоду, із коригуванням суми, виду, форми, способу одержання вигоди. Отже, ці поняття є однорідними за змістом, проте є причини

їх, хоч і проблематичного, але розмежування [3].

Також законодавчо визначеним не вбачається чіткої дефініції поняття «прийняття» пропозиції чи обіцянки, це майже неможливо. Мова йде про те, якщо навіть у випадках, де є згода службової особи на отримання нею неправомірної вигоди від особи, в інтересах якої вона вчинить або не вчинить певну дію, що саме буде вираженням свідомого бажанням особи отримати таку вигоду. Наприклад, відповідь «я згоден/згодна» може бути виправдане пізніше службовою особою як «випадкове», або надіслане не тому абоненту тощо. У цьому випадку сторона обвинувачення повинна мати вагомі докази згоди (аудіо чи відео записи, де буде чітко зафіксоване обумовлення деталей неправомірної вигоди службовою особою), щоб довести наявність підстав, достатніх для притягнення особи до настання кримінальної відповідальності за кримінальне правопорушення, передбачене статтею 368 ККУ.

Розслідування такого виду злочинів хоч і створює деякі труднощі для правоохоронців через особливості вчинення, проте способи розкриття для них не завжди є типовими. Звісно, найменший відсоток із 100% серед причин порушення справи про описаних злочин є каяття однієї із сторін, що приймала у даному процесі участь. Найбільш поширений спосіб отримання інформації про правопорушення, передбачене ст. 368 КК України, має негласний характер і підлягають обов'язковій перевірці, оскільки може мати місце наклеп зі сторони заявника, або предмет злочину не був наданий службовій особі тощо. Якщо факт одержання неправомірної вигоди службовою особою все ж підтвердиться, то це вже є підставою для порушення кримінальної справи.

Проведення допиту заявника у такій справі є обов'язковим, у той час як допит підозрюваного через специфіку даного злочину проводиться вже під час затримання на «гарячому». Після перевірки інформації щодо змісту заяви за описаним вище кримінальним правопорушенням, слідчий розробляє та має висунути слідчі версії, зробити план та організувати розслідування. Після чого, слідчий координує слідчу та оперативно-розшукову діяльність, ініціює проведення негласних (слідчих) розшукових дій (далі – НСРД). Серед таких дій найбільш типовими є такі:

1) обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (ст. 267 КПК України);

2) зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст.263 КПК України);

3) спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України) [4].

Відповідно до положень ст. 246 КПК України, рішення про проведення НС(Р)Д приймає слідчий, прокурор, а у випадках, передбачених цим кодексом, - слідчий суддя за клопотанням прокурора, або за клопотанням слідчого, погодженого з прокурором. Слідчий зобов'язаний повідомити прокурора про прийняття рішення щодо проведення певних НС(Р)Д та отримані результати. Прокурор має право заборонити проведення або припинити подальше проведення НС(Р)Д. За результатами проведення НС(Р)Д оформлюється відповідна документація, що під час судового розгляду справи має потужне

доказове значення [5].

Підсумовуючи вищевикладене, ефективність боротьби із проявами корупції вимагає довготривалої перспективи кваліфікованих законодавчих та правових змін, а також залежить від якісної узгодженості між нормативно-правовими актами, які регулюють аспекти настання відповідальності за злочини, з характеризуються прийняттям пропозиції, обіцянки та одержання неправомірної вигоди.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 р. Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.09.2022).
2. Про судову практику у справах про хабарництво: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26.04.2002 року № 5. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-02> (дата звернення: 22.10.2022).
3. Найдьон Є. М. Загально-правова характеристика фактів одержання неправомірної вигоди посадовими особами державних органів України. Митна справа. 2013, № 5 (89), ч. 2. С. 122–126.
4. Оперативно-розшукова діяльність чи провокація хабара? Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10- річчя незалежності України, 2003. Вип. 4. С. 219-224.
5. Особливості провадження негласних слідчих (розшукових) дій: метод. рек. за ред. Д. Й. Никифорчук, С. С. Чернявський, О. Ю. Татаров О.Ю. та ін. Київ: НАВС, 2014. С.112-116.

Саранцев Н.М.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННІП ПФПНП
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Богуславський М.Г.

кандидат юридичних наук, науковий співробітник ННЛ з дослідження проблем протидії організованим злочинності та корупції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРИЧИНИ ТА УМОВИ, ЩО СПРИЯЮТЬ ВЧИНЕННЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЕЮ 210 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Говорячи про причини вчинення злочинів у вигляді нецільового витрачання бюджетних коштів, слід зазначити, що вони виходять насамперед із

загальної теорії причинності злочинності, яка домінує в українській кримінологічній науці. Ми також дотримуємося традиційних поглядів на загальні причини злочинності, які були вироблені ще за радянських часів і багато з яких зберігають своє значення досі стосовно в сучасній Україні (за винятком ідеологічних установок) [1, 2]. Такими можна вважати ускладнення в криміногенній обстановці, незадовільні соціальні умови, витрати економічної політики перехідного періоду; корінні зміни в правовій системі; недоліки системи державного контролю; недоліки в діяльності органів влади; неналежне правове забезпечення тощо [3].

Так само це стосується механізму вчинення злочину. Є об'єктивні і суб'єктивні причини злочинності і злочинів, в силу яких індивід вибирає ту чи іншу лінію поведінки. Злочинна поведінка в цілому завжди переслідує або викликається певним або опосередкованим, усвідомленим або неусвідомленим інтересом або станом людини в цілому. Тому й ефективно попередження злочинів можливе на стадії формування відповідного інтересу або стану [4, с. 293]. До цієї стадії цілком можна застосувати синергетичний метод пізнання, що враховує і генетичну складову поведінки, і психологічну, і соціальну, і економічну. У будь-якому з перерахованих компонентів проглядаються філософські підстави поведінки людини, що формується у нього світогляд, тобто ті чи інші уявлення про світоустрій. Тому саме світорозуміння індивіда є тим системним фактором, який здатний як об'єднати і пояснити різні складові поведінки людини, так і орієнтувати останнє в позитивному напрямку або в напрямку злочинної діяльності. Причини конкретного злочину завжди носять особистісний характер і пов'язані з деякими особливостями злочинця [4, с. 290]. Але формування цих особливостей завжди відбувається в конкретному суспільстві під прямим впливом тих негативних факторів і тенденцій, які присутні в ньому.

Результатом таких протиріч є спроби окремих осіб задовольняти свої матеріальні потреби антигромадським, а часто й злочинним шляхом, у тому числі з'являється спокуса використати своє становище для злочинного нецільового витрачання бюджетних коштів. Разом з тим необхідно мати на увазі, що економічні фактори впливають на поведінку людей опосередковано. Вони безпосередньо не детермінують злочинні прояви, а впливають на них, заломлюючись через свідомість особистості злочинця, його морально-психологічні особливості. Далі, в економічній сфері особливо криміногенну роль відіграють протиріччя між зростанням потреб людей і можливостями суспільства щодо їх задоволення. Наживаючи великі матеріальні засоби злочинним шляхом, їх власники отримують можливість в набагато більшому ступені не тільки задовольняти свої потреби, по і розширювати сферу злочинних махінацій. Потреби інших членів суспільства в товарах і послугах в силу обмеженості матеріальних засобів значною мірою залишаються незадоволеними, а це підвищує соціальну напруженість в суспільстві.

Істотним фактором, на мій погляд, є в цілому недостатньо високий рівень в організації боротьби зі злочинністю в правовому, технічному її забезпеченні. Так, недоліками організаційної діяльності є: невідповідність системи заходів

боротьби зі злочинністю її цілям; протиріччя в компетенції правоохоронних органів; відсутність системи кримінологічної експертизи законодавства; низький професійний рівень багатьох співробітників правоохоронних органів; низький рівень їх матеріально-технічної забезпеченості транспортними засобами, засобами захисту, електронного спостереження за злочинцями і т. п.. До числа правових факторів, що мають криміногенне значення, можна віднести відому аномію (бездіяльність) закону; нестабільність і невизначеність законодавства; проблеми кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, а також кримінально-процесуального законодавства; дефіцитність офіційного тлумачення цього законодавства; поширеність сфери дії тіньової економіки. Особливе криміногенне значення має і недостатня ефективність профілактичної роботи правоохоронних органів. Ці проблеми не нові, вони повторюються в багатьох наукових працях і офіційних документах з року в рік, проте істотних зрушень на краще поки не спостерігається.

Список використаних джерел:

1. Паршин Ю.І., Санакоєв Д.Б., Самойлова С.Ю. Офшоризація та деофшоризація економіки: міжнародний досвід та особливості. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: Зб. наук. праць. 2021. № 2. С. 294–301. URL: https://visnik.dduvs.in.ua/wp-content/uploads/2021/09/21_2_ua/2-2021-294-301.pdf
2. Паршин Ю.І., Юр'єв Д.С., Неклеса О.В. Тіньова економічна діяльність як фактор нестабільності економічної системи держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: Зб. наук. праць. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 272–278.
3. Паршин Ю., Мороз В., Богуславський М. Правопорушення у сфері проведення операцій з об'єктами нерухомого майна: особливості характеристики правопорушень. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С.207–212
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : станом на 1 січ. 2013 р. : відповідає офіц. тексту. Х. : Право, 2013. 344 с.

Тишков Владислав Романович

здобувач вищої освіти 3-го курсу Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Телійчук Віталій Григорійович

доцент кафедри оперативної-розшукової діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент

ЩОДО ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО АНАЛІЗУ ЗЛОЧИНІВ ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНОЮ ЗЛОЧИННОЮ ГРУПОЮ

Виявлення, розслідування та розкриття злочинів вчинених організованою злочинною групою є дуже складним процесом, під час якого оперативними підрозділами обробляється велика кількість інформації, яка може мати велике значення при розслідуванні та розкритті відповідних кримінальних правопорушень, так і потребує фільтрації та вилучення.

Наявна інформація оперативних підрозділів правоохоронних органів свідчить, що організовані злочинні групи в Україні мають високий рівень професіоналізму. Їх складна ієрархічна система, зрощеність та вплив на державні та приватні установи надають нам підстави називати відповідні групи п'ятою владою держави [1]. Сучасний стан діяльності організованих злочинних груп та злочинних угруповань (далі ОЗГ та ЗУ) здобув міжнародного характеру, поширюючи свій вплив не тільки на території України, а й за її межами, вчиняючи відмивання грошей, вивезення сировини й матеріалів, а також незаконний продаж вогнепальної зброї та ін. На сьогодні, Україна як центральноєвропейська держава, що займає важливе геополітичне становище, знаходиться в епіцентрі інтересів міжнародних організованих злочинних угруповань. Зарубіжні злочинні угруповання намагаються розширити сфери впливу за рахунок проникнення до нашої країни шляхом використання набутого кримінального досвіду, валютних коштів, ультрасучасного технічного забезпечення, апробування нових способів учинення й приховування злочинів і захисту своєї злочинної діяльності [2; с. 10].

Факт наявності відповідного впливу на державу зумовлює значні складності при виявленні та розслідуванні злочинів вчинених ОЗГ та ЗУ. Професійні організовані злочинні групи адаптувалися до сучасних умов та успішно приховують інформацію яка могла б значно полегшити розслідування правоохоронним органам. Тому основним елементом такого розслідування є збір інформації. Такі дані можна поділити на два види: обставини, за допомогою яких можна встановити організованих характер злочинної діяльності та інформація, що сприяє доказуванню по окремим вчиненим злочинам [1]. До першої категорії даних можна віднести інформацію щодо кількості учасників, ієрархічної системи, мети, основних напрямків діяльності тощо. Відповідна інформація є основною та негайно підлягає встановленню, оскільки її наявність буде встановлювати факт вчинення злочинів в складі організованої групи. Друга категорія інформації передбачає дані щодо часу та місця вчинення злочину, знарядь та засобів, способів тощо. Врахування саме зазначених критеріїв, на наш погляд, і буде значною мірою впливати на притягнення ОЗГ та ЗУ до кримінальної відповідальності.

Під час кримінального аналізу забезпечується цілеспрямований пошук, виявлення, фіксація, вилучення, упорядкування, аналіз та оцінка кримінальної інформації, її представлення (візуалізація), передача та реалізація. Зокрема, в аналітичній роботі використовується: оперативний аналіз (аналіз даних

телефонних дзвінків, аналіз злочинних угруповань, аналіз справ, порівняльний аналіз); тактичний аналіз (кримінальний аналіз, аналіз кримінальних тенденцій, геопросторовий аналіз, аналіз місць концентрації злочинності, часовий аналіз, МО-аналіз, кримінальні моделі, профілі підозрюваних/жертв); стратегічний аналіз (SWOT-аналіз, PEST-аналіз, аналіз моделей/форм злочинності та профілювання, аналіз тенденцій, аналіз із використанням географічного профілювання) [4; с. 103-104]. Ми цілком згодні з В. Г. Телійчуком, що результативність діяльності оперативних підрозділів у боротьбі з організованою злочинністю безпосередньо залежить від якісного, своєчасного і достатнього інформаційно-аналітичного забезпечення цієї діяльності. Застосування новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій дозволяє інтегрувати й опрацьовувати величезну кількість даних, що містяться у відкритих джерелах інформації та спеціалізованих АІС, отримуючи при цьому нові знання кримінологічного та оперативно-розшукового характеру [5]

В умовах сьогодення, необхідно також звернути увагу й на удосконалення міжнародного співробітництва. Україна є членом міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол). Відповідне членство надає Україні можливість розслідувати злочини за межами України.

У 1998 році була прийнята Угода між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Російської Федерації про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів, таких як Донецька, Луганська, Харківська, Сумська та інші області України, які граничать з кордонами Російської Федерації, а також Автономній Республіці Крим [3]. Однак, на сьогодні, у зв'язку з воєнною агресією Російської Федерації Україна не підтримує міжнародних відносин, пов'язаних з розслідуванням та розкриттям злочинів у співпраці з Російською Федерацією, а тому, відповідна Угода втратила чинність. Через це виявити членів ОЗГ та ЗУ які переховуються на окупованих територіях дуже складно.

Отже, можна зробити висновок, що здійснення кримінального аналізу є основною умовою якісного розслідування кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами. Така інформація повинна містити дані які свідчать про організований характер злочинної діяльності, а також даних, щодо окремих злочинів вчиненими відповідними групами.

Список використаних джерел:

1. Розслідування злочинів, що вчиняються організованими злочинними групами. Веб-сайт. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/1_DISK/KRIM/html/Глава_37.htm (дата звернення 22.11.2022)
2. Розслідування злочинів, вчинених злочинними угрупованнями. Навчальний посібник. *Дніпропетровський гуманітарний університет*. 2009. 225 с.

3. Угода між Міністерством внутрішніх справ України і Міністерством внутрішніх справ Російської Федерації про співробітництво органів внутрішніх справ прикордонних регіонів. Міжнародний договір від 15.05.1998. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_424#Text (дата звернення 22.11.2022)

4. Крижна В. В. Використання кримінального аналізу в діяльності правоохоронних органів. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України : матеріали міжвідом. наук.-практ. Конф. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2022. С. 102-105.

5. Телійчук В. Г. Оперативний аналіз як важливий елемент аналітичної підтримки оперативно-розшукової протидії корисливо-насильницьким злочинам. Актуальні питання та перспективи розвитку кримінального аналізу в правоохоронній системі України [Текст]: матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 11 серп. 2022 р.) / [редкол.: С. С. Чернявський, Д. І. Овсянюк, В. В. Корольчук]. – Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2022. – С. 158-162 URL: <https://bit.ly/3gAABOV> (дата звернення 23.11.2022)

Трень Тетяна

здобувач вищої освіти курсант IV курсу навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Аліна Гаркуша,

доцент кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, к.ю.н., доцент

ДЕЯКІ РОЗДУМИ ЩОДО ДОЦІЛЬНОСТІ ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКУ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Національна поліція посідає центральне місце в системі органів влади, що функціонують у складній для нашої держави ситуації. Від ефективності роботи поліції, а зокрема слідчих підрозділів, великою мірою залежить безпосередній стан забезпечення внутрішньої безпеки. Затримання особи як тимчасовий запобіжний захід суттєво обмежує конституційне право кожного на свободу й особисту недоторканність. Водночас, цей тимчасовий запобіжний захід сприяє ефективній діяльності органів досудового розслідування. Російське вторгнення призвело до суттєвих змін в українському законодавстві, зокрема, кримінально-процесуальному. Аналіз змін законодавства, що регламентує здійснення затримання у кримінальному провадженні й становить актуальність нашого дослідження.

Перш за все треба сказати, що затримання особи врегульовано не тільки положеннями Кримінально-процесуального кодексу України (далі – КПК України), а й іншими законами і підзаконними нормативно-правовими актами.

Зокрема, це Закони України «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про боротьбу з тероризмом» та інші.

Проаналізувавши позиції науковців, що надають різноманітні тлумачення затримання особи, вважаємо за необхідне викласти узагальнене визначення: затримання особи є тимчасовим, короткочасним запобіжним заходом, що має на меті забезпечення ефективності кримінального провадження, припинення кримінального протиправного діяння, запобігання ухилянню особою від слідства чи суду, недопущення фальсифікації доказів та задля запобігання іншими способами перешкоджати проведення кримінального провадження [3, с. 5].

Так, Законом України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення окремих положень досудового розслідування в умовах воєнного стану» від 27.07.2022 р. № 2462-IX внесені зміни до статті 241 Кримінального процесуального кодексу України «Освідчення особи»(далі КПК України) [2].

Законом України до КПК України було внесено зміни, згідно яких під час воєнного стану допускалося здійснення такого затримання у разі виникнення підстав, які вказують на ймовірну втечу підозрюваного. Зазначене затримання мало проводитися уповноваженою службовою особою без ухвали слідчого судді чи суду. Водночас строк тримання такої особи було розширено до 216 годин з моменту затримання. Протягом цього проміжку часу мало бути здійснене доставлення підозрюваної особи до слідчого судді, суду чи керівника органу прокуратури для вирішення питання про обрання щодо неї запобіжного заходу чи звільнення [2]. Отож, здавалося б, що при вирішенні проблеми оптимізації строків затримання у вітчизняному кримінальному процесі законодавець врахував потреби та вимоги особливого періоду.

Тривалий час серед науковців точилися суперечки з приводу того, що зазначений строк затримання становить 9 діб, в той час, як у довоєнний період він складав 3 доби. Вказане, з точки зору деяких, є досить тривалим періодом як для запобіжного заходу. Крім цього, чимало представників адвокатської спільноти були обурені тим, що під час воєнного стану таке затримання отримало значно вищий ліміт, ніж необхідно. Постало питання доцільності такого строку. Та чимало фахівців схиляються до думки, що визначений законодавцем строк був цілком пропорційним в умовах воєнного стану, адже війна – це завжди непередбачувані обставини. На Національну поліцію наразі покладено обов'язок розслідування воєнних злочинів окупантів, збирання доказів для Міжнародного кримінального суду з метою притягнення країни-агресора до відповідальності за діяння, вчинені в Україні. В той же час це не звільняє слідчі підрозділи від розслідування інших кримінальних правопорушень, що зумовлює надмірне навантаження на слідчих територіальних підрозділів. Тому прийняття рішення про застосування запобіжного заходу у воєнний період може потребувати більше часу, ніж в мирний час.

Не можемо оминати увагою той факт, що аналізоване нововведення очевидно суперечило нормі Конституції, відповідно до якої уповноважені законом органи можуть застосувати тримання особи під вартою як тимчасовий

запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має бути перевірена судом. Така особа негайно звільняється, якщо упродовж зазначеного проміжку часу з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. Дана норма міститься в статті 29 Конституції України [1].

Згідно з ч.7 ст. 615 КПК України строк письмового повідомлення про підозру затриманій особі може бути продовжений з двадцяти чотирьох до сімдесяти двох годин з моменту її фактичного затримання у разі, якщо внаслідок певних обставин неможливо його вручити у строки, передбачені ст. 278 КПК України. В іншому випадку така особа підлягає негайному звільненню [2].

В умовах підступної війни, яку веде російська держава в Україні, ніколи не можна завчасно передбачити, куди наступного разу країна-агресор завдасть удар. Тому законодавець намагався «перестрахуватися», продовживши строк затримання, адже невідомо, чи буде найближчим часом можливість прийняти відповідне рішення щодо підозрюваного, а також змога здійснювати досудове розслідування, що особливо стосується тимчасово окупованих територій. До прикладу, за період війни було зафіксоване влучання ворожої ракети по будівлі прокуратури в м. Харкові. Вочевидь, такого роду обстріли можуть спричинити численні жертви, зокрема і серед особового складу територіального підрозділу. Отож, додаткових затрат часу може потребувати процес прийняття рішення щодо затриманої особи.

Можемо припустити також, що продовження строку затримання законодавець пов'язував з необхідністю додаткового вивчення даних про особу чи з'ясування інших обставин, що мають значення для прийняття рішення з цього питання. З'ясування таких відомостей видається ускладненим в умовах війни. Це, в свою чергу зумовлює доцільність більш детальної конкретизації таких обставин. До них, на нашу думку, можна віднести наступні:

- характеристики особи з місця роботи, за місцем проживання;
- інформація щодо попередніх судимостей, стан здоров'я, сімейний та матеріальний стан, соціальні зв'язки;
- відомості щодо схильності до вживання наркотиків, алкоголю тощо;
- дані про спосіб життя, поведінку під час провадження в цій або іншій кримінальній справі (чи не ухилялася особа раніше від слідства, суду або виконання судових рішень, чи не вчинювала злочинів проти правосуддя та ін.).

Можуть з'ясовуватися також питання про фінансовий стан підозрюваного (обвинуваченого) чи інших осіб щодо внесення застави. Такі відомості про особу затриманого, безперечно, суттєво впливають на вибір оптимального запобіжного заходу залежно від ситуації. Підтвердженням доцільності введення в законодавство норми, яка аналізується, є і той факт, що на території України існують населені пункти, що значно зруйновані діями окупантів, тому встановлення вищеперерахованих обставин є дещо ускладненим.

Наразі ж відповідними положеннями Закону була скасована норма, за якою в умовах воєнного стану можна затримувати людину без рішення суду до 9 діб. Відтепер строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може

перевищувати строку, визначеного статтею 211 Кримінального процесуального кодексу України [2].

Підсумовуючи вищезазначене, вважаємо за необхідне сказати, що в нинішніх умовах має суттєве значення норма, яка продовжує строк затримання особи під час дії воєнного стану. Аналізоване нововведення є потребою часу, яка надає додаткові гарантії щодо своєчасності досудового розслідування та виконання завдань кримінального провадження. Дане положення є досить суперечливим, тому його аналіз є перспективним напрямком досліджень для українських науковців.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.2022 р. № 27-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 03.08.2022).

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.08.2022).

Попелюшко В. О. Запобіжні заходи в новому КПК України: поняття, мета, підстави, порядок та суб'єкти застосування / В. О. Попелюшко // Адвокат. – 2012. – № 9. – С. 4-6.

Учускіна В.В.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Богуславський М.Г.

кандидат юридичних наук, науковий співробітник ННЛ з дослідження проблем протидії організованим злочинності та корупції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВІДМИВАННЯ ЗЛОЧИННИХ ДОХОДІВ ТА ФІНАНСУВАННЯ ТЕРОРИЗМУ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

На сьогоднішній день відмивання злочинних коштів залишається одним з основних видів діяльності організованих груп, а також злочинні об'єднання, які носять транснаціональний характер, мають серйозні наслідки для економіки країни. Експерти підкреслюють, що боротьба з відмиванням «злочинних» грошей є одним з найбільш ефективних механізмів протидії злочинам в економічній сфері, які завдають певної шкоди економіці і підривають фінансову стабільність будь-якої країни [1].

Актуальність боротьби з тероризмом в даний час важко переоцінити, особливо з урахуванням фактів пособництва і підбурювання до терористичних організацій. Вільний рух капіталу і розвиток інформаційних технологій

сприяють інтеграції міжнародної фінансової системи і створенню в майбутньому єдиного світового ринку. Протиправна діяльність економічного характеру становить достатню загрозу економічній безпеці країни, оскільки за своєю суттю носить латентний характер.

Тероризм – це політика, заснована на систематичному використанні терору. Фінансування тероризму – це діяльність, спрямована на надання або стягнення коштів (у тому числі грошових коштів) з метою їх подальшого використання для підготовки та вчинення терористичного акту терористичним актом або терористичною організацією [1]. Ці визначення носять скоріше правовий характер і важливі, перш за все, для правової кваліфікації фінансування тероризму як злочину. При цьому під фінансуванням тероризму в основному розуміється у вузькому сенсі, тільки в контексті підготовки і вчинення терористичного акту [2]. З огляду на, що створення терористичної організації, тобто організації, спеціально створеної для здійснення терористичних актів, в певному сенсі є підготовкою до них, законодавство багатьох країн розуміє фінансування тероризму, в тому числі і фінансування терористичних організацій.

Наприклад, для ідеологічного виховання в душі релігійної ненависті використовуються кошти певної релігійної організації. Після цього особи, готові пожертвувати собою через сформовані релігійні переконання, направляються на подальше «бойове» навчання, яке фінансується формально іншими особами та іншими засобами [2]. Для донесення до громадськості своїх цілей, посилення ефекту від терористичної діяльності часто використовуються політичні або громадські організації з власними джерелами фінансування. Ці організації не мають видимих зв'язків з терористами, але діють спільно з ними в публічній сфері і ЗМІ. Однак навіть побіжний аналіз терористичної діяльності, здійснюваної терористичними організаціями, показує, що вони, як правило, мають кілька складових, таких як ідеологічна підготовка, «бойова» підготовка, сам терористичний акт, висвітлення теракту в ЗМІ і навіть матеріальна допомога сім'ям винних. Кожна з цих складових потребує фінансування, але методи, методи, канали і джерела можуть істотно відрізнятися один від одного. Таким чином, для ефективної боротьби з тероризмом необхідне широке розуміння терміна «фінансування тероризму». Такий підхід сприятиме розширенню спектру заходів протидії фінансуванню терористичної діяльності та сприятиме підвищенню ефективності боротьби з тероризмом в цілому.

Джерелами фінансування тероризму можуть бути злочини. Наприклад, Революційні збройні сили Колумбії – Народна армія (ісп. Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia-Ejército del Pueblo), класифіковані США і Євросоюзом як терористичні, вважаються такими, що мають значні джерела самофінансування у вигляді доходів від вирощування коки і викрадення людей [3]. Афганські таліби також фінансувалися за рахунок доходів від опіумного маку. Однак, крім доходів від злочинів, терористична діяльність також може фінансуватися за рахунок легальних джерел, таких як доходи від бізнесу, особисті заощадження, пожертвування на благодійні цілі, а іноді і кошти держав, що підтримують тероризм. Пожертвування благодійним організаціям є основою

фінансування ісламських терористичних організацій. Це пов'язано з релігійними причинами. Іслам заохочує благодійність, і одним з п'яти його стовпів є закят, обов'язковий щорічний внесок на благодійні та релігійні цілі. Існує також нерегулярний і добровільний тип пожертвування, який називається садака [3]. Пожертви можуть бути використані для допомоги бідним, і людям, які опинилися в чужій країні без засобів до існування (так звані «мандрівники»); зміцнення віри, підтримка осіб, які очолюють джихад або здійснення будь-яких зусиль по поширенню ісламу, включаючи будівництво мечетей, виробництво релігійної літератури та інших друкованих матеріалів, релігійне виховання тощо [3]. Збором пожертвувань займаються різні благодійні організації та фонди, які оперують зібраними коштами в подальшому. Частина цих коштів використовується для фінансування терористичної діяльності.

Основна відмінність відмивання грошей від фінансування тероризму полягає в тому, що кошти, які використовуються для підтримки тероризму, можуть надходити із законних джерел та/або злочинної діяльності. Однак приховування джерела фінансування тероризму, як законного, так і кримінального, має важливе значення. Якщо джерело можна приховати, воно залишається доступним для фінансування майбутніх терористичних актів. Так само терористам потрібно приховувати призначення цих грошей, щоб така фінансова діяльність залишилася непоміченою.

Отже, з метою вжиття заходів щодо боротьби з фінансуванням тероризму країни повинні розширити свою законодавчу базу, спрямовану на боротьбу з відмиванням грошей, поширивши її застосування на некомерційні організації (особливо благодійні установи) з метою запобігання можливості прямого або непрямого використання таких організацій для фінансування або підтримки тероризму.

Список використаних джерел:

1. Паршин Ю.І., Юр'єв Д.С., Неклеса О.В. Тіньова економічна діяльність як фактор нестабільності економічної системи держави. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*: Зб. наук. праць. 2021. Спеціальний випуск № 2. С. 272–278.
2. Малий В.Ю. Роль фінансового моніторингу в запобіганні та протидії фінансуванню тероризму. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Економіка і менеджмент. 2016. № 17. С. 143—147.
3. Паршин Ю., Тишков В., Лініченко Ю. Легалізація доходів, отриманих незаконним шляхом, та їх основні стадії. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 3. С. 278–282.
4. Паршин Ю.І., Паршина О.А. Основи економічного аналізу. Дніпро : «ФОП Дробязко С.І.», 2020. 180 с.
5. Паршин Ю.І., Санакоєв Д.Б., Самойлова С.Ю. Офшоризація та деофшоризація економіки: міжнародний досвід та особливості. *Науковий вісник*

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ: Зб. наук. праць. 2021. № 2. С. 294–301.

Чумакова Ангеліна

здобувач вищої освіти студентка гр. 729-Ю Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Науковий керівник:

Шинкаренко Ігор Ростиславович

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШАХРАЙСТВО

Актуальність вивчення даної теми обумовлює: по-перше, положення Конституції України про забезпечення державою захисту прав усіх суб'єктів права власності та про непорушність права власності. У сучасних умовах право власності має бути надійно захищено від протиправних, і особливо злочинних, посягань, одним із видів яких є шахрайство. По-друге, за сучасних умов злочинні посягання на власність дуже часто виявляються у ненасильницьких, структурованих і складних махінаціях та схемах, коли застосовується обман чи зловживання довірою, що передусім характерно для шахрайства.

Задачами дослідження є:

1. Визначення поняття шахрайства.
2. Розгляд елементів складу злочину – шахрайства.
3. Визначення кваліфікуючих ознак цього злочину, а також відмежування його від інших кримінальних правопорушень.
4. Аналіз обвинувальних вироків судів та статистичних даних.

Питанню розгляду шахрайства була приділена увага у наукових дослідженнях Г. М. Борзенкова, В. А. Владимірова, Є. В. Ворошиліна, Л. Д. Гаухмана, А. І. Гурова, Д. В. Качуріна, М. П. Клеймьонова, П. М. Коваленка, М. Й. Коржанського, Г. А. Кригера.

Згідно зі ст. 190 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) шахрайство – це заволодіння чужим майном або придбання права на нього шляхом обману чи зловживання довірою [1].

Шахрайство стає одним з найбільш розповсюджених злочинів проти власності, саме коли економіка починає переходити на рейки ринкового розвитку. Шахрайство може бути пов'язане з придбанням права на чуже майно, коли ніякої матеріальний предмет (речі, гроші, цінні папери) винним не вилучається з чужого володіння і не звертається на користь власника або інших осіб [2].

Т.А. Панич у своєму дисертаційному дослідженні класифікувала різноманітні способи шахрайства за механізмом їх вчинення на окремі групи, які обумовлюють особливості їх вчинення і розслідування [3].

Суб'єктом шахрайства є лише особа, для якої майно, яким вона заволодіває, являється чужим, воно не повинно бути ввірене особі в силу її службових обов'язків, договірних відносин або спеціального доручення.

Об'єкт шахрайства – це власність, яка виступає формою суспільних відносин між людьми з приводу матеріальних благ.

Предметом шахрайства є чуже майно [4].

Суб'єктивна сторона шахрайства характеризується прямим умислом і корисливим мотивом [5]. Суб'єкт злочину усвідомлює, що:

- майно, яким він протиправно заволодіває, є для нього на даний момент чужим і він не має на нього права;

- вилучення цього майна здійснюється всупереч волі його власника чи іншої особи, у володінні якої воно перебуває, але, незважаючи на це, він бажає ним заволодіти або обернути на свою користь чи користь інших осіб.

Об'єктивна сторона шахрайства полягає у заволодінні майном або придбанні права на майно шляхом обману чи зловживання довірою.

Кваліфікованими та особливо кваліфікованими видами злочину є шахрайство: 1) вчинене повторно або 2) за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 190), або 3) у великих розмірах, або 4) шляхом незаконних операцій з використанням електронно-обчислювальної техніки (ч. 3 ст. 190), або 5) в особливо великих розмірах, або 6) організованою групою (ч. 4 ст. 190); 7) що заподіяло значної шкоди потерпілому (ч. 2 ст. 190) [6].

Шахрайство надзвичайно багатогранний злочин, для здійснення якого використовується багато різноманітних способів, а нерідко і навіть інші злочини, крім того шахрайство є одним із злочинів проти власності, що відповідно зумовлює його схожість з іншими злочинами проти власності [7].

До найбільш поширених злочинів, які мають спільні із шахрайством ознаки і, відповідно, призводять до прийняття неоднозначних рішень у процесі їх кваліфікації, слід віднести: крадіжку (ст. 185 КК), привласнення, розтрату майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем (ст. 191 КК), заподіяння майнової шкоди шляхом обману або зловживання довірою (ст. 192 КК), виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ст. 199 КК), фіктивне підприємництво (ст. 205 КК), шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222 КК) [8].

Судова статистика фіксує дуже незначний відсоток вчинення шахрайств особами у нетверезому стані. Факт вчинення шахрайств особами в переважній більшості випадків у тверезому стані неважко пояснити. По-перше, особливість самого способу вчинення цього злочину потребує максимальної зосередженості й контролю за ситуацією, неабиякої акторської гри з боку злочинця для того, щоб ввести в оману потерпілого чи залучитися його довірою. По-друге, нетверезий

людині, самій по собі, важко заручитися довірою, яка є необхідною для вчинення даного злочину [9].

Отже, шахрайство є злочином, у основі якого лежить заволодіння чужим майном або придбання права на нього шляхом обману чи зловживання довірою, воно карається як визначено кримінальним кодексом, за різними частинами штрафом, виправними роботами, обмеженням та позбавлення волі [10]. При вчиненні шахрайства особа, що свідомо заявляє про невірні факти, чинить неправду або обман.

Слід зробити висновок, що в сучасний час на дослідження та встановлення певної відповідальності за шахрайство повинні мати місце дуже багато факторів, які впливають саме на вчинення злочину, його викриття, розслідування та призначення покарання.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 23 квітня 2021 року № 2341-III, Верховна Рада України, із змінами та доп.;
2. Шинкаренко І.Р., Шинкаренко І.І. Кримінальне право: склади окремих видів кримінальних правопорушень: навчально-наочний посібник: структурно-логічні схеми. Харків: Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»; «Факт», 2021. 312 с.;
3. Постанови Пленуму Верховного Суду в кримінальному судочинстві / Упорядник Вереша Р.В. К.: Алерта, 2018. 280 с.;
4. Практика застосування Верховним Судом України положень Особливої частини Кримінального кодексу України [уклад. О. П. Горох]; За заг. ред. А. А. Музики. К.: «Центр учбової літератури», 2017. 915 с.;
5. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. Харків: Право, 2018. 456 с.;
6. Вереша Р. В. Вчення про суб'єктивну сторону злочину: монографія. К.: Алерта, 2018. 1106 с.;
7. Конституція України. Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. і допов. К.: ВД «Дакор», 2018. 1360 с.;
9. Кримінальний кодекс України : Науково-практичний коментар / відп. ред. Є. Л. Стрельцов. Х. : ТОВ «Одіссей», 2019. 805 с.
10. Савченко, Андрій Володимирович. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини (у схематичних діаграмах): навчальний посібник / А.В. Савченко, Ю. Л. Шуляк; М-во внутр. справ України, Нац. акад. внутр. справ. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 311 с.

Лініченко Ю.А.

здобувач вищої освіти 3 курсу ННП ПФПП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник

Паршин Ю.І., д.е.н., професор, Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

САНАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ: ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ

Останніми роками Україна демонструє тенденцію зростання фінансової нестабільності підприємств. В умовах сучасної фінансової нестабільності банкрутство підприємств є головною проблемою держави. Велика кількість підприємців та юридичних осіб, які не можуть не тільки конкурувати на ринку, але й своєчасно розрахуватися зі своїми борговими зобов'язаннями й призводять до негативних наслідків не тільки фінансової кризи в компанії, а й кризи в країні. Важливо, що серед компаній, справи про банкрутство яких розглядаються, значний відсоток становлять ті, що перебувають у тимчасово скрутному становищі.

Внутрішня недосконалість, брак кваліфікованих кадрів, адекватне фінансування санаційного процесу, несвоєчасне виявлення проблем і можливого банкрутства часто призводять до банкрутства значної частини фінансово стабільних і потенційно платоспроможних компаній. Фінансова санація підприємства спрямована на вихід господарської одиниці з кризової ситуації та відновлення платоспроможності та фінансової стійкості.

Пандемія Covid-19 ще більше погіршила становище суб'єктів господарювання, адже карантинні обмеження фактично зупинили роботу багатьох секторів економіки та призвели до масового звільнення працівників. Для більшості компаній пандемія коронавірусу досить негативно вплинула на їхній бізнес, що призвело до зниження прибутків. Це, у свою чергу, призвело до змін в організації підприємницької діяльності, що вимагало перегляду напрямків розвитку бізнесу. Однак не менш важливим для власників компанії та корпорацій має бути не лише збереження активів компанії, а й збереження кількості робочих місць на підприємстві, відсутність звільнень без відповідної правової підстави, дотримання їх соціальні гарантії.

Скрутне фінансове становище українських компаній, яке наближає їх до банкрутства або навіть ліквідації, підкреслює необхідність проведення санаційних оздоровчих заходів.

Санація – це система заходів, що здійснюються під час провадження в справі про банкрутство для запобігання визнання боржника банкрутом і його ліквідації, спрямовані на оздоровлення фінансового стану боржника, а також задоволення повністю чи частково вимог кредиторів шляхом кредитування,

реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структур боржника [1, С. 141].

За умови стабільного процесу санації (реабілітації) або реструктуризації підприємство може розрахуватися зі своїми боргами та продовжувати свою діяльність [2].

Основними критеріями ефективності реорганізації підприємства є ліквідність і платоспроможність, прибутковість, конкурентоспроможність, просування та зміцнення ринкових позицій, відновлення ділової репутації боржника після кризи.

Причиною реструктуризації є наявність реального ризику банкрутства та бажання власників щодо вжиття стабілізаційних заходів. Найважливішим для санації є цілі компанії під час здійснення коригувальних дій [3]:

- запобігання банкрутству;
- підвищення конкурентоспроможності;
- підвищення платоспроможності;
- зниження собівартості продукції;
- покращення структури капіталу.

Отже, в складній економічній ситуації, яка склалася в Україні в сучасних умовах, впровадження коригуючих заходів є окремою темою покращення та подолання економічно нестабільного становища підприємств. Слід зазначити, що антикризове управління розглядає санацію як один із найважливіших методів запобігання банкрутству компаній, тому ефективні дії в процесі санації є необхідною умовою подолання кризи та подальшого функціонування компаній. На сьогодні в Україні залишається актуальним питанням власне підтримка державою корпорацій, які здійснювали діяльність за тими напрямками, які в умовах карантинних обмежень не могли здійснюватися в цілому або здійснювали її частково. Тому залишається необхідним запровадження додаткових заходів, які стимулюють підтримку тих корпорацій (підприємницьких товариств, комерційних юридичних осіб) державою або територіальними громадами, які в умовах карантинних обмежень не могли в повній мірі здійснювати господарську діяльність з причин, за які вони не відповідають, а ці причини усунути або передбачити було неможливо.

Як підсумок цілком обґрунтованим та доцільним є підтримка учасників корпоративного сектору економіки, якщо вони забезпечують економічно, організаційно діяльність суб'єктів, які борються з пандемією. Це може мати вираз у наданні податкових пільг, зарахування сум благодійної допомоги в рахунок сплачених податків тощо.

Список використаних джерел:

1. Гасанов С.С., Штангрет А.М., Котляревський Я.В. Фінансова санація: теоретичні та прикладні аспекти. К.: ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. 310 с.
2. Бухтіарова А.Г., Семенець В.П. Теоретичні підходи до трактування сутності поняття санації підприємства. Проблеми і перспективи розвитку фінансово-

кредитної системи України: тези доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції (Суми, 23 листопада 2017 р.). Суми, 2017. С. 68–72.

3. Терещенко О.О. Фінансова санація та банкрутство підприємств : Навч. посібник. URL: <https://www.twirpx.com/file/121959/> (дата звернення: 15.11.2022)

Масоха В.О.

здобувач вищої освіти 3 курсу ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Легеза Євген,

доктор юридичних наук, професор кафедри приватного та публічного права Університету митної справи та фінансів

ІНСТРУМЕНТИ ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Проблема корупції та організованої злочинності існувала завжди. Люди весь час хочуть «легких» грошей. На проблему легалізації (відмивання) злочинних доходів в Україні звертається значна увага. Цей процес викликаний глобалізацією та є її негативним проявом. Після інтеграції України у світове співтовариство, злочинна діяльність, пов'язана з відмиванням доходів, які незаконно отримано, почала стрімко зростати.

Капітал, отриманий таким шляхом, використовується як з метою збагачення організаторів, так і для підтримки їх подальшої діяльності. Через транснаціональний характер даної проблеми, можна зазначити необхідність згуртованості різних держав у сфері протидії цього негативного явища. Заходи протидії злочинцям з боку світової спільноти різко обривають плани та обмежують можливості використання нелегальних доходів.

Не так давно Україна прийняла Закон «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» від 06.12.2019 року [1]. Настання кримінальної відповідальності за відмивання «брудних» доходів є гарантією держави в економічних відносинах. Це сприяє захисту прав законослухняних суб'єктів господарської діяльності.

Процес легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, сприяє особам, які входять до злочинного угруповання, приховувати свій нелегальний заробіток та уникати кримінальної відповідальності [2]. Як наслідок, це шкодить міжнародному іміджу України та спонукає посиленні недоброчесної конкуренції.

У державі обов'язково повинна бути передбачена законодавством кримінальна відповідальність за участь у нелегальному обігу майна. Україна повинна

боротись зі свободою ринкових відносин, адже на даному етапі свого розвитку, країна не може дозволити собі не контролювати обіг фінансів всередині неї.

На прикладі Сполучених Штатів Америки, країни з провідною економікою у світі, можна бачити, що вона одна з перших, хто почав вживати заходи щодо легалізації злочинних доходів. Влада країни активно боролась з різноманітними злочинними схемами, спрямованих на легалізацію доходів, отриманих незаконним шляхом. Тому було створено законодавчу базу, яка регулювала діяльність фінансових інститутів [3]. Так, у 1970 році було ухвалено Закон про банківську таємницю («Bank Secrecy Act»), який передбачає контроль за кожним грошовим переказом, що перевищує десять тисяч доларів Сполучених Штатів Америки. Згодом було прийнято більш як десять нормативно-правових актів, які регламентують протидію легалізації «брудних» доходів [4].

Також, важливим елементом системи американської боротьби з корупцією є її суб'єкти – федеральні та місцеві органи влади, до компетенції яких належить тотальний контроль обороту фінансів та моніторинг різних схем [5]. До основних заходів щодо запобігання корупції можна віднести такі ключові сегменти: формування скоординованої політики; створення органу або органів із запобігання корупції, які формують та імплементують таку політику; формування добросовісної публічної служби; етичні стандарти поведінки на державній службі; прозорі державні закупівлі й управління фінансами; державну звітність; незалежність судових органів та органів прокуратури тощо.

Таким чином, порівнявши законодавчу базу Америки та України, ми можемо бачити, що у Сполучених Штатах більш ефективний механізм протидії з організованою злочинністю. Тому державним органам України потрібно врахувати ефективні заходи щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом та використовувати їх у власній практиці боротьби з таким видом правопорушень.

Список використаних джерел:

1. Закон України. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2020, № 25, ст.171. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення: 14.10.2022).
2. Баранов Р.О. Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Київ, 2018.
3. Вейц О.І. Проблеми впровадження ризик-орієнтованого підходу до запобігання та протидії відмиванню коштів. Реформування соціально-економічної системи суспільства: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Івано-Франківськ, 22–23 грудня 2017 р.). У 2-х частинах. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2017. Ч. 2. С. 26–29.

4. Вейц О.І. Формування інструментарію оцінювання внутрішньо-банківських факторів легалізації доходів клієнтів банку. Сучасний стан та перспективи розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Полтава, 11 травня 2019 р.): у 7 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2019. Ч. 3. С. 33–35.

5. Баранов Р.О. Ініціативи щодо оптимізації механізмів забезпечення економічної безпеки. Державна служба та публічна політика: проблеми і перспективи розвитку: матеріали щоріч. всеукр. наук.-практ. конф. за міжнар. участю (Київ, 27 трав. 2016 р.). К.: НАДУ, 2016. С. 348–350.

Морозова Я.О.

здобувач вищої освіти 3 курсу ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кобрусєва Є.А.

д.ю.н., доцент, професор кафедри адміністративного та кримінального права Дніпровського національного університету ім.. О.Гончара

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПИТАННЯ ЗДІЙСНЕННЯ СУДОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ У ПРОВАДЖЕННЯХ ЗА ФАКТАМИ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ НЕЗАКОННО ОТРИМАНИХ ДОХОДІВ

У сучасному світі існують різноманітні прояви негативних явищ економічного життя країни. Однією з форм його вираження є легалізація незаконно отриманих доходів. Економічні втрати, які зазнає кожна держава та її суспільство, щорічно досягають мільярдів гривень, які «відмиваються» за допомогою різних махінацій. В таких умовах судово-економічна експертиза у розділі фінансів та бухгалтерії, є одним із правових заходів у запобіганні та протидії у відмиванні доходів, що були отримані незаконним шляхом [1].

В Україні судово-економічна експертиза регламентується Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» та іншими законодавчими й нормативно-правовими актами, а також Конвенцією про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом [2]. Адаже, аналіз фінансових операцій з метою запобігання використанню банківської системи для легалізації незаконно отриманих доходів, мають поширену актуальність, оскільки первинний та фінансовий рівень фінансового моніторингу не завжди дають змогу виявити дані факти внаслідок дії певних чинників.

Серед ключових питань, що вирішує судово-економічна експертиза у «відмиванні» незаконного прибутку, важливо виділити: формування обґрунтованості списання речових та валютних коштів, формування присутності чи відсутності речових цінностей і грошових коштів, встановлення точності ведення рахункового обліку, звітності та контролю.

Під час здійснення судово-економічної експертизи щодо легалізації доходів її об'єктом постають гроші та безготівкові розрахунки банків і фінансових установ та звіти банків про касові обороти, процедури первинного і державного моніторингу, фактографічні відомості з легалізації доходів.

Велику увагу приділяють також й обліковим реєстрам за операціями зі статутним, пайовим капіталом, тому що один з найбільш відомих способів легалізації незаконних доходів вважається розміщення останніх у зазначених фондах щойно створюваного підприємства. Окрім цього, незалежно від стадії формування життєвого циклу суб'єкта господарювання, вивчаються та досліджуються додатковий та резервний капітал.

Істотне поширення легалізації незаконно одержаних доходів за допомогою фінансово-кредитної установи, їх модифікація та ускладнення методики реалізації, вимагає у свою чергу безперервного розвитку та покращення судово-економічною експертизою власної теоретичної та науково-методичної бази, яка тільки в цьому випадку гарантує підвищення продуктивності їх виконання та дотримання законності в галузі економіки.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (дата звернення: 15.11.2022).
2. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15> (дата звернення: 15.11.2022).

Новіков Д.О.

здобувач вищої освіти 3 курсу ННП ПФПП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Опацький Р.М., д.ю.н., доцент кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності

Паршин Ю.І.

д.е.н., професор, ст. науковий ННЛ ПОЗК Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП ТА ЗЛОЧИННИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

Придбання товарів, робіт і послуг є невід'ємною частиною роботи будь-якої держави. Без добре налагодженої системи державних закупівель, держава не

може в повній мірі виконувати свої функції. За останні три роки, 2019–2021 загальна сума витрат у сфері державних закупівель в Україні склала приблизно 1,1 млрд.грн., що складає від 15% до 32% від ВВП [1].

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі (МЕРТ) України, обсяг державних закупівель товарів, робіт і послуг в 2014 році склав 260,2 млрд.грн., в першому кварталі 2015 року – близько 103,5 млрд.грн. Але значна частина коштів, що виділяються державою на придбання витрачається неефективно, а в деяких випадках, просто вкрадений.

Однією з основних причин неефективності використання державних ресурсів у цій галузі є високим індексом корупції. На думку експертів, щорічні втрати через зловживання корупції в сфері обліку державних закупівель на 10% видатків державного бюджету, тобто 35 до 50 млрд.грн. Причина цих значних втрат є поширення корупції та інших корупційних правопорушень з боку як керівників державних фондів і учасників [2].

Корупційні правопорушення у сфері публічних закупівель відбуваються як для керівників громадських фондів і учасниками торгів. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, найбільш поширені зловживання в Україні є наміри клієнтів, щоб купити продукти у певного заздалегідь визначеного виробника. У свою чергу, цей результат може бути отриманий шляхом уникнути конкурентних процедур закупівель та надання неправомірної вигоди одному з претендентів. Уникання конкурсів, ймовірно, залишилося найбільш поширеною проблемою в сфері публічних закупівель. Незважаючи на значне скорочення в основі використання спрощених процедур закупівель в протязі останніх двох років, в січні-березні 2020 року, близько 62% від загальної вартості договорів, укладених на придбання товарів, робіт і послуг, представляли собою переговори покупки і придбання учасника. Значна частина цих контрактів пов'язана із закупівлями природних монополій, таких як громадські послуги, але різні злочини, також поширені. Таким чином, Державна фінансова інспекція виявила в 2019 році такі злочини:

- закупівлі без дотримання процедур, визначених Законом;
- необґрунтоване застосування процедури закупівлі учасником;
- надання неправдивої інформації про застосування неконкурентної процедури закупівлі;
- поділ об'єкта придбання в партіях, щоб уникнути застосування правових процедур закупівель і т.д.

На жаль, проведення виклику для тендерів, відкритих клієнтом також не є гарантією чесної конкуренції між постачальниками товарів, робіт і послуг. Зловживання при проведенні тендерів починається з моменту розкриття інформації про постачання і підготовки тендерної документації. Найбільш поширеними є:

- встановлення невизначених або дуже жорсткі вимоги до кваліфікації учасників в конкурсній документації;
- розпливчате визначення, помахати предмет договору, який не завжди дозволяє мати правильне уявлення про характеристики споживання придбаних товарів

(послуги, роботи);

- штучне зменшення предмета договору із зазначенням всіх цих технічних характеристик або інших характеристик товарів (робіт, послуг) для споживачів, які відповідають одному виробникові.

Інша категорія порушень від оферента є процедурні порушення в процесі проведення і оцінки конкурсних пропозицій, а саме:

- невикористаний відмова від пропозицій деяких учасників;
- незаконне визначення переможця тендера;
- забезпечують неповні і навмисно невизначені роз'яснення з цього питання і закупівель умов у відповідь на заявки від зацікавлених сторін;
- розкриття конкретного учасника з інформацією про кількість та ідентичності торгів отриманих;
- допуск до оцінки пропозицій на торгах учасників, які не відповідають вимогам конкурсної документації;
- допуск до пропозицій учасників, які є фіктивними компаніями (один день);
- підробка документів в пропозиціях тощо. В якості нагороди, клієнт отримує «відкат» переможця.

Сума цих зборів, які можуть бути зроблені в збиток державних коштів, може доходити до 50% від вартості об'єкта завдання. Звичайно, в результаті таких аукціонів, закупівлі здійснюються за завищеними цінами. За інформацією з відділу безпеки України, в 2019 році, були виявлені +1156 злочинів цього типу, що призводить до втрати ресурсів держави на загальну суму близько 327 млн. грн. Важливі злочину уряду ринку також зустрічаються серед учасників торгів. Найбільш поширеним з них є змова між учасниками, щоб отримати перевагу над одним з них. Суть цих змов в тому, що конкуренти беруть перед початком торгів, який представить «краще» пропозицію для укладення договору. Іноді потенційні учасники торгів уникнути подали пропозицій, але частіше за все подавати пропозиції зі свідомо завищеними цінами або заниженими показниками якості. Переможець конкурсу визначається таким чином, потім встановлюються з учасниками змови на прибуток сприймається в прямій формі (срібло) або непрямой (субпідряд, взаємні положення).

Для усунення таких незаконних дій з боку учасників, законодавство розвинених західних країн світу встановлює попереджувальні заходи. Найбільш явне заборона змови між учасниками в канадському законодавстві. Розділ 47 Закону про конкуренцію Канади прямо забороняє маніпуляцію заявок, яка визначається як заздалегідь встановленої ставки або відмови деяких потенційних учасників торгів. Шахрайство з запитами караються позбавленням волі до 5 років і / або штрафу, розмір якого визначається судом. Крім того, проблема змови між претендентами вирішується в законодавстві Європейського Союзу. Стаття 85 Римського договору тисяча дев'яцят п'ятдесят сім визначає як несумісне з принципом спільного ринку всі угоди, які прямо або побічно пов'язані з фіксацією акторів ціна продажу ринку, ціни покупки або інші комерційні умови. Санкції у разі порушення статті 85 встановлюються окремо від держав-членів ЄС.

Отже, в законодавстві більшості країн світу змови між учасниками явно розглядається як злочин. Проте, визначення змови і довести, що це сталося, є важким завданням. Листи, телефонні розмови, електронні та інші документи є прямим доказом того через змову, але його отримання має практичні та юридичні труднощі. В результаті, в практиці економічних злочинів досліджень в західних країнах, вони часто використовують непрямі докази. В сфері публічних закупівель, з метою виявлення можливої змови між учасниками торгів, рекомендується відповісти на такі питання: Чому деякі з учасників ринку, вони не брали участі в конкурсі; об'єкт покупки, для даної частини був сформований; Прийом або відхилення пропозицій були прозорі, деякі з претендентів пов'язаних сторін тощо [2].

Слід зазначити, що запровадження електронних закупівель складних ринків, але не повністю виключає можливість зловживання корупцією у публічних закупівель. Досвід електронних громадських ринків в інших країнах світу вказує на те, що учасники, які не мають значного впливу на обмеження доступу до державних договорів та учасників ринку – координувати пропозиції, тобто скажіть змову.

Висновки цього дослідження та майбутніх перспектив розвідки в цьому напрямку. Вищезгадані правопорушення у державних закупівель значно знижують ефективність державних коштів. Сподіваємося, що введення електронних державних закупівель сприятиме зменшенню зловживання корупцією у цій галузі. Також рекомендується вжити найкращий західний досвід у сфері публічних закупівель, зокрема, збільшити відповідальність за змову між усіма учасниками торгів.

Список використаних джерел:

1. Каліна А. Корупція та державні закупівлі: міжнародні правові інструменти. URL: https://radnuk.com.ua/zhurnaly/koruptsiia-ta-derzhavni-zakupivli-mizhnarodni-pravovi-instrumenty/?gclid=CjwKCAiA1aiMBhAUEiwACw25MUWdRD64Upape3i7OczjhKjocrAmfU8Fy1e50hVWIODy5RHg6tplQhoCQTsQAvD_BwE (дата звернення: 7.10.2022)
2. Мельников О.С. Шляхи протидії корупції у сфері державних закупівель. Актуальні проблеми державного управління. 2016. № 1. С. 44–49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdy_2016_1_9 (дата звернення: 7.10.2022)

Полоз А.М.

слухач магістратури Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців
для підрозділів Національної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Д.С.

викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Безпосередня активізація організованої злочинності визначається характерною рисою для всіх держав світу, що певним чином перебувають на етапах трансформації. Саме тому відповідна проблема, яка стосується організованою злочинності, цілком торкнулася і нашої країни, і, на сьогодні, становить для України загрозу національній безпеці. Задля подолання та подальшого викоренення даної негативної ситуації, необхідним постає факт того, що окремим країнам світу потрібно створити певну систему спільних скоординованих дій світового співтовариства, у тому числі це стосується усунення безпосередніх суперечностей між законодавством різних держав.

Україна активно демонструє своє безпосереднє бажання інтегрувати до європейської спільноти, яка відповідним чином характеризується високим рівнем розвитку саме демократії, пріоритетів прав людини, верховенством права, а також безпосередніми високими стандартами безпеки та рівня життя всього населення, реальною дією принципу невідворотності покарання. Останнє певним чином свідчить про те, що особи, які безпосередньо вчинили протиправні діяння відносно людей, суспільства та держави в цілому, не зможуть уникнути покарання, яке чітко визначається статтями чинного законодавства країн Європейського Союзу.

Зазначимо, що безпосередній вхід до європейської спільноти для нашої незалежної країни, враховуючи, у т.ч. умови воєнного стану, а також зміцнення демократичних інститутів стає неможливим через наявність негативних впливів корупції та організованої злочинності. Виходячи із аналізування законодавства та ситуації країн Європейського Союзу, висвітлюється те, що певною специфічною ознакою сучасної організованої злочинності саме на Європейському континенті є те, що відповідні спільноти злочинців безпосереднім чином взаємодіють переважно у рамках не ієрархічних, етнічно однорідних об'єднань, а вільних злочинних мереж, а тому найбільш небезпечні злочинні угруповання не завжди мають сталу, чітко визначену організаційну будову.[1]

Поступове приведення українського законодавства у сфері протидії організованої злочинності у відповідність до загальноєвропейських Рад Європи, а також норм та положень права Європейського Союзу, в тому числі розробка нових нормативно-правових актів є безпосередніми практичними діями, які в подальшому можуть призвести до втілення в життя реформи в правовій сфері, вдосконалення вітчизняного законодавства та впровадження нових ефективних моделей запобіжної діяльності.

Значимо, що саме поняття організованої злочинності, яке чітко визначається в

Законі України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», а саме що це сукупність кримінальних правопорушень, що вчиняються у зв'язку із створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань.[2] Також, зазначимо, що види та певні ознаки цих кримінальних правопорушень, а також кримінально-правові заходи щодо осіб, які безпосередньо вчинили такі кримінальні правопорушення, встановлюються Кримінальним кодексом України.[3]

Щодо заходів, що діють в нашій країні, які направлені на здійснення протидії та запобіганню злочинності, в тому числі і організованої, а також ті, що певним чином зосереджені на здійснення правоохоронними органами заходів, безпосередньо спрямованих на усунення тих чинників, які впливають на підвищення рівня злочинності, зазначимо: що дані заходи полягають у виявленні найбільш повного кола чинників, які сприяють розвитку організованої злочинності та прийняття відповідних рішень відносно їх нейтралізації та усунення; безпосереднє виявлення осіб, які готуються до вчинення кримінальних правопорушень та вчасне припинення даної діяльності та протидія їх повторенню.[4] Дані заходи, відповідним чином здійснюються спеціальними органами, діяльність яких цілком направлена на проведення оперативних заходів з метою отримання відомостей стосовно тих процесів, які відбуваються у злочинному середовищі та відповідно документування протиправної діяльності злочинних формувань.

Отже, протидія організованій злочинності є нагальною проблемою не лише в нашій країні, а також в країнах ЄС, адже безпосередня активізація організованої злочинності визначається характерною рисою для всіх держав світу, що певним чином перебувають на етапах трансформації. Саме тому, необхідні зміни законодавства, його норм та положень відповідно до нормативно-правових актів країн Європейського Союзу, що в подальшому надасть змогу Україні наблизитися до вступу до Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах: О. Ю. Шостко. Х.: право, 2009, 400 с.
2. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 №2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. №25-26.
4. Сергєєва Д. Б. Напрями використання результатів негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному процесуальному доказуванні. Вісник кримінального судочинства, 2018. 81–91 с.

Расторгуєв Н.О.

здобувач вищої освіти 3 курсу ННІП ПФПНП Дніпропетровського

державного університету внутрішніх справ

науковий керівник:

Тінін Д.Г.

викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ майор поліції

НАПРЯМКИ ВИКОРИСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У ПРОТИДІ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є одним з найнебезпечніших та найсерйозніших злочинів проти людини. Враховуючи той факт, що кожного року кількість злочинів в даній сфері зростає, то дана проблема є і буде актуальною протягом довгого часу. Поняття «торгівля людьми» охоплює широке коло соціальних явищ. Жертвою торгівлі може стати будь-яка особа, незалежно від статі та віку. Насамперед, чоловіків продають з метою експлуатації та праці, дітей використовують для жебрацтва, а більшість жінок – для сексуального рабства, але не виключені випадки продажу людей для вилучення і трансплантації органів [1].

Поширеність торгівлі людьми пояснюється тим, що злочинці не замислюються щодо принципу невідворотності відповідальності при здійсненні цього злочину. Більшість винних, які вчиняють цей злочин, впевнені, що залишаться безкарними. Тобто, присутній високий рівень латентності цього злочину [2].

У рабовласницький бізнес втягнуто досить багато країн світу, що пояснюється досить широкою її географією. Торгівля людьми – одна з сучасних форм рабства, до яких також належать домашнє рабство, примусові шлюби та ін. Більшу частину жертв сучасних форм рабства становлять жінки та діти, які вивозяться за кордон з метою сексуальної експлуатації та примусової праці. Основною транзитною країною є США.

Щорічно для сексуальної експлуатації до Сполучених Штатів ввозиться близько 50 тис. жінок та дітей. Причому всіх суб'єктів роблять об'єктом міжнародної сексуальної торгівлі для занять проституцією, примусової праці. Работоргівля може приймати й інші форми. Наприклад, викрадення дітей та їх заклик у державні збройні сили або повстанські армії, використання жінок і дітей в якості домашньої прислуги, що працюють на кабальних умовах, використання дітей у злочинних цілях, наприклад для вуличних крадіжок тощо.

За даними Мінсоцполітики на 2020 рік було встановлено, що 189 осіб постраждали від торгівлі людьми. Серед осіб, яким встановлено зазначений статус, 56 жінок, 122 чоловіків та 10 дітей (4 хлопчиків та 6 дівчаток) [3].

Складна економічна ситуація в Україні, високий рівень безробіття та правова необізнаність громадян являються основними умовами, що сприяють явищу торгівлі людьми. Прагнучи кращої долі громадяни виїжджають за кордон шукати іншу більш оплачувану роботу. Спритні ділки можуть використовувати таких шукачів у власних корисних цілях.

Національна поліція щорічно вдосконалює свої оперативно-пошукові здібності, що видно зі статистики розкритих злочинів протягом останніх років. Вони визначають численні форми торгівлі людьми та вдосконалюють стратегії виявлення та розслідування таких злочинів. Серед профілактичних дій, що поліцейські рекомендують робити, щоб уникнути участі жертви, можна назвати:

1. Контроль за діяльністю посередників на території України, які отримали ліцензію Міністерства соціальної політики України.
2. Моніторинг оголошень в ЗМІ, Інтернеті, а також приватних оголошень про працевлаштування за кордоном.
3. Контроль за діяльністю тур-агентів та тур-операторів, які надають послуги візової підтримки та нелегально пропонують працевлаштування.
4. Взаємодія з «офіцерами зв'язку» та консулами країн Шенгенської угоди в сфері оформлення віз та отримання акредитації українськими суб'єктами підприємницької діяльності.
5. Профілактична та роз'яснювальна робота, виступи в ЗМІ.

Щодо досвіду боротьби з торгівлею людьми у зарубіжних країнах необхідно сказати, що один із способів посилення заходів впливу в світі являється встановлення жорстких санкцій за даний вид злочину. Наприклад, італійська прокуратура регулярно конфіскує майно торговців людьми та використовує ці кошти для виплат компенсації жертвам такої торгівлі.

Також, у квітні 1999 у в Бельгії було ухвалено Закон «Про боротьбу проти торгівлі людьми та дитячої порнографії» в листопаді 1997. На території Тайланду також було прийнято Закон «Про заходи щодо запобігання та переслідування торгівлі жінками та дітьми». Приклади можна наводити і далі, як і різні визначення торгівлі людьми і рабства.

Встановлення кримінальної відповідальності за вказаний злочин можна пояснити наступними причинами. По-перше, вони стали відносно поширеними, тож суспільно небезпечними. По-друге, торгівля людьми тягне за собою серйозні наслідки для людини, яка стала предметом торгівлі. Наприклад, потерпілий втрачає особисту свободу, зазнає експлуатації, отримує шкоду своєму здоров'ю, а часом навіть заповдіюється йому смерть.

Також приховану форму експлуатації праці колективу можна спостерігати у діяльності деяких приватних організацій. Наприклад, деякі керівники навчальних закладів заощаджують на заробітній платі викладачів, роками практично не підвищуючи її. Буквально щороку підвищується плата навчання, від чого збільшується дохід організації [4]. Але гроші, зароблені колективом викладачів від навчання, витрачаються для будівництва нових будівель, споруд, купівлю автомобілів, господарями яких є керівники цих організацій. Тут також можна спостерігати факти експлуатації людей, які за нинішнього рівня законодавства важко довести.

Отже, торгівля людьми це серйозна соціальна проблема, що становить небезпеку для фундаментальних прав людини: на життя, на свободу пересування тощо. Торгівля людьми характерна для всіх країн, як економічно розвинених, так

і тих держав, які переживають перехідний політичний та економічний період, які постраждали від воєн та локальних конфліктів.

Отже, даний феномен набуває кризової відмітки та тенденція його росту вказує на необхідність боротьби з такими злочинами. В свою чергу, кожна країна, яка визнає наявність такого феномену на території своєї держави, показує готовність боротьби з ним та підвищення рівня своєї поваги до людини та громадянина.

Список використаних джерел:

1. Торгівля людьми як соціальна проблема в Україні: інформ.- метод. посіб. Житомир. 2019. Інфографіка: веб сайт. URL: <https://www.solor.gov.ua/docs/all/mediaua.pdf> (дата звернення 16.11.2022)
2. Актуальні проблеми аналізу складу злочину торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо передачі людини // Актуальні проблеми держави і права: Зб. наук. праць. – Одеса, 2002. Вип. 16. С. 620, 623. (дата звернення 18.11.2022)
3. Протидія торгівлі людьми. Інфографіка: веб сайт. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/pozashkilna-osvita/vihovna-robotata-zahist-pravditini/protidiya-torgivli-lyudmi> (дата звернення 18.11.2022)
4. Обтяжуючі обставини торгівлі людьми або іншої незаконної угоди щодо передачі людини // Митна справа. 2002. № 6. С. 84 – 87. (дата звернення 16.11.2022)

Семенюк Д.С.

здобувач вищої освіти 3 курсу ННП ПФПП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

науковий керівник:

Санакоев Д.Б.

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

МІСЦЕ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ

Заслугує на увагу позиція вчених, які на основі наявного матеріалу намагаються доповнювати сучасні знання у сфері запобігання корупції для їх використання у практичній роботі. Це стосується і проблем залучення громадянського суспільства до протидії корупції в Україні. У цьому питанні передусім потрібно відмовитися від поверхневого розуміння природи громадянського суспільства, яке багатьма сприймається на догматичному рівні, в кращому випадку – через призму доктринальних праць зарубіжних учених, але без спроб усвідомлення її в контексті вітчизняного національного розвитку та

специфіки сучасності.

Адже саме активні суб'єкти громадянського суспільства є найбільш ефективними комунікаторами з громадянами України щодо успіхів і невдач в антикорупційній діяльності. Подекуди саме від їхньої оцінки та позиції залежить результативність роботи тих чи інших органів державної влади, аргументованість прийнятих рішень у сфері протидії корупції та ін. У поєднанні з активним використанням засобів масової інформації, соціальних мереж, фінансової підтримки міжнародними донорами, вплив громадських організацій, що здійснюють антикорупційну активність в Україні, дуже значний. Тому аналіз їх місця і ролі у виконанні громадянським суспільством своєї частини роботи в мінімізації корупції потребує уважного та виваженого підходу.

Корупція - використання особою, зазначеною у частині першій статті 3 цього Закону, наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття такої вигоди чи прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди особі, зазначеній у частині першій статті 3 цього Закону, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей [1].

Погоджуємося з думкою, що громадянському суспільству взагалі належить визначальна роль у процесі демократизації держави. Реалізуючи природний стан людини, в якому вона прагне задовольнити свої права через реалізацію власної свободи у співпраці з однодумцями, громадянське суспільство забезпечує народ можливістю брати участь в управлінні державою, а значить наділяє кожного правом визначати своє майбутнє. Без укріплення інституту громадянського суспільства не можна створити верховну державну владу, засновану на принципі визнання людини основною цінністю та відчутті поваги до її прав і громадянських свобод [2, с. 150].

А тому, суб'єктами протидії корупції є не лише особи, наділені адміністративно-розпорядчими функціями та державні службовці, але й звичайні громадяни та юридичні особи. Щодо фізичних осіб у цьому контексті розуміється не обов'язок людей протидіяти корупції, а їхнє вільне волевиявлення здійснювати таку протидію. Це й повинно стати концептуальною ідеєю протидії корупції в Україні, яка дозволить будувати дієву стратегію вирішення зазначеної проблеми [3, с. 148–149].

Участь громадськості відіграє вагомому та важливу роль у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики. Через стійкі та ефективні формати взаємовідносин між громадськістю та органами публічної влади формується співпричетність і співвідповідальність щодо змін у політичному, соціальному, економічному житті країни. Тож, уже давно виникла практична необхідність щодо створення інституційних і правових механізмів участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики загалом та антикорупційної її складової частини зокрема [4, с. 10]

Дійсно, громадяни мають активніше долучатися до формування державної

політики у сфері протидії корупції. Громадські організації повинні використовувати такі механізми протидії корупції, як консультації з громадськістю, участь у робочих групах, круглих столах із представниками органів державної влади, місцевих органів влади, міжнародними, зарубіжними громадськими організаціями, здійснювати громадські експертизи й моніторинги, проводити громадські слухання з питань протидії корупції, а головне – контролювати виконання органами державної влади та місцевого самоврядування Національної антикорупційної стратегії, вносити безперервно (протягом часу дії Стратегії) пропозиції щодо її корегування та доповнення, а також виконання політичних рішень [3, с. 148].

Основними організаційно-правовими передумовами ефективної участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики в Україні назвемо: 1) підвищення інформаційної відкритості та прозорості діяльності органів публічної влади, вчасного ними інформування про свої рішення, вичерпних пояснень про наміри; 2) забезпечення доступності та підзвітності органів публічної влади, особливо в тих питаннях, що стосуються безпосередньо громадян; 3) здійснення подальшого вдосконалення чинного законодавства, що забезпечить дієві механізми для участі громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики; 4) налагодження стійких форм конструктивного діалогу між громадськістю та владою щодо формування та реалізації державної антикорупційної політики на принципах партнерства та взаємодії [4, с. 11].

Взагалі, досвід протидії корупційній злочинності дає підстави звернути увагу й на те, що основним завданням всіх правоохоронних органів України є, перш за все, вживання заходів превенції суспільно небезпечних діянь, зокрема, пов'язаних з корупцією та організованою злочинністю. У зв'язку з цим, протидія корупційній злочинності повинна охоплювати чотири сфери суспільних правовідносин: 1) загальна організація – це сукупність організаційних (облік, реєстрація); 2) управлінська (прогнозування, планування, координація, визначення стратегії і тактики); 3) профілактична (реалізація програм і планів, здійснення профілактичних заходів); 4) контрольна (вивчення практики, встановлення тенденцій злочинності), а також інших дій органів та установ, які взаємодіють із правоохоронними органами України для досягнення спільних результатів у протидії корупційній злочинності.

Залежно від ієрархії причин та умов корупційної злочинності, у структурі їх запобігання виокремлюють такі форми діяльності: загально-соціальна, спеціально-кримінологічна та індивідуальна профілактика кримінальних правопорушень.

Загально-соціальна профілактика корупційної злочинності послідовно здійснюється усім прогресивним розвитком суспільства. Вона пов'язана з найбільш тривалими та значущими видами діяльності, заходами розвитку ринкової економіки, забезпечення прав, свобод та законних інтересів громадян, підтримки культури та моралі в суспільстві, зміцнення законності, соціальної захищеності населення. Ці заходи мають найбільш масштабні цілі, і так загально-

соціальна профілактика правопорушень пов'язаних із корупційною злочинністю виходить за рамки інших видів профілактики злочинів [5, с. 82].

Отже, прийняття у найближчій перспективі нової Антикорупційної стратегії на наступні роки має стати результатом всебічного, ґрунтовного аналізу поточної ситуації в державі з урахуванням існуючих викликів та загроз, які завдає корупційна злочинність, базуватися на аналізі попередніх зусиль, кореспондуватися зі загальноєвропейськими тенденціями у сфері протидії корупції та організованій злочинності, а також зважати на позитивний досвід боротьби з корупційною злочинністю у зарубіжних країнах беручи до уваги напрацювання і вітчизняних, і міжнародних експертів.

Також основною метою державної політики у сфері протидії корупційній злочинності має стати створення ефективної системи запобігання і протидії цим явищам, виявлення і подолання їх соціальних передумов та наслідків, викриття корупційних правопорушень, обов'язкового притягнення винних до відповідальності. Успішна протидія корупційній злочинності можлива за умови наявності належного законодавства, ефективного його застосування компетентними органами державної влади і координованості, поінформованості громадськості про здійснення заходів із запобігання і протидії корупційній злочинності, взаємодії інститутів громадянського суспільства з органами державної влади у сфері формування та реалізації державної антикорупційної політики, підтримки антикорупційних заходів громадянським суспільством. Тому ефективність реалізації напрямів щодо запобігання корупційній злочинності не може бути досягнуто шляхом поодиноких і несистемних дій на різних рівнях, а потребує довгострокових соціально-економічних, політичних та правових перетворень. Ця діяльність має ґрунтуватися на поєднанні низки запобіжних і репресивних заходів.

Список використаних джерел

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700- VII. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>
2. Валле В. Корупція: роздуми після Майдану. Київ : Дух і Літера, 2015. 280 с.
3. Бусол О.Ю., Костенко О.М. Концепція протидії корупційній злочинності в Україні потребує нових підходів: основні тези. Публічне право. 2016. № 2. С. 143–151. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2016_2_21
4. Нестерович В.Ф. Роль громадськості у формуванні та реалізації державної антикорупційної політики в Україні. Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2016. Вип. 3. С. 5–13. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2016_3_3
5. Луценко Ю. В. Протидія злочинності в сучасних умовах. Соціально-правові студії. 2020. Вип. 1(7). С. 79–84.

Федченко Т.К.

здобувач вищої освіти 3 курсу ННП ПФПНП Дніпропетровського

державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Санакоєв Д.Б.

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Проникнення «брудних» грошей у легальний обіг становить реальну загрозу не лише національній безпеці України, а й всій світовій спільноті загалом. Вивченням даної проблематики у різні часи займалися такі дослідники як: Бандурка О.М., Баранов Р.О., Баштанник В.В., Білоус І.І., Гніданик А., Даниляк А.В., Захаров В.П., Кашпур Л.М., Кундельська І., Куришко О., Фролов С. та інші. У роботах названих вчених питання протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом піддане глибокому і ґрунтовному аналізу, проте багато аспектів цієї великомасштабної проблематики все ще залишаються неопрацьованими та дискусійними.

Легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, є типовим конвенційним злочином, тобто діянням, криміналізація якого відбулася у зв'язку зі вступом нашої держави до числа учасників відповідних міжнародно-правових актів. [1, с. 130]

Наразі розробка заходів, спрямованих на протидію легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом продовжує залишатися одним із пріоритетних напрямків боротьби з організованою злочинністю та терористичною діяльністю. Як свідчить зарубіжна і вітчизняна практика, основними шляхами, через які злочинні доходи проникають в економіку, є фінансові та кредитні установи, а також зовнішньоекономічна діяльність. Головна проблема полягає в тому, що злочинці постійно вигадують нові способи легалізації злочинних доходів. Така проблема становить реальну загрозу не лише стабільності та репутації фінансового сектору України, але й будь-якій державі та світовій фінансовій системі в цілому. Тому надзвичайно важливо приділити серйозну увагу питанню протидії легалізації злочинних доходів, і радикально та жорстко посилити контроль за цим видом злочинної діяльності.[2, с. 87].

Сучасний правовий механізм державної політики запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, ґрунтується на таких засадах: введення спеціальних превентивних заходів, що ускладнюють легалізацію (відмивання) злочинних доходів; забезпечення органів державної влади необхідною інформацією, пов'язаною з легалізацією (відмиванням) злочинних доходів; установлення відповідальності (адміністративної та

кримінальної) за легалізацію (відмивання) злочинних доходів; визначення участі в міжнародному співробітництві. [3, с. 310].

Національна системи протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, повинна ґрунтуватися не лише на специфіці ситуації, яка складається в Україні, а й на досвіді зарубіжних країн, які вже досягли в цьому питанні позитивного результату. Зауважимо, що протягом останніх років зарубіжними країнами було вжито ряд комплексних заходів пов'язаних із створенням підрозділів фінансового контролю та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Так, наприклад, було прийнято низку нормативно-правових актів, вжито заходів щодо розробки інструментарію, що дозволяє виявляти процеси та знижувати ризики легалізації та відмивання грошей тощо.

У свою чергу, оптимізацію процесу боротьби з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом в Україні вбачаємо в обов'язковій розробці міжнародних програм протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом; укладенні багатосторонніх договорів про правову допомогу у боротьбі з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом; посиленні нагляду за офшорним сектором економіки; блокуванні банківських активів при виявленні підозрілих операцій тощо [2, с. 87].

Проблема протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом є відносно новою, а тому вимагає розробки та прийняття ефективних та правових рішень. З огляду на це, перспективи подальших досліджень вбачаємо у аналізі та висвітленні актуальних питань, пов'язаних з проблематикою протидії легалізації відмивання доходів, отриманих неправомірним шляхом.

Список використаних джерел:

1. Фролов С. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Юридичний вісник. 2019. № 4. С. 130–136. doi: <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i4.980>
2. Білоус І. І. Сутнісна характеристика легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. Економіка та держава. 2019. № 5. С. 82–88. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.5.82
3. Баранов Р.О. Формування та реалізація державної політики запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом : дис. канд. юрид. наук : 25.00.02. Київ, 2018. 310 с.

Санакоев С.Д.

здобувач 2 курсу ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юр'єв Д.С.

ст. викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань ННІП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ДОСВІДУ КРАЇН ЄВРОПИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЗЛОЧИННОСТІ

Ключовим викликом для правоохоронних органів є використання нових інформаційно-комунікаційних технологій організованими злочинними групами та злочинними організаціями через складність явища, кількість залучених факторів і осіб, а також велику сукупність технологічних інструментів, що використовуються для фінансування та підтримки злочинних дій. Застосування сучасних технологій цими групами зміцнює їх можливості для підтримки своєї діяльності та анонімного вчинення кримінальних правопорушень. Ці угруповання часто є попереду технологічних інновацій для планування, здійснення та приховування своєї злочинної діяльності та доходів від неї, на відміну від правоохоронців.

Проактивність – це пріоритетний напрямок для правоохоронних органів. Їм потрібні ранні та кращі знання та інтелект, щоб діяти на випередження. У цьому контексті фінансований ЄС проект СОРКІТ [1] розробляє технічні рішення для підтримки методології раннього реагування, що дозволить правоохоронним органам випереджати нові технологічні розробки, що використовуються організованою злочинністю.

Рішення СОРКІТ допомагають пояснити, як розвивається злочинність, виявляють «слабкі сигнали» або тенденції, попереджають про нові ризики (раннє попередження), а також формують основу для надання допомоги особам, які приймають рішення, у розробці ранніх заходів (готовність, пом'якшення, запобігання та інші політики безпеки). Дослідження та розробка інструментів СОРКІТ спрямовуються та перевіряються набором відповідних варіантів використання (сценаріїв), запропонованих та контрольованих правоохоронними органами, партнерами проекту.

Спираючись на висновки з різних звітів EUROPOL (SOCTA 2016-2021) [2] та визначення ними пріоритетних областей злочинності на рівні управління ЄС, СОРКІТ аналізує два варіанти використання:

1) злочин як послуга / дані як товар: організовані злочинні групи збирають особисту та професійну інформацію про громадян, співробітників та різні компанії (як на законних підставах, наприклад, шляхом доступу до відкритих даних, так і з використанням незаконних методів, наприклад соціальної інженерії та зламу). Потім спеціалізовані групи збирають, аналізують, обробляють і систематизують цю інформацію, щоб продавати її іншим групам зі злочинними та/або терористичними цілями (вимагання, шахрайство, викрадення тощо).

2) торгівля вогнепальною зброєю (з використанням нових технологій): нещодавні терористичні атаки в Європі стимулювали ініціативи боротьби з незаконною торгівлею вогнепальною зброєю відносно невеликим ринком, який під контролем організованих злочинних груп. Незаконний обіг вогнепальної зброї є одним із дев'яти пріоритетів ЕМРАСТ, пріоритетних областей злочинності Європолу [3] в рамках політичного циклу ЄС 2017–2021 років.

Цей набір кейсів спрямований на охоплення центральних аспектів підходу «Раннє попередження / Ранні дії», передбаченого СОРКІТ, та водночас надає конкретні орієнтири для рішень, які будуть досліджені та розроблені в рамках проекту.

У рамках проекту СОРКІТ були розроблені технології поліцейської діяльності на основі даних для підтримки правоохоронних органів в аналізі, розслідуванні, пом'якшенні наслідків та запобіганні використанню нових інформаційних та комунікаційних технологій організованою злочинністю та терористичними групами.

Набір інструментів СОРКІТ [4] був розроблений для підтримки методології раннього попередження/раннього реагування, яка допомагає пояснити, як розвивається злочинність, виявляти «слабкі сигнали» або тенденції та надсилати попередження про нові ризики (раннє попередження) та формувати основу для надання допомоги у прийнятті рішень. розробникам для розробки Early Action (готовності, пом'якшення, запобігання та іншим політикам безпеки).

Всі розроблені інструменти, включаючи їх можливості виявлення та обміну знаннями, були розроблені з урахуванням етичних, юридичних (особливо щодо прав людини та захисту даних) та соціальних аспектів, щоб гарантувати, що ці інструменти є етично прийнятними та соціально бажаними.

1. Збір даних:

- *GENDESCRAP* – інструмент збору даних у даркнет. Спеціалізовані сканери, що можуть працювати в Clear Web і Dark Web (особливо в TOR). Це дозволяє реалізувати точний знімок домену з політикою сканування, визначеною користувачем. Знімок зберігає всі дані з веб-сайту у вигляді текстів або зображень та інших мультимедійних об'єктів.

2. Вилучення інформації:

- *CKNER* – розпізнавання іменованих об'єктів. Інструмент розроблений Австрійським технологічним інститутом (AIT). Служба, що об'єднує кілька найсучасніших засобів розпізнавання, кожен із яких має стандартні та специфічні для домену моделі, які зосереджені на текстових даних, отриманих через сканування маркетплейсів даркнету, що пропонують зброю та наркотики, зосереджено на коротких, злочинних письмових текстах;

- *CKRELEXT* – вилучення зв'язків (інструмент розроблений Австрійським технологічним інститутом (AIT). Сервіс REST для розпізнавання зв'язків між сутностями (наркотики, зброя, імена користувачів, місцезнаходження тощо). Він аналізує текст (наприклад, один або кілька абзаців тексту, взятого з реклами ринку даркнет) як вхідні дані й створює іменованій графік об'єктів. Компонент залежить від сутностей, розпізнаних CKNER;

- *MOREC (Moment Recognizer)* – інструмент розроблений IBM Ireland (IBM). Сервіс REST для виділення важливих моментів утворює багатосторонню бесіду, наприклад дискусійні форуми в контексті Dark Net Markets. Вхідні дані для служби — це серія текстових повідомлень, якими обмінюються користувачі системи, повертаючи важливі моменти як події у форматі JSON.

3. Збагачення знань:

- *GP* – розбиття графів: виявлення спільнот і моделей взаємовідносин. (розробка Thales SIX GTS). Виконує виявлення груп подібних вузлів у мережі взаємодій, таких як мережі відносин між людьми, блоги, облікові записи криптовалюти тощо. Він може виявляти конкретні структури злочинної (прихованої) мережі, відмінні від тих, які зазвичай спостерігаються в аналізі соціальних мереж.

- *CF* – пошук підключення (розробка Legind Technologies (LTA). Шукає зв'язки в графах об'єктів (наприклад, не обмежуючись «особами» чи ідентичностями, але також неоднорідними) з невизначеними посиланнями. Може використовуватися в онлайн-ових (включаючи Dark Net) дослідженнях для пошуку зв'язків між різними елементами цифрових ідентифікаційних даних (наприклад, іменами користувачів, гаманцями криптовалюти, тощо), у зв'язку з внутрішніми розвідувальними базами, якщо є (і якщо можливе об'єднання графіків).

4. Оцінка:

- *CTSAE* (контекстуальна оцінка та оцінка загроз і ситуацій) розроблений Thales Nederland (TNL). Оцінка контекстної загрози та ситуації. Підхід до класифікації ймовірнісної оцінки, що включає машинне навчання та попередні знання предметної області. Застосування для оцінки реклами на ринку Dark Net відповідно до різних концепцій, таких як серйозність і пріоритет для розслідування з використанням визначення та пріоритетів LEA;

- *SA* – оцінка ситуації (розробка Legind Technologies (LTA). Спрямований на автоматизований моніторинг та оцінку реклами в Dark Net, а також подібних даних, оцінку ризиків, загроз, характеристик та аномалій в рекламі, узагальнення цих даних шляхом продажу товарів, постачальників тощо та представлення результатів на всеосяжній інформаційній панелі.

5. Візуалізація:

- *HMI* – *людина-машинний інтерфейс* (розробка Thales Nederland (TNL). Візуалізація для стратегічних та оперативних аналітиків, що дозволяє використовувати методологію раннього попередження/ранніх дій (наприклад, використання стратегічних ідей в операційному аналізі і навпаки). Підтримує візуалізацію різних типів даних (анотовані тексти, графіки відносин і просторові тимчасові дані). Включає функції спільного доступу та контролю доступу, а також елементи, що підтримують етичні, юридичні аспекти та аспекти конфіденційності.

Наведені та інші засоби, що використовуються правоохоронцями країн ЄС, сприяють впровадженню методології раннього попередження/раннього реагування, передусім підрозділами кримінального аналізу та аналітичних підрозділів Департаменту стратегічних розслідувань Національної поліції України, випереджаючи нові технологічні розробки, що використовуються організованою злочинністю, та ефективно протидіяти їй у середньостроковій перспективі в рамках реалізації Стратегії боротьби з організованою злочинністю [5]. Основним напрямком, при цьому, має стати впровадження методології оцінки загроз тяжкої та організованої злочинності СОСТА-Україна.

Список використаних джерел:

1. СОРКІТ : [офіційна сторінка]. Електронний ресурс : <https://copkit.eu/>
2. Europol IOCTA [офіційна сторінка]. Електронний ресурс : <https://www.europol.europa.eu/publications-events/main-reports/internet-organised-crime-threat-assessment-iocta-2021>
3. EU Policy Cycle – EMPACT : [офіційна сторінка]. Електронний ресурс : <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact>
4. СОРКІТ tools: [офіційна сторінка]. Електронний ресурс : <https://copkit.eu/copkit-tools/>
5. Про схвалення Стратегії боротьби з організованою злочинністю / Розпорядження кабінету Міністрів України від 16.09.2020 № 1126-р. Електронний ресурс : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1126-2020-%D1%80#Text>

Сокур К.В.

здобувач вищої освіти 4 курсу ННП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Некlesa О.В.

викладач кафедри кримінального процесу та стратегічних розслідувань Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ В ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ

В усьому світі інформація відіграє дуже важливу роль, адже суспільство фактично складається з різних аспектів певної інформації, а володіння нею в окремих конкретних випадках може вагомо впливати на різноманітні процеси як локального, так і загально-державного значення в цілому. Виходячи з цього, відповідна інформація та володіння нею виступає ефективним чинником в протидії та запобіганню будь-яких проявів злочинності, оскільки їх наявність та достовірність щільно пов'язана із безпосереднім досягненням позитивного та досконалого результату.

Певна результативність боротьби зі протиправними діяннями в правоохоронній діяльності цілком залежить від належної організації її інформаційного забезпечення, що представляє собою систему збору, оброблення, накопичення та використання інформації, що в подальшому має значення задля виявлення, розслідування та протидії різноманітних проявів злочинної діяльності осіб.

Зазначимо, що сучасний стан суспільних відносин відповідним чином свідчить саме про те, що організована злочинність та корупція виступають

суттєвими чинниками розладу, як наслідок, нестабільності соціально-політичної ситуації в Україні та негативно впливає на ефективність економічного розвитку нашої держави взагалі. Як зазначається в Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби зі злочинністю», а саме в ст. 5, то до державних органів, спеціально створених для відповідної боротьби з організованою злочинністю належить - Координаційний комітет по боротьбі з корупцією і організованою злочинністю при Президенті України. До складу даного органу можуть входити керівники інших міністерств та відомств, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю [1].

Інформаційно-аналітичне забезпечення працівників правоохоронних органів відіграє важливу роль в протидії організованій злочинності та корупції, адже в рамках його діяльності проводяться відповідні дослідження, а також створюються певні бази даних про злочинні структури, напрями їх протиправної діяльності, їх лідерів та інше, що в подальшому створює необхідну та ефективну інформацію задля прийняття управлінських рішень у цій сфері.

При здійсненні аналізу спеціальної літератури стосовно даної теми, то доцільним є визначити думки науковців, які в своїх роботах під інформаційним забезпечення діяльності правоохоронних органів щодо злочинного запобігання розуміють цілеспрямовану діяльність, що опирається на передумови правового, організаційного, технічного та методичного виду стосовно збирання, обробки, зберігання та формування умов задля застосування конкретної інформації, потрібної для ефективного функціонування системи запобігання правопорушенням [2]. Така думка є дуже доцільною, адже повністю розкриває саму суть та значення інформаційно-аналітичного забезпечення працівників поліції відносно протидії та боротьби з організованою злочинністю та корупцією взагалі.

Основними компонентами та засобами відповідного здійснення діяльності інформаційно-аналітичного типу визначаються системи інформаційного характеру, зв'язкові системи та окремі системи передачі даних, сучасна інфраструктура, інформаційно-телекомунікаційного типу, бази даних легітимної інформації, засоби технічної, програмної, правової, а також організаційної природи. [3]

Щодо результативності інформаційно-аналітичного забезпечення протидії організованій злочинності та корупції, можемо зазначити той факт, що вона знаходиться в прямій залежності від скоординованості дій щодо встановлення безпосередніх зв'язків, взаємного обміну інформацією. Саме тому відповідна побудова його функціональної системи буде вважатися неможливою без окремих заходів організаційного характеру: 1) централізації інформації; 2) визначення головного суб'єкта (суб'єктів), який реалізовував би її та відповідав за впорядкування інформаційних процесів; 3) упровадження в структуру відповідного органу функціональної моделі інформаційної системи (підсистеми); 4) регламент операцій, що забезпечував би їх узгодженість між собою; 5) послідовність та застосування форм і засобів та інше. [4]

Отже, інформаційно-аналітичне забезпечення протидії організованої злочинності та корупції займає важливе місце в діяльності працівників правоохоронних органів. Адже, використання інформаційних технологій в умовах сучасності дозволяють значно підвищити ефективність діяльності у цій сфері та удосконалити управління, а також процес ухвалення, прийняття рішень стосовно даних сфер злочинності.

Список використаних джерел:

1. Про організаційно-правові основи боротьби зі злочинністю: Закон України від 30.06.1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12#Text>
2. Жалинский А.Э. Эффективность профилактики преступлений и криминологическая информация / А.Э. Жалинский, М.В. Костицкий. Львов: Атлас, 1980. 216 с.
3. Негодченко О.В. Завдання та функції штабів органів внутрішніх справ щодо інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів внутрішніх справ. Херсон, 2015. 31–35 с.
4. Боротьба з організованою злочинністю: підручник К.: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2010. 256 с.

Віта МОРОЗ

доктор юридичних наук, професор, завідувач Навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем протидії організованій злочинності та корупції ННП та ПФПП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ ПРОТИДІЇ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ У СФЕРІ НЕЗАКОННОГО ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Сучасна державна політика щодо профілактики наркотичної залежності та правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин та їх прекурсорів є важливим напрямком протидії правопорушенням, які посягають на здоров'я громадян, суспільну мораль, суспільний порядок і громадську безпеку. Профілактичні заходи сприяють не тільки виявленню правопорушень, а й встановленню та усуненню причин і умов, які їм сприяють. Саме тому методи і засоби боротьби відповідних уповноважених органів повинні модернізуватися під впливом різноманітних криминологічних факторів. Важливим завданням є визначення пріоритетних напрямків для протидії правопорушенням, які вчиняються у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

Ключовим питанням залишається визначення цінності здійснення

адміністративних профілактичних заходів, адже вжиття кримінально-правових засобів, як-от: виявлення кримінального правопорушення, осіб, винних у його вчиненні, викриття правопорушення, проведення досудового розслідування, притягнення до кримінальної відповідальності, призначення покарання за результатами судового розгляду в принципі є малоефективним за умов наявності мети у профілактванні правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Кримінально-правові засоби впливу на осіб, схильних до вживання наркотичних засобів і речовин є найбільш суворими в системі заходів державного примусу, що в подальшому спричиняє необхідність здійснення пенітенціарних заходів. Незважаючи на широкий спектр кримінально-правових засобів, до яких звертаються у своїй роботі правоохоронні органи, актуальною залишається профілактична робота, яка сприяє запобіганню вчиненню правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

У міжнародному товаристві активно здійснюється прогнозування економічних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів в адміністративному аспекті. Однак оцінка економічних і соціальних наслідків зловживання та торгівлі наркотичними речовинами, їх аналогами та прекурсорами передбачає, по-перше, наявність результату щодо масштабу проблеми, а по-друге, наявність певної концептуальної ясності щодо характеру наслідків цієї діяльності. Наскільки відомо, жодна з цих вимог не виконується. Оцінки масштабів незаконного виробництва, розповсюдження та споживання наркотиків дуже різняться і часто залежать від методології та орієнтації спостерігача. Робота зі встановлення міжнародних порівняльних стандартів для вимірювання економічних і соціальних наслідків зловживання наркотичними речовинами знаходиться на етапі розвитку, і, враховуючи складний характер проблеми, розвивається досить повільно, зважаючи на темпи поширення споживання наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів. У той час як очевидні «переваги» споживання для наркоманів, як правило, тимчасові та швидко замінюються значною втратою здоров'я і фінансовим тягарем для суспільства, безсумнівно, є значні прибутки для постачальників і торговців забороненими наркотиками. Про це чітко свідчить готовність постачальників і торговців діяти на нелегальних ринках. Однак країни-виробники та країни-торгівці, як правило, платять високу соціальну та політичну ціну за короткострокові економічні вигоди. В рамках даного дослідження слід зауважити, що зберігання, споживання наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів навіть у невеликих дозах пов'язане із зростанням рівня економічних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів.

Одним із проблемних питань є проблема розповсюдження наркотичних засобів у військових частинах на лінії фронту, в складний час для України. Таким чином є необхідність консолідованої взаємодії між командуванням частин Збройних сил України, військовою службою правопорядку, яка уповноважена на доступ до військових частин, та поліцією з можливістю залучення працівників

поліції та кінологів для виявлення осіб з числа військових, фіксації таких факти вживання наркотичних засобів та запровадження превентивних заходів в даній сфері.

Отже, питання здійснення контролю у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів, то воно є актуальним в рамках профілактики економічних правопорушень у цій сфері. На нашу думку, попередження економічних правопорушень стане значно ефективним у випадку звернення до практики накопичення досвіду про окремі процеси і процедури отримання, пересилання, зберігання, поширення наркотичних засобів і речовин. Так, розуміння специфіки вчинення адміністративних правопорушень у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, їх аналогів та прекурсорів пов'язане із обсягом наявної інформації про технологічні процеси, які застосовують в підпільних нарколабораторіях для виготовлення наркотичних засобів. Крім цього, дані знання будуть корисними в ситуації проведення перевірок хіміко-фармацевтичних та сільськогосподарських підприємств, які у своїй діяльності пов'язані з використанням наркотичних речовин або культивуванням нарковмісних рослин.

Визначено проблеми з подальшою концепцією їх вирішення що передбачає внесення змін до законодавства та роботу в напрямку створення баз даних, для класифікації ідентифікаційних ознак організованих злочинних груп, що здійснюють розповсюдження наркотичних засобів та психотропних речовин в шкільних та навчальних закладах та створюють наркотрафіки з цією метою; Проведення відповідних досліджень, щодо проведення моніторингу відповідними фахівцями щодо законодавчих колізій в сфері протидії обігу наркотичних засобів, виявлення організованих злочинних груп.

Визначення конструктивних недоліків щодо діяльності в напрямку ефективних механізмів виявлення та ідентифікації осіб, які розповсюджують наркотичні засоби через чат боти, інші інтернет ресурси, шляхом "закладок". Необхідність створення інструментів для протидії організованим злочинним групам до складу яких входять особи в сфері розповсюдження наркотичних засобів. Визначення локальних та регіональних місць з найбільшим відсотком сіток наркотрафіків організованих злочинних груп, що здійснюють розповсюдження наркотичних засобів в умовах військового стану в Україні(прифронтові території, використання поштових відправлень через мережу поштових відділень, наркокурерів)

Визначення напряму системної підготовки кваліфікованих поліцейських, шляхом проведення тренінгів в рамках підвищення кваліфікації на базі ДДУВС (третінги орієнтовані в рамках модулів підвищення кваліфікації для оперативних працівників кримінальної поліції, Департаменту боротьби з наркозлочинністю, Департаменту стратегічних розслідувань, кіберполіції, слідчих підрозділів)

Список використаних джерел:

1. Про Національну поліцію: Закон України в редакції від 15.06.2022 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 01.08.2022).

2. Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків. Портал МВС: офіційний веб-сайт. URL: <https://mvs.gov.ua/uk/access-to-public-information/perelik-normativno-pravovix-dokumentiv-za-napryamami-diyalnosti/upravlinnya-borotbi-z-nezakonnim-obigom-narkotikiv> (дата звернення: 01.08.2022).

3. Public Administration and the Protection of Private Rights: Questioning Its Recognition and Application Under Ukrainian Law. *Ius Humani. Law Journal*, 11(1), 29-41. *Revista de Derecho*. Vol. 11 (2022), pp. 29-41. <http://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/294>

Віта МОРОЗ

доктор юридичних наук, професор, завідувач Навчально-наукової лабораторії з дослідження проблем протидії організованій злочинності та корупції ННП та ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Буцикін Максим

Здобувач першого курсу ДР 241 ННП ПФПНП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ЗАКОНОДАВЧІ НОВЕЛИ ЩОДО ОСОБЛИВОСТЕЙ ПРОЦЕДУРИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Розбудова ефективної системи виконання судових рішень та рішень інших органів є стратегічним напрямом реформування системи Міністерства юстиції та судової системи, що визначає нове функціонування органів в правовому полі змішаної системи виконання судових рішень.

Тенденції процесу євроінтеграції вимагають підвищення рівня виконання судових рішень в Україні, застосування законодавчих ініціатив у цій сфері та реалізацію механізму притягнення до відповідальності суб'єктів у разі ухилення від виконання судових рішень. Зниження тривалості виконання судових рішень вимагає радикальних змін в системі виконавчого провадження, що забезпечить підвищення рівня показників у сфері виконання рішень суду, систему захисту прав громадян та інвестиційну привабливість країни.

За три місяці війни в Україні було прийнято два основні важливі законодавчі акти, які змінили процедуру виконавчого провадження. Зокрема, йдеться про Закон України «Про внесення зміни до розділу XIII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про виконавче провадження”» від 15.03.2022 №2129-IX[2] та Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності з примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» № 2455 -IX від 27.07.2022[3].

Законодавчі новели передбачають певні послаблення та є сприятливими для боржників, ставлять їх у відносно вигідне становище по відношенню до стягувачів; звужують можливості виконавців відносно стягнення заборгованості з певної категорії боржників, тим самим дещо обмежуючи права стягувачів; унеможливають вчинення виконавчих дій на користь російських громадян або компаній, в тому числі українських та іноземних, що мають кінцевими бенефіціарними власниками російські компанії або громадян; встановлюють заборону виконання приватними виконавцями виконавчих написів нотаріуса; забороняють відкриття виконавчих проваджень на тимчасово окупованих територіях; внесли зміни до порядку щодо отримання статусу, діяльності, оскарження дій та притягнення до відповідальності приватних виконавців. Під час воєнного стану заборона виконання приватними виконавцями виконавчих написів нотаріуса, є доцільним та вимушеним кроком законодавця. Оскільки певні території України знаходились або досі знаходяться під окупацією, війська агресора, а також інші недобросовісні особи, користуючись несприятливою обстановкою, могли заволодіти нотаріальними бланками, намагаючись використувувати їх для вчинення шахрайських цілей, зокрема й шляхом підробки виконавчих написів. Використання таких написів у тандемі з недобросовісними приватними виконавцями може містити потенційну загрозу правам та інтересам громадян у довгостроковій перспективі.

Тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, законодавець пропонує такі кроки на користь боржників у виконавчому провадженні: фізичні особи можуть здійснювати видаткові операції з рахунків, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями, без урахування такого арешту за умови, якщо сума стягнення за виконавчим документом не перевищує 100 тисяч гривень.

Отже, що стосується сум, що є меншими або дорівнюють 100 тис грн, арешти фактично скасовуються, однак формально лишаяться, що дозволяє громадянам вільно користуватися власними рахунками. Мати арештовані рахунки з коштами під час війни тільки з тих підстав, що колись порушив швидкісний режим керування авто і не сплатив 680 грн штрафу - погодьтеся, не найкраща перспектива. І дійсно не першочергова задача, якою варто займатися під час воєнного стану. Тож законодавець встановлює певну малозначність сум заборгованості, відносно яких арешти у виконавчому провадженні не діють. З іншого боку розуміємо, що стягувач у виконавчих провадженнях навіть щодо незначної суми буде очікувати на виконання судового рішення значно довше. Ще однією новелою, є припинення звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника (крім рішень про стягнення аліментів та рішень, боржниками за якими є громадяни Російської Федерації). Приймаючи подібне рішення, законодавець розуміє, оцінює і передбачає, за яких умов може жити громадянин під час війни, наслідком якої є економічна та соціальна криза, погіршення якості життя. Тож держава намагається зберегти доходи боржників на час війни за рахунок інтересів стягувачів. По відношенню до боржників - гуманно. А що робити зі стягувачами, чиє право було й так

порушене з боку боржників неналежним виконанням своїх зобов'язань? Можемо констатувати, що тоді як інші отримують захист, інші опиняються незахищеними, оскільки держава частково припиняє виконання свого обов'язку щодо виконання судових рішень. Стаття 64 Конституції дійсно встановлює можливість обмеження прав громадян в окремих випадках, зокрема, під час дії воєнного стану. Але чомусь учасники виконавчого провадження знаходяться у нерівному стані: там, де для стягувачів обмеження, для боржників - послаблення.

Юридичні особи-боржники можуть здійснювати видаткові операції з рахунків, на кошти яких накладено арешт органами державної виконавчої служби, приватними виконавцями, виключно для виплати заробітної плати в розмірі не більше п'яти мінімальних розмірів заробітної плати в місяць на одного працівника такої юридичної особи, а також сплати податків, зборів та єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

В цілому, можна оцінити цю зміну як позитивну, адже право та інтерес громадянина-працівника, з доходу якого роботодавець сплачує податки і збори та підтримує економіку, ставиться у пріоритет.

Забороняється примусове виконання рішень про стягнення з фізичної особи заборгованості за житлово-комунальні послуги.

Хочу зазначити, що заборона виконання судового рішення не означає, що суди не розглядатимуть позови про стягнення заборгованості за ЖКГ або не задовольнятимуть позовні вимоги. Що цікаво: не зовсім зрозуміло, як має діяти виконавець у випадку надходження йому виконавчого документа про стягнення заборгованості за послуги ЖКГ або з уже відкритими провадженнями? Повертати виконавчий документ? Зупиняти виконавче провадження? Було б доречно прописати процедуру, які саме дії має вчиняти виконавець з даною категорією проваджень та виконавчих документів.

Забороняється примусове виконання рішень, боржниками за якими є юридичні особи, що здійснюють діяльність з виробництва, передачі, розподілу, постачання електричної енергії відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», діяльність з водопостачання та водовідведення відповідно до Закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», діяльність з вирощування сільськогосподарських культур, тваринництва, виробництва харчових продуктів, надання доступу до мережі інтернет, виробництва вакцин, дослідження у сфері біологічних наук, космічну діяльність відповідно до Закону України «Про космічну діяльність».

Також забороняється примусове виконання рішень, боржниками за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних Сил України, підприємства залізничного транспорту.

Актуальною нормою законодавства в умовах великого обігу зброї в умовах воєнного стану є зупинення дії постанов державних виконавців про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та охолощеною зброєю, пристроями

вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, спорядження гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії. Таким чином, п.3 ч.9 ст.71 ЗУ «Про виконавче провадження» встановлює один із додаткових стимулюючих заходів для боржників зі сплати аліментів шляхом заборони користування зброєю. Законодавчі новели тепер дозволяють таким боржникам користуватись зброєю незалежно від виконання ними обов'язку з утримання дітей.

Список використаних джерел:

1. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів: Закон України від 02.06.2016 р. № 1403-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2016. № 30. Ст. 542.
2. Закон України «Про внесення зміни до розділу XIII “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про виконавче провадження”» від 15.03.2022 № 2129-IX.
https://ips.ligazakon.net/document/view/T222129?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01
3. Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності з примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» № 2455 -IX від 27.07.2022.
https://ips.ligazakon.net/document/view/JI073311?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=jl01
4. Public Administration and the Protection of Private Rights: Questioning Its Recognition and Application Under Ukrainian Law. Brusakova O., Karmaza O., Vasylenko V, Moroz V. *Ius Humani. Law Journal*, 11(1), 29-41. *Revista de Derecho*. Vol. 11 (2022), pp. 29-41.
<http://www.iushumani.org/index.php/iushumani/article/view/294>
5. Moroz V. Modern tools for preventing self-destructive and suicidal behavior of minors using information technology. «Philosophy, Economics and Law Review». 2022. Volume 2, no. 1. 212-227
Citizen participation in the fight against criminal offenses: political and legal aspects. Moroz V. Leheza Y., Dorokhina Y., Shamara O., Miroshnychenko S.. *Cuestiones Políticas*, 2021. 39(69), 212-224.

Богдан ЧЕГІЛЬ

Начальник Головного управління державної міграційної служби в
Дніпропетровській області

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕБУВАННЯ ІНОЗЕМЦІВ ТА ОСІБ БЕЗ ГРОМАДЯНСТВА НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ

Світ, у якому виникають військові конфлікти, стихійні лиха, міжнаціональні протиріччя, політичні репресії та інші фактори, неминуче

призводить до зростання кількості людей, які вимушені покинути свою державу, правовим захистом якої вони користувалися до виникнення небезпеки. Регулювання проблем таких осіб є прикладом міжнародного співробітництва, яке демонструє як проблеми однієї держави можуть безпосередньо впливати на інші країни, які беруть на себе обов'язок щодо захисту осіб, які покинули свою країну, при наданні їм притулку. Тому ця проблема на сьогодні залишається актуальною і потребує постійного вдосконалення.

2002-го року Україна приєдналася до Конвенції ООН про статус біженців 1951 року і Протоколу до неї 1967 року. Питання, пов'язані з біженцями та особами, які потребують додаткового або тимчасового захисту, регулюються Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011, іншими нормативно-правовими актами, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Відповідно до Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту» від 08.07.2011, надання захисту іноземним громадянам і особам без громадянства, які його шукають у нашій країні, відбувається шляхом:

визнання біженцем;

визнання особою, яка потребує додаткового захисту;

визнання особами, які потребують тимчасового захисту.

Процедура тимчасового захисту була врегульована у ЄС у 2001 році. Йдеться про Директиву 2001/55/ЄС "Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту в разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому".

4 березня 2022 року через широкомасштабне вторгнення росії до України Рішенням Ради ЄС 2022/382 ці мінімальні стандарти були активовані стосовно українців.

Очевидно, що коли Україна надає додатковий захист чи статус біженця, то така людина перебуває під захистом України від негативних проявів держави, яка її переслідує, і ця особа, звісно, не буде повертатись в країну своєї громадянської належності або країну попереднього постійного проживання.

Варто зауважити, що відповідно до Закону особа позбавляється статусу біженця або додаткового захисту, якщо вона займається діяльністю, що становить загрозу національній безпеці, громадському порядку, здоров'ю населення України. І позбавлення варто відмежовувати від втрати, яка відбувається з "позитивних" підстав (повернення у свою країну, набуття громадянства, отримання притулку в іншій країні тощо).

Після початку війни 24 лютого 2022 року чимало визнаних біженців в Україні та шукачів притулку були змушені знову покинути свої домівки у пошуках безпеки, захисту та допомоги, і виїхали за кордон до сусідніх країн.

Але були серед них і такі, які маючи офіційний статус біженця або особи, яка потребує додаткового захисту в Україні, не скористалися цим, а нелегально

перетинали кордон, або виїхали до третьої країни не використовуючи документи, які були видані Україною. Будь-хто завжди прагне знайти краще життя, але це є порушенням законодавства. Така ситуація наштовхує на думку, що все навколо переслідувань було штучно інсценованим лише для того, щоб тимчасово легалізуватися на території України.

Відповідно до чинного законодавства оцінка заяви про визнання біженцем або особою, яка потребує додаткового захисту, здійснюється на індивідуальній основі і включає в себе вивчення наявних відомостей про всі відповідні факти, що стосуються країни походження на момент прийняття рішення щодо заяви, в тому числі закони і інші нормативно-правові акти країни походження заявника, а також порядок їх застосування.

В умовах сьогодення одним із основних завдань Державної міграційної служби України у напрямку роботи з іноземцями є недопущення незаконної легалізації на території України іноземців, які походять із країн підвищеного ризику, оскільки вищевказана категорія осіб може становити загрозу для національної безпеки України, життю та здоров'ю наших громадян.

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України значно змінило життя українців та відповідно вплинуло на міграційні процеси серед населення території України, до якого належать також іноземні громадяни. Починаючи з кінця лютого 2022 року більшість іноземців, які проживали чи перебували на Дніпропетровщині на законних підставах, залишили територію нашої країни.

Як наслідок маємо тенденцію щодо значного зменшення кількості звернень іноземних громадян з питання їх документування.

Станом на теперішній час надання адміністративних послуг іноземцям на території України здійснюється в умовах воєнного стану, який введено та продовжено на території України Указами Президента України, а також із врахуванням вимог **постанов** Кабінету Міністрів України від **21.10.2022 № 1202** та від **01.11.2022 № 1232**.

✓ Відповідно до норм **Постанови № 1202**, у період дії в Україні воєнного стану та протягом 30 календарних днів з дня його припинення чи скасування проживання іноземних громадян (**крім громадян російської федерації**) по посвідках на тимчасове чи постійне проживання, строк дії яких закінчився **після 24 лютого 2022 року**, не є порушенням законодавства і підстави для притягнення зазначених осіб до адміністративної відповідальності за вказані дії відсутні. Зазначені посвідки підтверджують законні підстави для тимчасового чи постійного проживання в Україні, а також дають право на в'їзд в Україну протягом вище вказаного періоду. Дана категорія осіб зобов'язана в установленому законодавством порядку подати документи для обміну таких посвідок на тимчасове чи постійне проживання **протягом 30 календарних днів** з дня припинення або скасування воєнного стану.

✓ Водночас документування громадян російської федерації на період дії воєнного стану та протягом 30 календарних днів з дня його припинення або скасування регламентується **Постановою № 1232**, згідно якої адміністративні

послуги зазначеним іноземцям щодо надання дозволу на імміграцію в Україну, продовження строку перебування, оформлення (у тому числі замість втрачених або викрадених) та обміну посвідок на постійне чи тимчасове проживання **не надаються**.

Право на отримання вищевказаних послуг має обмежене коло осіб. Зокрема, найбільш поширеними категоріями серед них є громадяни російської федерації, які є **близькими родичами громадян України або прибули в Україну з метою працевлаштування, а також чоловік/дружина іммігранта та його неповнолітні діти**.

Постановою № 1232 також визначено порядок обміну посвідок на тимчасове проживання, строк звернення для якого настав у період з 24 лютого 2022 року до 9 листопада 2022 року. Згідно якого громадяни російської федерації **зобов'язані** протягом 30 днів **починаючи з 9 листопада по 8 грудня 2022 року включно** звернутися за обміном таких посвідок.

У подальшому обмін та оформлення посвідок на тимчасове проживання визначеній Постановою № 1232 категорії громадян буде здійснюється на загальних підставах.

Враховуючи ситуацію, яка склалася на даний час, Державна міграційна служба України продовжує надавати допомогу та працювати з особами, яким раніше був наданий захист в Україні, та вони залишилися на території України або повертаються до неї. Україна була і залишається країною, яка приймає біженців і людей, які дійсно потребують міжнародного захисту. ДМС створені всі умови щодо якісного, ефективного та оперативного процесу надання адміністративних послуг в умовах війни, незважаючи на проблематичні виклики сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Постанова кабінету міністрів України від 1 листопада 2022 р. № 1232, Київ, «Деякі питання надання Державною міграційною службою адміністративних послуг в умовах воєнного стану», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1232-2022-%D0%BF#Text>.

Олександр Письменний

адвокат ради адвокатів Дніпропетровської області

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО ФУНКЦІОНУВАННЯ НОТАРІАТУ У ВОЄННИЙ ЧАС

24 лютого 2022 року у зв'язку з початком повномасштабного військового вторгнення війська Росії в Україну та введенням в Україні воєнного стану Міністерством юстиції України, в особі ДП «Національні інформаційні системи», було припинено доступ до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно на їх обтяжень, Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та громадських формувань та інших, діяльність яких безпосередньо

пов'язана з майном та бізнесом, що належить громадянам України та іноземцям на території України.

Позиція Мініюсту була чіткою та лаконічною «Таке рішення прийнято з метою недопущення будь-яких несанкціонованих дій з інформацією реєстрів зі сторони ворога.» Зазначена позиція була схвально сприйнята суспільством, користувачами вказаних реєстрів та реєстраторами. Не було помічено аномальної активності, щодо проблеми незакінчених реєстраційних дій, які були завішені до систем, але не завершені до моменту блокування доступу до реєстрів. Суспільство розуміло який ризик вникає, якщо окупаційні адміністрації отримують доступ до інформації про кінцевих бенефіціантів та керівників підприємств, що призведе до розкриття персональних даних осіб яких можливо буде змусити вчиняти протиправні дії задля примусової асиміляції фактично захоплених території на яких на період окупації фактично припинила свою діяльність правоохоронна система України.

Припинення доступу до Єдиних та Державних реєстрів призвело до обмеження або до повного/часткового блокування роботи органів нотаріату, державної виконавчої служби, державної реєстраційної служби, сервісних центрів МВС, судів та інших суб'єктів діяльність котрих безпосередньо пов'язана з використанням інформації з Єдиних та Державних реєстрів.

Перший час органи нотаріату вчиняли обмежену кількість нотаріальних, які прямо не пов'язані з використанням реєстрів для реєстрації майна та бізнесу таких як, засвідчення вірності копій з документів, засвідчення справжності перекладів, справжності підписів на документах, посвідчення довіреностей та заповітів. Тобто можемо зробити висновок, що повного блокування нотаріату у зв'язку з обмеженням доступу до реєстрів майна не відбулось.

В свою чергу Кабінетом Міністрів України, було прийнято постанову №164 від 28.02.2022 року «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», в якій було визначено певні обмеження на так звані ризикові нотаріальні дії, такі як заборона звернення стягнення на майно, що знаходиться у заставі, заборону відчуження майна на підставі довіреності виданої більше ніж місяць тому, зупинення строку для подання заяви про прийняття спадщини, при цьому всі ці положення постанови супроводжувались роз'яснювальною роботою Міністерства юстиції України, «потреба у цих обмеженнях викликана в першу чергу необхідністю захистити громадян, які в умовах війни не можуть отримати вільний доступ до органів нотаріату» та подати в строк заяву про прийняття спадщини наприклад.

Вказана постанова зазнала деяких змін з пливом війни, але суть її залишилась незміною, нотаріат повинен бути обмежений у тих діях, які можуть спровокувати порушення права громадян на захист свого майна.

Будь-які реєстраційні дії також були призупинені у зв'язку з припинення доступу до реєстрів. Деякий час певні/нагальні реєстраційні дії вчиняли безпосередньо представники міністерства юстиції України, метою яких було недопущення повного блокування економіки України. Але цього було явно не достатньо, оскільки регіони один за одним повертались до своєї роботи, а та кількість

реєстраторів, що була залучена до роботи в Міністерстві юстиції виявилась явно замалою, щоб обслуговувати населення. Наприклад реєстрація благодійної організації в територіальному управлінні Міністерства юстиції могла займати декілька тижнів, тоді як у нотаріуса чи державного реєстратора декілька годин. Поступово з'явилося розуміння, що деякі регіони поступово повертаються до нормального в розумінні економіки життя та потребують відновлення доступу до системи, тому 27 березня 2022 року набрали чинності зміни до постанови КМУ від 06.03.2022 № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану».

Також окремо винесено Наказ Міністерства юстиції України №1992/5 від 18.05.2022 року, про затвердження Переліку адміністративно-територіальних одиниць, в межах яких припиняється доступ користувачів до єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, в умовах воєнного стану, який постійно змінюється та доповнюється. Мета цього переліку унеможливити переоформлення нерухомого майна та бізнесу на територіях тимчасово окупованих, доки там відсутні органи діяльності яких полягає в забезпеченні законності вказаного переоформлення.

Фактично мета цієї постанови була розблокувати ринок нерухомості, що дало наприклад можливість забудовникам виконувати свої зобов'язання перед особами, гроші яких були залучені до будівництва, а також дало можливість розблокувати конституційне право передбачене ст.41 Конституції України на розпорядження майном, що перебуває у власності як фізичних та і юридичних осіб, та конституційне право передбачене ст.42 Конституції України на ведення підприємницької діяльності.

Першочерговий доступ до реєстрів отримали нотаріуси, які увійшли до так званого «переліку нотаріусів», яким дозволено проводити реєстраційні дії у воєнний час, вимоги до нотаріусів були визначені цією ж постановою №209. Ці вимоги до їх включення до постанови, неодноразово озвучувались представниками Мінюсту та Нотаріальною палатою України та були предметом жвавої дискусії, тому до постанови увійшли саме ті вимоги по яким було найменше суперечностей. Це був чи не найперший випадок в історії незалежної України коли нотаріат в особі безпосередньо нотаріусів, Нотаріальної палати України та Міністерство юстиції України провели конструктивні консультації та обговорення майбутніх норм постанови. До фінальної редакції змін постанови №209 в розрізі вимог до нотаріусів, яким буде надано право вчиняти реєстраційні дії з майном та бізнесом, увійшли ті норми щодо яких було досягнуто повний консенсус між представниками нотаріальної спільноти та представниками Мінюсту.

В свою чергу вказані вимоги до нотаріусів зазначені в постанові №209 ніяк не погоджувались з ЗУ «Про нотаріат» в якому в ст.3 чітко зазначені вимоги які висуваються до нотаріусів, перелік їх є вичерпним та не має традиційної приписки «та інші».

Таким чином маємо наступну ситуацію Кабмін з Мінюстом були вимушені

в екстреному порядку примати нормативно-правові акти, які м'яко кажучи не відповідали вимогам законодавства України, порушували регламент їх прийняття, ці нормативно-правові акти фактично вносили зміни до законів та кодексів України порушуючи процедуру внесення змін.

Хочу навести приклад найнародної ст.1270 Цивільного кодексу України, яку знаю діти та дорослі, в якій зазначено, що строк подачі заяви про прийняття спадщини становить шість місяців. Але на період дії воєнного стану ми повинні використовувати не Кодекс, а Постанову, яка не є законом, а лише підзаконним актом, в якому зазначено, що строк подачі заяви про прийняття спадщини в умовах воєнного стану та протягом місяця після закінчення воєнного стану подовжено до десяти місяців.

Тому закінчити свій виступ хотілось би наступним питанням «чи припустимо порушувати порядок прийняття нормативно-правових актів, з метою забезпечення верховенства права?».

Вказане питання є дискусійним, багатогранним та філософським. Не хотілось би робити акценти на процедурних порушеннях, акцентувати увагу на обмеження прав громадян, маніпулювати та спекулювати на праці людей, які у надекстремальних умовах робили всі необхідні дії щодо збереження миру в Україні та безпеки майна її громадян.

Хотілось би привести слова ізраїльського філософа Юваль Ноя Харарі, який у своїй роботі «Сапіанс. Історія людства від минулого до майбутнього» зазначив, що два незнайомих юриста знайдуть спільну мову бо вони обидва вірять в існування законів, справедливості та прав людини. А під законами він розумів правила, щодо виконання яких люди домовились між собою.

Тому вважаю, що якщо вказані вище нормативно-правові акти забезпечили конституційне право громадян на власність, захистили цю власність від посягань, унеможливили незаконне переоформлення власності на територіях де відсутні правозахисні інститути нашої держави, не викликали хвилі судових позовів, тому все було зроблено вірно, доки судом не буде встановлено зворотне.

УМОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ НОТАРІАТУ У ВОЄННИЙ ЧАС

1. 24.02.2022 року повне відключення реєстрів в яких відбувається реєстрація майна та бізнесу задля захисту прав громадян.
2. 28.02.2022 року набрання чинності Постанови №164 від 28.02.2022 року Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану.
3. 06.03.2022 року набрання чинності Постанови №209 кабміну, про Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану.
4. 28.04.2022 набрання чинності змін, що дозволили відкрити реєстри майна та бізнесу, для нотаріусів та реєстраторів, що верифікувались. (створення **незаконного** «переліку нотаріусів» яким дозволено проводити реєстраційні дії у воєнний час).
5. проблемні питання реалізації постанови №209, якою фактично були внесені зміни до конституції, ЦКУ, Сімейного кодексу України та інших законів.

6. дискусійне питання, чи припустимо порушувати порядок прийняття нормативно-правових актів, з метою забезпечення верховенства права?.

Список використаних джерел:

1. Постанова №164 від 28.02.2022 року «Про деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-notariatu-v-umovah-voennogo-stanu164-280222> .
2. Постанова КМУ від 06.03.2022 № 209 «Деякі питання державної реєстрації та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану», <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/209-2022-p#Text> .

Чепік-Трегубенко Ольга Сергіївна,

доцент кафедри загальноправових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ кандидат юридичних наук

МІЖНАРОДНЕ-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ

Важливою формою взаємодопомоги держав у боротьбі зі злочинністю є інститут екстрадиції, який розвивався століттями. Міжнародно-правове регулювання інституту екстрадиції ґрунтується на взаємодії двох правових систем – міжнародного права та внутрішньодержавного права. Екстрадиція (від лат. extraditio) – передача правопорушників державою, на території якої вони перебувають, іншій державі (на її прохання) для притягнення їх до кримінальної відповідальності або постановлення остаточного вироку.

Питання видачі злочинців регулюються як національним законодавством, так і міжнародними договорами – двосторонніми та багатосторонніми. Багатосторонні міжнародні договори, присвячені інституту екстрадиції, слід поділити на дві групи: 1) договори, які безпосередньо регулюють питання екстрадиції; 2) договори, які регулюють різні аспекти боротьби з міжнародною злочинністю та пов'язані з нею питання екстрадиції. До першої групи належними є: Конвенція Ліги арабських держав про екстрадицію 1952 р., Європейську конвенцію про видачу правопорушників 1957 р. [1, ст. 1-2], «Типовий договір» про видачу, прийнятий резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 р. [9], Міжамериканську конвенцію про видачу 1981 р., Конвенцію про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 р. [2].

Міжнародно-правові норми на регіональному рівні, володіючи їхньою специфікою в кожному конкретному випадку, дозволяє визначити нам загальну тенденцію до уніфікації інституту, поступового впливу на розвиток співробітництва між державами, що виражається в застосуванні договірних норм

і в сприянні розвитку і вдосконаленню національних законів про екстрадицію. До другої групи договорів належать міжнародні договори, які спрямовані на захист особи, суспільства і держави, вирішення проблем безпеки, боротьбу зі злочинністю, у тому числі транснаціональною.

До них належать такі документи, як: Міжнародна конвенція про боротьбу з підробкою грошових знаків 1929 р. [3, с. 9], Конвенція про попередження злочину геноциду та покарання за нього 1948 р. [4, ст. 7], Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 р. [5, ст. 9-10], Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу з незаконним обігом наркотичних засобів і психотропних речовин 1989 р. , Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності 2000 р. , Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції 2003 р. Згідно з цими документами, питання про екстрадицію вирішуватимуться на підставі вчиненого злочину, який підпадає під дію цієї угоди, а також наявності двосторонньої угоди про екстрадицію. Слід також зазначити, що компетентна установа містить винятки, які дають державам можливість відмовити у видачі навіть за наявності чинних міжнародних договорів. В принципі, ці виняткові підстави містяться в текстах багатосторонніх і двосторонніх міжнародних договорів про видачу, а в деяких випадках і в національному законодавстві.

Основними підставами для відмови у видачі, встановленими міжнародними договорами, є: 1) коли особа, щодо якої запитується видача, є громадянином країни, до якої звернено запит; 2) якщо правопорушення вчинено на території країни, проти якої подається запит; 3) коли злочин вчинено і розслідується кримінальне порушення за те ж саме діяння щодо особи, яка вимагається на території країни, до якої звернено запит про екстрадицію; 4) якщо особа, видача якої запитується, засуджена за той самий кримінальний злочин або кримінальне переслідування у справі припинено на території країни, що запитується; 5) якщо відповідно до чинного законодавства держави кримінальне провадження не може бути порушене або вирок не може бути виконаний у зв'язку із закінченням строку давності або з інших причин, передбачених законом; 6) якщо скоєно злочин політичного характеру; 7) чи скоєно фінансовий злочин (у сфері податків, митних зборів та ін.).

Можливість видачі в окремих випадках визначається реалізацією принципів видачі і цим вирішується питання наявності чи відсутності підстав для відмови у видачі. На підставі вищевикладеного робимо висновок, що екстрадиція є самостійним та повноцінним інститутом, який регулюється великою кількістю різноманітних міжнародно-правових актів: багатосторонніх, універсальних, регіональних та двосторонніх. Ряд вищевказаних документів, які безпосередньо регулюють питання про екстрадицію, створюють механізм застосування цього інституту, встановлюючи вимоги до можливості захисту прав передбачуваного злочинця до моменту задоволення запиту про екстрадицію державою-учасницею.

Список використаних джерел:

1. Європейська конвенція про видачу правопорушників від 13 грудня 1957 року, ст. 1-2.URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_033 (дата звернення 30.10.2022).
2. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22 січня 1993 року.URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_009 (дата звернення 30.10.2022).
3. Конвенція по боротьбі з підробкою грошових знаків 1929 року, ст. 9.URL:<http://zakon.kuban.ru/private/mkbpdz.htm> (дата звернення 30.10.2022).
4. Конвенція про попередження злочину геноциду і покарання за нього від 9 грудня 1948 року, ст. 7.URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_155 (дата звернення 30.10.2022).
5. Міжнародна конвенція про боротьбу із захопленням заручників 1979 року, ст. 9-10.URL:http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/en/995_087 (дата звернення 30.10.2022).

Романов Максим Юрійович

старший слідчий в ОВС 3-го відділу 4-го управління Головного слідчого управління Національної поліції України, д.філос. (Право), майор поліції

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДРОЗДІЛІВ ДІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

На сучасному етапі державотворення, наявності широкого кола суспільних відносин, що потребують захисту, здобуття Україною кандидатства в члени Європейського союзу, а також триваюча збройна агресія російських окупантів на території нашої держави, зумовлюється необхідність оптимізації основних процесів, спрямованих на кримінально-правову охорону прав і свобод людини і громадянина. Відповідні завдання, наразі виконуються широким колом інституцій і органів, що в свою чергу розподіляють між собою сфери правоохорони за компетенційним принципом.

Водночас, відповідно до Кримінального процесуального кодексу, завданнями кримінального провадження, серед інших, є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування з тим, щоб жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура [1]. Зазначене, в синергії з наявністю в системі Національної поліції України широкої компетенції щодо здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, що забезпечується не лише слідчими

підрозділами та підрозділами, а й підрозділами дізнання та особами уповноваженими на його здійснення.

На нашу думку, саме ці положення Кримінального процесуального кодексу України, що визначають зміст повноваження дізнавача та формують його правовий статус потребують додаткового наукового та практичного аналізу, крізь призму не лише норм Кримінального процесуального кодексу України, а й інших нормативно-правових актів.

Так, дізнавач – це службова особа підрозділу дізнання органу Національної поліції, у випадках, установлених цим Кодексом, уповноважена особа іншого підрозділу, яка уповноважена в межах компетенції, передбаченої цим Кодексом, здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків [1]. Водночас, така термінологічна конструкція, в синергії з положеннями і нормами Кримінального процесуального кодексу України загального характеру, формує низку неточностей і колізій, що суттєво впливають на процес доказування в досудовому розслідуванні кримінальних проступків і суттєво впливають на дієвість механізму притягнення до кримінальної відповідальності.

Крім цього, відповідно до Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України, про уповноваження працівника поліції іншого підрозділу здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків Головою Національної поліції України, начальниками ГУНП, начальниками відповідних територіальних підрозділів поліції, або особами, які виконують їх обов'язки, видається наказ. Засвідчена в установленому порядку копія наказу про уповноваження працівника поліції здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків надсилається до органу прокуратури відповідного рівня для внесення адміністраторами Єдиного реєстру досудових розслідувань відповідних відомостей про реєстратора до довідника організаційної структури відповідного реєстру і надання працівнику поліції, уповноваженому здійснювати досудове розслідування кримінальних проступків, доступу до нього [2]. Зазначена теоретико-правова та формалізована в офіційний документ конструкція, має забезпечувати кримінальний процесуальний статус дізнавача в досудовому розслідуванні, наділяти його можливістю законно провадити всі необхідні слідчі (розшукові) дії та інше. Така позиція, перш за все вступає в суперечку з частиною третьою статті 62 (Гарантії професійної діяльності поліцейського) Закону України «Про Національну поліцію», оскільки поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику. Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського [3]. На нашу думку, навіть попри відповідні елементи механізму правового регулювання статусу дізнавача та особи «уповноваженої на здійснення дізнання», що визначаються в Кримінальному процесуальному кодексі України, потребують коригування положення Закону України «Про Національну поліцію» з метою гармонізації національного законодавства та

більш ефективно його реалізації.

Поряд із цим, інститут дізнання не позбавлений недоліків у кримінальному-процесуальному регулюванні. Так, статтею 40⁻¹ Кримінального процесуального кодексу України визначено, що дізнавач при здійсненні дізнання наділяється повноваженнями слідчого [1], водночас, спеціальні норми указанного кодексу, що регламентують проведення окремих слідчих (розшукових) дій не завжди визначають право дізнавача їх застосовувати. Так, частиною першою статті 171 (Клопотання про арешт майна) Кримінального процесуального кодексу України, визначається, що з клопотанням про арешт майна до слідчого судді, суду має право звернутися прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову – також цивільний позивач [1], що в синергії з раніше вказаними нормами, формально забезпечує можливість дізнавача чи особи уповноваженої на його здійснення клопотати перед слідчим суддею, судом про арешт майна, проте, судова практика фрагментарно свідчить про інше.

Наприклад, на неможливості реалізації відповідного повноваження дізнавачем, указує П. Світайло [4], аналізуючи матеріали судової практики та підкреслюючи, що «слідчий суддя Борзнянського районного суду Чернігівської області в ухвалі від 20.08.2020 року про повернення клопотання інспектора дізнання про накладення арешту на тимчасово вилучене майно зазначив, що чинні норми КПК України не допускають проведення аналогій у правах та обов'язках між учасниками кримінального провадження, якщо це прямо не передбачено нормами КПК України. У ч. 2 ст. 401 КПК України перелічені конкретні повноваження дізнавача, серед яких право на звернення з клопотанням про надання дозволу на арешт майна відсутнє [5]». Що дало підстави й обґрунтувало відмову у задоволенні клопотання.

Ці та інші проблемні питання, пов'язані з процесуальним статусом дізнавачів та осіб, уповноважених на здійснення дізнання, на нашу думку потребують суттєвого вдосконалення та опрацювання на більш високому науковому рівні, що в свою чергу забезпечило би оптимізацію функціонування інституту притягнення до відповідальності осіб, що вчиняють кримінальні проступки.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Про затвердження Положення про організацію діяльності підрозділів дізнання органів Національної поліції України: наказ Міністерства внутрішніх справ України від 20 травня 2020 року № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0491-20#Text>
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>

4. Світайло П. Деякі проблемні аспекти проведення дізнання. Порівняльно-аналітичне право. №3 2020. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/35664/1/ДЕЯКІ%20ПРОБЛЕМНІ%20АСПЕКТИ.pdf>

5. Ухвала Борзнянського районного суду Чернігівської області у справі №730/649/20 від 20.08.2020 року. URL: <https://opendatabot.ua/court/91090499-d1f20e73857b7a59ad6f4d139acfc776>

Легеза Євген Олександрович

професор кафедри публічного та приватного права, Університету митної справи та фінансів доктор юридичних наук, професор

ПРИЧИНИ ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ ПІД ЧАС ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ У 2022р.

Адекватне розуміння вторгнення Російської Федерації в Україну, що відбулося з 24 лютого 2022 року, вимагає визначення головних причин та чинників, текстів і контекстів, які діалектично збіглися в усвідомленні драматичних подій для українського суспільства, які представляють війну оборони з характеристиками рисами гібридної війни з боку Російської Федерації та вчинення військами-окупантами військових злочинів, злочинів проти людства, про що свідчить безжалісні вбивства тисяч мирних жителів у містах Буча, Бородянка, Гостомель, Ірпінь, Бузова та інші.

Причини та чинники початку війни між Російською федерацією та Україною є: а) підписання без гарантій захисту Будапештського меморандуму 5 грудня 1994 р. Відмова від ядерної зброї [3]; б) прихід проросійського президента України Віктора Федоровича Януковича, який правив у 2010-2014 роках, руйнуючи національну економіку та військовий істеблішмент; в) анексія Кримського півострова у 2014 році Російською Федерацією та слабка позиція Європи у вигляді санкцій; г) Неконтрольована динаміка корупції в Україні за 30 років (з 1990-2021). По суті, закупівлі зброї, особливо військових планів, не було; д) безкарність Президента Російської Федерації Володимира Путіна у військових конфліктах у Чечні 1999-2009 рр., Сирія, Україна. Ситуація, яка лежить в основі «правління» Путіна з 1999 року по теперішній час; ж) російська інформаційна війна в ЗМІ, яка розпалює росіян проти українців. Систематична брехня про те, що на території України живуть нацисти та фашисти, знаходяться бази НАТО тощо; з) вихід України з російських нафти і газу, зниження комерційного обороту, тобто зменшення прибутків для Росії. Україні вигідно продавати продукцію в Європу, країни Азії. Росія не в захваті від цього.

Мета тези – коротко пояснити причини та геополітичні наслідки російського вторгнення в Україну. На ідеологічному рівні автори тексту відкрито і недвозначно підтримують необмежене дотримання міжнародного гуманітарного

права та міжнародного публічного права як гарантії порядку в міжнародних відносинах!

У той же час, кожного дня на території України страждають люди внаслідок війни, яка проявляється у вбивствах мирних людей, постійних повітряних тривогах, безглуздом руйнуванні цивільної інфраструктури, яка за прогнозами вже сягає біля 600 мільярдів доларів США.

Згідно з Міжнародним історичним проектом ядерного розповсюдження Центру Вілсона, глобальною мережею дослідників та установ, що вивчають міжнародну ядерну історію, Будапештський меморандум був підписаний у 1994 році і став ключовою угодою у забезпеченні суверенітету та територіальної цілісності України з боку Росії.

Меморандумом Сполучені Штати, Велика Британія та Росія зобов'язалися "поважати незалежність і суверенітет і існуючі кордони України" і "утримуватися від погроз силою або її застосування" проти країни.

У лютому та березні 2014 року Росія вторглася, а потім анексувала Кримський півострів від України. Ця подія сталася після Революції Гідності та є частиною ширшої російсько-української війни.

22–23 лютого 2014 року президент Росії Володимир Путін скликав цілу ніч нараду з керівниками служб безпеки, щоб обговорити допомогу скинутому президенту України Віктору Януковичу у виїзді з країни. Наприкінці зустрічі Путін зазначив, що «ми повинні почати працювати над поверненням Криму Росії». 23 лютого у кримському місті Севастополь відбулися проросійські демонстрації. 27 лютого російські війська в масках без знаків розрізнення захопили Верховну Раду (парламент) Криму та захопили стратегічні об'єкти по всьому Криму. Це призвело до встановлення в Криму проросійського уряду Сергія Аксьонова, референдуму про статус Криму та проголошення незалежності Криму 16 березня 2014 року. 18 березня 2014 року Росія офіційно включила Крим як два суб'єкти Російської Федерації — Республіку Крим і місто федерального значення Севастополь. Після анексії Росія посилила свою військову присутність на півострові, і зробив ядерні загрози, щоб зміцнити новий статус-кво на місцях [1].

Крім того почавши повномасштабну війну Російська федерація в односторонньому порядку порушила Мінські домовленості 2014 та 2015 років. Мінські угоди були серією міжнародних угод, які мали на меті припинення війни на Донбасі в Україні. Перший, відомий як Мінський протокол, був розроблений у 2014 році Тристоронньою контактною групою по Україні, до складу якої входять Україна, Росія та Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ) за посередництва лідерів Франції та Німеччина в так званому Нормандському форматі. Після тривалих переговорів у Мінську, Білорусь, угоду підписали 5 вересня 2014 року представники Тристоронньої контактної групи та, без визнання їх статусу, тодішні лідери самопроголошеної Донецької Народної Республіки (ДНР) та Луганської народної республіки. Республіка (ЛНР). Ця угода сталася після кількох попередніх спроб зупинити бойові дії в регіоні та була спрямована на негайне припинення вогню.

За угодою не вдалося зупинити бойові дії, тому за нею послідувала переглянута та оновлена угода Мінськ II, яка була підписана 12 лютого 2015 року. Ця угода складалася з пакету заходів, включаючи припинення вогню, відведення важкого озброєння від лінії фронту, звільнення військовополонених, конституційна реформа в Україні з наданням самоврядування окремим районам Донбасу та відновлення контролю над державним кордоном українському уряду. Хоча після підписання угоди бої вщухли, вони ніколи не припинялися повністю, а положення угоди так і не були повністю реалізовані. Сторони «нормандського формату» погодилися, що Мінськ-II залишається основою для будь-якого майбутнього врегулювання конфлікту [2].

На тлі зростання напруженості між Росією та Україною на початку 2022 року Росія офіційно визнала Луганську та Донецьку народні республіки 21 лютого 2022 року. Після цього рішення 22 лютого 2022 року президент Росії Володимир Путін заявив, що Мінські домовленості «більше не існують», і що в їх краху винна Україна, а не Росія. 24 лютого 2022 року Росія вторглася в Україну. Отже, почавши повномасштабну війну Російська федерація в односторонньому порядку порушила Мінські домовленості 2014 та 2015 років, Будапештський меморандум 1994 року тощо.

Список використаних джерел:

1. Анексія Криму Росією. 2015. URL.: [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83_\(2014\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%90%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%96%D1%8F_%D0%9A%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83_(2014))
2. Мінські угоди. 2015. URL.: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D1%96_%D1%83%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B8
3. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. 1994. URL.: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%83%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D1%88%D1%82%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B5%D0%BC%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%BD%D0%B4%D1%83%D0%BC

Колодяжна Тетяна Вікторівна

доцент кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету будівництва та архітектури кандидат економічних наук

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ В РОЗРІЗІ ВПЛИВУ ЧИННИКІВ

Вибір підходу до забезпечення національної безпеки передусім потребує чіткого визначення системи національних інтересів [2].

При виборі підходу до забезпечення національної безпеки принциповим є також

оцінка загроз національним інтересам.

Сьогодні багато експертів вважають, що внутрішні загрози можуть мати вирішальне значення при виборі підходу до забезпечення національної безпеки. Тобто існує думка, що вибір такого підходу має здійснюватися насамперед у зв'язку із закономірностями та особливостями суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави.

Проте зовнішнє середовище характеризується факторами, які також становлять загрозу національним інтересам. Безумовно, ці фактори слід враховувати при виборі підходу до забезпечення національної безпеки.

Ці фактори включають, зокрема [1]:

- нерівномірний, суперечливий, невизначений і непередбачуваний гео економічний і геополітичний розвиток;
- дестабілізуючий розвиток демографічних процесів у світі;
- симптоми виснаження природних і енергетичних ресурсів;
- зростання збройних конфліктів у різних регіонах світу;
- підвищена ймовірність розповсюдження ядерної зброї;
- усвідомлення взаємозалежності національної та міжнародної безпеки та неможливості вирішення суперечок виключно військовим шляхом.

Загрозою національній безпеці є також загострення та невирішеність так званих проблем глобальної безпеки. Мова йде про проблеми, що [2]:

- фокусують фундаментальні протиріччя земної цивілізації та загрожують її подальшому розвитку;
- впливають на життя кожної людини, соціальної групи, держави та людства в цілому;
- вимагають тісної співпраці між усіма країнами, незалежно від їх соціально-економічного устрою, політичних, ідеологічних чи інших відмінностей, для їх вирішення.

Глобальні проблеми безпеки можна розділити на три групи: природні, техногенні та соціальні причини.

До першої групи належать проблеми, що виникають у зв'язку між людиною та її середовищем (природою).

Друга група проблем зумовлена наслідками та протиріччями розвитку постіндустріальної цивілізації. Вони проявляються у двох аспектах: катастрофічне руйнування середовища існування людини та значний дисбаланс у розвитку духовних і матеріальних цінностей людини на користь останніх.

Третя група проблем виникає із соціальних відносин між людиною і суспільством, між соціальними групами і між державами. Ці проблеми лежать на рівні соціального та інтелектуального розвитку людини, покращення освіти та охорони здоров'я, необхідності припинення гонки озброєнь, подолання значної економічної нерівності між державами тощо.

Такий поділ проблем глобальної безпеки досить умовний, оскільки кожна проблема взаємно впливає на інтенсивність і спрямованість розвитку інших проблем. Тому проблеми глобальної безпеки слід розглядати як складну

динамічну систему, розвиток якої має стихійний характер, є об'єктивним результатом суспільного прогресу та характеризується високим динамізмом. Зокрема, йдеться про зміну статусу та важливості окремих питань та додавання нових питань до цієї системи.

Досить важливим фактором, який впливає на вибір підходу до забезпечення національної безпеки, є те, що в багатьох конфліктах, у тому числі й збройних, стає все важче визначити сторони протистояння, характер конфлікту та його справжні причини.

Фактично це може бути зовнішня агресія, яку Рада Безпеки ООН санкціонує в установленому порядку як миротворчу чи гуманітарну операцію із захисту мирного населення або як контртерористичну операцію зі знищення баз і таборів терористів.

Відсутність чітких і визнаних на міжнародному рівні процедур, які дозволили б, зокрема, визначити справжні причини конфлікту, а також «подвійні стандарти», які часто демонструють провідні країни у своїх спробах нейтралізувати ці конфлікти, призвели до того, що принципи та норми, що регулюють застосування військової сили сторонами конфлікту, зазвичай у міжнародному праві, ставляться під сумнів [3].

Міжнародне право, яке захищає територіальну цілісність держав, і Женевська конвенція, що регулює ведення воєн, були створені ще до появи сучасних загроз національній і міжнародній безпеці. Відсутність адекватної відповіді на ці загрози та закріплення у міжнародному праві принципів і правил застосування збройної сили ускладнює стримування та обмеження масштабів і жорстокості конфліктів.

Крім того, їх відсутність допускає пряме чи непряме втручання у внутрішні справи суверенних держав, включаючи пряму військову агресію.

Варто також зазначити, що в останні роки багато факторів, таких як слабкі уряди, відсталі політичні та економічні системи, релігійний або етнічний екстремізм і непропорційне зростання молоді, негативно вплинули на національну безпеку, і, як правило, чинили це одночасно.

Це створює умови для виникнення та швидкого розвитку внутрішніх конфліктів, у тому числі збройних. Вони характеризуються активним втручанням у внутрішні справи провідних країн. У цьому випадку є висока ймовірність переростання внутрішніх конфліктів, особливо за участю етнічних груп, у регіональні конфлікти.

Водночас у багатьох країнах світу зростає усвідомлення того, що на перший план виходить проблема забезпечення не лише національної, а й міжнародної безпеки. Йдеться про визнання того, що намагання забезпечити безпеку однієї держави за рахунок іншої, а також абсолютизація безпеки держави, суспільства чи особистості не можуть бути домінуючим фактором як у зовнішній, так і у внутрішній політиці [3].

Таким чином, підпорядкування безпеки суспільства безпеці держави призводить до тоталітаризму, а абсолютизація безпеки особистості - до хаосу та громадянських конфліктів, що неминуче веде до втрати безпеки держави та

суспільства, а також до безпеки суспільства та зрештою до втрати людської безпеки.

Крім того, визначаючи принципи, засоби, способи, способи та механізми реалізації національних інтересів, слід мати на увазі, що сьогодні чітко вимальовуються дві взаємопов'язані тенденції розвитку земної цивілізації.

З одного боку, зростає єдність людства, утверджується розуміння його цілісності, їх спільності історичної долі, а з іншого - створюються небувалі можливості індивідуалізації особистості [2].

Аналіз першої тенденції дозволяє стверджувати, що держава має забезпечувати поєднання інтересів особи, нації і навіть людства, виходячи з того, що апріорі існує певна система загальнолюдських цінностей.

Аналіз другої тенденції цивілізаційного розвитку показує, що досягнутий рівень науково-технічного прогресу, досягнення сільськогосподарського виробництва та медицини тощо створюють матеріальні умови для практичної реалізації постулату про найвищу цінність людського життя. Крім того, сучасне високотехнологічне виробництво вимагає виявлення та всебічного розвитку різних навичок кожної людини. Тому існує суспільна потреба у більш гармонійному та всебічному розвитку.

Структура витрат у промислово розвинутих країнах за останні кілька десятиліть підтверджує це. Частка коштів, спрямованих на соціальні видатки, постійно зростає. Недаремно однією з причин такого зростання є те, що в постіндустріальну епоху значно зросла роль «людського капіталу» як основного рушія економічного зростання та накопичення національного багатства.

Водночас активізується процес гуманізації людських стосунків. Його суть: турбота про людину є не лише основною нормою моралі, а й головною умовою прогресивного розвитку суспільства [4].

Сучасні процеси глобалізації, посилення «нетрадиційних» загроз національній безпеці та внутрішньополітичні, соціально-економічні та культурні проблеми призвели до того, що загрози національній безпеці набули системного характеру та стали специфічними для кожної країни. Цей вид загрози також є вирішальним фактором у виборі підходу до забезпечення національної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Ліпкан В.А. Поняття системи забезпечення національної безпеки України. *Право і безпека*. 2003. № 2. С. 57-60.
2. Про національну безпеку України : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
3. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Монографія. В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. Київ : НІСД, 2010. 288 с.
4. Ткаченко В.І., Смірнов Є.Б., Астахов О.О. Збройна боротьба: теорія, забезпечення, досвід. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2015. Вип. 2(43). С. 3-8.

Кочкіна Дар'я Дмитрівна
курсант ННППФППП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
СОЛДАТЕНКО
Олена Анатоліївна,
професор кафедри кримінального процесу
та стратегічних розслідувань ННПП ФППП
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВОВИЙ АСПЕКТ ОБМІНУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНОГО

Обмін військовополонених є складною політико-правовою процедурою, яку міжнародне гуманітарне право не перешкоджає здійснювати, проте, нормативний порядок проведення якої не регламентує вітчизняне законодавство та міжнародні нормативно-правові акти, не здійснюють тлумачення поняття «обмін військовополонених», тому пропонуємо таке визначення даної дефініції: обмін полягає у домовленості між сторонами конфлікту щодо одночасного звільнення та обміну військовополоненого (групи військовополонених) на іншого військовополоненого (іншу групу військовополонених) незалежно від наявності у такої особи процесуального статусу.

У зв'язку з чим 28.07.2022 р. був прийнятий Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» № 2472-ІХ, який розв'язав питання щодо притягнення до кримінальної відповідальності підозрюваних, обвинувачених, засуджених, щодо яких здійснюється обмін як військовополонених. Попри те, що в пріоритеті є повернення наших військовополонених завдяки здійсненню обміну, проте, на нашу думку, закриття кримінального провадження щодо таких осіб є неможливим, тому що хоч рішення про обмін військовополонених і є предметом політичних домовленостей, проте вони не несуть ніякого нормативного регулювання з погляду кримінального процесуального права. Про це зазначає й абзац 5-ий Преамбули Римського статуту Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 р. № 995_588: «будучи сповнені рішучості покласти край безкарності осіб, які вчиняють такі злочини, і цим сприяти запобіганню подібним злочинам» [1]. Особливо це стосується кримінальних проваджень щодо осіб, які вчинили міжнародні злочини, оскільки Україна має зобов'язання стосовно кримінального

переслідування та притягнення до відповідальності таких осіб, щодо яких буде здійснюватися процедура обміну. Отже, закриття кримінального провадження в даних випадках виступає колізією із міжнародними зобов'язаннями України, а обов'язковість здійснення спеціального досудового розслідування та судового розгляду in absentia зростає. Тому, виходячи з вищезазначеного, цей Закон створив правове підґрунтя, що упорядкувало процедуру обміну військовополонених та наслідків його здійснення на національному рівні, а також вирішив дискусійне питання між здійсненням обміну військовополонених з метою звільнення громадян України з полону держави-агресора та притягнення до кримінальної відповідальності військових росії.

Розглядаючи процедуру обміну військовополонених як процесуальну дію, зміни до Кримінально процесуального кодексу України (далі – КПК України), які були внесені законодавцями шляхом прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених» від 28.07.2022 р. № 2472-IX позитивно вплинули на механізм регулювання процедури обміну військовополонених, проте, на нашу думку, деякі його аспекти досі залишаються невизначеними.

По-перше, в ч. 1 ст. 201-1 КПК України зазначено, що прокурор має право звернутися в порядку, передбаченому ст. 184 та ст. 132 КПК України, до слідчого судді, суду з клопотанням про скасування запобіжного заходу у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого [2]. Вважаємо, що посилання в такому випадку на ст. 184 КПК України є некоректним, оскільки зміст цієї статті регулює механізм застосування запобіжного заходу шляхом зверненням слідчого, прокурора з клопотанням до слідчого судді, а не процедуру скасування запобіжного заходу. Прикладом недоречності вищезазначеного посилання є ст. 616 КПК України, яка не містить жодних посилань на ст. 184 КПК України, проте, не зважаючи на різницю в суб'єкті, регулює ту ж саму процедуру.

По-друге, аналізуючи відповідність назви та змісту ст. 201-1 КПК України, можна побачити певне розходження, оскільки ця стаття не регламентує процедуру скасування запобіжного заходу в загальному порядку, а лише один з можливих випадків її застосування в залежності від суб'єкта. За приклад знову ж таки візьмемо ст. 616 КПК України, що регулює процедуру скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або зміну запобіжного заходу з інших підстав, та має відповідну назву [2]. Тому, пропонуємо змінити назву ст. 201-1 КПК України на наступну: «Скасування запобіжного заходу у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого».

По-третє, розглянемо доповнення Кримінального кодексу України статтею 84-1, а саме ч. 2 даної статті, в якій зазначається: «Якщо обмін такого засудженого не відбувся, суд за клопотанням прокурора приймає рішення про направлення засудженого, звільненого від відбування покарання у зв'язку з його передачею для

обміну як військовополоненого, для подальшого відбування призначеного раніше покарання» [2]. На нашу думку, словосполучення «за клопотанням прокурора» є своєрідним уточненням змісту ч. 1 ст. 539 КПК України, в якій законодавець визначає: «питання, які виникають під час та після виконання вироку вирішуються судом за клопотанням прокурора» [2], що, на нашу думку, є дублюванням правових норм та входить до кола кримінального процесуального врегулювання вищезазначеної процедури, а через те не повинно міститися в нормах кримінального законодавства, оскільки пріоритетом саме кримінального процесуального законодавства є процесуальний порядок визначення процедури звільнення особи від відбування покарання. Тому, вважаємо за необхідне, прибрати зі змісту ч. 2 ст. 84-1 Кримінального кодексу України словосполучення «за клопотанням прокурора», бо ст. 539 КПК України охоплює нормативне врегулювання цієї процедури. Проте, необхідно зауважити щодо відсутності кримінально-процесуального врегулювання наслідків скасування запобіжного заходу у зв'язку з прийняттям уповноваженим органом рішення про передачу підозрюваного, обвинуваченого для обміну як військовополоненого, та якщо такий обмін не відбувся. Тому, з огляду на те, що КПК України ніяк не регулює вищезазначений механізм, виникає нагальна потреба доповнити ст. 201-1 КПК України частиною шостою таким змістом: «Якщо обмін підозрюваного, обвинуваченого, стосовно якого уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого, не відбувся, прокурор має право звернутися до слідчого судді, суду з клопотанням про застосування запобіжного заходу в порядку, передбаченому главою 18 розділу II цього Кодексу».

Окрім зазначеного вище Закону, певні юридичні прогалини мають й інші нормативно-правові акти українського законодавства, що регламентують здійснення кримінального провадження щодо військовополонених та їх процесуальний статус. Вважаємо за необхідне, здійснити тлумачення положень, зазначених в абз. 6 п. 6 постанови КМУ, оскільки процедура набуття особою, що підозрюється у вчиненні правопорушення, пов'язаного з воєнними діями, статусу військовополоненого перед судовим органом потребує визначення на нормативному рівні [3]. Фактично даний абзац зазначає про можливість некомбатанта отримати статус комбатанта з усіма його наслідками на стадії судового процесу, а отже після прийняття рішення судом про надання обвинуваченому статусу військовополоненого він не може бути притягнутий до відповідальності за вчинення дій військового характеру, про що суд ухвалює рішення, в якому надає такій особі статусу військовополоненого.

Одним із завдань кримінального провадження, перелічених в ст. 2 КПК України, є забезпечення повного розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини [2], а отже досудове слідство та судовий орган повинні встановити всі обставини, що входять до предмета доказування у кримінальному провадженні, та, таким чином, з'ясувати винуватість особи, процесуальний статус якої був змінений на статус військовополоненого перед судовим органом, у порушенні норм вітчизняного кримінального законодавства та/або

міжнародних правових актів під час здійснення дій військового характеру, за вчинення яких вона з моменту ухвалення судом рішення про надання такій особі статусу військовополоненого вже не може бути притягнута до кримінальної відповідальності. Отож, якщо така особа обвинувачена за вчинення кримінальних правопорушень, прокурор на підставі ст. 338 КПК України змінює обвинувачення щодо такої особи під час судового розгляду та погоджує таку зміну відповідно до вимог ст. 341 КПК України [2].

Таким, чином, ми визначили процесуальну процедуру здійснення обміну військовополонених та проаналізували нормативну базу, що регулює дане питання. Закон України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінального процесуального кодексів України та інших законодавчих актів України щодо врегулювання процедури обміну осіб як військовополонених», що був прийнятий 28.07.2022 р., мав дуже вагоме значення для унормування цієї процедури, оскільки законодавче закріплення обміну військовополонених до його прийняття було відсутнім. Наприклад, ст. 201-1 КПК України стала новелою для суддів у рішеннях щодо підозрюваних, обвинувачених, стосовно яких уповноваженим органом прийнято рішення про обмін як військовополоненого через те, що регламентувала процедуру скасування запобіжного заходу в таких випадках. Проте, як ми зазначили раніше, деякі техніко-юридичні формулювання в правових нормах КПК України можуть викликати певні складнощі у правозастосуванні, а також у їх тлумаченні. Тому, вважаємо, запропоновані нами зміни до чинного законодавства є вкрай актуальними та необхідними на сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Римський статут Міжнародного Кримінального Суду: Міжнародний договір від 17.07.1998 р. № 995_588. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_i40#Text (дата звернення: 23.11.2022).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: станом на 23.11.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n4133> (дата звернення: 23.11.2022).
3. «Про затвердження Порядку тримання військовополонених»: постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.2022 р. № 413. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/413-2022-%D0%BF#n23> (дата звернення: 23.11.2022).